130

בית יעקב

ליטעראַרישע שריפט פאַר שול און היים

דינט די ענינים פון בית־יעקב שולן און ארגאַניזאַציעס בנות אגודת־ישראל אין פוילן

רעדאַקטירט דורך א״ג פרידנזאָן

ארץ־ישראל־העפט

תוכן

א״ג פרידנזאָן: לאמיר זיך זאָגן דעם אמת
יעקב לנדא: עלי׳ און אויפשטיי׳
א״ג פרידנזאָן: טאָג־בוך פון אַ רייזע אין ארץ־ישראל
הלל זיידמאַן: די גישיכטע פון יידן אין ארץ־ישראל
א״ז פרידמאַן: דער אגודיסטישער אלף־בית וועגן א״י
הרב ישעי׳ רייכער: די יידישע פרוי און דאָס ייד. לאַנד
ישראל עמיאט: ארץ־ישראל־לידער
י״ל ארלעאַן: קדושה און טומאה
ד״ר נ״ה ערמאַן: דאָס מיסטער־בילד פאַר אונדזער יוגנט
ד״ר נ. בירנבוים: דאָס התחייבות פון יידישן פאלק
בנימין מינץ: בנות־אגודת־ישראל אין ארץ־ישראל
ל. פראַם: די „אוטאפיע" פון צוואנציקסטן יאָר־הונדערט
ש. באַרנשטיין: די קדושה פון באַוואוינען ארץ־ישראל
ד״ר משה אויערבאַך: חנוך הבנות בארץ־ישראל
דבורה גור־ארי: די יידישע פרוי אין ארץ־ישראל
אלימלך שטייער. איבערלעבענישן פון מרדכי דעם חלוץ
ז. פישר־שיין: אגודיסטישע קבוצים אין ארץ־ישראל
ד״ר העשיל קלעפפיש: דאָס ריזן־ווערק פון רמב״ם
דוד אַפּטייקער: דער וועג פון דורות
עובדי׳ הכהן: צווישן צוויי היימען
א. שנור: גיקליבענע פערל
יוד קוף: דער נדר
הלל ליבערמאַן: אַ בריוו פון שרה שענירער קיין א״י
אסתר הייטנער: דער מהות פון דער פרוי
דוד רוקח: בליל קיץ בתל אביב
א. ריוולין: צום קבר פון שמואל הנביא
יוד־טית: דער סוד פון דער מערת המכפלה.

בנות־בלעטער:

בתי׳ עפשטיין: אינים וועג פון אונדזער פירער. **אסתר הארנשטיין:** צו באַנייטער אַרביט. **מאַשע גאָלדבערג:** מיט גיאיינינקטער קראַפט. אַ בריוו פון ירושלים, חנוכת־הבית פון „אהל שרה" ידיעות און מודעות.

בילדער:

1) ביי דער שיף, 2) די פאַן פון דער בית־יעקב־שול אין תל־אביב. 3) וואַסער־פאַרטיילונג אין ירושלים 4) אַ גרופע בנות־עולות, 5) בילדער פון מחנה ישראל, 6) דאָס טויער צום כותל, 7) ביי דער כותל־מערבי, 8) בילד פון נתני׳ 9) ביי דער מערת המכפלה, 10) גיזעגנונגס־אָוונט אין „אהל שרה".

בית יעקב

ליטעראַרישע שריפטן פאַר שול און היים
דינט די ענינים פון בית־יעקב שולן און אָרגאַניזאַציעס בנות־אגודת־ישראל אין פּוילן
רעדאַקטירט דורך א"ג פרידנזאָן

לאָדזש־וואַרשע־קראָקע | ב"ה, כסלו תרצ"ו | נומער 130 | דרייצנטער יאָר־גאַנג

לאמיר זיך זאָגן דעם אמת!

ס־איז אַ טעות צו מיינען, אַז ווען מיר וועלן זיך זאָגן דעם אמת, וועלן מיר דערפון ווערן שוואַכער, גיפאַלינער און ס־וועט ליידן אונדזער זאַך. ס־איז גראָד אַ פאַרקערטע סברא. וואָס אויפריכטיקער און ערלעכער מיר וועלן זיין, וואָס ווייטער און טיפער מיר וועלן זיך אַליין קריטיקירן, אַלס מער חיזוק וועט דאָס אונדז ברענגען, און נאָך אַ גרינטלעכן חשבון הנפש מיט זיך אַליין, וועלן מיר זיך ערשט פאַרבעסערן און גיפינען דעם ריכטיקן וועג.

ווער פון אונדז ס־האט לעצטנס גיהאַט די זכי׳ צו זיין אין ארץ־ישראל, און האט אבסערווירט אַלזייטיק דאָס דאָרטיקע לעבן, איז גיקומ׳ן צו דער מסקנא, אַז אונדזער נצחון אינים קאַמף מיטן ציוניזם און מיט אַלע כוחות וואָס ציען זייער יניקה פונים דאָזיקן פּרעמד־וועלטיקן מקור, וועט זיך נאָר אין אונדזערע מעשים, אין אונדזער רצון צו זיין אַקטיוו און טאַקי אינים שאַפן פּאָזיטיווע מוסדות.

שאַרפע מאמרים אין דער פּרעסע און פּראָטעסט־פאַרזאַמלונגען אין חוץ־לארץ קייגן חילול־שבת אינים הייליקן לאַנד, קענען נישט האָבן אַזאַ השפּעה, ווי אַ קבוץ פון יונגע אַגודיסטן שומרי־שבת, וואָס ווערט באַזעצט און פאַרפעסטיקט אין אַ קאָ־אָניע, וואו ס־גיפינען זיך מחללי שבת. אָדער ווי אַ ת"ת און אַ בית־יעקב, וואָס ווערט גישאַפן, אין וועלכן ס־איז פּונקט, שטאָט א־ער דאָרף. נאָר דאָס איז דאָס לעצטע ווירקנדיקסטע אָפּווער־מיטל קייגן כל־ערליי סכנות פאַר תורה און יידישקייט אינים הייליקן לאַנד.

אוודאי קען דאָס גיוויסן פון יראים נישט שווייגן, דאָס יידישע גלייביקע האַרץ מוז אַרויסברענגען דעם ווייי און דעם צער, ווען ס־קוקט זיך צו ווי דאָס הייליקסטע פון ישראל ווערט פאַרשוועכט און גראָד אינים הייליקן לאַנד, און ספּאָנטאַן ברעכט אויס פּראָטעסט און מרידה קייגן אַזאַ הפקירות. אָבער, אַז דערמיט דערגרייכט מען זיך נאָך נישט דעם ציל, דאַרף מען זיין קלאָר באַוואוסט, מיינען מיר ערנצט מיט אונדזער מלחמה קייגן די „מחריבי קרתא" מוזן מיר אויפשטעלן השפּעה־פּאָזיציעס „זה לעומת זה".

אָבֿ איז עס גאָרנישט אַזוי שווער, ווי מיר שטעלן זיך פאָר. אַ חוץ די היציקע רעדל־פירער פון די פרייע פּאַרטייען, וואָס לענקן דאָס יידישע לעבן אין אַן אַנטי־רעליגיעזער ריכטונג, איז דאָס פאָלק, די ברייטע מאַסע, אַפילו גיוועזענע פאַרברענטע פּרוי־ציוניסטן אין חו"ל, גאָר אַנדערש גישטימט אין ארץ־ישראל.

די פאָלקס־מאַסע אין א"י, פון דן ביז באר־שבע, לעכצט און בענקט צו אַ יידיש תורהדיק לעבן. נישט ווייניק איז די צאָל פון רעזיגנירטע און די אַנטוישטע אין אַלע מיני עבודה־זרות, אַפילו די, וואָס האָבן זיי יאָרן־לאַנג גיטריי גידינט. מע דאַרף זיי נאָר מעורר זיין, אַנטפּלעקן די באַהאַלטענע נקודה און נאָר אוועקשטעלן אַ קאָנקרעטע לעבידיקע פאַקטן.

ווען איר קומט אין ארץ־ישראל און הייבט זיך אָן צו צושמועסן מיט אַזעלכע מענטשן אַ ביסל אינטימער, אייג אויף אייג, הערט איר אַן־אויפריכטיקן מתוודה זיין זיך אויף דער פּוסטקייט, קאַלטקייט, אינהאַלטלאָזיקייט און צוריסנקייט פון דער נשמה, די נקודה־פּנימית דערוואַכט און עס ציט זיי צוריק צום מקור..

איך דערמאָן זיך אַ בילד: איך גיפין זיך אינים צריף פון קבוץ „חפץ חיים" אין טאָל פון גדרה. שבת צו שלוש־סעודות. אין דרויסן איז שוין נאַכט. אַ הייליקע טיפע בענקשאַפט הערשט אינים טונקעלין חלל פון צריף. אַ חבר זאָגט דברי תורה, ער רעט וועגן ישראל בגולה, ביאת המשיח, א"י של מעלה. די ווערטער ציען און נאָגן ביים האַרץ. אַרום דעם צריף פון אַלע זייטן שטייען יונג און אַלט. תושבים פון דער קאָלאָניע גדרה, אַמאָליקע בילו"יצים, יונגע תלמידים פון די מאָדערנע עברית־שולן, אַ גרופּע חלוצים פונים נאָענטן הסתדרות־קבוץ, וואָס אויפן באַרג. אַלע הערן זיך צו צום ערנצטן שמועס, צו די האַרציקע נגונים, צוגינאָגלט שטייען זיי און מע הערט דאָס ריטמישע קלאַפּן פון זייערע הערצער. דער יידישער ניצוץ צופלאַמט זיך אויך אין זיי. און שפּעטער ביים „המבדיל" פאַלן זיי אַריין אין ראָד אַקסל צו אַקסל..

פון דער בנות־אגודת־ישראל־צענטראַלע

וויכטיקע בנות־באַראַטונג אין קראָקע

מיטוואָך פ׳ וישלח איז אין קראָקע אין הויז פון סעמינאַר פאָרגיקומען אַן ערנצטע בנות באַראַטונג וועגן מצב פון דער באַוועגונג. אין דער באַראַטונג האָבן זיך באַטייליקט קראָקעווער פירערנס, סעמינאַר־דאָצענטנס, דיר. אָרלעאַן און דער לייטער פון צ. ס. א"ג פרידנזאָן.

אויף דער באַראַטונג זענען אַרומגירעט גיוואָרן ערנצטע ענינים וועגן פאַרשטאַרקן יידישקייט ביי די חברות און פירערנס, וואָס דאַרפן גילטן מיט זייער הנהגה אַלס מוסטער פאַר די חברות. אַזעלכע וואָס היטן נישט אָפּ בשלימות די ב"י פּרינציפּן — איז באַשלאָסן גיוואָרן — זיי נישט אַנצופאַרטרויען קיין אחריותדיקן אַמט אין דער באַוועגונג.

די באַראַטונג האָט אויך באַשלאָסן אויפצופאָדערן דורכן צ. ס. דיסציפּלינאַריש אַלע וויכטיקסטע פירערנס דורכצופירן בקרוב אַן־אינספּעקציע ביי די אָרגאַניזאַציעס אין זייער סביבה. די אינספּעקציעס וועלן פאָרקומען אין חודש שבט.

איך האָט אָפּגיגעבן אַ קורצן באַריכט פון זיין רייזע אין ארץ־ישראל ה׳ פרידנזאָן און איבערגיגעבן פּרטים וועגן דאָרטיקן מצב פון „בנות" און וואָס ס־דאַרף נאָך גיטון ווערן כדי דאָרטן די באַוועגונג מחזק צו זיין.

די באַראַטונג האָט אויך גינומען צו קענטניש דעם באַריכט וועגן די אַרביטן פון יובל־יאָר און גאָר באַזונדער וועגן די הכנות צום נאָענטן יובל־קאָנגרעס.

דאָס היינטיקע ארץ־ישראל־העפט

ס־איז דער חוב פון אַלע אָרגאַניזאַציעס צו פירן אין יעדן אָרט אַן־אינטענסיווער אַקציע צו פאַרשפּרייטן דאָס א"י־העפט. די מי׳ און אָנשטרענגונג וואָס ס־האָט גיקאָסט דאָס אַרויסגעבן דאָס היינטיקע העפט קען מען זיך קוים פאָרשטעלן, און דער פאַרשפּרייטונג פונים א"י העפט איז בכלל אָפּהענגיק דאָס ווייטערע דערשיינען פון בית־יעקב־זשורנאַל.

באַזוכן פון ה׳ פרידנזאָן

זונטיק פ׳ וירא האָט ה׳ פ. באַזוכט זד. וואָלע און זונטיק פ׳ תולדות וויעלון. אין ביידע ערטער איז ה׳ פ. אַרויסגיטרעטן מיט רעפעראַטן וועגן יובל־יאָר און וועגן זיין רייזע אין א"י.

די באַנייטע און פאַרשטאַרקטע בנות־אַרביט

לויט ידיעות וואָס קומען אָן האָבן רעאָרגאַניזירט און פאַרשטאַרקט זייער אַרביט כמעט אַלע סניפים. באַזונדערס אינטענסיוו ווערט גיפירט די אַרביט לויטן פּלאַן פון יובל־יאָר.

אין די חנוכה־טעג וועלן אין פיל ערטער פאָרקומען יובל־אַקאַדעמיעס לויטן פּראָגראַם וואָס ס־האָט צוגישיקט דער צ. ס. די קאָרעספּאָנדענץ פון דער צענטראַלע איז אַ דאַנק די באַנייטע אַרביט שטאַרק גישטיגן און דער קאָנטאַקט מיט די סניפים ווערט דערהאַלטן אומאויפהערלעך.

ביזן 15־טן טבת וועט שוין זיין פאַרענדיקט די תרומת־חברה־אַקציע און ס־וועלן צונויפגישטעלט ווערן די וואַל־רשימות צום יובל־קאָנגרעס. פון די ערשטער וואו. ס־איז שוין דערהאַלטן גיוואָרן דאָס געלט פאַר ת"ח מוזן די רשימות שוין אַרויסגישיקט גיוואָרן.

ווי באַקאַנט וועלן קענען וויילן 25 ת"ח — 1 דעלעגאַט 50 — 2 דעלעגאַטן 100 — 3 דעלעגאַטן 150—4 דעלעגאַטן און יעדע ווייטערע 50 צו 1 דעלעגאַט. צום יובל־קאָנגרעס וועט דער וואַל־רעגולאַמין שטרענג אָפּגיהיטן ווערן לויט די צאָל ת"ח די וואָס וועלן נישט אָפּהיטן די טערמינען וועלן בכלל נישט קענען זיין פאַרטרעטן אויפן יובל־קאָנגרעס און שפּעטערע רעקלאַמאַציעס וועלן נישט גינומען ווערן אין אַכט.

רעגיסטראַציע פאַר נייע קאַנדידאַטנס פאַר „אהל־שרה"

די אַלע וואָס האָבן בדעה אָנגינומען צו ווערן אין הכשרה־קיבוץ און אַרביט־היים „אהל־שרה" אויף נאָך פּסח, מוזן זיך רעגיסטרירן במשך דעם היינטיקן חודש טבת. צוליב די צאָל באַגרעניצטע פּלעצער וועלן די וואָס וועלן פאַרשפּעטיקן די רעגיסטראַציע־צייט שוין נישט קענען אָנגינומען ווערן במשך אַ גאַנצן זומער.

גרויסע ארץ־ישראל־אַקאַדעמיע אין לאָדזש

אין די נאָענטסטע טעג אָרדנט איין דער פּאַטראָנאַט פון „אהל־שרה" אינים גרעסטן לאָדזשער זאַל „פילהאַרמאָניע" אַן ארץ־ישראל־אַקאַדעמיע אויף וועלכע ס־וועלן אַרויסטרעטן אַ ריי אַגודיסטישע פירער צוו. אַנד. א"ז פרידמאַן און א"ג פרידנזאָן מיט באַריכטן פון זייער רייזע אין א"י.

דער פאַרלאַג „בית־יעקב" לכבודן! יובל־יאָר פון בנות־אגודת־ישראל

לכבודן יובל־יאָר פון בנות־אגודת־ישראל האָט דער פאַרלאַג „בית־יעקב" באַנייט זיין טעטיקייט מיט אַ ברייטן פאַרנעם.

ס׳ס ווערן צוגיגרייט צום דרוק פאַרשידענע נייע אויסגאַבן פון גרויס חשיבות.

ס־דערשיינט שוין אַ גרויס זאַמל־בוך „אייביקייט". דאָס איז אַ בוך פון 160 זייטן פון ערנצטע מאמרים און אָפּהאַנדלונגען פון וואָגיקן כאַראַקטער. אינים בוך באַטייליקן זיך די טיף־דענקנדיקע חרדישע שרייבער פון גאָר דער וועלט. דאָס גאַנצע בוך איז שוין פאַרטיק אין זאַץ.

אויך איז שוין פאַרענדיקט אין זאַץ דאָס ערשטע באַנד פון ד"ר נתן בירנבוימס גיזאַמלטע כתבים. די בעסטע און שטאַרקסטע מאמרים וואָס בירנבוים האָט גישריבן אין פאַרשידענע צייטן קומען אַריין אין די שריפטן. אַלע מאמרים זענען איבערגיזען באַאַרבעט און רעדאַקטירט דורכן זון פון גרויסן יידישן דענקער, דער באַקאַנטער גילערנטער און שריפטשטעלער ד"ר שלמה בירנבוים.

פון באַזונדערער חשיבות דאַרף דערמאָנט ווערן דאָס נייע לייען־בוך פאַר דערוואַקסענע וואָס איז שוין פאַרענדיקט אין זאַץ, וואו ס׳קומען אַריין, דערציילונגען, נאָוועלן, לידער, מאָנאָגראַפיעס א״ח. דאָס דאָזיקע בוך וועט פשוט זיין אַ דערקוויקונג פאַר דער יוגנט און וועט זיכער אויפגינומען ווערן מיט גרויס

עס גייט אויך שוין אין דרוק אַ זאַמל־בוך פאַר קינדער און יוגנט „די מאַמעס צוואה" פון שרה שענירער ע"ה. דאָס דאָזיקע בוך, וואָס אַנטהאַלט אַ גינויע ביאָגראַפיע פון פרוי שרה שענירער, אַלע בריוו צו קינדער, וואָס זי האָט גישריבן, דערציילונגען און שמועסן ווי אויך מעשהלעך פון איר אייגן לעבן, וועט זיין אַ גרויסער נחת־רוח פאַר די נפטרת צו דער ערשטער יאָר־צייט. די לערערשאַפט און יוגנט דערוואַרט דאָס בוך מיט גרויס שפּאַנונג.

אַ חוץ די דערמאָנטע גרעסערע ווערק דערשיינען אויך אַ ריי קלענערע בראָשורן און על־כולם די וויכטיקע וויסנשאַפטלעכע אַרביט פונים גרויסן תלמיד־חכם און דענקער דער סאַמפּאָלנער רב הרב לאַסקי קעגן קאָפּערניקוס.

ס־זענען נאָך צו באַקומען די צוויי ערשט־דערשינענע בראָשורן „דער מענטש און זיין לעבנס־וועג" (שמונה פּרקים להרמב"ם) פון א. מ. ראַגאָזין און „אגודת־ישראל אַלס אויפגאַבע און פאַרווירקלעכונג" (רעפעראַט פון ר׳ יעקב ראָזנהיים אויף דער ערשטער כנסי׳ גדולה).

די אַדמיניסטראַציע „בית־יעקב" מאַכט דערמיט אויפמערקזאַם, אַז ביכער און בראָשורן פאַר וועלכע עס ווערט נישט גישיקט פּריעראַיס דער באַטרעף, וועלן די באַשטעלונגען לחלוטין נישט באַענטפערט. אַפילו די וואָס באַקומען בית־יעקב־זשורנאַל אויף קרעדיט, שיקן מיר אָבער נישט קיין ביכער און בראָשורן נאָר קעגן פּריעראַיס געלט.

אַ וויכטיקע וויסנשאַפטלעכע בראָשור פון הרב הגאון ר׳ שמואל דוד לאַסקי (סאַמפּאָלנע רב)

דעם היינטיקן חודש טבת דערשיינט אין אונדזער פאַרלאַג „בית־יעקב" אַ העכסט־אינטערעסאַנטע גרויסע וויסנשאַפטלעכע בראָשור

דער פּאָטאַלער טעות

(קאָנטראַ קאָפּערניקוס)

אַ פּאָפּולערער שמועס וועגן דער גיאָצענטרישקייט פון וועלט־סיסטעם.

אין דער דאָזיקער בראָשור דערווייזט דער חשובער גאון און גילערנטער אויף אַ קלאָרן און ריין־וויסנשאַפטלעכן אופן די גרונטלאָזיקייט פון קאָפּערניקאַנישן סיסטעם, וואָס דעגראַדירט די ערד צו דער מדרגה פון אַ פּלאַנעט און נעמט אַוועק פון מענטש זיין חשיבות אַלס ציל פון דער שאַפונג.

דאָס דאָזיקע סיסטעם, וואָס ווערט דורך דער נאָמינעלער וויסנשאַפט פּראָפּאַגירט שוין קרוב 400 יאָר, און עס זענען אויף איר אויסגבויט גיוואָרן פאַרשידענע טעאָריעס, וועלכע ווערן שוין פון לאַנגע צייטן אָנערקענט פאַר אומדער־שיטערלעכע אמתן, איז דער אידעאישער הויפּט־מאָטיוו פאַר דער גישטאַלטונג פון דער מאָדערנער מחשבה אין איר ניי־צייטיקער פאָרם און איז דער שטיין־פּונקט פון אַלערליי פריי־גייסטיקע אַנשויאונגען.

דער מחבר דערווייזט אָבער מיט אַ געניאַלער פשטית אין אַ צוגעגנגלעכער פאָרם די פאַלשקייט פון אָט דעם סיסטעם מיט זיין גאַנצן פונאַנדערבוי!

דאָס בוך איז פון ריזיקער וויכטיקייט פאַרן אמתן רעליגיעזן גידאַנק און יעדער דענקענדער מענטש דאַרף עס זיך תיכּף פאַרשאַפן.

36 זייטן — גרויסער בוך־פאָרמאַט — פּרייז 1 גילדן.

געלט שיקן:

Bajs Jakow, Łódź, Konto Rozrachunkowe
Kartoteka 15.

בית־יעקב

ליטעראַריש־ווערטשאַפטלעכער פֿאַר שול און היים

דינט די ענינים פון בית־יעקב שולן און ארגאַניזאַציעס בנות אגודת־ישראל אין פוילן

רעדאַקטירט דורך א״ג פרידנזאן

לאָדזש־וואַרשע־קראָקע	ב״ה, כסלו תרצ״ו	נומער 130	דרייצנטער יאָר־גאַנג

לאמיר זיך זאָגן דעם אמת!

ס־איז אַ טעות צו מיינין, אַז ווען מיר וועלן זיך זאָגן דעם אמת, וועלן מיר דערפון ווערן שוואַכער, גיפאַלינער און ס־וועט ליידן אונדזער זאַך. ס־איז גראַד אַ פאַרקערטע סברא. וואָס אויפריכטיקער און ערלעכער מיר וועלן זיין, וואָס ווייטער און טיפער מיר וועלן זיך אַליין קריטיקירן, אַלס מער חיזוק וועט דאָס אונדז ברענגען, און נאָך אַ גרינטלעכן חשבון הנפש מיט זיך אַליין, וועלן מיר זיך ערשט פאַרבעסערן און גיפונין דעם ריכטיקן וועג.

ווער פון אונדז ס־האָט לעצטנס גיהאַט די זכי׳ צו זיין אין ארץ־ישראל, און האָט אבסערווירט אַלזייטיק דאָס דאָרטיקע לעבן, איז גיקומ׳ן צו דער מסקנא, אַז אונדזער נצחון אינים קאַמף מיטן ציוניזם און מיט אַלע כוחות וואָס ציען זייער יניקה פונים דאָזיקן פרעמד־יועלטיקן מקור, ווענט זיך נאָר אין אונדזערע מעשים, אין אונדזער רצון צו זיין אַקטיוו און טאַקי אינים שאַפן פאָזיטיווע מוסדות.

שאַרפע מאמרים אין דער פרעסע און פראָטעסט־פאַרזאַמלונגען אין חוץ־לארץ קייגן חילול־שבת אינים הייליקן לאַנד, קענין נישט האָבן אַזאַ השפעה, ווי אַ קבוץ פון יונגע אַגודיסטן שומרי־שבת, וואָס ווערט באַזעצט און פאַרפעסטיקט אין אַ קאָ־אָניע, וואו ס־גיפונין זיך מחללי שבת, אדער ווי אַ ת״ת און אַ בית־יעקב, וואָס ווערט גישאַפן. אין וועלכן ס־איז פונקט, שטאָט א־ער דאָרף. נאָר דאָס איז דאָס לעצטע ווירקנדיקסטע אַפּווער־מיטל קייגן כל־ערליי סכנות פאַר תורה און יידישקייט אינים הייליקן לאַנד.

אַוודאי קען דאָס גיוויסן פון יראים נישט שווייגן, דאָס יידישע גלייביקע האַרץ מוז אַרויסברענגען דעם ווייי און דעם צער, ווען ס־קוקט זיך צו ווי דאָס הייליקסטע פון ישראל ווערט פאַרשוועכט און גראַד אינים הייליקן לאַנד, און ספּאָנטאַן ברעכט אויס פראָטעסט און מרידה קייגן אַזאַ הפקירות. אָבער, אַז דערמיט דערגרייכט מען זיך נאָך נישט דעם ציל, דאַרף מען זיין קלאָר באַוואוסט, מיינין מיר ערנצט מיט אונדזער מלחמה קייגן די „מחריבי קרתא״ מוזן מיר אויפשטעלן השפעה־פאזיציעס „זה לעומת זה״.

אַ ב איז עס גאַרנישט אַזוי שווער, ווי מיר שטעלן זיך פאָר. אַ חוץ די היציקע רעדל־פירער פון די פרייע פאַרטייען, וואָס לענקן דאָס יידישע לעבן אין אַן־אַנטי־רעליגיעזער ריכטונג, איז דאָס פאָלק, די ברייטע מאַסע, אַפילו גיוועזינע פאַרברענטע פ״ר־צ״י־ציוניסטן אין חו״ל, גאָר אַנדערש גישטימט אין ארץ־ישראל.

די פאָלקס־מאַסע אין א״י, פון דן ביז באר־שבע, לעכצט און בענקט צו אַ יידיש תורהדיק לעבן. נישט ווייניק איז די צאָל פון רעזיגנירטע און די אַנטוישטע אין אַלע מיני עבודה־זרות, אַפילו די, וואָס האָבן זיי יאָרן־לאַנג גיטריי גידינט. מע דאַרף זיי נאָר מעורר זיין, אַנטפּלעקן די באַהאַלטענע נקודה און נאָר אוועקשטעלן אַ קאָנקרעטע לעבעדיקע פאַקטן.

ווען איר קומט אין ארץ־ישראל און הייבט זיך אָן צו צושמועסן מיט אַזעלכע מענטשן אַ ביסל אינטימער, אויג אויף אויג, הערט איר אַן־אויפריכטיקן מתוודה זיין זיך אויף דער פוסטקייט, קאַלטקייט, אינהאַלטלאָזיקייט און צוריסנקייט פון דער נשמה, די נקודה־פּנימית דערוואַכט און עס ציט זיי צוריק צום מקור...

איך דערמאַן זיך אַ בילד: איך גיפון זיך אינים צריף פון קבוץ „חפץ חיים״ אין טאָל פון גדרה, שבת צו שלוש־סעודות. אין דרויסן איז שוין נאַכט. אַ הייליקע טיפע בענקשאַפט הערשט אינים טונקעלין חלל פון צריף. אַ חבר זאָגט דברי תורה, ער רעט וועגן ישראל בגולה, ביאת המשיח, א״י של מעלה. די ווערטער ציען און נאָגן ביים האַרץ. אַרום דעם צריף פון אַלע זייטן שטייען יונג און אַלט, תושבים פון דער קאָלאָניע גדרה, אַמאָליקע בילו״יצים, יונגע ת״מידים פון די מאָדערנע עברית־שולן, אַ גרופּע חלוצים פונים נאָענטן הסתדרות־קבוץ, וואָס אויפן באַרג. אַלע הערן זיך צו צום ערנצטן שמועס, צו די האַרציקע נגונים, צוגינאָגלט שטייען זיי און מע הערט דאָס ריטמישע קלאַפּן פון זייערע הערצער. דער יידישער ניצוץ צופלאַמט זיך אויך אין זיי. און שפּעטער ביים „המבדיל״ פאַלן זיי אריין אין ראָד אַקסל צו אַקסל...

פון דער בנות־אגודת־ישראל־צענטראַלע

וויכטיקע בנות־באַראַטונג אין קראָקע

מיטוואָך פ׳ וישלח איז אין קראָקע אין הויז פון סעמינאַר פאַרגיקומין אַן־ערנצטע בנות באַראַטונג וועגן מצב פון דער באַוועגונג. אין דער באַראַטונג האָבן זיך באַטייליקט קראָקעווער פירערנס, סעמינאַר־דאָצענטנס, דיר. אָרלעאַן און דער לייטער פון צ. ס. א״ג פרידנזאָן.

אויף דער באַראַטונג זענין אַרומגירעט גיהאָרן ערנצטע ענינים וועגן פאַרשטאַרקן יידישקייט ביי די חברות און פירערנס, וואָס דאַרפן גילטן מיט זייער הנהגה אַלס מוסטער פאַר די חברות. אַזעלכע וואָס היטן נישט אָפּ בשלימות די ב״י פּרינציפּן — איז באַשלאָסן גיוואָרן — זיי נישט אַנציפאַרטרויען קיין אחריותדיקן אַמט אין דער באַוועגונג.

די באַראַטונג האָט אויך באַשלאָסן אויפצופאָדערן דורכן צ. ס. דיסציפּלינאַריש אַלע וויכטיקסטע פירערנס דורכצופירן בקרוב אַן־אינספּעקציע ביי די אָרגאַניזאַציעס אין זייער סביבה. די אינספּעקציעס וועלן פאָרקומ׳ן אין חודש שבט.

אויך האָט אָפּגיגעבן אַ קורצן באַריכט פון זיין רייזע אין ארץ־ישראל ה׳ פרידנזאָן און איבערגיגעבן פרטים וועגן דאָרטיקן מצב פון „בנות״ און וואָס ס־דאַרף נאָך גיטון ווערן כדי דאָרטן די באַוועגונג מחזק צו זיין.

די באַראַטונג האָט אויך גינומ׳ן צו קענטיניש דעם באַריכט וועגן די אַרביטן פון יובל־יאָר און גאָר באַזונדער וועגן די הכנות צום נאָענטן יובל־קאָנגרעס.

דאָס היינטיקע ארץ־ישראל־העפט

ס־איז דער חוב פון אַלע אָרגאַניזאַציעס צו פירן אין יעדן אָרט אַן־אינטענסיווער אַקציע צו פאַרשפּרייטן דאָס א״י־העפט. די מי און אָנשטרענגונג וואָס ס־האָט גיקאָסט דאָס אַרויסגעבן דאָס היינטיקע העפט קען מען זיך קוים פאָרשטעלן, אין דער פאַרשפּרייטונג פונים א״י העפט איז בכלל אָפּהענגיק דאָס ווייטערע דערשיינין פון בית־יעקב־זשורנאַל.

באַזוכן פון ה׳ פרידנזאָן

זונטיק פ׳ וירא האָט ה׳ פ. באַזוכט זד. וואָלע און זונטיק פ׳ תולדות וויעלון. אין ביידע ערטער איז ה׳ פ. אַרויסגיטרעטן מיט רעפעראַטן וועגן יובל־יאָר און וועגן זיין רייזע אין א״י.

די באַנייטע און פאַרשטאַרקטע בנות־אַרביט

לויט ידיעות וואָס קומין אָן האָבן רעאָרגאַניזירט און פאַרשטאַרקט זייער אַרביט כמעט אַלע סניפ׳ים. באַזונדערס אינטענסיוו ווערט גיפירט די אַרביט לויטן פּלאַן פון יובל־יאָר.

אין די חנוכה־טעג וועלן אין פיל ערטער פאָרקומין יובל־אַקאַדעמיעס לויטן פּראָגראַם וואָס ס־האָט צוגישיקט דער צ. ס. די קאָרעספּאָנדענץ פון דער צענטראַלע איז אַ דאַנק די באַנייטע אַרביט שטאַרק גישטיגן אין דער קאָנטאַקט מיט די סניפים ווערט דערהאַלטן אומאויפהערלעך.

ביזן 15־טן טבת וועט שוין זיין פאַרענדיקט די תרומת־חברה־אַקציע און ס־וועלן צוזאַמענגישטעלט ווערן די וואַל־רשימות צום יובל־קאָנגרעס. פון די ערטער וואו ס־איז שוין דערהאַלטן גיוואָרן דאָס געלט פאַר ת״ח מוזן די רשימות שוין אַרויסגישיקט גיוואָרן.

ווי באַקאַנט וועלן קענין ווייל־ן 25 ת״ח — 1 דעלעגאַט 50 — 2 דעלעגאַטן 100 — 3 דעלעגאַטן 150—4 דעלעגאַטן און יעדע ווייטערע 50 צו 1 דעלעגאַט. צום יובל־קאָנגרעס וועט דער וואַל־רעגולאַמין שטרענג אָפּגיהיטן ווערן לויט די צאָל ת״ח: די וואָס וועלן נישט אָפּהיטן די טערמינין וועלן בכלל נישט קענין זיין פאַרטרעטן אויפן יובל־קאָנגרעס און שפּעטערע רעקלאַמאַציעס וועלן נישט גינומין ווערן אין אַכט.

רעגיסטראַציע פאַר נייע קאַנדידאַטנס פאַר „אהל־שרה״

די אַלע וואָס האָבן בדעה אָנגינומין צו ווערן אין הכשרה־קיבוץ און אַרביט־היים „אהל־שרה״ אויף נאָך פּסח, מיזן זיך רעגיסטרירן במשך דעם היינטיקן חודש טבת. צוליב די צאָל באַגרעניצטע פּלעצער וועלן די וואָס וועלן פאַרשפּעטיקן די רעגיסטראַציע־צייט שוין נישט קענין אָנגינומין ווערן במשך אַ גאַנצן זומער.

גרויסע ארץ־ישראל־אַקאַדעמיע אין לאָדזש

אין די נאָענטסטע טעג אָרדנט איין דער פּאַטראָנאַט פון „אהל־שרה״ אינים גרעסטן לאָדזשער זאַל „פילהאַרמאָניע״ אַן־ארץ־ישראל־אַקאַדעמיע אויף וועלכע ס־וועלן אַרויסטרעטן אַ ריי אַגודיסטישע פירער צוו. אַנד. א״ז פרידמאַן און א״ג פרידנזאָן מיט באַריכטן פון זייער רייזע אין א״י.

דער פאַרלאַג „בית־יעקב״ לכבודן יובל־יאָר פון בנות־אגודת־ישראל

לכבודן יובל־יאָר פון בנות־אגודת־ישראל האָט דער פאַרלאַג „בית־יעקב״ באַנייט זיין טעטיקייט מיט אַ ברייטן פאַרנעם.

עס ווערן צוגיגרייט צום דרוק פאַרשידינע נייע אויסגאַבן פון גרויס חשיבות.

ס־דערשיינט שוין אַ גרויס זאַמל־בוך „אייביקייט״. דאָס איז אַ בוך פון 160 זייטן פון ערנצטע מאמרים און אָפּהאַנדלונגען פון וואָגיקן כאַראַקטער. אינים בוך באַטייליקן זיך די טיף־דענקנדיקע חרדישע שרייבער פון גאָר דער וועלט. דאָס גאַנצע בוך איז שוין פאַרטיק אין זאַץ.

אויך איז שוין פאַרענדיקט אין זאַץ דאָס ערשטע באַנד פון ד״ר נתן בירנבוימס גיזאַמלטע כתבים, די בעסטע און שטאַרקסטע מאמרים וואָס בירנבוים האָט גישריבן אין פאַרשידינע צייטן קומין אריין אין די שריפטן. אַלע מאמרים זענין איבערזעצט באַאַרבעט און רעדאַקטירט דורכן זון פון גרויסן יידישן דענקער, דער באַקאַנטער גילענטער און שריפטשטעלער ד״ר שלמה בירנבוים.

פון באַזונדערער חשיבות דאַרף דערמאָנט ווערן דאָס נייע לייען־בוך פאַר דערוואַקסינע וואָס איז שוין פאַרענדיקט אין זאַץ, וואו סקומין אריין, דערציילונגען, נאָוועלן, לידער, מאָנאָגראַפיעס א״א. דאָס דאָזיקע בוך וועט פּשוט זיין אַ דערקוויקונג פאַר דער יוגנט און וועט זיכער אויפגינומין ווערן מיט גרויס חשק.

עס גייט אויך שוין אין דרוק אַ זאַמל־בוך פאַר קינדער און יוגנט „די מאַמעס צוואה״ פון שרה שענירער ע״ה. דאָס דאָזיקע בוך, וואָס אַנטהאַלט אַ גינויע ביאָגראַפיע פון פרוי שרה שענירער, אַלע בריוו צו קינדער, וואָס זי האָט גישריבן, דערציילונגען און שמועסן ווי אויך מעשהלעך פון איר אייגן לעבן, וועט זיין אַ גרויסער נחת־רוח פאַר די נפטרת צו דער ערשטער יאָר־צייט. די לערערשאַפט און יוגנט דערוואַרט דאָס בוך מיט גרויס שפּאַנונג.

אַ חוץ די דערמאָנטע גרעסערע ווערק דערשיינין אויך אַ ריי קלענערע בראָשורן און ועל־כולם די וויכטיקע וויסנשאַפטלעכע אַרביט פונים גרויסן תלמיד־חכם און דענקער דער סאַמפּאָלנער רב הרב לאַסקי קעגן קאָפּערניקוס.

ס־זענין נאָך צו באַקומין די צוויי ערשט־דערשינינע בראָשורן „דער מענטש און זיין לעבנס־וועג״ (שמונה פרקים להרמב״ם) פון א. מ. ראַגאָוו און „אגודת־ישראל אַלס אויפגאַבע און פאַרווירקלעכונג״ (רעפעראַט פון ר׳ יעקב ראָזנהיים אויף דער ערשטער כנסי׳ גדולה).

די אַדמיניסטראַציע „בית־יעקב״ מאַכט דערמיט אויפמערקזאַם, אַז ביכער און בראָשורן פאַר וועלכע עס ווערט נישט גישיקט פריערדיק דער באַטראָף, וועלן די באַשטעלונגען לחלוטין נישט באַאַנטפערט. אַפילו די וואָס באַקומין בית־יעקב־זשורנאַל אויף קרעדיט, שיקן מיר אָבער נישט קיין ביכער און בראָשורן נאָר קעגן פריעראַויס געלט.

אַ וויכטיקע וויסנשאַפטלעכע בראָשור פון הרב הגאון ר׳ שמואל דוד לאַסקי (סאַמפּאָלנער רב)

דעם היינטיקן חודש טבת דערשיינט אין אונדזער פאַרלאַג „בית־יעקב״ אַ העכסט־אינטערעסאַנטע גרויסע וויסנשאַפטלעכע בראָשור

דער פאַטאַלער טעות

(קאָנטרא קאָפּערניקוס)

א פּאָפּולערער שמועס וועגן דער נאַצענטרישקייט פון וועלט־סיסטעם.

אין דער דאָזיקער בראָשור דערווייזט דער חשובער גאון און גילערנטער אויף אַ קלאָרן און ריין־וויסנשאַפטלעכן אופן די גרונטלאָזיקייט פון קאָפּערניקאַנישן סיסטעם, וואָס דעגראַדירט די ערד צו דער מדרגה פון אַ פּלאַנעט און נעמט אַוועק פון מענטש זיין חשיבות אַלס ציל פון דער שאַפונג.

דאָס דאָזיקע סיסטעם, וואָס ווערט דורך דער נאָמינעלער וויסנשאַפט פּראָפּאַגירט שוין קרוב 400 יאָר, און עס זענין אויף איר אויסגבויט גיוואָרן פאַרשידינע טעאָריעס, וועלכע ווערן שוין פון לאַנגע צייטן אָנערקענט פאַר אומדערשיטערלעכע אמתן, איז דער אידעאָלאָגישער הויפּט־מאָטיוו פאַר דער גישטאַלטונג פון דער מאָדערנער מחשבה אין איר ניי־צייטיקער פאָרם און איז דער שטיץ־פּונקט פון אַלע־ליי פריי־גייסטיקע אָנשויאונגען.

דער מחבר דערווייזט אָבער מיט אַ גאָניאַלער פּשטות אין אַ צוגענגלעכער פאָרם די פאַלשקייט פון אָט דעם סיסטעם מיט זיין גאַנצן פונדאַמענט!

דאָס בוך איז פון ריזיקער וויכטיקייט פאַרן אמתן רעליגיעזן גידאַנק און יעדער דענקענדער מענטש דאַרף עס זיך תיכף פאַרשאַפן.

36 זייטן — גרויסער בוך־פאָרמאַט — פּרייז 1 גילדן.

געלט שיקן:

Bajs Jakow, Łódź, Konto Rozrachunkowe Kartoteka 15.

אזוי איז עס אויך אין כפר-סבא, רחובות, פתח-תקוה, מחנה ישראל, רעננה, פרדס חנה און ס־קען דאך אויך אַזוי זיין אין יעדער מושבה! ס־האט נאך אין קיין שום ארט נישט גישטערט דאָס שאַפן דארטן אונדזערס אַ קבוץ, אבער מיר אַליין מוזן זיך אָפּזאָגן דערפון...

וואו זענט איר? פאַר וואָס קומט איר נישט אַהער? שאַפט אויך ביי אונדז אַ קבוץ פון עולים! פאַר וואָס שאַפט איר נישט ביי אונדז קיין תלמוד-תורה! גרינדעט ביי אונדז אַ בית-יעקב!

מיט די ווערטער בין איך אומיטום באַגעגנט גיווארן. אַ גאַנץ סך פון די זעלבע, וואָס איך האָב מיט פופצן יאָר צוריק גיטראָפן אין שטעט און שטעטלעך פון פוילן בעת מיין אינסטרוקטאָרן-רייזע, קעמפנדיק פאַרביסערט קייגן דער אגודה, האָבן מיך יעצט מקבל פנים גיווען גאַנץ פריינטלעך, און מיך מחייב גיווען איבערצוגעבן די יראים אין חוץ-לאָרץ, אַז זיי וואַרטן אויף אונדזערע מעשים! איך וואָלט עס זיכער נישט גיגלייבט, ווען איך זע עס נישט מיט מיינע אייגינע אויגן און איך הער עס נישט מיט די אייגינע אויערן.

יעדער אגודיסט, וואָס באַזוכט היינט ארץ-ישראל און פאָרשט נאָך דעם גייסטיקן מצב, קוקט מיט אָפינע אויגן, און פאַרטראַכט זיך מיט דעת איבער אַלע שאָטן-זייטן און ליכט-זייטן פונים יידישן לעבן אינים הייליקן לאַנד, פאַרלאָזט ער ארץ ישראל מיט אַ צובראָכן האַרץ און אַ שווער גימיט.

נישט דאָס גרויסקייט און די מאַכט פון די חפשיים טוט אַזוי שטאַרק וויי, דעם באַוואוסטזיקן אַגודיסט שרעקט דאָס נישט אָפּ, ווייל אויב מיר וועלן האָבן דעם רצון, די מיטלען און די גרייטקייט צו טון אין א״י, קען דאָס אַלץ גיך פאַריבערגיין.

דעם צער און די צובראָכנקייט פילט מען נאָר, ווען מע דערמאַנט זיך, ווי שוואַך און אומבאַהאָלפן מיר זענען נאָך ביי זיך אַליין. דאָס וואָס עס האָט אָפּגיקאָסט אַנדערע טויזנטער פונטן צו שאַטן יידישקייט, קענען מיר מיט קליינע סכומים מתקן זיין. מיר האָבן פאַר זיך אַ ברייט אַרבעט-פעלד אין ארץ-ישראל, מע בענקט נאָך אונדז, מע באַגריסט אונדז, מע זעט אין אונדז די רעטונג פאַר קדושת הארץ, נאָר מיר אַליין זענען, אַפנים, נאָך נישט דערוואַקסן צו אַזאַ גרויס שליחות. מיר קענען ארץ-ישראל מאַכן יידיש, אַריינברענגען קדושה און טהרה אינים לעבן. טויזנטער עלטערן ווילן געבן זייערע קינדער אין אונדזערס אַ תלמוד-תורה, אין אונדזערס אַ בית-יעקב, און מיר ווען קיין מאָל נישט האָבן קיין פאַראַנטפערונג, וואָס מיר טוען דאָס נישט, וואָרן דארטן וואו מיר טוען דאָס יאָ זעט מען די פעולה.

„זיי טוען, ווי זיי פאַרשטייען און מיר טוען נישט ווי מיר פאַרשטייען" — זאָגט נתן בירנבוים – דאָס איז אונדזער טראַגעדיע! די חפשיים טוען אַלץ אין דער וועלט לויט זייער השקפה, וואָס זעט אויס צו זיין זייער אידעאַל, דערפאַר האָבן זיי מסירת-נפש. אבער מיר, צו אונדזער בושה, טוען נישט אַזוי ווי מיר פאַרשטייען...

אונדזערע אַגודיסטישע גבירים דרייען זיך אויף אַלע זייטן, ביז זיי גיבן זייער צושטייער פאַרן „קרן הישוב". כל-ערליי חכמות, תירוצים און פשטלעך וועלן זיי אייך זאָגן, נאָר דערפילן זייער חוב וועלן זיי נישט. מיר איז אויסגיקומען לעצטנס צוזאַמען מיט אַנגיזעענע פירנדיקע פערזענלעכקייטן צו מאַכן באַזוכן ביי לאָדזשער גבירים. וועגן דעם איינציקן פאָנד, וואָס גייט פאַר אַן־אמת יידיש ארץ־ישראל, „קרן הישוב". אַך, ווי קליינלעך די מענטשן קוקן אויס אין דיינע אויגן, וואָס האָבן גיזען די גרויסע מעגלעכקייטן פאַר אונדזער זאַך אין ארץ-ישראל.

נישט קיין סך בעסער איז עס מיט אונדזער יוגנט, וואָס דאַרף פירן אין יעדן אָרט די גראַשן-זאַמלונגען. יעדיס שטעטל האָט זיך זיינע טענות און תרעומות און איך נעם אָן, אַז אין פיל פאַלן זענען די פרעטענציעס אפשר גירעכטע און דערפאַר... זאָל שוין אַלץ גיין צו גרונט, חלילה!!

מיר, די אַגודיסטן פון די ערשטע צייטן, גידענקען נאָך, ווען אונדזער גאַנצער אַרבעט אין דער אַגודה איז גיווען נאָר צו ג ע ב ן און נישט צו נעמען. אַגודיזם איז ביי אונדז פאַרבליבן עד היום אַלס רעיון און אידיי אָן שום תנאים! ווען דער אדער יענער אַגודיסט פלעגט טוען אַן־עוולה, האָט מען רעאַגירט אויף איר, גיפאָדערט אַ סאַטיספאַקציע, אבער צו נקמה אינים עצם-רעיון האָט עס קיין מאָל נישט גיפירט, ווייל גיין אַזוי ווייט וואָלט גיהייסן אויף זיך אַליין חלילה, אַרויסגעבן אַ טויט-אורטייל!

ס־פעלט אונדז די ריינע חיבת-הארץ, אַן שום סיבה. אונדזער אַגודיסטישן עולם דאַרף מען ערשט אָנהייבן אויפקלערן דעם גאַנצן זין און ציל פון אונדזער א״י-אַרבעט. מיר האָבן נאָך אין דעם פרט גאָר נישט גיטון.

מע דאַרף אָנהייבן לערנען מיט אונדזער גאַנצער באַוועגונג דעם אַגודיסטישן אַלף-בית, און לאָמיר זיך זאָגן דעם אמת, אַז קיינער פון אונדז האָט נאָך זיין חוב לגבי אָרץ-ישראל נישט דערפילט!

א״ג פרידנזאָן.

יעקב לאַנדא

עלי׳ אָן אויפשטייג

ד. פ. ר., גיווידמיט
אין טיפער חברשאַפט.

האָט אַמאָל אַנדערש פאַרשטאַנען דעם באַגריף עלי׳. אַמאָל האָט גיהייסן עולה זיין קיין א״י — אויפשטייג. ס־האָט זיך גיהאַט אַנגיזאַמלט אַ פייער פון בענקשאַפט אויפצושטייגן פון אַ נידריק לעבן. אין פרייד גיציטערט אויף דעם גיהויבינים מאָמענט, פלעג זיך דער עולה פאַרבונדן מיט א״י. דאָס לאַנד איז גיווען חרוב, דאָס האַרץ צובראָכן, די ערד וויסט, דאָס פאָלק פאַרשמאַכט. אַ בילד, וואָס האָט פאַרפאָלגט דעם עולה מיט אַ טראַגישן אימפעט. האָט אין אים דערוועקט אַן־אויפבראַזנדיק גיפיל, אַז צווישן דעם אַלים איז גיווען אַ גיהיימער קשר. רינגעלעך אין אַ שווערער קייט, וואָס איז גיוואָרן גישמידט אין דער גיוואַלטיקער שמיד-שטוב פון דער היסטאָריע. שיקזאַל, באַשטימונג און אויפגאַבע, די דריי שטערנס אויפן הימל פון פאָלק ישראל, האָבן אים גיוויזן דעם הייליקן וועג צו זיין היים-לאַנד. באַוואוסטזיין און אינסטינקט פונים פאָלק האָבן דערטאַפט דעם דופק פונים יידישן גורל. אַ היים-לאַנד-פאָלק און אַ פאָלק-לאָז לאַנד און צווישן זיי אַ טראַגישער חלל, אַנטשטאַנען דורך זינד און שולד. דאָ האָבן זיך צונויפגיגאָסן אין איין גורל דער יידישער איינצל-מענטש מיט דעם יידישן פאָלק.

פונים דאָזיקן צונויפבונד פונים איינצל־ און פאָלקס-שיקזאַל, איז גיבוירן גיוואָרן אין די טיפינישן פון דער יידישער נשמה דער באַגריף ע ל י׳ אין זיין אידעאַלער און רעאַלער גישטאַלט. יעדע עלי׳ קיין א״י אין דער יידישער גישיכטע באַווייזט אַן־אויפשטייג-עטאַפּ פאַר פאָלק און לאַנד. פון יעדער עלי׳ זענען אַרויסגיפלאַצן זיכטבאַרע, ווי אומזיכטבאַרע כוחות פאַרן יהדות; כוחות, וועלכע האָבן צונויפגישווייסט די גלידער פון דער יידישער נאַציע, גישטאַרקט אין זיי די האָפינונג אויף אַן־אייגינער, נאַציאָנאַלער צוקונפט.

אין דער עלי׳ קיין א״י האָט זיך אָפּגישפיגלט דאָס אייביקע ברענענדיקע בענקשאַפט פונים יידישן פאָלק צו זיין לאַנד, דער הייסער און שטורמישער רצון זיך ווידער צו פאַראייניקן מיט דער אייגינער ערד אונטער אָפינע, ליכטיקע הימלען און צו שעפן קראַפט און מוט פון די היסטאָרישע קוואַלן, וועלכע פליסן אַזוי ריין און הייליק איבער די בע״ג און די טאָלן פון יהודה, וואו יעדיס שטיינדל און יעדיס גרעזל ווייסט צו דערציילן ג—טס וואונדער און ישראלס איינזאַמין וועג דורך דער פעלקער-גישיכטע.

אמת, ס־זענען גיווען עליות קיין א״י, וואָס האָבן זיך פאַרלוירן אין דעם לאַבירינט פון פאַלשע השגות, פסיידא-רעליגיעזע, אדער פסיידא-נאַציאָנאַלע; עליות, וואָס שוועבנדיק אין ערד-דערווייטערטע ספערן, האָבן זיי איגנאָרירט דאָס רעאַלע לעבן, די יסודות פון אַ קאָנסטרוקטיווער ווירקלעכקייט, פאַרפעלטשנדיק דערביי דעם טיפערן זין פונים יהדות; עליות, וועלכע האָבן זיך אין זייער א״י-באַצייטשאַפט פאַרבונדן מיט אַ וועלטלעכן, בלוט- און קולטור-לאָזן נאַציאָנאַליזם, שטעלנדיק דערמיט אין גיפאַר דעם קיום פון פאָלק ישראל אין זיין אויסדערוויילטקייט. אבער די דאָזיקע אַלע עליות האָבן אין זיך גיטראָגן דעם גיוואַלטיקן כוח פון מסירת-הנפש, די תכלית-לאָזע קראַפט פון ריינים אידעאַליזם, וואָס לגבי אים טוט אַנטשווינדן יעדער עגאָיסטישער טריב, ווי יעדע פערזענלעכע פניה. צי וואָס האָבן עולה גיווען די ערשטע פיאָנערן, די רעליגיעז-באַגייסטערטע, נאָך אַ הייליק וואָרט שמאַכטנדיקע, טראָגנדיק אויף זייערע פלייצים דעם שווערן גורל פון גלות, ווען נישט כדי מקרב צו זיין די גאולה פון פאָלק און לאַנד דורך אַ לעבן אין קדושה און טהרה אויף דעם הייליקן באָדן אין א״י.

און די ערשטע חלוצים פון ציוניזם מיט זייערע פאַלשע מחשבות און גידאַנקען — צי האָבן זיי גיטראַכט וועגן זיך? צי האָבן זיי גיקאָנט טראַכטן וועגן זיך, בשעת זיי האָבן גיהאַט אויסצוטרוקנין זומפּן. פרוכטבאַר צו מאַכן וויסט לאַנד? צי האָט זיי נישט גישטויסן דער אינערלעכער, אומבאַצווינגבאַרער דראַנג עפּיס צו טון פאַר זייער ליידנדיק פאָלק?

עלי׳ איז גיווען אויפשטייג, עלי׳ האָט גיהייסן זיך שטעלן צו דער דינסט פון פאָלק און לאַנד, עלי׳ איז גיווען אידענטיש מיט התעלות, אין וועלכער פאַרים ס־זאָל נישט זיין. דעריבער האָט יעדע עלי׳ צוריקגילאָזט קענטיקע און אומ-אויסמעקבאַרע שפּורן אינים לעבן פון פאָלק און לאַנד.

דער חלום איז אויסגיטרוימט, די וויזיע פון די אַמאָליקע עולים איז אויסגילאָשן, דאָס חלוציות, אין אמתדיקן זין פון וואָרט, איז פאַרוואַנדלט גיוואָרן אין אַ סוראָגאַט. אָפּט אין אַ קאַריקאַטור. מע פרואווט עס צו פאַרדעקן מיט אַ מאַנטל פון הכשרה, און הכשרה איז האַנט-געלט פאַר אַ סערטיפיקאַט און אַ סערטיפיקאַט הייסט פאַרן אין אַ לאַנד, כדי זיך, נאָר זיך צו באַפרייען, און נאָר זיך אויפצובויען, און דעם פאָלק און דעם לאַנד ווערט גידינט אויף אַזוי פיל, ווי די אייגינע אינטערעסן לאָזן עס צו. עלי׳ אָן אויפשטייג שטראָמט אין דער שטאָט אַריין, גייט אונטער אינים הו-האַ פון אַ טאַנצנדיקער מאַסע, אינים גירויש פון אַ פאַלטש-פאַרשטאַנינער ציוויליזאַציע, פאַראַכטנדיק דאָס דאָרף, דעם באָדן, די לאַנדשאַפט, די נאַטור, די יסודות פון אַ ניי און באַנייט לעבן. עלי׳ אָן אויפשטייג מאַכט פון א״י אַן־אימיגראַציע-לאַנד פון כל-ערליי פליטים, וואָס וואַרפן זיך אין אַלערליי ווירטשאַפט-צווייגן, נאָר גאַנץ ווייניק אין דער שויס פון דער מוטער-ערד מיט איר אור-נאַטירלעכער פראָדוקציע. אין אַן־אימיגראַציע-לאַנד פרעגט מען נישט וועגן דעם זין און תכלית פון דער אדער יענער אַרבעט; עס וויל זיך פשוט לעבן גאַנץ פראַגע-לאָז.

פראַגע-לאָז לעבן קען אבער נישט אַ פאָלק, וואָס וויל אויפבויען אַ היים פאַר זיין אייגן לעבן, וואו ס־זאָל ווערן אויפגיריכט זיין גייסט און קערפּער, וואו ס־זאָל אַנטשטיין דער מקוריותדיקער טיפּ ייד, אויפריכטיק און שטאָלץ, פאַרוואַקסן מיטן אייגינים באָדן, מיט דער אייגינער קולטור, איינזאַפנדיק אין זיך לופט און קאָליר פון זיין לאַנדשאַפט, גייסט און גלויבן פון זיין עבר. אַ פאָלק, וואָס וויל אונטערנעמין אַזאַ מין גיוואַלטיקע, אין דער היסטאָריע פון די פעלקער ביישפיל-לאָזע אויפגאַבע, זיך נאָך צוויי טויזנט יאָריקער אָפּגיריסנקייט ווידער צו פאַראייניקן מיט זיין לאַנד, וואָס איז במשך פון דער צייט אין גאַנצן פאַרוויסט גיוואָרן, מוז האָבן אַ פיאָנערנטום, וואָס איז גרייט זיך מקריב צו זיין פאַרן אויפלעבונגס-אידעאַל פון פאָלק און לאַנד. האָבן מיר היינט צו טאָג אַזאַ פיאָנערנטום? אַ שווידער נעמט אונדז אַרום, בעת מיר באַטראַכטן די עולים, וואָס קומען לעצטנס אָן פון אַלע לענדער, יעדער מיט זיין באַגאַזש. ווי עמיגראַנטן, אבער נישט ווי פיאָנערישע עולים. קלויבן זיך אויס דעם בעסטן פּלאַץ אין דער שטאָט, אדער אין דער פּאַרטיק-אויפגיבויטער קבוצה. זעלטן ווען און זעלטן וואו טרעפן זיך נאָך אַזעלכע „משוגעים", וועלכע זענען גרייט אויף זיך צו נעמין די גיפאַרן פון כיבוש הארץ און מבטל צו זיין זייערע עגאָיסטישע אינטערעסן לטובת דער נאַציע.

אַ טעות איז צו מיינין, אַז א״י גיפונט זיך היינט שוין אין אַזאַ מין סטאַדיום פון אַנטוויקלונג, אַז ס־קען שוין מוּתּר זיין אויף חלוציות. אַ סך גלייבן, אַז חלוציות איז היינט גאָר שעדלעך פאַר דער אויסברייטערונג פון ישוב, וויכטיק פאַר אַלים איז די פּריוואַט-איניציאַטיוו, וואָס באַזיצט אומבאַגרעניצטע מעגלעכקייטן. פון דעם גיפערלעכן טעות אַרויס איז אַנטשטאַנען די נאָך גיפערלעכע פאַראַל, אַז קאַפּיטאַל איז אין דעם מאָמענט פאַר א״י וויכטיקער אַלס אידעאַל. אין אמתן אבער ליידט היינט א״י גראָד פון אַ פּלוס אין קאַפּיטאַל און פון אַ מינוס אין אידעאַל. דער קאַפּיטאַל-איבערפּלוס האָט צוגיפירט צו באָדן-שפעקולאַציע, צו אומגיזונטע פינאַנץ-אונטערנעמונגען, וואָס ביי דעם אָנקום פון דעם קלענצטן קריזיס, וועלן זיי צוזאַמינפאַלן, ווי אַ קאַרטן-הויז און מיטשלעפּן מיט זיך די גאַנצע ווירטשאַפט פונים ישוב. אַזעלכע סימפּטאָמען האָבן זיך לעצטנס שוין באַוויזן אין א״י. דער מינוס אין אידעאַל, אין אמתדיקער חלוציות, האָט פאַרקלענערט דעם יידישן באָדן-באַזיץ, האָט גיטריבן די עולים אין שטאָט אַריין, און אַנשטאָט פויערן אויפן אייגינים שטיקל ערד, האָט זיך פאַרגרעסערט די מחנה פון פּראָלעטאַריער, פון קליין-הענדלער, וואָס ציען זייער גאַנצער יניקה פון אַ פאַראיבער-גייענדיקער היפּא-קאָניוקטור.

און וואו איז די רענעסאַנס פונים יידישן מענטש? וואו בלייבט אין אַזאַ סיטואַציע די דעגענעראַציע פון פאָלק און לאַנד? און די קולטור-אויפלעבונג? און די אידעאַלן פון אונדזערע נביאים?

אבער זיבן-פאַך טוט וויי דאָס האַרץ איבער דער רעליגיעזער עלי׳, איבער דער, לאָמיר זאָגן אָפן, אַגודיסטישער עלי׳. ווען ס־האָט גיקענט אַנטשטיין אַ ספק אין דער וויכטיקייט פון חלוציות אינים איצטיקן סטאַדיום פונים ציוניסטישן אויפבוי, ליגט דאָס אין דער ציל-זעצונג פונים ציוניזם, וואָס איז, קודם-כל, אויבערפלעכלעך באַטראַכט, אַ פּאָליטיש-ווירטשאַפטלעכע. אַגודיזם איז פון אַלף ביז תיו אידעאַליזם, אויפבויענדיקער, קעמפערישער אידעאַליזם. פאַר יעדער פּראַקטישער טעטיקייט פונים אַגודיזם שטייט די אידיי, די ריינע, אומפאַרפעלטשטע אידיי פונים יידנטום. אַגודיסטישע עלי׳, אדער זי איז פּיאָנעריש אין איר גאַנצן פאַרנעם, אדער — זי איז גאָר קיין עלי׳ נישט. עלי׳ אָן אויפשטייג — איז אומאַגודיסטיש דורך און דורך. אַגודיזם און ע מ י ג ר אַ צ י ע קיין א״י קענען זיך נישט פאַרטראָגן, אין קיין פאַל נישט. די אַגודיסטישע עלי׳ פאַרלירט איר זין און איר באַדייטונג אַלס אַגודיסטישע עלי׳ ווען זי איז נישט אַדורכגידרונגען מיטן גאַנצן ברען און דעם גאַנצן עקסטאַז פון פיאָנערישער גרייטקייט: צו דינין דעם פאָלק און דעם לאַנד אויף איר שטייגער און לויט איר השקפה.

נעמין מיר טאַקי דעם מאָסטשטאַב פאַר דער אַגודיסטישער עלי׳ — אַן־אַנדערן קענין מיר דאָך נישט האָבן — אַזוי מוזן מיר אָפן און ערלעך מודה זיין, אַז די אַגודיסטישע עולים, וואָס זענען אָנגיקומין אין די לעצטע צוויי יאָר קיין א״י. האָבן גיברענגט פאַרן אַגודיזם נאָר אַנטוישונג. אמת, אַז זיי זענען נישט ערגער פאַר די עולים פון אַלע אַנדערע שטרעמונגען, אבער אויך נישט בעסער. גימיינט איז דאָס נאַטירלעך, אינים זין פון חלוציות, פון פיאָנערנטום. די אַגודיסטישע עולים האָבן נאָר פאַרמערט די מאַסע פון רעליגיעזע יידן אין א״י. דאָס האָט באַשטימט זיין פּאָזיציע ווערט אַן און פאַר זיך. אבער די שווערע און אַחריותפולע אויפגאַבן, וואָס דער אַגודיזם האָט צו דערפילן ביים אויפבוי פון דער יידישער נאַציאָנאַלער היים אין א״י, זענען זיי נישט בכוח איבערצונעמין. דערצו פעלט זיי פיאָנערישער גייסט, קאָלעקטיוו-באַוואוסטזיין, באַגער צום אויפשטייג און זעלבסט-לאָזע גרייטשאַפט צו זיין דער אַוואַנגאַרד פאַר אידעאַלן און רעאַלן אויפבוי פון פאָלק און לאַנד, לויט דער היסטאָרישער אויפפאַסונג פון אַגודיזם.

עלי׳ אָן אויפשטייג איז דער סימן פון דער היינטיקער א״י באַוועגונג. זי טראָגט אין זיך גרויסע גיפאַרן, וואָס ווערן נאָר פאַרדעקט דורך קאָניונקטור פּראָספּעריטי, מאַסן-עלי׳ וכדומה. נאָר איינצלנע מענטשן, פאַרבענקטע, פאַרחלומטע. פון פאַטאָס פאַרפלאַמטע, פאַרמאָגן נאָך אין זיך דעם כוח אויפצוהייבן דעם שלייער און אַ שאַרפן בליק צו טון אין דער אינערלעכער סטרוקטור פון דער היינטיקער ארץ-ישראל-באַוועגונג. זיי גיפונין זיך אין אַלע פּאַרטייען דאָ און דאָרט. פון צייט צו צייט אונטערברעכן זיי זייער שווייגן און הייבן אויף זייער שטים קייגן אַן־עלי׳ און חלוציות. אויך אין דער אַגודיסטישער וועלט וואַקסט וואָס אַמאָל מער די דערקענטניש, אַז אַגודיסטישע עלי׳ פאַרלאַנגט קאַטעגאָריש אַגודיסטישע פּיאָנערישקייט, אַז דער גאַנצער עלי׳- און הכשרה-אַפּאַראַט מוז אין גאַנצן איבערגיאַנדערשט ווערן, כדי אַנשטאָט אַן־עלי׳ אָן אויפשטייג, זאָל ארץ-ישראל, זאָל דער אַגודיזם באַקומין אַ מחנה פון עולים, אידעאַליסטן, קעמפער, אמתדיקע פּיאָנערן אינים פולסטן זין פון וואָרט.

א״ג פרידזאן

טאָג־בוך פון א רייזע אין ארץ־ישראל

א. פון דער יבשה אויפן ים

אין צוג איז פלוצים גיוואָרן שטיל. עס זענען איבערגעריסן געוואָרן נישט־פאַרענדיקטע גישפרעכן. מע־האט זיך נערוועז גיהויבן פון די פלעצער. יעדער האט גיכאַפּט אַ בליק אויף זיין „באַגאַזש", גיצײַלט די פעקלעך און חאַליזקעס. דער עולם קוקט זיך איבער מיט אַ שטומער אינטימקייט. באלד וועלן מיר ווערן שיף־ברידער און, כּידוע, פאַרגעסן זיך נישט שיף־פריינט אויפן גאַנצן לעבן אַרויס.

אין דרויסן איז גיווען אַ שטאַק פינצטערע סוף־חודש נאכט און דאָס האט נאך מער פאַרשטאַרקט די היימישקייט אין די שוואַך־באַלויכטענע באַן־שטיבלעך. מע־כאַפּט זיך צו די זייגערלעך, א ספּאַנטאַנישער אויסגעשריי: צען מינוט צום פּאָרט! ס׳הייבט זיך אָן אַן־א׳מגידולדיק שטופּעניש מיט קלאַפּנדיקע הערצער צו די אפינע וואַגאָן־פענצטערלעך. דער צוג פליט אדורך, ווי פייל פון בויגן. די לעצטע באַן־בריקן פון רומענישע טייכן, וואָס ביים סוף יבשה.

און אט שטייען מיר שוין פנים־אל־פנים מיט דער שיף.

דער פּחד פאַר דער ים־רייזע גיט אריין מ׳דקייט אין דיין גאַנצן גוף. קוים מע שלעפּט זיך מיט שווערע טריט אַרויס פונים באַן־וואַגאָן. די רומענישע טרעגער, וואָס העלפן טראָגן דעם „באַגאַזש", רייסן דיך מיט מיט זייערע גי־שרייען אויף זייער לשון, וואָס דו פאַרשטייסט נישט דערפון קיין איין וואָרט. אַ צעמישטער בלייבסטו שטיין אויפן פאַרט־פּלאַטפאָרם פאַר דער שיף „פאָלאָניאַ".

איך נעם אַרום די שיף מיט מיין בליק פון אַלע זייטן. די פּוילישע פאָן פלאַטערט שטאָלץ אויף איר הויכן מאַסט־בוים. די פון עלעקטרישע לאָמפּן באַלויכטענע ריזיקע וואַסער־שטוב, שפּאַלט דאָס פינצטערע וואַסער. ס׳טראָגט זיך פון איר אַ פרייליך גירודער און גיטומל. דאָס הערט מען זיי, די עולים, וואָס זענען נאָר מיט אַ פּאָר שעה פריער אַרויף אויף דער שיף, איידער מיר. טוריסטן, זענען אַנגיקומען מיטן שנעל־צוג. זיי גיזעגענען זיך דאָס לעצטע מאָל מיט דער חוץ־לארצדיקער יבשה...

דער „גבול שמת לים" רירט ביז גאָר. יבשה און ים זענען צוויי אָפּגעטיילטע וועלטן און דאָס שיף־טרעפּל פאַרייניקט זיי נאָר לפנים. איך פיל דעם אַריבערגאַנג פון יבשה צו ים. די שיף רוקט זיך פאַמעלעך אָפּ פון ברעג.

ס׳ווערט מיר אַ ביסל אומהיימלעך און באַנג, מיינע בליקן פאַלן אויף די פייער־סיגנאַלן, וואָס שטייען אין מיטן ים און דערווייטערן זיך אַלץ מער, און ווען דער פינצטערער הימל מיטן פינצטערן וואַסער נעמען מיך גיפאַנגען, שווים איך אַוועק צוזאַמען מיט דער שיף אין אַ שענערער פאַנטאַסטישער העכערער וועלט...

מיטוואָך, די נאַכט צו כ״ו אייר צ״ח.

ב. צווישן הימל און וואַסער

אַ ברייטער שניי־ווייסער שוים־וועג, גיפלעקט מיט גרין און בלאָ, ציט זיך פון הינטער אונדזער שיף אין דער העלער זילבערנער ווייטקייט און פון פאַרנט ליגט אויך אַזאַ העלע בלענדנדיקע ווייטקייט, וואָס קוקט אויף אונדז פון אַלע זייטן אַרום. אונדזער שיף איז דער מיטן־פּונקט פון דער גרויסער ים־וועלט..

דאָ גיפינען זיך העכער טויזנט פּערזאָן, אַז אַלע זענען יידן, פאַרשטייט זיך אַליין, דאָס מאָל פאַראַן גראָד ווייניק חלוצים. צומיינסט טוריסטן פון פאַרשידענע לענדער, צווישן זיי ס׳רוב פּוילישע יידן.

קיין מוזיק אויף דער שיף גיט מען היינט נישט. ס׳זענען יעצט די ערשטע טרויער־וואכן נאָכן טויט פון ערשטן פּוילישן מאַרשאַל יוזעף פּילסודסקי. יע־דער באַהאַלט די פרייד פון זיין נסיעה קיין א״י ביי זיך אין האַרצן, די חדווה פון דעם דערנעענטערן זיך צום אַזוי לאַנג גיבענקטן הייליקן היים־לאַנד, איז פאַרבאָרגן טיף אין דער נשמה.

דעם אמת גיזאָגט, ווילט זיך אויף דער שיף זיין וואָס מער אָפּגיזונדערט, אַ שאָד צו פאַרלירן צייט מיט פּלוידערייען. צווישן הימל און וואַסער איז אַ מחי׳ צו זיין ביי די אייגענע רעיונות, און טאַקי דאָ האָט מען זיי. אַ בליק אַרויף אויפן הימל און אַ בליק אַראָפּ אויפן ים איז גינוג, ס׳זאָלן אינים מוח אָנהייבן שטראָמען רעיונות־כוואַליס און טאַקי אַזעלכע גידאַנקען און טראַכטענישן, וואָס דערהייבן דעם מענטש אויף הונדערטער מדרגות... עד כלות הנפש.

גישט לייכט איז אָבער אויף דער שיף זיך אָפּצוזאָגן פון מענטשן. שטייסט, אדער זיצט אַ ווײַלע אַליין, ווערסטו באַלד אַרומגירינגלט מיט שמועסערס און „קלאַפּערס". אַ ייד פעלט נישט אויס קיין שאלות און חקירות און אויב האסטו נאָר אויף איין שאלה גיענטפערט, ביסטו שוין אַ פאַרפאַלינער.

— פון וואָס שמועסט מען?

— פון א״י פאַרשטייט זיך.

שוין הערסטו דעם גאַנצן פּראָבלעמען־קאָמפּלעקס, וואָס באַשעפטיקט צום רוב טוריסטן.

— וואָס קלערט איר צו קויפן אין א״י — פאַלט אַ שאלה — איך ענטפער נישט.

— אַוודאי אַ פּרדס, רופט זיך אָן אַ צווייטער.

— פאַרוואָס נישט אַ מגרש, בייזערט זיך אַ דריטער, ווער האט היינט באַלד געלט אויף אַ פּרדס?

— אפשר גאָר אַ פאַרטיק הויז. זאָגט שוין בנעימותדיק אַ פערטער.

— אין תל־אביב ברענט אַלץ אונטער די הענט. איך וועל קויפן אין ירושלים דאָרט וועט זיך גיכער לאָזן עפּיס קויפן — האַקט אַריין אַ פינפטער.

— נישט קיין פּרדס, נישט קיין מגרש, נישט קיין פאַרטיק הויז, נישט אין תל־אביב, נישט אין ירושלים, איך וועל גאָר נישט קויפן — זאָג איך אָפּ דעם גאַנצן פּזמון.

— ס׳טייטש, צולאָזט זיך אויפן קול אַ רומענישער סוחר: קיין „כאַלוץ" זענט איר נישט, קויפן וועט איר גאָר־נישט, אלא וואָס דען פאָרט איר קיין א״י?

— סתם אַזוי, זעען א״י — ענטפער איך מיט אַ רואיקן [illegible].

— היינטיקע צייטן פאָרט מען נישט סתם אַזוי קיין א״י— [illegible] זיך אָן שוין אַן־ארץ־ישראלדיקער יונגערמאַן, אין דערקען א „פּקיד" פון ביין און בלוט.

עפּ״י נס ווער איך ניצול פון דער קלעם. דער עולם ווערט גירופן צו דער אכילה און כּהרף עין צולויפן זיי זיך אין די עס־שטובן.

— — — — — — — —

אַ דערקוויקיניש ביז גאָר פאַר אַ ייד אַ בן־תּורה איז אויף דער שיף צו לערנען דעם פּרק „המוכר את הספינה". וויפל מאָל זאָלסט אַלץ נישט האָבן גילערנט אט דעם פּרק, זעט ער דיר אויס יעצט אַקטועל, פריש, אינטערעסאַנט און אַלץ האסטו לעבידיק פאַר די אויגן. מעג זיין ווי ווייט דער חילוק צווישן אַמאָליקע און היינטיקע שיפן, ווערט פאַר דיר קלאָרער און פאַרשטענדלעכער די אַלע קויף־ און פאַרקויף־פראַגן, וואָס ווערן דערמאָנט אין דעם הלכהשן טייל פון „המוכר את הספינה". מיט אַ באַזונדערן תענוג לאָזט זיך דאָ פאַרטיפן אין די סודות פולע מימרות פון רבה בר בר חנה... באַלד קומסטו צום מאמר, וואָס דערציילט וועגן דעם שר פון ים, וואָס דער ים פאַרבאַהאַלט אים אין זיך און די אַלע רירנדיקע מאמרים וועגן ימות־המשיח, לויתן. און באַלד דערויף טאַקי אַלע האַרציקע מאמרים וועגן ארץ־ישראל, און דער גאָר אַקטועלער מאמר פון רבי יוחנן „לא ירושלים של עולם הזה כּירושלים של עוה״ב, ירושלים של עוה״ז כל הרוצה לעלות עולה, של עוה״ב אין עולין אלא המזומנים לה". (נישט אַזוי ווי ירושלים פון דער וועלט איז ירושלים פון דער צוקונפטי־קער וועלט, קיין ירושלים פון דער וועלט, קען עולה זיין ווער ס׳וויל נאָר און קיין ירושלים פון דער צוקונפטיקער וועלט קענען עולה זיין נאָר וואָס וועלן זיין צוגיגרייט דערצו...)

ראָנעדשטיק, כ״ו אייר צ״ח.

פאָן פון תל־אביבער בית־יעקב שול

ג. שבת אויף דער שיף

באַלד ווי אונדזער שיף האט זיך דערנענטערט צו די גריכישע אינזלען, איז שוין כמעט נישט גיווען מעגלעך צו דערקענען צווישן הימל און וואַסער. אַ בלענדנדיקע ווייסקייט האט אונדז באַגאָסן פון אַלע זייטן, די ערש־טע גרוסן פון דער ארץ־ישראלדיקער זון! ס׳איז גיוואָרן הייס, דער עולם האט אָנגיהויבן שוויצן, דאָס לייכטע ווינטל פונים גראָד יעצט רואיקן מיטל־לענדישן ים האט גיהאט אַ גאַנץ קנאַפּע פּעולה און נישט גיקילט. אויף דער דעק פון שיף האט אין זיך נישט גיקענט גיפונען קיין אָרט פאַר דער היץ.

ס׳דערנענטערט זיך שבת. „אַ יידישע נשמה קען מען נישט שאַצן". א סך פון די וואָס כ׳האָב גיפיינט, אַז זיי האָבן נישט קיין שום שייכות מיט שבת לויפן אין גיאייל פאַרענדיקן זייערע לעצטע הכנות, זיי בייטן די מלבושים אויף שבתדיקע און אט שטייען זיי שוין גרייט מיט סידורימלעך אין די הענט. אינים ספּעציעלן בית־תּפלה־זאַל איז פול גיפּאַקט. חסידישע יידן טוען אָן ויידיזשע קאַפּאָטעס און שטריימלעך. דאָס ביסל „פרייע" יונגוואַרג פאַרבאַהאַלט זיך אין די קאָרידאָרן און עס־שטובן. חוץ יהידים לחכעיסניקעס, וואָס פּלאָנטערן זיך צווישן די פיס דאָ און דאָרטן און זעען אויס ביי זיך אַליין ווי אַריינגיפאַלענע יוונים אין אַ סוכּה...

מע דאַוונט מנחה. „יורדי הים באניות עושי מלאכה במים רבים... המה ראו מעשה ה׳". — ביסט יעצט אַליין צווישן די יורדי הים באניות"! „יחונו וינועו כּשכּור וכל חכמתם תתבלע" — אט זעסטו זיי, די בלאָנדזשנדיקע, די פאַרוואָגלטע, וואָס זייער „חכמה" האט דער ים פאַרשלינגען און זיי וואַקלען זיך טאַקי דאָ ווי די שכּורים...

וואַסער־פאַרטיילונג אין ירושלים.

צווישן נאַכט און טאָג, אַזוי ווי אין א״י דויערט דאָ נישט לאַנג. כּהרף־עין איז די זון פאַרשוואונדן, דער ווינט שטאַרקט זיך, נישטאָ מער דאָס שיינע ליכטיקע ווייסקייט און אַ נעפּל האט פאַרפינצטערט דעם ים־האָריזאָנט. אויף דער נשמה איז אָבער ליכטיק. דער קבלת־שבת איז פול מיט חן און באַהאַרצטקייט „אשר לו הים והוא עשהו" „קול ה׳ על המים" „מקולות מים רבים אדירים" — גאָר אַנדערע הרגשות באַקומט מען דאָ.

די גויאישע דינערשאַפט פון דער שיף, הגם נישט ס׳ערשטע מאָל ביי זיי, וואַרפט אַריין בליקן פון יראת־הכּבוד צום עולם מתפּללים. גוט־שבת, שבת־שלום. פאַרהילכט די לופט און די גויאישע דינערשאַפט איז מודה, שבת איז נוט! מיטן „גוט־שבת" אויף יידיש אדער „שבת־שלום" אויף עברית באַגריסן זיי יעדן איינעם פון אונדז.

דער טיש ווערט גיפּראַוועט ווי אין דער היים, שבתדיקע מאכלים, זמירות, דברי־תּורה, צו אונדזער שבת־טיש האָבן זיך צוגיזעצט אַזעלכע וואָס אין די וואכן־טעג זענען זיי גיווען פון אונדז ווייט. ס׳האָט זיי גיצויגן צו אונדז און סטיכיש זענען זיי אויסגיבראָכן מיטן סקאַרבאָוון גיזאַנג פון „ישמחו" — אי אַי, ישמחו, ישמחו, ב־מל־כות־ך שומרי, שומרי, שומרי שבת וקוראי עונג שבת!... אַזוי אָן אויפהער ביז צו אַן־ענטוזיאַסטישער שטימונג. ד״ר ירמי׳ פרענקל דיר. פון לאָדזשער העברעאישע גימנאַזיעס, האט ניהויבן דעם טאָן העכער פון אַלע, און שפּעטער זיך מתוודה גיווען, אַז אַ גליק וואָלט עס גיווען, ווען זיינע תּלמידים זיצן ביי אַזעלכע שבתדיקע טישן...

שפּעטער זענען מיר אַרויס אויפן דעק פון דער שיף. דער ים איז גיווען פינצ־טער. אַ לייכטער שטורעם־ווינט האט גיבושעוועט, די שיף האט זיך אַ ביסל גי־וואַקלט, נאָר מיט חסד.

גרופּקעס האָבן שפּאַצירט און אין דער שטיל זיך אונטערגיבראָמט מיט פאַרשי־דענע שבת־זמירות. איך בין אַוועק אין אַ ווינקל, אַ זיסע בענקשאַפט האט זיך צוגאָסן אין מיינע אַלע איבֿרים. די „פרייע" חברה האט שוין גישנאַרכט אויף זייערע גילעגערס און גיצײַלטע זענען מיר גיבליבן אויפן דעק לאַנגע שעהן... ביז די שטרענגע פאַראָרדנונג פון קאַפּיטאַן איז אָנגיקומען צו גיין שלאָפן.

שבת אין דער פרי. נאָך אַ מעת־לעת רייזע צו ארץ־ישראל. בעת דער בעל־תּפלה צווינגט זיך „מלאים זיו"... נאה זיום בכל העולם"... פּלייצט אַריין דורך די קליינע רונדיקע שיף־פענצטערלעך, אַ מילך־ווייסקייט, וואָס כ׳עלעבס האָב איך נאָך נישט גיזען. מע מוז אייגנטלעך שוין אַרויספּוצן די טונקעלע ברילן אויף די אויגן, אָבער מע קעמפט מיט זיך, מע ווייס, אַז אט דער ווייסער אָפּ־גלאַנץ פון דער ליכטיקער זונס פּנים, איז שוין אַ שטיק פון דער דערגרייכטער בענקשאַפט צו מזרח, צו ארץ־ישראל..

שבת, טייערע מתנה פון ג־ט! בא שבת, בא מנוחה, אויף דער שיף, אויפן ברייטן אָפענים ים, די אויגן קלאָר, דער אוויר דורכזיכטיק אויף ווייטע מיילן, אויסגילייטערטע הימלישע רואיקייט, הויכע אייביקע בענקינישן, זכר למעשה בראשית!...

מוצאי שבת־קודש פּ׳ במדבר, צ״ח.

ד. „מרחוק תּראה את הארץ"...

משה־רבּינו בעט זיך ביי כּביכול:

— איך האָב צו דיר מיין לעצטער בקשה:

לאָז מיך זעען דיין לאַנד, דאָס הייליקסטע פון אַלע לענדער, אויב ס׳איז דיין רצון, וועל איך מיך שטעלן אויפן אבן שתיה וואו ס׳וועט גיבויט ווערן דאָס בית־מקדש.

— „איך האָב איינמאָל גישוואוירן און מוז מיין שבועה מקיים זיין"!

— „גיב מיר רשות צו זיין ווי אַ פויגל אויפן הימל, איך וועל פליען אין דער הייך און אַראָפּקוקן אויפן ארץ־אבות".

— „באַשעפער פון אַלע און אַלץ! — זאָל איך ווערן ווי אַ פיש און דורכשווימען דעם ים און מיט מיין צונג כאָטש קענען לעקן איינמאָל די ערד פון מיין פאָלק".

— „זעץ מיך אַרויף אין דער הייך אויף די פליגל פון דיינע וואָלקנס און איך וועל כאָטש שוועבן אין דער לופטן איבערן ארץ־הצבי".

— „צושנייד מיך אויף שטיקער און וואַרף זיי אויף יענער זייט פונים ירדן און שיק דערנאָך דעם מלאך גבריאל, מיר צוריקצוגעבן דאָס חיות און זאָל איך בלויז קענען אַ קוש טון די שטיינער פון יהודה".

— אַזוי שטאַרק — ענטפערט דער באַ־שעפער — זענען דיינע בענקשאַפטן צו זעען די אדמת־הקודש, איך וועל דיר טון, דאָס וואָס איך האָב נאָך צו קיין שום בעל־חי נישט גיטון:

— באַלד איז דער כּוח־הנבואה פון משהן גיוואָרן טויזנט מאָל שטאַרקער און פון דעם באַרג וואו ער איז גישטאַנען, האט ער גיזען דאָס לאַנד פון די שבטים פון דן ביז באר־שבע, די בערג און די טאָלן, די פלייצן און די טייכן, דאָס אָנגעפּלעקטע און דאָס פאַרבאָרגענע, דאָס ווייטע און דאָס נאָענטע — און אַלץ מיט איין בליק. משה רבינו האט גיזאָגט „הלל הגדול". די מלאכים און שרפים האָבן מיטגיזונגען און דערנאָך איז משהס נשמה אויסגיגאַנגען בנשיקה...

— — — — — — — —

די דאָזיקע אגדה האט אויפגילעבט אין מיין זכּרון מיט איר גאַנצער בילדלע־כער פרישקייט, בעת די שיף האט זיך דערנענטערט צו די ארץ־ישראלדיקע ברעגעס.

— — — — — — — —

די לעצטע נאַכט האט זיך גיצויגן אַזוי לאַנג ווי דאָס גלות. פון שלאָפן איז דאָך אָפּגירעט. דאַכט זיך מיר, אַז קיין איינציקער אויף דער שיף איז אין דער נאַכט נישט גישלאָפן. די דערוואַרטנדיקע בענקשאַפט איז גישטיגן צום העכסטן פּונקט. די דינערשאַפט האט כּסדר גייאָגט דעם עולם צום שלאָפן גיין, אָבער זיי האָבן דאָס מאָל גיהאַט אַ שווער שטיקל אַרבעט, און ווען זיי האָבן ענדלעך אָנגיהויבן דראָען מיט באַשטראָפן, איז מען אַוועק אין די קאַבינעס. אָבער ווער האט גיקענט איינשלאָפן אויפן גילעגער?

מיט נערוועזע שטילע טריט האט מען גישפּאַנט איבער די קאָרידאָרן, יעדער פאַרטראַכט אין זיינע מחשבות. אַ שעה האט זיך אויסגידאַכט ווי אַ יאָר, ס׳האט

ציצווגן בײם האַרץ. גינאָגט בײ דער נשמה, פאַר תשוקה האָט מען זיך אונטער־גיברומט: צמאה לך נפשי... כמה... לך בשרי!

ווי אַן־אונטערערדישער דינאַמיט־אויפרײס האָט זיך צוטראָגן פון מויל צום אויער די בשורה: ס־טאָגט שוין, אמר שומר אתא בוקר, ס־טאָגט אויף אַן־אמת!

ווי גיפאַנגינע פון די תפיסות, האָט זיך דער עולם אַרויסגישיט אויף דער דעק, אַנגישפּיצט די בליקן אויפן ים אין דער ריכטונג, וואו די שיף האָט זיך מיט אַ שטײפער קאַלט ־זײט רואיק גיגליטשט. פּלוצים אַ פרי־מאָרגן־נעפּל, ווי אַ גי־דיכטע ווײסע פּאַרע נעמט אונדז אַרום און ווידער זעט מען גאָרנישט... ענדלעך, דער נעפּל צוגײט זיך און ס־הײבן זיך אָן באַווײזן קאָנטורן פון בערג... ס־ווערט ליכטיק אין די אויגן... מיר רוקן זיך נענטער, פאָרויס, באַמעלעך שווימען מיר... מ־הערט נישט פון קײנים אַרויסרעדן אַ וואָרט... די מאַטראָזן לויפן ווי פאַרסמט, די מאַשינען אַרבעטן קרעפטיקער, רוישיקער, שטריק ווערן גיוויקלט און גיוואָרפן אין אַלע זײטן, אָבער מע קוקט זיך נישט אום.

הערצער קלאַפּן. פון אויגן רינען טרערן. פאַר פרײד פּאַטשט מען מיט די הענט. אונדזער שיף שטײט שוין! אויף רעכטס, אַלטע בנינים אין מזרח־סטיל, קופּאָלן פון מעטשעטן. אויף לינקס — מאָדערנע הײזער־בלאָקן. יפו און תל־אביב, לענג־אויס אויף אַ ווײטן שטח.

אַ מאָטאָר־שיפל. ברענגט צוצופירן אימיגראַציע־באַאַמטע, ענגלישע און אַראַבישע פּאָליציי, נאָך זײ אַראַבישע טרעגער, וואָס גיוואַלדיווען בקולי־קולות און ס־ווערט אַ ביסל אומיטיק אויפן האַרצן! איך בין אָבער אַ גליקלעכער פון די ערשטע רעוווידירט צו ווערן, און ווען דער ענגלישער פּאַס־רעוויזירער באַקוקט מיך מכף רגל ועד ראש, פאַרליר איך אין דעם מאָמענט אַלע חושים, מאַלע, וואָס ס־פּאַסירט אַלץ... אָבער איך ווער „גיכשרט" און באַלד וואַרפט מען מיך אַן־אַראָבער אַרײן אין אַ שיפל — שלום עליכם פון הײמישע און פרײנט — און „יאַללאַ עסמאַ"!

ה. דעם ערשטן טאָג אין תל־אביב

איך בין הײנט דעם ערשטן טאָג אין תל־אביב. איך האָב שוין אַ ביסל דורכשפּאַצירט די שטאָט, שוין גיפאָרן מיטן אויטאָבוס, זיך צוגיקוקט צום בנין־טעמפּאָ, אײנגיהערט זיך אין שבעים לשונות, און אַפילו שוין פאַר־דײעט דעם ספרדישן עברית־קלאַנג. שוין איבערגילײענט די העברעאישע אויפשריפטן פון די שילדן, נאָר איך קען עפּיס נישט קוקן תל־אביב אין פּנים אַרײן. מע דערקענט אין מיר, אַז איך בין נישט מיט אַלימען. איך האָב מיר אַפילו תל־אביב נישט אַנדערש פאַרגישטעלט, אַ מאָדערנע שטאָט מיט אַן־אײראָפּעאישן אויסזען, נאָר באַגאַסן מיט אַן־אָריענטאַלישער גליענדיקער זון און אַזוי זע איך זי מיטן ערשטן בליק. עפּיס דאַכט זיך מיר, אַז איך בין נאָך נישט אין ארץ־ישראל, און אפשר בין איך מיך טועה, תל־אביב איז דאָך פאָרט אַ יידישע שטאָט, די אײנציקע יידישע שטאָט אין גאָר דער וועלט.

מײנע פרײנט דערקענען אין מיר די אומצופרידנקײט און פאַרזיכערן מיר, אַז תל־אביב האָט אין זיך אַ סך ליכט־זײטן אַלס יידישע שטאָט. איך רעד מיר אַ ביסל אַראָפּ פון האַרצן פאַר מײנע פרײנט בנימין מינץ און יעקב לאַנדאַ, אונדזערע פּיאָנערן פאַרן אגודיזם אין א"י בכלל און אין תל־אביב, בפרט און זײ עצהנען מיך נישט צו משפּטן אַזוי גיך און איך פאָלג זײער עצה.

אַ קלײנים פעלער האָב איך גימאַכט, וואָס איך בין נישט תיכף גיפאָרן קײן ירושלים און זיכער וואָלט איך באַלד מרגיש גיווען דעם אווירא דארץ־ישראל, אין תל־אביב צו שפּירן דאָס אמת׳ע ארץ־ישראל, מוז דויערן אַ ביסל לענגער. איך האָב דערין גיגלײבט און זיך מחזק גיווען.

אין אָוונט בין איך גיפירט גיוואָרן אין לב תל־אביב אויף דער נחמני־גאַס 22 וואו ס־גיפונט זיך דער קיבוץ פון די חברות וואָס האָבן דורכגימאַכט זײער הכשרה אין די בנות־קיבוצים אין פּוילן. איך בין איבעראַשט גיוואָרן צו זען, אַז אַלע בנות־עולות גיפונען זיך אויף אײן אָרט און, אַז זײ פילן זיך גליקלעך ביז גאָר. אַ שטיקל לימוד זכות אויף תל־אביב האָב איך, אַגב, שוין גיהאַט. אַז אונדזערע חברות, פאַר וועמענס עליי מיר האָבן אַזוי גיציטערט און מיט רעכט, קענען אין תל־אביב זיך אויסלעבן אינים זעלבן גײסט און מיט דער זעלבער אײגנאַרט וואָס אין פּוילן, איז עס קודם צו פאַר־דאַנקען דאָס באַוואוסטזײן פון זײ אַלײן און אַ פּנים, אַז תל־אביב מוז גאָרנישט גורם זײן צו אי־צניעות און אַנטי־יידישקײט. ווען ס־איז נאָר פאַראַן דער רצון צו בלײבן פעסט יידיש. די גרינדערן פון דעם קיבוץ פּרל. גור־אריי האָט מיר אַפילו דערצײלט וועגן די שווערע נסיונות, אָבער מיט שטאָלץ טריאומפירט זי, אַז די מײדלעך זענען אַ מוס־טער פאַר גאַנץ תל־אביב.

די ברכות פון מײנע פרײנט אויפן אָוונט צו מײן אָנקומען, האָבן מיך שטאַרק גירירט. ס־האָבן גירעדט די גוט־באַקאַנטע אַגודה־פּיאָנערן, מיט וועלכע כ־האָב אין פּוילן צוזאַמען גי־אַרבעט צוויי צענדליק יאָר. זײ זענען מיר דאָ, אין א"י, גיוואָרן אינטימער, נענטער, ידידותדיקער און האַרציקער.

איך בין אַוועק פון דעם אָוונט גישטאַרקט. בײם אָפענים פענצטער פונים האָטעל „שפת הים" בין איך נאָך גיזיצן שעהן לאַנג מיט מײן מיט־רײזנדן, דעם נדבן ר׳ גאַדל טשאַרנאַלעווסקי פון לאָדזש און אַרײנגישמועסט אין די שטור־מישע ים־כוואַליעס, וואָס האָבן זיך קאָנוואָלסיוו גיוואָרפן, וועגן דער נײער תקופה, וואָס מיר וועלן קענען געבן א"י אַלס ארץ־הקדושה, אויב די אַגודיסטישע וועלט וועט זיך נעמען צו מעשים..

זונטיק, ר"ח סיון צ"ה.

(ווײטערדיקע פּרקים — אין די קומענדיקע נומערן כסדר)

די שיף „פּאָלאָניע" בײם פּאָרט אין פּירעאוס.

הלל זײדמאַן

מיטן לויף פון דער געשיכטע...

(קורצער איבערבליק איבער דער היסטאָריע פון יידן אין ארץ־ישראל זײט חורבן בית־שני)

אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁלָּנוּ הִיא
וְאֵינָהּ מְקַבֶּלֶת יִשּׁוּב רַק יִשְׂרָאֵל.
(„קדושת לוי" פונים בערדיטשעווער רב, ר׳ לוי יצחק)

חורבן בית שני. אַן־איבערבריך. דער קערן פון יידישן מלוכהטום פאַרניכ־טעט. פאַרלוירן די אומאָפּהענגיקײט. רוים באַזיגט ירושלים. דער קאַמף גיענדיקט. יידן פאַרטריבן פון ארץ־ישראל.

דער קאַמף פאַרענדיקט.

נישט ריכטיק. ער הײבט זיך ערשט איצט אָן. דער 2־טויזנט יעריקער קאַמף וועגן ארץ ישראל. ביזן הײנטיקן טאָג.

יידן פאַרטריבן פון א"י?

אויך נישט אין גאַנצן אַזוי. גלינו מארצנו. מיר, וואָס זיצן דאָ, אין די גלות־לענדער, זענען פאַרטריבן גיוואָרן. אָבער יידן בכלל, — קײן מאָל נישט.

פון יאָר 70 אָן, דורך די תקופות פון אַררינוסט פאַרבאָט פאַר יידן נישט אַרײנצוקומען קײן ירושלים. דורך דער אכזריות פון די קרײץ־ריטער אין יאָר תתנ"ו, און פון די מאַנגאָלן, און פאַרשײדענע גרויזאַמע טערקישע פּאַשאַס, ביז צו די רדיפות אויף „אומלעגאַלע" טוריסטן אין יאָר 1934 — טרײבט מען יידן פון ארץ ישראל.

און זײ זענען דאָך נישט פאַרטריבן. און דער קאַמף וועגן א"י, דער כבוש הארץ, דער פרידלעכער, אָבער מסירות־נפשדיקער כבוש הארץ, הערט קײנמאָל נישט אויף, אַפילו ביז די פינצטערסטע צײטן פון פינצטערן מיטל־אַלטער, און דויערט ביזן הײנטיקן טאָג.

גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך. (בראשית כ"ו ג.)

איבער יאָר־הונדערטער און יאָר־טויזנטער פירן יידן אויס די דאָזיקע ציווי. טראָץ אומגיהויערע שטערונגען, טראָץ אכזריות און רדיפות. יידן פאַרלאָזן נישט קײנמאָל אין גאַנצן זײער לאַנד.

ווײל תורה, פאָלק און לאַנד — איז אײן אײנהײט. און ווערן זײ גיוואַלטזאַם פונאַנדער גיטײלט — בענקן זײ, לעכצן, שטרעבן, דרענגען צו ווידער־פאַרײ־ניקונג.

די אײביקע בענקשאַפט פונים תורה־פאָלק צום תורה־לאַנד.

און די אײביקע טרײשאַפט פונים תורה־לאַנד צום תורה־פאָלק.

ארץ ישראל שלנו היא ואינה מבקשת ישוב רק ישראל... וכאשר גלו ישראל ממנה, אף על פי שיושבים בה שאר אומות, היא מדבר... („קדושת לוי").

יאָ, ארץ ישראל קען קײנמאָל נישט באַהערשט ווערן, ד. ה. באַזעצט און באַ־וואוינט ווערן דורך פרעמדע. אונטער פרעמדע און פאַר פרעמדע בלײבט עס וויסט, אַ מדבר. און נעמען זיך יידן באַזעצן, א״י — ווערט די מדבר אין אַ בליענד לאַנד פאַרוואַנדלט.

פרעמדע, וואָס האָבן זײ אין משך פון דער געשיכטע, זײט דעם חורבן אָן — קײן א״י אַרײנגיבראַכט?

בלויז פאַרוויסטיניש.

און יידן?

ענערגיע, קאַפּיטאַל, אונטערנעמונגס־לוסט, פרידלעכע אַרבײט און איבערמענטש־לעכע מסירת־נפש.

נאָר לאָמיר גײן כסדר. מיטן פאַרלויף פון דער געשיכטע **פון** יידן אין א״י, זײט דעם חורבן בית שני.

מיט פײער און שווערד האָט רוים דאָס לאַנד **אײנגינומען. און מיט פײער און** שווערד בלויז חורבן און פאַרוויסטונג גיזײט. און ביזאַנץ, זײן אומיטלבאַרער יורש, האָט דעם חורבן פאַרענדיקט.

און יידן זענען דאָך גיבליבן אין א״י אונטער דער רוימישער און ביזאַנטינישער הערשאַפט.

...ועכשיו אני בצלן של מלכיות, דרכי בסורים... (איכה רבה).

קײזער קאָנסטאַנטין הײבט אָן אין יאָר 315 די קײט פון קריסטלעכע גזירות. „גיזעצלעכע" אויף יידן. און דאַן ציט זיך שוין ווײטער, אָן אַן־אויפהער.

אין 3־טן און 4־טן יאָר־הונדערט, טראָגט זיך איבער דער צענטער פון תלמוד קײן בבל. אין פינפטן יאָר־הונדערט ווערן די גזירות שטאַרקער. אין 6־טן, **ווי** יוסטיניאַן זיך אַרײנמישן אין אינערלעכן יידישן לעבן. אין אָנהײב פונים 7־טן יאָר־הונדערט, קומט אַ פאַרלײכטערונג. די פּערסער באַזיגן די ביזאַנטינער און נעמען אײן א״י. דאָס האָבן שוין די חז״ל, מיט זײער ווײט־זעענדיקן בליק, פאָרויס גיזאָגט:

— עתידים מחריבים ליפול בידי הפרסיים. (יומא י.).

דאַן קומט די מחמדאַנישע הערשאַפט. ווידער עטוואָס אַ פאַרלײכטערונג. **אָבער** נישט אויף לאַנג. ס־קומען געלט־אויספּרעסונגען, אין פאַרים פון פאַרשידענע שטײערן. „לעגאַלע" גזילה.

אָבער אין דעם שטיקל אָפּאָטעמונגס־צײט — קומט אַ גײסטיקער אויפבלי. די פּלעגונג און פאָרשונג פון לשון־הקודש, די מסורה. די גרויסע **רעליגיעזע** משוררים, די ערשטע פּייטנים: יוסי בן יוסי היתום, ינאי, רבי **אליעזר** הקליר.

אָבער ס־רוקט אָן אַ נײער מושל, על־הקים בי־אמר אלאה, (990) **און נײע** גזירות אויף יידן. אָבער דאָס איז נאָך נישט דאָס ערגסטע.

ס־קומען אָן נאָך שווערערע צײטן פאַרן יידישן ישוב אין א״י. די שווערסטע, די עפּאָכע פון די קרײץ־צוגן. דרײ יאָר־הונדערט לאַנג דויערט דער חורבן. דער ישוב קומט צום נידריקסטן טיף־פּונקט. יידן ווערן פאַגראַמירט, גיפּײניקט גייאָגט. דער ישוב ווערט אײנגישרומפּן ביז גאָר. בלויז 11 הונדערט **יידישע** משפּחות טרעפט אין **א״י** דער באַקאַנטער יידישער רײזנדער בנימין מטודעלאַ (1140).

אָבער אַפילו דעמאָלט, אין גרעסטן סכנות נפשות, ווערט א״י נישט אין **גאַנצן** אויסגילײדיקט פון יידן. נאָך מער: אַפילו דעמאָלט, אין דער דאָזיקער פינצטע־רער תקופה, קומען יידן פון חוץ לארץ קײן א״י און דאָס פון יענע לענדער, וואו יידן האָבן גינאָסן פרײהײט, גלײכבאַרעכטיקונג און וואוילשטאַנד. פונים אַראַבישן טאָלעראַנטן **שפּאַניע,** פונים ליכטיקן איטאַליע און נאָך. זײ קומען דעמאָלט און אויך שפּעטער, ווען דער שטורים פון די קרײץ־צוגן איז שוין פאַרבײ.

און צווישן די דאָזיקע עולים — גרויסע העלדן פון גײסט.

דער גרויסער ציון־משורר ר׳ יהודה הלוי, פאַרלאָזט שפּאַניע, דאָס **אַראַבישע,** זײן הײם, זײן **פאַרמעגן,** זײן מנוחה און לאָזט זיך אין סכנות־נפשותדיקן וועג קײן א״י, „יקל בעיני עזוב כל טוב ספרד, כמו יקר בעיני ראות עפרות דביר נחרב", זאָגט ר׳ יהודה הלוי **אין** אײנים פון זײנע שירים.

ס־קומט קײן **א״י** דער רמב״ם. אין יאָר 1211 וואַנדערן אויס קײן **א״י** דרײ **הונדערט** רבנים. אין יאָר 1259 קומט רבינו יחיאל מפּריז, **אײנער פון די בעלי** התוספות. ס־ווערן גיגרינדעט ישיבות, קהלות.

דאַן קומט דער באַנײער פונים ישוב, רבינו משה בן נחמן, דער רמב״ן. (1267). ער טרעפט דעם ישוב קלײן, אײנגישרומפּן, בײם אונטערגײן **און** ער ווערט דער גרויסער באַנײער און אויפלעבער פונים יידישן קיבוץ **אין** ארץ ישראל.

„עזבתי את ביתי נטשתי את נחלתי, ושם הנחתי רוחי ונשמתי, **עם הבנים** והבנות, אשר כנפשי, ועם הילדים אשר טפחתי ורביתי על ברכי, הם לי הנאהבים והנעימים... ונקל זאת וכל יקר ראתה עיני לבקר בהיכלך החרב ומקדשך השמם לחזות. (רמב״ן, אין סוף פון זײן פּירוש אויף תורה).

דאַן קומט דער גירוש ספרד, יאָר 1492. **אַ** ברײטער שטראָם עולים קײן א״י. ס־אַנטשטײען ספרדישע קהלות. און אין יאָר 1517 **נעמט אײן א״י דער טער־**קישער סולטאַן. טאָלעראַנץ לגבי יידן. ווירטשאַפטלעכער אויפשוואונג. **אין** מערב־אײראָפּע — רדיפות אויף יידן. אין טערקײ — מענטשלעכע **טאָלעראַנטע** **באַציאונג.** דער ישוב וואַקסט אין כמות און אין איכות. אַזוי ווײט, **אַז ר׳** יעקב דוב, אין צפת פירט צוריק אײן די סמיכה. צווישן די ערשטע מוסמכים: רבי יוסף קאַרא, דער מחבר פון שולחן ערוך. דאָס ירושלימער בי״ד **שטעלט** זיך קעגן. די סמיכה ווערט בטל.

א״י ווערט אַ וויכטיקער גײסטיקער פאַקטאָר אין יידנטום.

אין סוף פון 16־טן יאָר־הונדערט באַווײזט זיך אַ יידישער שר, דאָן יוסף נשיא, הערצאָג פון נאַקסאָס, פאַרטרויאונגס־מאַן פון סולטאַן סולײמאַן. ער **פּלאַנט צו** גרינדן אַ יידישע אויטאָנאָמע מלוכה אין טבריה און אומגעגנט. דער **סולטאַן** דערלויבט, די האָפענונגען פלאַמען אויף. האָט דאָך דער רמב״ם פאָראויס גיזאָגט:

וקבלה היא שבטבריה עתידין לחזור תחילה ומשם נעתקין למקדש.

אָבער סולײמאַנס נאָכפאָלגער ווערט מיסטרויאיש **און דער פּלאַן פאַלט.**

ס־אַנטשטײט אָבער אַן־אַנדערע מלוכה, אַ מלוכה פון גײסט. און „מאַן מלכי, רבנן". צפת, מקובלים. צפת היא מוכנת ומזומנת להשיג בה עמקה של תורה וסודותיה". (ר׳ אברהם אזולאי: „חסד לאברהם").

ארי״, (רבינו יצחק לוריא) דער ראש פון די מקובלים, רבי יוסף **קאַרא,** דער מחבר פון שולחן ערוך, זײערע תלמידים די מקובלים: ר׳ חיים וויטאַל, ר׳ שלמה אלקביץ, (מחבר פון „לכה דודי"), ר׳ משה קורדובערא, ר׳ משה אַלשיך — אַט עטלעכע ליכט־נעמען **פון דער דאָזיקער** ליכטיקער **תקופה.**

און שפּעטער, אין יאָר 1622 קומט קײן א״י, קײן ירושלים, רבי ישעי׳ הורוויץ, דער מחבר פונים **של״ה הקדוש** („שני לוחות הברית").

אַזוי ווערט ווידער א״י, ווי אַמאָל, דער גײסטיקער צענטער.

דאָ גידויערט אַ גרויסע צײט, פון 1517 ביז 1574. דאַן, ווי אָפט אין דער יידישער געשיכטע, קומען אַנדערע צײטן. ויקם מלך חדש... טערקײ **ווערט** **פּאָליטיש** דעזאָרגאַניזירט. אַנאַרכיע, קאָרופּציע, דעמאָראַליזאַציע. געלט־אויס־פּרעסונגען אָן אַ שיעור, אין דער פאָרים פון פאַרשידענע שטײערן. יעדער פּאַשאַ איז אַ מושל פאַר זיך און — אַ נוגש פאַר זיך.

דער ישוב פאַלט ווירטשאַפטלעך און אויך אין צאָל. **אָבער** יידן האַלטן איבער. מיט מסירת נפש.

און ס־קומען נאָך **צו** פרישע אײנוואַנדערער. גזירות ת״ח אין פּוילן. כמיעל־ניצקיס ווילדע האָרדן פאַרניכטן פיל יידישע קהלות. דאָס שארית הפליטה אַנטלויפט. וואוהין? קײן דײטשלאַנד, בעמען, טשעכן, עסטרײך. צוריק וואַנ־דערונג פון מזרח קײן מערב. אָבער פיל פאַרלירן דאָס פאַרטרויען צו יעדן „ווירט" בכלל און ווענדן זײערע טריט קײן א״י.

אַזוי אַרום אַנטשטײען זײ — קהלות אשכנזישע פון פּוילישע יידן.

שפּעטער קומט די באַוועגונג פון פאַלשן „משיח" שבתי צבי. די האָפענונגען ווערן אויפגיפלאַמט. דאַן קומט די אויסניכטערונג, ווי נאָך אַ בײזן חלום.

און אין יאָר 1700 וואַנדערן אויס, אונטער דער אָנפירונג פון רבי יהודה החסיד, 15 הונדערט פּוילישע יידן קײן א״י. בלויז אַ טײל קומען צום ציל פון דער רײזע.

יאָר 1777. תקל״ט. אַ נײע עלי׳. אַ נײע ווענדונג אין דער געשיכטע **פונים** ישוב. די חסידישע עלי׳. צוגרײט די שטרעבונג פונים בעל־שם־טוב. „נודע לכל ומפורסמת נסיעת הבעש״ט לא״י, ורצה להפגש עם הרב הקדוש האלוקי בעל „אור החיים" ומן השמים עכבוהו"... („קהל חסידים"). **דאַן די** נסיעה פונים בעש״ט שוואָגער ר׳ גרשון קוטיווער. און אין יאָר תקל״ג די גרויסע חסידישע עלי׳ מיט רבי מענדעלע וויטעבסקער, ר׳ אברהם קאַליסקער און ר׳ ישראל **פּאָלאָצקער.**

מריס איז דאָס השתוקקות פון די יוצרי החסידות צו א״י. „ציון הוא עקרן של כל העולם והוא החיות של כל העולם". (רבי ר׳ בער, דער גרויסער מגיד פון מעזריטש). „ארץ ישראל היא השכינה עצמה". (רבי מענדעלע וויטעבסקער: „פרי הארץ").

צאָן א שיעור מניעות, ליידן און יסורים ביי דער נסיעה. אבער אַלץ איז זיי ליב, און גרויס איז די שמחה ביים דערגרייכן דעם ציל. „זה היום קוינו לו, נגילה ונשמחה בארץ חמדתינו, המדת הלבבות, משוש הרעיונות, הקדוש בכל מיני קדושות". (ר׳ ישראל פאלאצקער אין א בריוו נאָכן אָנקומען קיין ארץ־ישראל).

די חסידים אין פוילן, רייסן און ליטע שטיצן פרייך די עלי׳. דער רב, רבי שניאור זלמן מלאַדי שטייט בראש פון די געלט-זאַמלונגען לטובת דעם ישוב. און דער שטראָם פון חסידישער עלי׳ גייט ווייטער. אין 1798 קומט קיין א״י רבי נחמן בראַסלאַווער. זיין התלהבות פאַר און אין א״י איז נישט צו באשרייבן. זיינע מאמרים איבער א״י — ברענענדיק פייער פון ליבשאַפט צום הייליקן לאַנד.

דער ישוב ווערט גיפעסטיקט גייסטיק און מאַטעריעל. גייסטיק, דורך דער חסידישער עלי׳, מאַטעריעל — דורך דער חלוקה.

אויך פון אנדערע קיבוצים קומען עולים. אויך מתנגדים, אונטער דער אָנפירונג פונים ווילנער גאונס תלמיד ר׳ ישראל שקלאָווער. (1810). די עדת הפרושים און תימנער יידן, קויקאַזער, עגיפּטישע.

די געלט שטיצע פאַרן ישוב, די א. ג. „חלוקה" ווערט סיסטעמאַטיזירט. כוללים. ר׳ שמואל סאַלאַנט שאַפט דעם „ועד הכללי" („כולל הכוללים"). די יידן אין חוץ לארץ שטיצן רייך דעם ישוב. דער קאָנטאַקט צווישן ישוב און גלות ווערט פאַרפעסטיקט.

אין סוף פון 18-טן יאָר-הונדערט באַווייזט זיך אין א״י נאַפּאָלעאָן. באַהערשט אויף א ווייל דאָס לאַנד. אבער קיין שום דויערנדיקע שפּורן לאָזט ער נישט איבער.

ערשט אין 19-טן י. ה. הייבן אָן די אייראָפּעאישע גרויס-מאַכטן זיך צו „פאַראינטערעסירן" מיט א״י. ריוואַליזאַציע פון די מלוכות. ענגלאַנד, פראַנקרייך, רוסלאַנד, עסטרייך און דייטשלאַנד קאָנקורירן וועגן השפעה. מע שיקט פילגערס, מע גרינדעט קלויסטערס, שפּיטאָלן, מע שאַפט קאָנסולאַטן. צום סוף איז אפילו ווילהעלם דער 2-טער זיך אַליין מטריח קיין א״י.

אייראָפּעאישע קאָנסולאַטן זענען נוצלעך פאַרן יידישן ישוב. יידישע בירגער פון פרעמדע מלוכות, גיפינען שוץ פאַר דער ווילקיר פון די טערקישע פּאַשאַס.

אין דער צווייטער העלפט פונים 19-טן י. ה. הייבט זיך די באַלוינונג פון קאָלאָניזאַטאָרישער טעטיקייט אין א״י. משה מאָנטעפיאָרע באַזוכט א״י. גרינדעט דעם ערשטן פרדס ביי יפו (1855).

דאַן די 80-קער יאָרן. 1882. די ערשטע עולים, פליטים פון רוסישע פּאָגראָמען. „בילו". (בית יעקב לכו ונלכה).

חיבת-ציון-באַוועגונג. צונ־ערשט דער וועק-רוף און השפעה פון גדולי התורה. ר׳ צבי קאַלישער פון טאָרן, ר׳ אלי׳ גוטמאַכער (גריידיצער), דער גרויסער בעל מקובל), ר׳ שמואל מאָהעלעווער פון ביליסטאָק, ר׳ יהודה אַלקאַלאַי, ר׳ עקיבא יוסף שלעזינגער פון ירושלים, ד״ר חיים לוריע פון פראַנקפורט אם. אָדער, דאַן הרב ד״ר עזריאל הילדעסהיימער א. אנד. דאַן קומען אויך פרייע עלימענטן: ד״ר פינסקער, אָדעסער קאָמיטעט.

די ערשטע קאָלאָניעס: פתח תקוה, ראשון לציון, זכרון יעקב, ראש פינה, מקוה ישראל.

1484. די גרויסע חיבת-ציון-קאָנפערענץ אין קאַטאָוויץ. פאַרשטאַרקטע טעטיקייט. 1887. גרויסע חיבת-ציון-קאָנפערענץ אין דרוסקעניק. מיט דער באַטייליקונג פון פיל באַוואוסטע רבנים. גרינדונג פון פאַרשידענע קאָלאָניעס.

די נייע קאָלאָניעס לעבן איבער א שווערן קריזיס. די גאַנצע קאָלאָניזאַציע-טעטיקייט דראָט אונטערצוגיין. דעמאָלט קומט צו הילף באַראָן עדמונד ראָטשילד, „הנדיב הידוע". באַראָן ראָטשילד שאַפט אומגיהויערס פאַרן ישוב.

1895. ד״ר נתן בירנבוים גיט אַרויס א צייט-שריפט א. נ. „אויטאָ-עמאַנציפּאַציע", אין וועלכער ער פּראָפּאַגירט קאָלאָניזאַטאָרישער טעטיקייט אין א״י.

1896 אַנטשטייט די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע. ד״ר טעאָדאָר הערצל. אבער ערשט אין יאָר 1908 ווערט גיגרינדעט דאָס ציוניסטישע אינפאָרמאַציע-ביוראָ אין א״י. די ציוניסטישע באַמיאונגען וועגן טערקישן דערלויבניש צו קאָלאָניזירן א״י, מיטן צוועק צו שאַפן א יידישע אויטאָנאָמיע (א. ג טשאַרטער) ברענגען נישט קיין רעזולטאַט. וואַפּן בלויז אַרויס מיסטרויען ביי דער טערקישער מאַכט און פאַרערגערן די באַציאונג צו יידישער קאָלאָניזאַציע.

רעליגיעזע יידן באַטייליקן זיך אַקטיוו אין דער אַרביט לטובת דעם ישוב. די כוללים גרינדן פאַרשידענע אינסטיטוציעס, בויען הייזער וכדומה. די באַוואוסטע גאונים ר׳ יהושעלע קוטנער און ר׳ חיים אלעזר וואַקס (מחבר פון „נפש חיה") און דער באַקאַנטער נדבן ר׳ לייב קושמיראַק פאָרן קיין א״י. זיי פּלאַנען צו גרינדן קאָלאָניעס פאַר רעליגיעזע יידן (צוליב דער קעגנערשאַפט פון די כוללים אין א״י ווערט עס נישט רעאַליזירט). די אָרטאָדאָקסיע אין דייטשלאַנד, אָרגאַניזירט אין דער „פרייער פאַראייניקונג פאַר די אינטערעסן פון דער אָרטאָדאָקסיע אין דייטשלאַנד", גרינדעט א ברייטע שול-נעץ פאַרן רעליגיעזן ישוב אין א״י, מיט א רעליגיעזן לערער-סעמינאַר אין פתח-תקוה און דער ...

אין די לעצטע יאָרן פאַר דער וועלט-מלחמה אַנטוויקלט זיך דער ישוב אַלץ מער. נייע קאָלאָניעס ווערן גיגרינדעט. א ברייטער שטראָם עולים. פון אַלע יידישע קיבוצים. גרויסע התעוררות. ס׳קומען יידן פון פוילן און דייטשלאַנד, פון עסטרייך און אונגאַרן און אויך פון תימן, קאַווקאַז, מאַראָקאָ, עגיפּטן און אַנדערע אָריענטאַלישע לענדער.

כאַראַקטעריסטיש איז, אַז אַלע יידישע גרופּירונגען, נישט אויסגינומען אַסימילאַטאָרישע, ווכן זיך צו פאַרבינדן, אויף וואָסער ס׳איז אופן, מיט א״י.

אַזוי אַנטשטייען די שולן פון „אַליאַנס" פון די פראַנצויזישע אַסימילירטע יידן. די דייטשע שולן, אויסגיהאַלטן דורך די דייטשע אַסימילירטע יידן, וכדומה. אַלע, אַלע באַמיען זיך צו גיפינען אַן אחזוה אין א״י. ס׳אַנטשטייען אַפילו חלוקי דעות און קאַמפן אַרום דער שפּראַכן-פראַגע (דאָס חיפהער טעכניקום).

1909 גרינדונג פון תל-אביב.

אין יאָר 1912 ווערט גיגרינדעט אין קאַטאָוויץ די וועלט-אָרגאַניזאַציע פון רעליגיעזן יידנטום אגודת-ישראל. א״י פאַרנעמט א גרויס אָרט, אפשר דאָס צענטראַל-אָרט אין דער אידעאָלאָגיע און פּראָגראַם. ס׳ווערט גיפּלאַנט א גרויסע קאָלאָניזאַטאָרישע טעטיקייט.

אבער דערווייל קומט אַריין די וועלט־מלחמה.

און ווידער שווערע צייטן פאַר יידישן ישוב. יידן ווערן אַרויסגייאָגט פון א״י. דזשעמאַל פּאַשאַ רודפט די יידישע באַפעלקערונג. הפקירות-אָנשיקענישן. נויט און הונגער.

ביז ס׳קומט דער היסטאָרישער ווענדע-פּונקט: באַלפור-דעקלאַראַציע: 2-טע נאָוועמבער 1917. די אַנטאַנט-אַרמיי נעמט איין יהודה און ירושלים. ענגלישע מיליטערישע פאַרוואַלטונג אין א״י. הערבערט סאַמועל, נציב העליון. 1920 — אָנהייב פון עמק-יזרעאל-קאָלאָניזאַציע.

גרויס התעוררות פאַר א״י צווישן אַלע יידן אין גאָר דער וועלט. 1922 — די ערשטע פאָלקס-ציילונג אין א״י: 85 טויזנט יידן. 1925 — אָנהייב פון דער 4-טער עלי׳. פּריוואַט-איניציאַטיוו. קאָלאָניזאַציע פון עמק השרון. דאַן קומט דער קריזיס. אַנטוויקלונג פון דער העברעאישער לעבעדיקער שפּראַך. גרויסער באַדן-קויף פון אגודת-ישראל אין אולם און מעדה גרינדונג פון מחנה ישראל. 1929, אָב תרפ״ט, אומרוען. קאַמפן צווישן יידן און אַראַבער. פּאָגראָם אין חברון און צפת.

דאַן פאַרשטאַרקטע עלי׳. דער ישוב וואַקסט. 1931 — צווייטע פאָלקס-ציילונג: 175 טויזנט יידן, לויט די אָפיציעלע ציפערן. 1932 — אגודת ישראל קעמפט אויס סערטיפיקאַטן. אָנהייב פון אגודיסטישער עלי׳. אַנטוויקלונג פון אגודת ישראל אין א״י. פאַרשטאַרקונג פון צעירי אגודת ישראל און פועלי אגודת ישראל. 1935 — גרינדונג פון א סוכנות פון דער וועלט-אגודה. גרינדונג (דורך רעד. א״ג פריזדנאַן) פון „בנות אגודת ישראל" אין א״י — ווירטשאַפטלעכער אויפשוואונג. עלי׳ פון דייטשע יידן. אין תל-אביב 150 טויזנט יידן. און וואַקסט וואַקסט ווייטער. 1935 — 400 טויזנט יידן אין א״י. עלי׳ — 60 טויזנט יידישע עולים אין יאָר. סוף יאָר 1935 — א שטיקל צורודערונג צוליב דער אַביסיניש-איטאַליענישער מלחמה. אבער באַלד ווערט ווידער רואיק.

און דער שטראָם פון עולים גייט ווייטער. און דער ישוב וואַקסט. אין ישוב גופא — א קאַמף פאַר קדושת א״י קייגן דער פרייער אַרבייטער-אָרגאַניזאַציע. אין די גלות-לענדער — אָנשטרענגונג פאַר רעליגיעזער עלי׳.

און דער קאַמף דויערט. און די טעטיקייט פאַר ארץ-ישראל ווערט פאַרטגיזעצט.

כי עת לחננה כי בא מועד...

כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו.

דער אגודיסטישער אלף־בית וועגן ארץ־ישראל

פון **אלכסנדר זושא פרידמאַן**

א׳

סאַין אין דער תורה פאַראַן א ספעציעלע מצווה „והבדלתם" אַז מע איז מחויב צו אונטערזוכן די סימנים און מבדיל זיין צווישן טהור און טמא, צווישן כשר און טריפה און גאָר ספעציעל ווען דער הבדל איז א קליינער, א משונהדיקער אַזוי אַז מע דאַרף האָבן גרויס הבחנה, דאַן איז ערשט די מצווה פון הבדלה מער חיוב: „אין צריך לומר בין פרה לחמור אלא בין נשחט רובו של קנה לנשחט חציו של קנה" ד. ה. אַז מע דאַרף מבדיל זיין צווישן א קו און אַן אייזל — א בפירושער טהור און בפירושער טמא — דאָס דאַרף מען גאָר נישט זאָגן, נאָר בעיקר דאַרף מען רעדן וועגן הבדלה דאָרט ווי דער אונטערשיד איז א קוים אָנזעבאַרער, א „משהו", ביידע זענען טהורים, ביידע גישחטן, נאָר דאָ א האָר ווייניקער, און די „משהו" מאַכט עס פאַר א טריפה, אָט דאָ איז מען בעיקר מחויב מבדיל צו זיין.

לויטן „ספר החנוך" איז די דאָזיקע הבדלה דורך בדיקה א ספעציעלער חיוב, אַזוי אַז אפילו ווען עס איז בעצם גיווען כשר און טהור מיט אַלע סימנים, פון דעסט וועגן, אויב מ׳האָט נישט פריער בודק גיווען און מבדיל גיווען, הייסט אַז מ׳האָט עובר גיווען א מצוות עשה. דערפון לערנען מיר, אַז ווען א ייד גייט טון א זאַך, דאַרף ער זיך נישט באַגניגן דערמיט וואָס עס איז כשר, נאָר ער מוז פריער אינטערזוכן, בודק זיין דאָס כשרות און פעסט שטעלן די סימני־טהרה כדי אונטערצושיידן צווישן טהור און טמא...

עס איז דעריבער יעצט, און נאָך מער יעצט, — דווקא ווען אגודת־ישראל האָט זיך אָנגיהויבן מער בפועל צו באַשעפטיקן מיט ארץ־ישראל אַרביט, און ווען עס האָט זיך צווישן די אָרטאָדאָקסישע מאַסן אָנגיהויבן אַזאַ גיוואַלטיק התעוררות צו ארץ־ישראל, — איז מוטל אויף אונדז א ספעציעלע מצווה די „הבדלה", ד. ה. בודק צו זיין אונדזער ארץ־ישראל־אַרביט מיט וואָס זיי זענען אַנדערש פון פון די יסודות פון ציוניזם, פשוט מאַכן דעם הבדל צווישן טהור און טמא... און נאָך דער דאָזיקער „בדיקה" קלאָר צו מאַכן פאַר זיך און פאַר דער וועלט, אַז נישט בלויז „ציון" און „ציוניזם" זענען צוויי קאָנטראַסטן נאָר אַז וואָס מער מע פאַרמאָגט אמתע חבת־ציון, מוז מען ווערן מער שונא־ציוניזם...

ב׳

פאַר יעדן וואָס האָט נאָר עפּיס גילערנט איז קלאָר, אַז דער יסוד היסודות פונים יהדות, איז דער גלויבן אין „בחירת עם ישראל" אַז דאָס יידישע פאָלק איז דורך דער ג־טלעכער השגחה אויסגיקליבן גיוואָרן אַלס א באַזונדער פאָלק, א גוי־קדוש, אויף וועמען עס איז אַרויפגילייגט גיוואָרן א גרויס אחריות צו פירן א לעבן, א הייליק און אַן אָפּגיזונדערטס, לויט די אָנווייזונגען פון דער תורה. אָט דער דאָזיקער יסוד פון די אָריגינאַליטעט און באַזונדער אַרט יצירה פונים יידישן פאָלק, איז פיל מאָל דערמאָנט אין דער תורה שבכתב — צי אין פאַרים פון בחירה: „ובך בחר ד׳ להיות לו" צי אין פאַרים פון הבדלה: „ואבדיל אתכם מן העמים להיות לו" און איז אויסגידרוקט דורכן גאַנצן גישיכטלעכן גאַנג פון פאָלק ישראל, דערמיט וואָס עס האָט פריער באַקומען די תורה און איז דאַן גיוואָרן א פאָלק „היום הזה נהיית לעם" און ערשט דערנאָך באַקומען א לאַנד, אַלס מיטל, בפירוש נאָר אַלס מיטל, דאָרט אין דעם לאַנד צו קענען פאַרווירקלעכן די גרויסע אחריותדיקע אויפגאַבע פון זיין א גוי־קדוש.

זייענדיק נאָר א מיטל צו שמירת־התורה און צו דער פאַרווירקלעכונג פון קדושת־ישראל, איז ממילא דער קיום־התורה גיוואָרן א באַדינג, א תנאי, צום דערהאַלט און עקזיסטענץ פונים דאָזיקן לאַנד: „פן יפתה לבבכם — ואבדתם מהרה מן הארץ". דאָס נישט לעבן אין דעם דאָזיקן לאַנד לויט די חוקי התורה און אַלס גוי קדוש, מוז ברענגען — אַזוי האָט אונדז די תורה פאַרגיזאָגט און אַזוי האָט עס אונדזער גישיכטע באַשטעטיקט — צום אָבדן־הארץ, צו גלות, צו דעם, אַז דאָס לאַנד זאָל צוריק אויסשפּייען אירע קינדער.

„ויתן להם ארצות גויים — בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו ינצורו" — ער האָט זיי גיגעבן די לענדער פון די פעלקער, כדי (מיטן באַדינג) זיי זאָלן היטן זיינע גיזעצן און זיינע לערנונגען. — אויסלעבנדיק זיך דאָס פאָלק ישראל אַלס הייליק פאָלק האָט די השגחה העליונה פאַר אים צוגיקליבן א הייליק לאַנד.

„ער האָט אויסגימאָסטן אַלע פעלקער און נישט גיפינען א פאָלק וואָס זאָל פּאַסיק זיין צו נעמען די תורה נאָר ישראל" „ער האָט אויסגימאָסטן אַלע לענדער און נישט גיפינען א לאַנד וואָס זאָל פּאַסיק זיין צו געבן עס די יידן, נאָר ארץ־ישראל" בחירת עם ישראל זענען (מדרש רבה) אַלזא ענג פאַרבינדן. א הייליק לאַנד פאַר א הייליק פאָלק.

און דעריבער קאָן מען נישט לויבן ג־ט פאַר דעם לאַנד וואָס ער האָט אונדז גיגעבן (ברכת הארץ) אַז מע זאָל נישט דערמאָנען דעם אייביקן בונד וואָס ער האָט מיט אונדז גישלאָסן און די תורה וואָס ער האָט אונדז גיגעבן.

„כל שלא אמר ברית ותורה בברכת הארץ לא יצא ידי חובתו". און דעריבער איז די דערקענטיניש אַז „ומפני חטאינו גלינו מארצנו" — אַז פאַר אונדזערע זינד זענען מיר פאַרטריבן גיוואָרן פון אונדזער לאַנד — גיוואָרן א טייל פון אונדזער פאָלקס־נשמה און פאָלקס־פּסיכיק, אַן אומבאַשטרייטבאַרער אמת וואָס שרייט אַרויס פון אונדזער בלוט. פונקט ווי עס איז איינגיבאַקן אין אונדזער באַוואוסטזיין דער „אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו".

ג׳

ווען עס איז גיקומען דער ציוניזם, און האָט גישאַפן א באַוועגונג פאַר ארץ־ישראל אַרביט ביי יידן, און האָט אין זיין קאָנסטיטוציע נישט גינומען דעם קיום התורה והמצוות אַלס באַזיס פון דער דאָזיקער, נאָר האָט זיך דערקלערט אַלס נייטראַל צום דת, ד. ה. אַז דאָס לעבן לויט די חוקי התורה אין ארץ־ישראל איז נישט פאַרפליכטנד, נישט פאַרן יחיד און אפילו נישט פאַרן כלל. ליגט שוין אין דער דאָזיקער נייטראַליטעט־דערקלערונג, א פ ו ל ש ט ע נ ־ ד י ק ע כ פ י ר ה א י ן ד י ד ע ר מ אַ נ ט ע י ס ו ד ו ת פ ו ן י ה ד ו ת. ווייל מע קאָן דאָך נישט זיין נייטראַל צו א זאַך וואָס מע גלויבט אַז עס איז דער גאַנצער יסוד און קיום פונים פאָלק, און צו א זאַך וואָס איז א באַדינג צום עקזיסטענץ און דערהאַלט פינים לאַנד. די דאָזיקע נייטראַליטעט־דערקלערונג אין דער ציוניסטישער קאָנסטיטוציע האָט גימוזט אַרויסגיין פון דער אַנטי־טעזע צו בחירת עם ישראל, פון דער לאָזונג „נהי׳ ככל הגויים בית ישראל", אַז עס קאָן אויך ביי יידן מעגלעך זיין א פאָלק מיט א לאַנד אָן תורה און אמונה פונקט ווי עס איז אַזוי ביי אַנדערע פעלקער.

האָט דער ציוניזם אין זיין קאָנסטיטוציע פאַרלייקנט די הויפּט־יסודות פון יהדות: די ספעציעלע בחירה פון ישראל אַלס גוי־קדוש, אָדער עס איז גאָר נישט, און די בחירה פון ארץ ישראל אַלס הייליק לאַנד פאַר וועמען דעם קיום התורה איז א פאַר־באַדינג, — האָט שוין ממילא נישט גיקענט העלפן, קיין שום השגחה איבער כשרות, אינים ציוניזם אָדער דאָס וועלן שאַפן א רעליגיעזע מערהייט — ווי עס האָט עס גימיינט דער מזרחי — ווייל דער יסוד איז א כפירהדיקער, א גואישער, און דאָס בלויזע אָנערקענען דעם ציוניזם אַלס לעגאַלע באַוועגונג אין יידישן פאָלק־לעבן האָט שוין גיהייסן, מודה זיין אין כפירה און עבודה־זרה. משגיח זיין צו זיין אויף כשרות אין אַזאַ אַרט באַוועגונג איז פונקט ווי מע שטעלט א משגיח אַז ער זאָל אכטונג געבן צי דאָס טעפּל איז כשר, בעת ס׳קאָכט דערין טרפה פלייש. און דאָס זאָגן אַז מע דאַרף אַרביטן צו האָבן אין דער ציוניסטישער באַוועגונג א מערהייט רעליגיעזע יידן, כדי בעת אַן אָפּשטימונג איבער רעליגיעזע ענינים זאָל זיין א רוב — אָט דאָס אַליין באַטייט די גרעסטע פּראָפאַנאַציע פון אונדזערע הייליקע יסודות וועמען מע וויל ערשט מאַכן אָפּהענגיק אין אָפּשטימונגען.

ד׳

פונים דאָזיקן „סימן טומאה" פון ציוניזם, וואָס דרוקט זיך אויס אין זיין נייטראַליטעט צום דת, און וואָס איז באמת א פאַרלייקנונג אינים יסוד היסודות פון קדושת עם ישראל, האָבן גימוזט נולד ווערן די אַנדערע סימני טומאה זיינע, וואָס זענען נישט מער און נישט ווייניקער ווי רעזולטאַטן פון זיין דערמאָנטער הויפּט שיטה.

אויב די תורה און אמונה זענען נישט דער הויפּט־יסוד פון פאָלק, נאָר דאָס לאַנד איז דער הויפּט־ציל, ווערן ממילא אַלע הייליגסטע קנינים פון פאָלק נאָר טפלים צום דאָזיקן ציל. די נייטראַליטעט מוז פאַרוואַנדלט ווערן ביסלעכווייז אין א גלייכגילטיקייט און שפּעטער אין א בפירושע געגנערשאַפט. אויב עס האָבן עס

טייל רעליגיעזע ציונים דערזעען ערשט נאָך דרייסיק יאָר, האָבן עס די גדולי התּורה, מיט זייער ווייטן בליק דערזעען באַלד אין אָנהייב.

די פּראַקטיק ווייזט, אַז אַ יסוד וואָס איז אַפילו פאַרגיזעען אין דער קאָנסטיטוציע פון אַ פאָלק מוז נאָך שפּעטער האָבן גרויס אַרבּיט און מי, אַז ער זאָל ווערן אַ פאַקט אין לעבן און נישט בלייבן בלויז אויפן פּאַפּיר (יידישע גלייכבאַרעכטיקונג יוכיח...) ווען דער ציוניזם האָט דעם רעליגיעזן יסוד נישט געוואָלט אפילו אריין נעמען אין זיין פּאַפּירענע קאָנסטיטוציע, ווי זשע האָט געקענט עולה על הדעת זיין אַז אינים לעבן זאָל נישט — ביים „יצר לב האדם רע מנעוריו" און ביי די פאַרשידינע פרעמדע השפּעות פון לעבן און דערווייטערונג פון יידישן מקור — די דאָזיקע נייטראַליטעט פאַרוואַנדלט ווערן אין פאַרביסיגע און קאַמפּפעַרישע געגנערשאַפט, און אין בעסטן אופן אין פולשטענדיקער איגנאָראַנץ, וואָס איז אין געוויסע הינזיכטן נאָך ערגער ווי בפירושער קאַמף?

דער ציוניזם האָט אויך נישט געקענט און נישט גיטראַכט לויט זיין שיטה, רעדן וועגן ישוב ארץ־ישראל ווי וועגן אַ מצווה פון דער תּורה, אַ גרויסע און חשובע מצווה — ווייל דער באַגריף מצווה קאָן זיך דאָך נישט פאַרן מיט דער שיטה, אַז די תּורה און אירע מצוות זענען נישט קיין אומבאַדינגטע מחוייבים. ווייל אויב נייטראַל צום דת קאָן מען דאָך נישט מיטן כּוח פון אַ מצווה, קומין און מחייב זיין א גאַנץ פאָלק צו אַפּפערווילליקע גרויסע מעשים, און נאָך עפּיס: אויב צו קומין מיטן כּוח פון אַ מצווה, וועט זיך דאָך דאָס פאָלק געבן אַ דערמאָן און נאָך אַ ביסל מצוות דווקא גאָר שטאַרקע און גאָר וואָגיקע וואָס די זעלבע תּורה האָט באַפוילן און אויף וועלכע דער צ וניזם און זיינע אָנפירער זענין גאַנץ קנאַפּע מדקדקים.

דער ציוניזם האָט דעריבּער גיכּוזט אַרויסווייזן זיין צווייטן „סימן טומאה" און זיך אורזופירט דעם באַגריף „גאולה" און „משיח". די ציוניסטישע אַרבּיט קאָן נישט אַנדערש זיין ווי גאולה־אַרבּיט, די באַלפור־דעקלעראַציע נישט אַנדערש ווי שופר של משיח און די ציוניסטישע מנהיגים נישט אַנדערש ווי „גואלים" „נביאים", עזרא ונחמי' א. ד. ג. אַזוי אַרום איז ווידער אונטערגיגראָבן גיוואָרן דער יסוד פון דער אמונה און ביאת־ה־שיח, און סאיז אַרויסגיריסן גיוואָרן די גרויסע און הייליקע יידישע גאולה האָפינונג פון די הערצער פון דער יידישער יוגנט.

און פונקט ווי עס העלפט נישט דאָס יעצטיקע קלאָגן פון טייל ציוניסטישע מנהיגים ווי (אוסישקין אויף דער לעצטער א. ק. זיצונג) אויף דער רעליגיעזער הפקרות פון דער אַרבּיטערשאַפט אין א ק־ישראל, און ס־וועט אויך נישט העלפן זיין רוף נאָך הילף צו די זשורנאַליסטן, ווייל ווי גיזאָגט זענין דאָס אומפאַר־איידלעכע פּוּעל־יוצאס פונים גאַנצן ציוניסטישן וועלט־קוק, אַזוי קענין אויך קיין שום בטחון־רופן און דערמוטיקונגס־ווערטער נישט ערזעצן דעם גלויבן אין דער ומתער ג—טלעכער גאולה און אין דער אמתער יידישער האָפינונג, ביי דער בּויבנסלאָזער יוגנט אין יענע שווערע מאָמענטן ווען דער דאָזיקער גלויבן איז אַזוי נייטיק, לעבנס־נייטיק, כּדי צו קענין זיך דערהאַלטן...

ה'

פעסט־שטעלנדיק די סימני־טומאה פונים אָפיציעלן ציוניזם קענין מיר ערשט גינוי דעפינירן די יסודות און די סימני־טהרה פון אונדזער ארץ־ישראל אַרבּיט.

אַרויסגייענדיק פון אונדזער טיפן גלויבן און פעסטע אינערלעכע איבערצייגונג, אַז דאָס יידישע פאָלק מוז, אַזוי ווי ס־איז באַשטימט גיוואָרן, זיין און פאַרבלייבן אייביק אַ תּורה־פאָלק, אַ הייליק פאָלק וואָס קאָן עקזיסטירן אַלס נאַציע נאָר ווען עס האַלט זיך פעסט אין די חוקי התּורה און קאָן נאָר האָבן אַ קיום אויף זיין הייליק לאַנד ווען עס היט אָפּ אין דעם לאַנד זיין אייגנאַרטיקן מהות, זיין קדושה, — אַרויסגייענדיק פון אָט דער יסודותדיקער השקפה, מוז ממילא יעדע אַרבּיט און יעדע אונטערנעמונג בנוגע ארץ־ישראל בפירוש מכתחילה אָן גיבויט ווערן אויף אָט דעם תּורהדיקן יסוד. נישט בלויז יעדע גיזעלשאַפטלעכע און צבורדיקע אַרבּיט פאַר ישוב ארץ־ישראל, מוז אויף די יסודות האמונה גיפירט ווערן, נאָר אַפילו די אַרבּיטן פון יחידים — ווייל סוף כל סוף שאַפן דאָך יחידים דאָס צבור־לעבן און די גאַנצע אַטמאָספּערע — מוזן אויף דער ליניע גילענקט און גיריכטיט ווערן.

פאַר אונדז גלייביקע יידן מוז באַטראַכט ווערן יעדער בנין וואָס איז קעגן די חוקי התּורה — אַ בפירושער חורבן, אַ חורבן, וואָס מוז פריער אָדער שפּעטער קומין, פונקט ווי ער איז שוין צוויי מאָל אין אונדזער גישיכטע פאָרגיקומין. עס איז אַ נעסט וואָס בויט זיך פון ברענינדיקע קוילן, אין וועלכן די הריסה ליגט אַיהאַלטן איניווייניק באַלד ביים בוי. און צו אַזאַ בויען טאָרן מיר נישט צוהעלפן פונקט ווי מיר טאָרן נישט צוהעלפן חרוב מאַכן ארץ־ישראל.

פאַר אונדז איז די אָנערקענונג פון דער ציוניסטישער באַוועגונג — כּל זמן זי האַלט זיך ביי אירע ביז־יעצטיקע פּרינציפּן בנוגע צום דת — אַ בפירושע כּפירה אינים יסוד היסודות פון יהדות און דעריבּער וועלן מיר אַפילו נישט וועלן משפיע זיין קיין כּשרות אינערהאַלב דער דאָזיקער באַוועגונג, נאָר פירן אונדזער אַרבּיט זעלבסשטענדיק, אומאָפּהענגיק און ממילא אָן פּשרות. אויב אַזוי אַרום וועלן מיר משפיע זיין פון דרויסן, מיט אונדזער אייניקייט, שטאַרקייט און נישט בּויגיוודיקייט — איז אודאי גוט, נאָר אויב אַפילו נישט, טראָגן מיר דערפאַר נישט קיין אחריות. מיר גייען אונדזער באַזונדערן אַלטן אויסגיטרעטינים וועג.

פאַר אונדז איז די אַרבּיט פאַר ישוב ארץ־ישראל, אַ מ־צווה. אמת אַ גאָר גרויסע מצווה, אויף וועלכע ד־י חז"ל זאָגן, אַז זי איז „שקולה ככל המצוות"; אמת אַ מצווה, וואָס אונדזער חוב צו איר האָט זיך גאָר שטאַרק פאַרגרעסערט לויט די גיגעבּינע מעגלעכקייטן און לויט די גרויסע השפּעה, וואָס איר קיום האָט אויפן גאַנצן יידישן גייסטיקן און עקאָנאָמישן לעבן. אָבער דאָך נישט מער ווי אַ מצווה פון דער גרויסער תּורה, וואָס האָט אין זיך נאָך זייער פיל מצוות, וועלכע זענין „שקולות ככל מצוות". און פונקט ווי דאָס מקיים זיין אָדער זאָגן מצוות ציצית וואָס איז „שקולה ככל המצוות" אָדער דאָס היטן די מצווה פון שבת וואָס איז „שקולה ככל התּורה", מינערט גאָר נישט און קאָן גאָר נישט פאַרקלענערן אונדזער חוב לגבי די אַנדערע מצוות התּורה, אַזוי קאָן אויך נישט דער קיום פון די מצוות ישוב ארץ־ישראל ביי אונדז ריכטיק מאַכן חלילה דעם מינצטן וויתור אויף די אַנדערע זעקס הונדערט און צוועלף מ־וות פון דער תּורה.

פאַר אונדז רעליגיעזע יידן איז דער באַגריף „מצוה" גיניג גרויס און הייליק, אַז מיר זאָלן קענין און דאַרפן די גרעסטע אָנשטרענגונג מאַכן און די גרעסטע קרבּנות ברענגין איר מקיים צו זיין, נישט דאַרפנדיק דערביי אַלס צולאָג די ניי גיבאַקינע, פון דער פרעמד גינומינע לאָזונגין ווי „נאַציאָנאַלער חוב" א. ד. גל. וואָס שוואַכן נאָר אָפּ דעם הויכן און הייליקן באַגריף „מצווה" — אַלס באַפעל פונים העכסטן כּוח אויף דער וועלט פונים בורא ומנהיג לכל הברואים.

ממילא קענין מיר קיינמאָל נישט מסכּים זיין אַוועק צו שטעלן: ארץ־ישראל פון איין זייט און דאָס גאַנצע יידישקייט פון דער אַנדערער זייט, און זאָגן „שניהם שקולים"... מיר האַלטן, אַז פונקט ווי ארץ־ישראל איז נאָר אַ חלק פון אונדזער גאַנצער תּורה אַזוי דאַרף אונדזער ארץ־ישראל־אַרבּיט, זיין אַ חלק פון דער גרויסער אַלנימיינער אַרבּיט פאַר תּורה און פאַר יידישקייט. מעג דער דאָזיקער חלק זיין גאָר אַ גרויסער, מעג ער פאַרנעמין אין געוויסע צייטן ווען ס־איז נייטיק דעם אויוון אָן אין דער גיזאַמטער כּלל אַרבּיט פאַר חזוק היהדות, אָבער אָפּטיילן די דאָזיקע אַרבּיט, אויסשניידן איר פונים גאַנצן און גרויסן יהדות אָרגאַניזם, אַלס אַ באַזונדערער טייל, און דערמיט שאַפן דעם איינדרוק, אַז נישט ארץ־ישראל איז אַ מיטל צו תּורה און איז אונטערגיאָרדנט דער תּורה נאָר אַז ס־איז פאַראַן אַן־עיקר „ארץ־ישראל" און דערנעבן עפּיס נאָך וואָס הייסט „תּורה", „יידישקייט" — דאָס וועלן מיר נישט טון און דאָס טאָרן מיר נישט טון.

ו'

און ווייל אונדזער ישוב ארץ־ישראל אַרבּיט איז נאָר אַ „מצווה", קאָן זי ממילא שוין נישט זיין קיין גאולה־ברענגיניש און קיין משיח־קומיניש, ווייל די זעלבע תּורה, וואָס האָט אונדז די מצווה באַפוילן, האָט אונדז אויך גילערנט וואָס עס דאַרף זיין די גאולה העתידה, און ווי אַזוי עס דאַרף זיין די ביאת־המשיח.

גיוויס קאָן אונדזער אַרבּיט פאַר ישוב ארץ־ישראל, פאַר קדושת ארץ־ישראל, מקרב זיין דעם קץ הגאולה און דערנענטערן די ביאת המשיח, פונקט ווי יעדע מצווה וואָס מיר טוען, יעדע תּפילה וואָס מיר זענין מתפּלל, יעדער ערלעכער קרעכץ וואָס אַ ייד גיט קענין און זענין מסתמא מקרב די גאולה, (זאָגן דאָך די חז"ל אַז די מצוות צדקה איז מקרב די גאולה, אַז תשובה איז מקרב די גאולה א. ד. ג.) אָבער צו זאָגן, צו מיינין און כּכל שכן צו שרייבן — אַפילו בדרך מליצה — אַז די דאָזיקע אַרבּיט אונדזערע אָט דאָס איז עס די פאָראויס גיזאָגטע און גיהאָפטע גאולה, אַז מיר זענין עס די גואלים, און ממילא דער אָדער יענער פּאָליטיקער אָדער שיין רעדנער איז עס דער גואל, דער משיח — דאָס איז כּפירה און די עקרי התּורה און פאָרט זיך לגמרי נישט מיט דע־ מצווה פון ישוב א"י.

די וועגן פון דער השגחה העליונה, וואָס דאַרפן פירן צו דער אמתער גאולה העתידה, זענין פון אונדז פאַרהוילן און פאַרבּאָרגן, נישט מיר קענין זיי וויסן און נישט מיר דאַרפן זיי וועלן וויסן, אונדזער יידישער חוב איז צו טוען אונדזערס און צו גלייבן דערביי, אַז די הבטחות וואָס זענין פון השי"ת גיגעבן גיוואָרן דורך אונדזערע נביאים וועלן זיכער מקויים ווערן, אין גאַנצן מקויים ווערן און דערי־בער טאָרן מיר נישט די דאָזיקע הייליקע באַגריפן פּראָפאַנירן און איינשפּאַני־

אינים רייטוואָגן פון דער טאָג־טעגלעכער פּאָליטישער טערמינאָלאָגיע, אָדער פּובּליציסטישער טערמינאָלאָגיע.

מיר קענין נאָר דעריבּער העלפן בויען ארץ־ישראל, אָבער מיר קענין נישט רעדן וועגן אויפבוי פון ארץ־ישראל. „אויפבויע,"‚ דאָס איז שוין ווידער נישט אונדזער סענטימענטס־קרייז און אונדזער מענטשלעכער פּאָרנעם. „בּונה ירושלים ד'", ג—ט איז דער אויפבויער פון ירושלים און ער האָט אונדז גי־הייסן ווירקן, טוען, בויען און שאַפן מיט טיפן גלויבן, אַז דער פולשטענדיקער אויפבוי גיהערט זיין ווילן, זיין רצון און זיין יכולת, לויט די פּלענער, וואָס ער האָט זיך אָנגיצייכנט און אין די וועגן, וואָס ער האָט אויסגיבּאָנט.

אָט דאָס איז דער אַגודיסטישער, אָדער בעסער גיזאָגט, דער אמת־יידישער און תּורהדיקער אַלף־בּית וועגן ארץ־ישראל און ארץ־ישראל־אַרבּיט. יעדער בלבול־המוחות, יעדער צונויפמישונג פון די באַגריפן, יעדיס רעדן וועגן דער „ציוניזירונג" פון דער אַגודה און וועגן פּראַגראַמאַטישע ענדערונגין, קומין פון חסרון דעת, וועלכער נעמט צו דעם כּוח־הבדלה — אם אין דעת הבדלה מנין — אָדער פון פּשוטע עם הארצות.

פונקט ווי דער חסרון־דעת האָט אַמאָל פאַרמישט די באַגריפן פון „ציון" מיט „ציוניזם" און אידענטיפיצירט די געגנערשאַפט אונדזערע צום ציוניזם אין זיין איצטיקן פאָרם, מיט שנאת ציון, אַזוי קען נאָר דער חסרון־דעת איצט פאַר־מישן אונדזער אַקטיווער ארץ־ישראל אַרבּיט מיט דערנענטערונג צום ציוניזם אַלס באַוועגונג, און מיטן מודה זיין אין זיינע עיקרים. אדרבּא, אונדזערע פּאַקטישע מעשים אין ארץ־ישראל, וועלן נאָך מער מוזן די דאָזיקע הבדלה מבליט זיין און די גרעניצן פעסטשטעלן.

טעכניש וועלן מיר זיך אפשר צונויפטרעפן מיטן טעכנישן ציוניסטישן אַפּאַראַט. גייסטיק און נשמהדיק אָבער, וועלן מיר דורך אונדזער אופן פון אַרבּיט, נאָך מער, פונים ג—טלאָזן ציוניזם דערווייטערן, אויב ער וועט זיך נישט אונטער אונדזער השפּעה, צו אונדז דערנענטערן.

אַז די דאָזיקע השקפות זענין נישט בלויז מיינע פּערזענלעכע, נאָר פון דער גאַנצער אַגודיסטישער וועלט, איז קלאָר ביי יעדן, וואָס לעבט אין אונדזער אַטמאָספערע. אדרבּא, איך גלייב, אַז גרויסע טיילן פון אונדז, וועלן ציען מיט די פּלייציס און פרעגן: וואָס האָט ער דאָ מחדש גיווען, ס־איז דאָך אַלץ אַלטע און קלאָרע זאַכן, וואָס זענין גינוג באַקאַנט?

אָבער „מעלה גרה" איז אַ סימן טהרה... און דווקא די דאָזיקע אַלט־באַקאַנטע יסודות, דאַרפן איצט, אין צייטן פון טשטוש המוחות און טשטוש הגבולין. אין צייטן פון ווייניק לערנין און קליינים דעת — פיל מאָל דערמאָנט און איבּער־חזרט ווערן, ווייל אַזוי פאָדערט פון אונדז די תּורה:

והבדלתם!

די יידישע פרוי און דאָס יידישע לאַנד

הרב ישעיה רייכר
איזמאַיל

קביעות, תּמידות און איבערגיגעבנקייט צו שטוב־ווירטשאַפט — זענין די גרינטלעכע אייגנשאַפטן פון דער יידישער טאָכטער. „דת משה ויהדות" האָט פאַר איר אָנגיצייכנט די דאָזיקע אויפגאַבן, גיבויט איר לעבן אויף צוויי פּרינציפּן: תּפארת אדם לשבת בית [1]) און: כל כבודה בת מ־ך פנימה [2]) און אָט די צוויי פּרינציפּן באַגלייטן זי אויף איר גאַנצן לעבנס־שטייגער.

דער מאַן האַנדלט, פירט מסחרים, פאַרלאָזט צומיינסט דאָס הויז, וואַרפט זיך אויף וועגן אין שטעגן אריינצוברענגין פּרנסה אין שטוב אַריין. זיין האַרץ איז צוטיילט, צוריכן, זיינע מחשבות צווייט און צושפּרייט; דאָגעגן די פרוי, זי איז א היים־זיצערן, קאָנצענטרירט אין איר אומענדלעכער אַרבּיט: אָפּצוהיטן דעם מאַנס פּראַצע, שאַניוון דאָס אָפּגישפּאָרטע און נאָך עפּיס צו שפּאָרן וועגן אַ תּכלית־זאַך. איר האַרץ איז אין שטוב, אירע אַלע מחשבות זענין גיווענדיט איינצואוואָרצלין זיך אין אירע ווינקעלעך, איינוואַקסן אין איר פאַמיליען־קרייז. די אשה גדולה פון אלישפס צייטן דרוקט זיך אויס, אַז זי פילט זיך באַקוועם און צופרידן נישט האָבנדיק טענות צו קיינעם. ווייל — „בּתוך עמי אנכי יושבת" [3]) און אַזוי אויך פאַרשטייט ר' יהודה די יידישע פרוי, אַז זי איז מער צופרידן נישט טועם צו זיין קיין גיקעכטס און פּירות, אַבי זיך נישט אָפּצוטיילן פון מאַנס שטוב אפילו אויף איין טאָג [4]).

די קביעות־אייגנשאַפט, פון דער פרוי איז אָנערקענט אויך אין הלכה־ענינים. אויב זי איז אַמאָל אַרויסגיטרעטן פון איר קביעות, רעכנט זיך דאָס פאַר אַ צופעליקייט, ווייל באַלד ווערט זי צוריקגיקערט צו איר נאַטירלעכן קביעות [5]).

אונדזער לשון־קודש האָט גיוואוסט ווי גיהעריק אָפּצושאַצן אָט די אייגנשאַפטן, און דערפאַר אָנגירופן די פרוי מיט אַלע נעמין פון אומבאַוועגלעכע גיטער. זי ווערט אָנגירופן אין דער מליצה־שפּראַך: ערד [6]), פעלד [7]) פּוי־ער [8]), פּאַלאַץ [9]), גאָרטן [10]) און גיצעלט [11]) — די אַלע מליצישע אייגנשאַפטן זענין גישאָנקן גיוואָרן דער פרוי, ווייל זי פאַרקערפּערט אין זיך דעם רצון און דאָס שטרעבן נאָך קביעותדיקע גיטער.

מער פון די אַלע נעמין האָט מען זיך באַנוצט מיטן נאָמין „בית", אַזוי האָט ר' יוסי גירופן זיין ווייב [12]), חתונה־האָבן מיט אַ פרוי האָט מען אָנגירופן: גיבויט אַ הויז [13]) ווייל אַפילו אַ גרויסער מלך, א שטאַרקער מלך, אויב ער האָט נישט קיין פרוי איז זיין שטוב נישט קיין שטוב [14]). און נאָר די פרוי „דער־לייכט דעם מאַן די אויגן און שטעלט אים אויף די פיס" [15]). דערפאַר ווערט דער ווייבלעכער מין אָנגירופן אין דער תּורה מיטן נאָמין „אזרח", איינגיבוי־רינער, גלייך מיטן מענלעכן מין [16]).

די קביעות־אייגנשאַפט פון די פרויען ברענגט זיי צו שאַפן און ווירקן נאָר דברים של קיימא, אומבאַוועגלעכע פאַרמעגנס, תּכליתדיקע גיטער, נכסי צאן ברזל, וואָס פאַרמאָגט קרן און פּירות און שאַפט איינגיוואָרצלקייט און איינגי־זעסנקייט. שלמה המלך לויבּט די קלוגע פרוי וואָס מיט חכמה בויט זי איר שטוב [17]) און דערמאָנט די שבחים פון דער אשת־חיל, וועלכע שאַפט מיט איר איניציאַטיוו, קויפט פעלד און פלאַנצט אַ וויי־גאָרטן [18]).

אויב די פרויען, צוליב זייער באַקוועמלעכקייט, זענין פאַרטוען, זיך איינצו־וואָרצלין אין דער מאַמע־ערד און זיך דערנענטערן צו דער נאַטור און וואַ־סערער מדינה ס־איז, — איז שוין אַ פּשיטא, אַז זיי לעכצן מיט אַלע נשמה־פּנ דים זיך איינצוואַקסן אינים הייליקן לאַנד און ארץ־אָבות. דאָ קומין צו רע־ליגיעזע־נאַציאָנאַלע סענטימענטן פון אַ יידישער טאָכטער, דאָ שפּילן אַקארד צאַרטע סטרוניס פונים אַמאָליקן אידילישן לעבן — דאָס אַלץ דינט פאַ־ אַ שטויס־קראַפט צו ווירקן אויף צו בויען דאָס לאַנד.

גיפונין מיר טאַקי און אין אונדזערע אַלטע אוצרות שפּורן און צאַפּלין פון פרויען וועגן בנין הארץ, גיפונין מיר אויך היסטאָרישע דאָקומענטן וועגן העראָאישע מעשים פון די פרויען וועגן אויפבּליען דאָס גיבענטשטע לאַנד. מיר וועלן ברענגין אייניקע פון זיי.

אין דעם מרגלים־אויפשטאַנד האָבן די פרויען נישט גינומין קיין אַנטייל, די מענער האָבן גישריגן: „לא נוכל לעלות" און די פרויען האָבן גיזאָגט: מיר וועלן יאָ גיין, דערפאַר איז גיווען די גזירה, אויסצושטאַרבן אין דער מדבּר, נאָר אויף זכרים, ווערנד די נקבות זענין יאָ אַריינגיקומין אין לאַנד [19]).

ביים דור־המדבּר איז דער כּוח פון די פרויען גיווען גרעסער איידער דער כּוח פון מענער. די מענער האָבן זיך גיוואָלט אומקערן קיין מצרים און די פרויען זענין גיקומין אין דער אייגינער צייט, מאָנין זייער חלק ירושה אינים צוגי־זאָגטן לאַנד [20]).

די אויפגיקעמפטע ירושה־חלקים פון בנות צלפחד איז עפנטלעך פּראָקלאַמירט גיוואָרן און איבערגיגעבן גיוואָרן פייערלעך. און די צען „חבלים", וועלכע זענין גיפאַלן פאַר שבט מנשה האָבן פיר גיהערט צו די בנות צלפחד [21]).

אין דער מלחמה וועגן איינעמען דאָס לאַנד האָבן זיך פרויען אויכעט באַטייליקט. אין די גיביטן ווי זיי זענין גיווען פעאיק, ווייל ביי „מלחמת חובה" אַפילו חתן־כּלה גייען אַרויס פון זייער חופה אַנטייל נעמין אין דער מלחמה [22]).

---

1) ישעיה מ"ד, י"ג. 2) תּהלים מ"ה, י"ד. 3) מלכים—ב כ"ב, י"ד. 4) תּוספתּא נדרים פ"ז. ה"כ. 5) נזיר י"ב, ע"א. 6) א ר ץ — (תּהלים קל"ט, ט"ו; ק ר ק ע ע ו ל ם (סנהדרין ע"ד, ע"ב); א ר ע א (מדרש רבה איכה פ־ד, פכ"ב). 7) ש ד ה — (בבא בתרא ט־ז ע"ב; פרקי דרכי אליעזר, פרק כ"א. 8) ח ו פ ה — שיר השירים ח,, ט'; יבמות פ"ג ע"ב. 9) היכל תּהלים קמ"ד, י"ב; פּסחים פ"ז, ע"א. 10) פּרקי דר"א פכ"א. 11) א ה ל־מ ו ע ד קטן ז', ע"ב. 12) שבת קי"ט, ע"ב. 13) סוטה ס"ד, ע"ב. 14) תּנחומא אחרי. 18) משלי ל"א, ט"ז: 19) במדבר רבה פּרשה כ"א. 20) ספרי פינחס, פּסקא קל"ד. 21) בבא בתרא קי"ח—קי"ט. 22) סוטה פ"ד' ע"ב.

טייל רעליגיעזע ציונים דערזעען ערשט נאך דרייסיק יאר, האבן עס די גדולי התורה, מיט זייער וייטן בליק דערזעען באלד אין אנהייב.

די פראקטיק וויזט, אז א יסוד וואס איז אפילו פארגעסן אין דער קאנסטיטוציע פון א פאלק מוז נאך שפעטער האבן גרויס ארביט און מי, אז ער זאל ווערן א פאקט אין לעבן און נישט בלייבן ב״ויז אויפן פאפיר (יידישע גלייכבארעכטיקונג יוכיח...) ווען דער ציוניזם האט דעם רעליגיעזן יסוד נישט גיוואלט אפילו אריין נעמען אין זיין פאפירינע קאנסטיטוציע, ווי זשע האט גיקענט עולה על הדעת זיין אז אינים לעבן זאל נישט — ביים „יצר לב האדם רע מנעוריו״ און ביי די פארשידינע פרעמדע השפעות פון לעבן און דערוויטערונג פון יידישן מקור — די דאזיקע נייטראליטעט פארוואנדלט ווערן אין פארביסיגע און קעמפע־רישע געגנערשאפט, און אין בעסטן אופן אין פולשטענדיקער איגנאראנץ, וואס איז אין גיוויסע הינזיכטן נאך ערגער ווי בפירושער קאמף?

דער ציוניזם האט אויך נישט גיקענט און נישט גיטראכט לויט זיין שיטה, רעדן וועגן ישוב ארץ־ישראל ווי וועגן א מצווה פון דער תורה, א גרויסע און חשובע מצווה — ווייל דער באגריף מצווה קאן זיך דאך נישט פארן כיט דער שיטה, אז די תורה און אירע מצוות זענען נישט קיין אומבאדינגטע מחוייבים. ווייל אויב נייטראל צום דת קאן מין דאך נישט מיטן כוח פון א מצווה, קומין און מחייב זיין א גאנץ פאלק צו אפפערוויליקע גרויסע מעשים, און נאך עפיס: אויב צו קומין מיטן כוח פון א מצווה, וועט זיך דאך דאס פאלק געבן א דערמאן און נאך א ביסל מצוות דווקא גאר שטארקע און גאר וואגיקע וואס די זעלבע תורה האט באפוילן און אויף וועלכע דער צ ניזם און זיינע אנפירער זענין גאנץ קנאפע מדקדקים.

דער ציוניזם האט דעריבער גימוזט ארויסווייזן זיין צווייטן „סימן טומאה״ און זיך אורזופירט דעם באגריף „גאולה״ און „משיח״. די ציוניסטישע ארביט קאן נישט אנדערש זיין ווי גאולה־ארביט, די באלפור־דעקלעראציע נישט אנדערש ווי שופר של משיח און די ציוניסטישע מנהיגים נישט אנדערש ווי „גואלים״ „נביאים״, עזרא ונחמי׳ א. ד. ג. אזוי ארום איז ווידער אונטערגיגראבן גיווארן דער יסוד פון דער אמונה און ביאת־ה־שיח, און ס׳איז ארויסגיריסן גיווארן די גרויסע און הייליקע יידישע גאולה האפינונג פון די הערצער פון דער יידישער יוגנט.

און פונקט ווי עס העלפט נישט דאס יעצטיקע קלאגן פון טייל ציוניסטישע מנהיגים ווי (אוסישקין אויף דער לעצטער א. ק. זיצונג) אויף דער רעליגיעזער הפקרות פון דער ארביטערשאפט אין א״ק־ישראל, און ס׳וועט אויך נישט העלפן דיין רוף נאך הילף צו די זשורנאל־סטן, ווייל ווי גיזאגט זענין דאס אומפאר־איידלעכע פועל־יוצאס פונים גאנצן ציוניסטישן וועלט־קוק, אזוי קענין אויך קיין ״ום בטחון־רופן און דערמוטיקונגס־ווערטער נישט ערזעצן דעם גלויבן אין דער ומתער ג—טלעכער גאולה און אין דער אמתער יידישער האפינונג, ביי דער גלויבנסלאזער יוגנט אין יענע שווערע מאמענטן ווען דער דאזיקער גלויבן איז אזוי נייטיק, לעבנס־נייטיק, כדי צו קענין זיך דערהאלטן...

ה׳

פעסט־שטעלנדיק די סימני־טומאה פונים אפיציעלן ציוניזם קענין מיר ערשט גינוי דעפינירן די יסודות און די סימני־טהרה פון אונדזער ארץ־ישראל ארביט.

ארויסגייענדיק פון אונדזער טיפן גלויבן און פעסטע איבערצייגונג, אז דאס יידישע פאלק מוז, אזוי ווי ס׳איז באשטימט גיווארן, זיין און פארבלייבן אייביק א תורה־פאלק, א הייליק פאלק וואס קאן עקזיסטירן אלס נאציע נאר ווען עס האלט זיך פעסט אין די חוקי התורה און קאן נאר האבן א קיום אויף זיין הייליק לאנד ווען עס היט אפ אין דעם לאנד זיין אייגנארטיקן מהות, זיין קדושה, — ארויסגייענדיק פון אט דער יסודותדיקער השקפה, מוז ממילא יעדע ארביט און יעדע אונטערנעמונג בנוגע ארץ־ישראל בפירוש מכתחילה אן גיבויט ווערן אויף אט דעם תורהדיקן יסוד. נישט בלויז יעדע גיזעלשאפטלעכע און צבורדיקע ארביט פאר ישוב ארץ־ישראל, מוז אויף די יסודות האמונה גיפירט ווערן, נאר אפילו די ארביטן פון יחידים — ווייל סוף כל סוף שאפן דאך יחידים דאס צבור־לעבן און די גאנצע אטמאספערע — מוזן אויף דער ליניע גילענקט און גיריכטיט ווערן.

פאר אונדז גלייביקע יידן מוז באטראכט ווערן יעדער בנין וואס איז קעגן די חוקי התורה — א בפירושער חורבן, א חורבן, וואס מוז פריער אדער שפעטער קומין, פונקט ווי ער איז שוין צוויי מאל אין אונדזער גישיכטע פארגיקומין. עס איז א נעסט וואס בויט זיך פון ברענענדיקע קולן, אין וועלכן די הריסה ליגט בהאלטן איניווייניק באלד ביים בוי. און צו אזא בויען טארן מיר נישט צוהעלפן פונקט ווי מיר טארן נישט צוהעלפן חרוב מאכן ארץ־ישראל.

פאר אונדז איז די אנערקענונג פון דער ציוניסטישער באוועגונג — כל זמן זי האלט זיך ביי אירע ביז־יעצטיקע פרינציפן בנוגע צום דת — א בפירושע כפירה אינים יסוד היסודות פון יהדות און דעריבער וועלן מיר אפילו נישט וועלן משפיע זיין קיין כשרות אינערהאלב דער דאזיקער באוועגונג, נאר פירן אונדזער ארביט זעלבסשטענדיק, אומאפהענגיק און ממילא אן פשרות. אויב אזוי ארום וועלן מיר משפיע זיין פון דרויסן, מיט אונדזער אייניקייט, שטארקייט און נישט בויגיוודיקייט — איז אודאי גוט, נאר אויב אפילו נישט, טראגן מיר דערפאר נישט קיין אחריות. מיר גייען אונדזער באזונדערן אלטן אויסגיטרעטינים וועג.

פאר אונדז איז די ארביט פאר ישוב ארץ־ישראל, א מצווה. אמת א גאר גרויסע מצווה, אויף וועלכע די חז״ל זאגן, אז זי איז „שקולה ככל המצוות״; אמת א מצווה, וואס אונדזער חוב צו איר האט זיך גאר שטארק פארגרעסערט לויט די גיגעבינע מעגלעכקייטן און לויט די גרויסע השפעה, וואס איר קיום האט אויפן גאנצן יידישן גייסטיקן און עקאנאמישן לעבן. אבער דאך נישט מער ווי א מצווה פון דער גרויסער תורה, וואס האט אין זיך נאך זייער פיל מצוות, וועלכע זענין „שקולות ככל מצוות״. און פונקט ווי דאס מקיים זיין אדער זאגן מצוות ציצית וואס איז „שקולה ככל המצוות״ אדער דאס היטן די מצווה פון שבת וואס איז „שקולה ככל התורה״, מינערט גאר נישט און קאן גאר נישט פארקלענערן אונדזער חוב לגבי די אנדערע מצוות התורה, אזוי קאן אויך נישט דער קיום פון די מצוות ישוב ארץ־ישראל ביי אונדז ריכטיק מאכן חלילה דעם מינצטן וויתור אויף די אנדערע זעקס הונדערט און צוועלף מ־וות פון דער תורה.

פאר אונדז רעליגיעזע יידן איז דער באגריף „מצוה״ גיניג גרויס און הייליק, אז מיר זאלן קענין און דארפן די גרעסטע אנשטרענגונג מאכן און די גרעסטע קרבנות ברענגין איר מקיים צו זיין, נישט דארפנדיק דערביי אלס צולאג די ניי גיבאקינע, פון דער פרעמד גינומינע לאזונגין ווי „נאציאנאלער חוב״ א. ד. גל. וואס שוואכן נאר אפ דעם הויכן און הייליקן באגריף „מצווה״ — אלס באפעל פונים העכסטן כוח אויף דער וועלט פונים בורא ומנהיג לכל הברואים.

ממילא קענין מיר קיינמאל נישט מסכים זיין אוועק צו שטעלן: ארץ־ישראל פון איין זייט און דאס גאנצע יידישקייט פון דער אנדערער זייט, און זאגן „שניהם שקולים״... מיר האלטן, אז פונקט ווי ארץ־ישראל איז נאר א חלק פון אונדזער גאנצער תורה אזוי דארף אונדזער ארץ־ישראל־ארביט, זיין א חלק פון דער גרויסער אלנימיינער ארביט פאר תורה און פאר יידישקייט. מעג דער דאזיקער חלק זיין גאר א גרויסער, מעג ער פארנעמין אין גיוויסע צייטן ווען ס׳איז נייטיק דעם אויוון אן אין דער גיזאמטער כלל ארביט פאר חזוק היהדות, אבער אפטיילן די דאזיקע ארביט, אויסשניידן איר פונים גאנצן און גרויסן יהדות ארגאניזם, אלס א באזונדערער טייל, און דערמיט שאפן דעם איינדרוק, אז נישט ארץ־ישראל איז א מיטל צו תורה און איז אונטערגיארדנט דער תורה נאר אז ס׳איז פאראן אנ־עיקר „ארץ־ישראל״ און דערנעבן עפיס נאך וואס הייסט „תורה״, „יידישקייט״ — דאס וועלן מיר נישט טון און דאס טארן מיר נישט טון.

ו׳

און ווייל אונדזער ישוב ארץ־ישראל ארביט איז נאר א „מצווה״, קאן זי ממילא שוין נישט זיין קיין גאולה־ברענגיניש און קיין משיח־קומיניש, ווייל די זעלבע תורה, וואס האט אונדז די מצווה באפוילן, האט אונדז אויך גילערנט וואס עס דארף זיין די גאולה העתידה, און ווי אזוי עס דארף זיין די ביאת־המשיח.

גיוויס קאן אונדזער ארביט פאר ישוב ארץ־ישראל, פאר קדושת ארץ־ישראל, מקרב זיין דעם קץ הגאולה און דערנענטערן די ביאת המשיח, פונקט ווי יעדע מצווה וואס מיר טוען, יעדע תפילה וואס מיר זענין מתפלל, יעדער ערלעכער קרעכץ וואס א ייד גיט קענין און זענין מסתמא מקרב די גאולה, (זאגן דאך די חז״ל אז די מצוות צדקה איז מקרב די גאולה, אז תשובה איז מקרב די גאולה א. ד. ג.) אבער צו זאגן, צו מיינין און כפל שכן צו שרייבן — אפילו בדרך מליצה — אז די דאזיקע ארביט אונדזערע אט דאס איז עס די פאראויס גיזאגטע און גיהאפטע גאולה, אז מיר זענין עס די גואלים, און ממילא דער אדער יענער פאליטיקער אדער שיין רעדנער איז עס דער גואל, דער משיח — דאס איז כפירה און די עקרי התורה און פארט זיך לגמרי נישט מיט דע־ מצווה פון ישוב א״י.

די וועגן פון דער השגחה העליונה, וואס דארפן פירן צו דער אמתער גאולה העתידה, זענין פון אונדז פארהוילן און פארבארגן, נישט מיר קענין זיי וויסן און נישט מיר דארפן זיי וועלן וויסן, אונדזער יידישער חוב איז צו טוען אונדזערס און צו גלייבן דערביי, אז די הבטחות וואס זענין פון השי״ת גיגעבן גיווארן דורך אונדזערע נביאים וועלן זיכער מקויים ווערן, אין גאנצן מקויים ווערן און דערי־בער טארן מיר נישט די דאזיקע הייליקע באגריפן פראפאנירן און איינשפאני[illegible]

אינים רייטוואגן פון דער טאג־טעגלעכער פאליטישער טערמינאלאגיע, אדער פובליציסטישער טערמינאלאגיע.

מיר קענין נאר דעריבער העלפן בויען ארץ־ישראל, אבער מיר קענין נישט רעדן וועגן אויפבוי פון ארץ־ישראל. „אויפבויע״, דאס איז שוין ווידער נישט אונדזער סענטימענטס־קרייז און אונדזער מענטשלעכער פארנעם. „בונה ירושלים ד״, ג—ט איז דער אויפבויער פון ירושלים און ער האט אונדז גי־הייסן ווירקן, טוען, בויען און שאפן מיט טיפן גלויבן, אז דער פולשטענדיקער אויפבוי גיהערט זיין ווילן, זיין רצון און זיין יכולת, לויט די פלענער, וואס ער האט זיך אנגיצייכנט און אין די וועגן, וואס ער האט אויסגיבאנט.

אט דאס איז דער אגודיסטישער, אדער בעסער גיזאגט, דער אמת־יידישער און תורהדיקער אלף־בית וועגן ארץ־ישראל און ארץ־ישראל־ארביט. יעדער בלבול־המוחות, יעדער צונויפמישונג פון די באגריפן, יעדיס רעדן וועגן דער „ציוניזירונג״ פון דער אגודה און וועגן פראגראמאטישע ענדערונגין, קומין פון חסרון דעת, וועלכער נעמט צו דעם כוח־הבדלה — אם אין דעת הבדלה מנין — אדער פון פשוטע עם הארצות.

פונקט ווי דער חסרון־דעת האט אמאל פארמישט די באגריפן פון „ציון״ מיט „ציוניזם״ און אידענטיפיצירט די געגנערשאפט אונדזערע צום ציוניזם אין זיין איצטיקן פארם, מיט שנאת ציון, אזוי קען נאר דער חסרון־דעת איצט פאר־מישן אונדזער אקטיווער ארץ־ישראל ארביט מיט דערנענטערונג צום ציוניזם אלס באוועגונג, און מיטן מודה זיין אין זיינע עיקרים. אדרבא, אונדזערע פאקטישע מעשים אין ארץ־ישראל, וועלן נאך מער מוזן די דאזיקע הבדלה מבליט זיין און די גרעניצן פעסטשטעלן.

טעכניש וועלן מיר זיך אפשר צונויפטרעפן מיטן טעכנישן ציוניסטישן אפאראט. גייסטיק און נשמהדיק אבער, וועלן מיר דורך אונדזער אופן פון ארביט, נאך מער, פונים ג—טלאזן ציוניזם דערווייטערן, אויב ער וועט זיך נישט אונטער אונדזער השפעה, צו אונדז דערנענטערן.

אז די דאזיקע השקפות זענין נישט בלויז מיינע פערזענלעכע, נאר פון דער גאנצער אגודיסטישער וועלט, איז קלאר ביי יעדן, וואס לעבט אין אונדזער אטמאספערע. אדרבא, איך גלייב, אז גרויסע טיילן פון אונדז, וועלן ציען מיט די פלייציס און פרעגן: וואס האט ער דא מחדש גיוועזן, ס׳איז דאך אלץ אלטע און קלארע זאכען, וואס זענין גינוג באקאנט?

אבער „מעלה גרה״ איז א סימן טהרה... און דווקא די דאזיקע אלט־באקאנטע יסודות, דארפן איצט, אין צייטן פון טשטוש המוחות און טשטוש הגבולין. אין צייטן פון ווייניק לערנין און קליינים דעת — פיל מאל דערמאנט און איבער־חזרט ווערן, ווייל אזוי פאדערט פון אונדז די תורה:

והבדלתם!

די יידישע פרוי און דאס יידישע לאנד

הרב ישעיה רייכר
איזמאיל

קביעות, תמידות און איבערגיגעבנקייט צו שטוב־ווירטשאפט — זענין די גרינטלעכע אייגנשאפטן פון דער יידישער טאכטער. „דת משה ויהודית״ האט פאר איר אנגיצייכנט די דאזיקע אויפגאבן, גיבויט איר לעבן אויף צוויי פרינציפן: תפארת אדם לשבת בית [1] און: כל כבודה בת מ״ך פנימה [2]) און אט די צוויי פרינציפן באגלייטן זי אויף איר גאנצן לעבנס־שטייגער.

דער מאן האנדלט, פירט מסחרים, פארלאזט צומיינסט דאס הויז, ווארפט זיך אויף וועגן אין שטעגן ארייגצוברענגין פרנסה אין שטוב אריין. זיין הארץ איז צוטיילט, צוריסן, זיינע מחשבות צווייט און צושפרייט; דאגעגן די פרוי, זי איז א היים־זיצערן, קאנצענטרירט אין איר אומענדלעכער ארביט: אפצוה־טן דעם מאנס פראצע, שאניווין דאס אפגישפארטע און נאך עפיס צו שפארן וועגן א תכלית־זאך. איר הארץ איז אין שטוב, אירע אלע מחשבות זענין גיוועגדיט איינצואווארצלין זיך אין אירע ווינקלעך, איינוואקסן אין איר פאמיליען־קרייז. די אשה גדולה פון אלישעס צייטן דרוקט זיך אויס, אז זי פילט זיך באקוועם און צופרידן נישט האבנדיק טענות צו קיינעם. ווייל — „בתוך עמי אנכי יושבת״ [3]) און אזוי אויך פארשטייט ר׳ יהודה די יידישע פרוי, אז זי איז מער צופרידן נישט טועם צו זיין קיין גיקעכטס און פירות, אבי זיך נישט אפצוטיילן פון מאנס שטוב אפילו אויף איין טאג [4]).

די קביעות־אייגנשאפט, פון דער פרוי איז אנערקענט אויך אין הלכה־ענינים. אויב זי איז אמאל ארויסגיטרעטן פון איר קביעות, רעכנט זיך דאס פאר א צופעליקייט, ווייל באלד ווערט זי צוריקגיקערט צו איר נאטירלעכן קביעות [5]).

אונדזער לשון־קודש האט גיוואוסט ווי גיהעריק אפצושאצן אט די אייגנ־שאפטן, און דערפאר אנגירופן די פרוי מיט אלע נעמין פון אומבאוועגלעכע גיטער. זי ווערט אנגירופן אין דער מליצה־שפראך: ערד [6]), פעלד [7]) פוי־ער [8]), פאלאץ [9]), גארטן [10]) און גיצעלט [11]) — די אלע מליצישע אייגנשאפטן זענין גישאנקן גיווארן דער פרוי, ווייל זי פארקערפערט אין זיך דעם רצון און דאס שטרעבן נאך קביעותדיקע גיטער.

מער פון די אלע נעמין האט מין זיך באנוצט מיטן נאמין „בית״, אזוי האט ר׳ יוסי גירופן זיין ווייב [21]), חתונה־האבן מיט א פרוי האט מין אנגירופן: גיבויט א הויז [13]) ווייל אפילו א גרויסער מלך, א שטארקער מלך, אויב ער האט נישט קיין פרוי איז זיין שטוב נישט קיין שטוב [14]). און נאר די פרוי „דער־לייכט דעם מאן די אויגן און שטעלט אים אויף די פיס״ [15]). דערפאר ווערט דער ווייבלעכער מין אנגירופן אין דער תורה מיטן נאמין „אזרח״, איינגיבוי־רינער, גלייך מיטן מענלעכן מין [16]).

די קביעות־אייגנשאפט פון די פרויען ברענגט זיי צו שאפן און ווירקן נאר דברים של קיימא, אומבאוועגלעכע פארמעגנס, תכליתדיקע גיטער, נכסי צאן ברזל, וואס פארמאגט קרן און פירות און שאפט איינגיווארצלקייט און איינגי־זעסנקייט. שלמה המלך לויבט די קלוגע פרוי וואס מיט חכמה בויט זי איר שטוב [17]) און דערמאנט די שבחים פון דער אשת־חיל, וועלכע שאפט מיט איר איניציאטיוו, קויפט פעלד און פלאנצט א ווי־ גארטן [18]).

אויב די פרויען, צוליב זייער באקוועמלעכקייט, זענין פארטון, זיך איינצו־ווארצלין אין דער מאמע־ערד און זיך דערנענטערן צו דער נאטור אין וואַ־סערער מדינה ס־איז, — איז שוין א פשיטא, אז זיי לעכצן מיט אלע נשמה־פיב דים זיך איינצואוואקסן אינים הייליקן לאנד און ארץ־אבות. דא קומין צו רע־ליגיעזע־נאציאנאלע סענטימענטן פון א יידישער טאכטער, דא שפילן אקארד צארטע סטרונים פונים אמאליקן אידילישן לעבן — דאס אלץ דינט פא־ א שטויס־קראפט צו ווירקן אויף צו בויען דאס לאנד.

גיפונין מיר טאקי און אין אונדזערע אלטע אוצרות שפורן און צאפלין פון פרויען וועגן בנין הארץ, גיפונין מיר אויך היסטארישע דאקומענטן וועגן העראאישע מעשים פון די פרויען וועגן אויפבליען דאס גיבענטשטע לאנד. מיר וועלן ברענגין אייניקע פון זיי.

אין דעם מרגלים־אויפשטאנד האבן די פרויען נישט גינומין קיין אנטייל, די מענער האבן גישריגן: „לא נוכל לעלות״ און די פרויען האבן גיזאגט: מיר וועלן יא גיין, דערפאר איז גיוועזן די גזירה, אויטצושטארבן אין דער מדבר, נאר אויף זכרים, ווערנד די נקבות זענין יא אריינגיקומין אין לאנד [19]).

ביים דור־המדבר איז דער כוח פון די פרויען גיוועזן גרעסער איידער דער כוח פון מענער. די מענער האבן זיך גיוואלט אומקערן קיין מצרים און די פרויען זענין גיקומין אין דער אייגינער צייט, מאנין זייער חלק ירושה אינים צוגי־זאגטן לאנד [20]).

די אויפגיקעמפטע ירושה־חלקים פון בנות צלפחד איז עפנטלעך פראקלאמירט גיווארן און איבערגיגעבן גיווארן פייערלעך. און די צען „חבלים״, וועלכע זענין גיפאלן פאר שבט מנשה האבן פיר גיהערט צו די בנות צלפחד [21]).

אין דער מלחמה וועגן איינעמין דאס לאנד האבן זיך פרויען אויכיט באטיי־ליקט. אין די גיביטן ווי זיי זענין גיוועזן פעאיק, ווייל ביי „מלחמת חובה״ אפילו חתן־כלה גייען ארויס פון זייער חופה אנטייל נעמין אין דער מלחמה [22]).

---

1) ישעיה מ״ד, י״ג. 2) תהלים מ״ה, י״ד. 3) מלכים—ב כ״ב, י״ד. 4) תוספתא נדרים פ״ז. ה״ב. 5) נזיר י״ב, ע״א. 6) ארץ — (תהלים קל״ט, ט״ו; קרקע עולם (סנהדרין ע״ד, צ״ב); ארעא (מדרש רבה איכה פ״ד, פכ״ב). 7) שדה — (בבא בתרא ט״ז ע״ב; פרקי דרכי אליעזר, פרק כ״א. 8) חופה — שיר השירים ח,, ט׳; יבמות פ״ג ע״ב. 9) היכל תהלים קמ״ד, י״ב; פסחים פ״ז, ע״א. 10) פרקי דר״א פכ״א. 11) אהל־מועד קטן ז׳, ע״ב. 12) שבת קי״ט, ע״ב. 13) סוטה ס״ד, ע״ב. 14) תנחומא אחרי. 18) משלי ל״א, ט״ז: 19) במדבר רבה פרשה כ״א. 20) ספרי פינחס, פסקא קל״ד. 21) בבא בתרא קי״ח—קי״ט. 22) סוטה פ״ד׳ ע״ב.

אזוי ווי איינגעמען און ביים באזעצן זיך האבן זיך די פרויען איבערגיגעבן מיט ברען און אייפער צום אויפבוי פונים לאנד, ש א ר ה אפריסס-טאכטער, האט אויף דער ערד פון איר שבט אויפגיבויט ד ר י י שטעט. איין שטאט איז טאקי גירופן גיווארן אויף איר נאמין [23]).

ע כ ס ה, כלבס טאכטער, האט זיך פארנומין באוואסערן דעם „ארץ-הנגב", וואס דער פאטער האט איר גיגעבן נדן, דורך די „גלות עליות" און „גלות תחתיות" וואס דער פאטער האט פארמאגט, אז איר מאן האט זיך אין דעם נישט אינ-טעריסירט, האט זי דאס אליין אויסגיקעמפט. דער העראאיזם פון אט דער אונטערנעמונג ווערט, אלס גרויס וויכטיקייט, באשריבן צוויי מאל אין תנ"ך [24]).

די קליינע שטעטלעך וואס סיסרא האט זיי חרוב גימאכט, האט ד ב ו ר ה ה נ ב י א ה אויסגיבויט אזוי גרויס, אז זיי זענין גיווארן אלס מעטראפאליעס אין ארץ-ישראל [25]).

מגלת רות אטעסטירט די אהבה צום לאנד פון נ ע מ י מיט ר ו ת. אין די הונגער-יארן אין ארץ ישראל איז א ל י מ ל ך נישט גישטאנין אין נסיון און זיך איבערגיקליבן קיין שדה-מואב. ער מיט ביידע זין האבן באצאלט פאר דער עבירה מיט זייער לעבן. נ ע מ י האט נאר דערהערט, אז דער אייבער-שטער האט זיך מרחם גיווען אויף זיין לאנד און די ערד הייבט שוין אן ארויסצוגעבן ברויט האט זי זיך צוגיאיילט און איז גיקומין מיט ר ו ת ן, די פרוי פון איר פארשטארבינים זון, אין אנהייב פונים גערשטן-שניט אין איר גיבוי-רן-שטאט בית-לחם.

מיט דער אייגינער מאס וואס זיי האבן גיליבט דאס לאנד אזוי האבן זיי גי-ליבט די מצוות, וועלכע זענין פארבינדן מיטן הייליקייט פונים לאנד און אזוי האבן זיי גילעכצט זיך גיפונין אין דער מחיצה פון בית-מקדש. אפילו פון די מצוות וואס די תורה האט זיי נישט מחייב גיווען האבן זיי זיך נישט גי-וואלט באפרייען.

„מצוות-ראיה", זיך ווייזן אין בית-המקדש יעדן רגל, איז נאר אנגיזאגט גיווארן זכרים. אבער די פרויען האבן זיך נישט גיוואלט פון דער מצווה באפרייען. א ל ק נ ה ס צווייט פרויען האבן עולה גיווען מיט זייער פאן קיין שילה יעדן רגל [26]). אזוי איז גיווען אפילו ווען ס-איז גיווען שטארק סארבאטן די עליה קיין ירושלים, וואס יונה-הנביא׳ס פרוי עולה לרגל גיווען [27]).

אזוי איז גיווען שטארק דער דראנג פון די פרויען נאך ירושלים. חז"ל דער-ציילן אורנז פון א פאטער, וואס יועלנד׳ק מאכן א קנאת-סופרים צווישן זיינע קינדער און זיי באפלייסיקן צו מצות, האט ער זיך אפגירופן צו זיינע זין און טעכטער: איך שעכט דעם קרבן פסח נאר פאר די קינדער, וועלכע וועלן פריער אריין קומין קיין ירושלים. דער רעזולטאט פון דעם איז גיווען, אז די זכרים מיט די נקבות האבן זיך גילאזט אין געיעג. אבער די נקבות האבן אי-בערגייאגט די זכרים און גיקומין קיין ירושלים. דעמלט זענין די נקבות גי-שטעמפלט גיווארן פאר ז ר י ז ו ת און די זכרים פאר ש פ ל י ם [28]).

אזוי איז גיוון מיט „מצות סמיכה". פרויען גיהערן נישט צו דער מצוה פון אנלענין זייערע הענט אויף זייערע קרבנות, באזונדער איז פאראן ביי קרבנות פון יום-טוב א חשש פון אן-איסור שבות. די פרויען זענין אבער גיווען שטארק פארקאכט אין דער מצוה האבן די חכמים זיי פארט גילאזט סומך זיין כדי צו טוען פאר זיי זייער גיפעליקייט: „כדי לעשות נחת-רוח לנשים" [29]).

ה י ל נ י המלכה (קיניגן פון אדיביענא) האט זיך מיט אירע קינדער מגייר גי-ווען און האט אנגיהויבן צו פראווין גזירות אין חוץ-לארץ און האט זיך נישט גיקילט איר הארץ ביז זי איז נישט אויפגיגאנגין קיין ארץ-ישראל און האט פארפירט נאך אמאל זיבן יאר גזירות אויפסניי [29]). הגם די פרוי איז-פטור פון ס ו כ ה איז זי פארט גיזעסן מיט אירע קינדער אין סוכה, די ז ק נ י ם פלעגן צונ-איד אריין קומין אין סוכה און האבן איר דערויף נישט אויפמערק-זאם גימאכט [30]).

און אפילו נאכן חורבן בית-המקדש איז דער ברען פון עולה לרגל זיין נישט פארלאשן גיווארן ביי די פרויען. איינער — דערציילט אונדז די גמ-א — האט נישט גיוואלט, אז זיין פרוי זאל אויפגיין קיין ירושליב, האט ער גיאסרט זיין הנאה אויף איר מיט א נדר, אויב זי וועט עולה זיין. נישט קוקנדיק אויף דעם איז זי פארט אויפגיגאנגין.

דערנאך איז ער גיקומין פרעגן ביי ר׳ יוסי: וואס וועט זיין מיט זיין נדר? בשעת ס-איז פעסטגישטלט גיווארן פון זיינע רייד, אז אויב ער זאל גיווען חיסן, אז זי וועט אים נישט פאלגן, וואלט ער נישט גיטוען דעם נדר, — וואס ר׳ יוסי וואלט אים מתיר גיווען דעם נדר [31]).

———

פון די אלע אויבנדערמאנטע פאקטן ווערט ביי אונדז קלאר: אז דאס התעוררות אצינד ביי אונדזערע חרדישע טעכטער צו ווירקן און שאפן פאר און אין ארץ-ישראל-גיביט, איז א מקוריותדיקער רצון, וועלכער איז איינגיזאפט אין בלוט פון דער יידישער פרוי. זייער היסטארישע שליחות האבן זיי דערפילט מיט אפפערוויליקייט און איבערגיגעבנקייט אין אלע דורות. די מעשים פון אונדזער עתיד זענין א גלייכער המשך פון אונדזער שיינים עבר, וועלכיס, ווי מיר האפן, וועט גיבענטשט ווערן מיט הימלישע חסדים און וועט גיקרוינט ווערן מיט גרויס הצלחה...

———

23) דברי הימים א׳, ב"ד. 24) יהושע ט"ו און שופטים ב׳. 25) מדרש תהלים, מזמור ג׳. 26) שמואל א׳-א זע מדרש דארט. 27) ערובין צ"ו, ע"א; ירושלמי ערובין פ"י. ה"א. 28) פסחים פ״, ע"א 29) נזיר י ט, ע"ר. 30) סוכה ב׳ ע"ב. 31) נדרים כ"ג ע"א.

בילדער פון מחנה ישראל

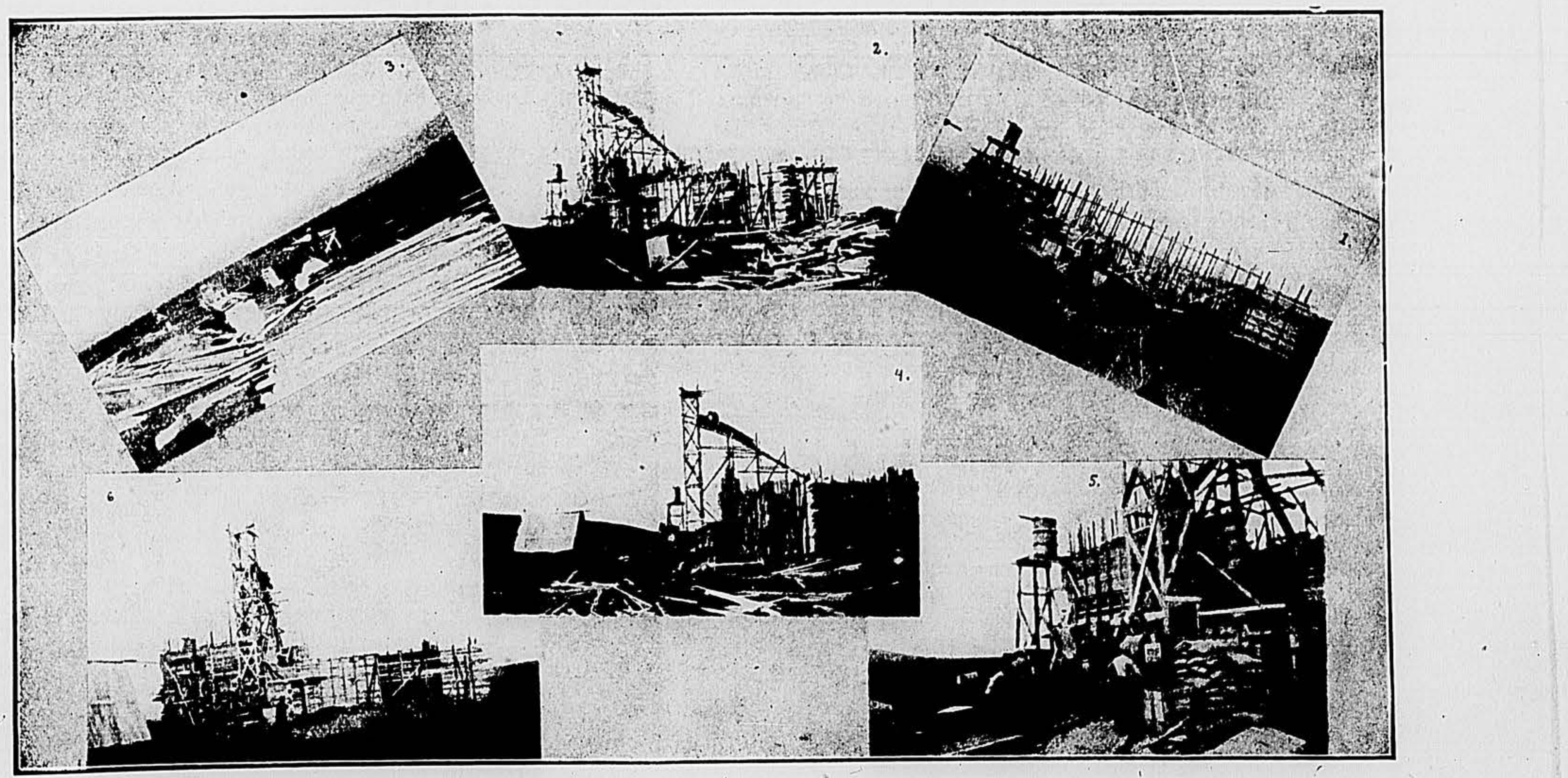

ישראל עמיאט

אֶרץ-ישׂרָאל-מאטיוון

א.

אַ מאָל...

געסלעך מייַנע אונטער שניי
פון קינדערישע יאָרן,
פון אייַך פלעגט פירן מיר אַ וועג
קייַן בית-אֵל און קייַן חָרן...

ער הייבט זיך אָן בייַם הויפל דאָ
פין מייַן רֶבינס חֵדר
ער ציט זיך און ער שלענגלט זיך
דורך פלעטער און דורך סעדער...

קייַנער זעט אים נישט דעם וועג--
דעם חומש ווי אין חָלום
עס עפנט נאר דער רֶבי אויף
איך זיץ שוין און איך מאָל אים...

ס-בלייַבט פון שניי קייַן זֵכר נישט—
באקסן-בוים און פייַגן
עס בליען און עס וואַקסן אויף
פון ווינטערדיקע צווייַגן...

איז דער קֶבר-רָחל נאָנט...
באשרייַבט ווער די הנָאה?..
פרעגט דער רֶבי וואו פַדן איז
ענטפער איך אים: דאָ א!..

א יאָרן מייַנע, קינדערישע
קייַן באקסן מער, קייַן פייַגן...
ווינטער, אָפּגיש ארבן ערשט
אויף ביימער אַלע צווייַגן...

און קייַן פַדן ווייַטער ווערט
דער וועג אַלץ ווייַטער, ווייַטער...
ס-איז אַלץ פאַרגאַנגין דער חֵדר בלויז
וואו ר-איז גישטאַנין — שטייט ער...

ב.

אֶרץ-ישׂרָאל זאַמד...

אֶרץ-ישׂרָאל זאַמד אַ שקעטעלע
ווייַס און גלאַנציק, טרוקן
דעם זיידנס אַן-אַלטער גוטער פרייַנט
פון לאַנד גיטון האט שיקן

און יעדן אויף דער נאַכט צו חצות
אין ווינטער-נעכט די לאַנגע
פלעגט דער זיידע הייסן זיך
דאָס שקעטל זאַמד דערלאַנגיי

און אויפן חורבן ווייַנין לאַנג...
און פון זייַנע טרערן
דורכגינעצט דאָס שקעטל זאַמד
לייַמיק פלעגט אַזש ווערן...

און יאָר נאָך יאָר דאָס שקעטל זאַמד
מיט טרערן דורכגיקנעטן
דער זיידע האט די גאולה אַזוי
בייַם הימל זיך גיבעטן...

נאר נישט דערלעבט דער זיידע האט
אינים לאַנד צו קומין
די ערד פון קֶבר-רָחל נאר
אין קֶבר מיט גינומין...

ג.

די מומע שרייַבט...

די מומע שרייַבט צו דער באָבישי א בריוו:
„א שוויגער קרוין, ס-איז אַלץ דאָ נאר צו זעען
ירושלַים איז אַ שטאָט קען מין יאָרן גייַן
און נישט וויסן אַלץ וואָס איז אין איר גישעען..

„און גלאַט, א שַבת אין דער פרי צום כותל-
מַערָבי גייַן
און ביי דער וואַנט א תחינה אויסצואווייַנין,
איז גאָר אַן-אַנדער טַעם, ווי אין דער הייַם
אין שול...
א שטראָף נישט גאטעניו, איך טו דאך שלעכט
נישט מייַנין —

„און ווייסט איר שוויגער קרוין, אַז אויוון
אויף דער וואַנט
וואַקסט קייַן ביימער נישט ווי מע פלעגט צו זעען
אויף די סטעמפלין דארט פון די כוללות-
געלטער
נאר שטייַנער שוואַרץ — צובראכינע אייַנס
אויפן צווייטן — שטייען...

„אַז ס-איז גרויס די זינד און דער גָלות גרויס
א שוויגער קרוין, וועט מין נאך דערלעבן?..
מע-שמועסט שוין דאָ פון קץ און דערווייַל
איז שלעכט
שטייט אַ בֵית-מֶדרש וואו - שטייט אַ תְפלה
באַלד דערנעבן...

„אין ערגיץ איז גאטס שטראָף נישט שאַרף
אַזוי ווי דאָ...

זעט מין צו די שאַנד, קלאָגט מין גאַנצע שעהן
מיר בעטן דאָ פאַר אייַך, דאך בעט איר אויך
פאַר אונדז
ס-איז דאָס הארץ דאך אַזוי שוואַך קעגן דעם
נסיון!..

ד.

הכשריסטן הימן

פול מיט מוט און טיפן גלויבן
פעסט גיקלאַמערט האַנט צו האַנט
לאמיר אויפגייַן, לאמיר בויען
בויען אונדזער הייַליק לאַנד!

נישט מיט בלוט און קייַן גבורה
נישט מיט פאכין פון דער שווערד
ג-ט צו הילף מיט אונדזער אַרבעט
דערלייזן יעדן שפאַן פון ערד!

ווער אין פעלד ערשט ביי דער סאכע
ווער בייַם וואַרשטאַט מיט זייַן האַנט
מוטיק ברודער ביי דער אַרבעט
ביז עס נייַגט די זון צום ראַנד.

וועלן מיר יונגע, וועלן מיר שטאלצע
אונדזער תורה אייביק-טריי
אויפן לאַנד א לעבן פלאַנצן
די ערד פאַרלאַזן מאַכן ניי

צואַקערן די מדבר-פעלזן
בויען דערפער, בויען שטעט
וואָס ס-איז נעכטן ווייסט גיוועזן
מארגן פריש צובליען וועט.

גיכער, ברודער, צו דער אַרבעט
קייַן שווערס פאַראַן פאַרן הכשריסט
ס-וועט די מי נישט צו לער גייַן
קייַן טראפן שווייס נישט זייַן אומזיסט

פול מיט מוט און טיפן גלויבן
פעסט גיקלאַמערט האַנט ביי האַנט
לאמיר אויפגייַן, לאמיר בויען
בויען אונדזער הייַליק לאַנד!

קדושה און טומאה

פון יהודה לייב ארלעאַן

וטמאו כל השמנים שבהיכל — רמז למחשבות שבמוח.
(שפת אמת)

דער גייסטיקער תוהו-ובוהו, וואָס הערשט יעצט ביי דער גאַנצער יוגנט, לאָזט נישט צורו קיין שום דענקנדן מענטש. יעדער פּרואווט אויף זיין שטייגער אָפּזוכן די פּאַקטישע סיבה דערצו.

אויגנבליקלעך זעט זיך אבער אויס, אַז צום וויניקסטן איז אין דעם שולדיק די יוגנט: דער קריזיס — וויל מען באַהויפּטן — ליגט נאָר אין דער ביז-איצטיקער אידיי, אין דער אמונה.

די היינטיקע יוגנט האַלט זיך פאַר קלוגער, דערפאַריגער און פּראַקטישער פון אַלע פריערדיקע דורות. יעדן יוגנטלעכן דאַכט זיך, אַז קיין שום מענטש פאַר אים האט נאָך נישט אַזוי שאַרף אָפּגיפרעגט די אַלטע עיקרים, ווי ער. זיין לאָגיק דערלאָזט אים נישט מער דולדן אַזאַ בולטע סתירה, וואָס דאָס לעבן רוקט ארויס קעגן דעם גלויבן. ס׳איז נישט דעריבער זיין שולד, ווען די ביז-איצטיקע וועלט-השקפה האט זיך אַרויסגיוויזן — היינט מער ווי אַלע מאָל — פאַר אומגילטיק.

די יוגנט גופא פילט אפילו דעם איבערברוך. זי אַליין באַשטעטיקט איר פוסטקייט און אידיי-לאָזיקייט, אבער דאָס אחריות דערפאַר וואַרפט זי פון זיך אַראָפּ. ס׳איז נישט איר קריזיס. ס׳איז דער קריזיס פון דער אמונה.

דאָס לעבן פון דער יוגנט איז שוין אַ דירעקטער רעזולטאַט פונים גייסטיקן קריזיס. אויב מע האט נישט קיין אידיי, אויב מע האט פאַרלוירן דעם גלויבן, מוז מען פריי לאָזן די אינסטינקטן, מוז אויפבּרויזן די ליידנשאַפט, מוז אַנקומען אַ מהומה אין תענוגים, מוז איינברעכן די מאָראַל, די קראַנקייט הייבט זיך בכן אָן — לויט דער דאָזיקער באַהויפּטונג — פונים קאָפּ. דער קריזיס אַנטשטייט צו-ערשט אינים גייסט, אינים פאַרשטאַנד.

אַזוי איז עס אבער נאָר אויגנבליקלעך. מע זוכט זיך צו באַפרייען פון דער פּערזענלעכער פאַראַנטוואָרטלעכקייט פאַר דער מאָראַלישער ירידה. פאַקטיש איז די ריכטונג אַ פאַרקערטע. אונדזער טעאָריע איז רעלאַטיוו. יעדער אויס-גיקאָמבּינירטער גידאַנק איז נאָר גיבויט אויף אַ קליינעם שטח פון לעבן. אין דעם באַשטימטן שטח, וואָס מיר האבן ארומגיקרייזט, איז אפשר אונדזער סברה אויסגיהאַלטן. איבער דער אָנגיצייכנטער ליניע צופליט זי זיך אבער, ווי שפּין-וועבס.

וואָס עס טוט זיך איבער דעם ענגן שטח, קען מען נאָר דערפילן מיט אונדזער הייליקסטן פונק, מיט דער נשמה. דערצו מוז מען אבער זיין ריין. וואָס ריינער עס זענען אונדזערע מעשים, וואָס הייליקער עס זענען אונדזערע נייגונגען, אַלץ קלאָרער און דייטלעכער דערשיינט פאַר אונדז דער פאַקטישער מהות פון יע-דער זאַך, פון יעדער דערשיינונג.

וואָס פאַרשטייט מען אבער אונטערן וואָרט הייליקז אין דער אַלגימיינער וועלט, ביי דעם אייראָפּעאיזירטן מענטש, האט דאָס וואָרט הייליקייט אַ באַזונ-דערן בייגישמאַק. הייליקייט שמעקט מיט אַסקעטיזם, מיט אָפּזאָגן זיך פונים לעבן. דאָס בילד פונים הייליקן מאָלט זיך אונדז אויס אין דער גישטאַלט פון אַ דיאָגענעס, וואָס אַנטלויפט אין דער מדבר אַריין און באַהאַלט זיך אין אַ פאַס, כדי צו זיין ווייט פון מענטשן און לעבן.

פאַר אונדז, יידן, קלינגט אבער דאָס וואָרט קדושה, וואָס ווערט איבערזעצט אויף הייליקייט, לגמרי אַנדערש. אין גאַנץ תנ״ך איז שווער צו גיפונען נאָך אַן־אויסדרוק, וואָס זאָל אַזוי שטאַרק דערהייבן און באַלעבן אונדזער גאַנץ וועזן, ווי קדושה. מיטן אָנקים פון קדושה, ווערט גירייניקט אונדזער גאַנצער אָרום. נישט מיר אַנטלויפן צוליב קדושה, נאָר מיר טרעטן ערשט רעכט אַריין אין צענטער פון לעבן. קדושה טיילט נישט פונאַנדער קיין מענטשן, זונדערט גישט אַפּ אייגים פון צווייטן, נאָר בינט זיי ערשט רעכט ציזאַמען, שאַפט דעם אמתן זעל שן קאָנטאַקט צווישן זיי. קדושה טויט נישט אָפּ דאָס לעבן, נאָר וועקט עס ערשט רעכט אויף. די איידלסטע טאַט ווערט נאָר אָנגי-רעגט דורך קדושה. די שענסטע שאַפונג אַנטשטייט פון קדושה. די שטאַרקסטע כּחות ווערן גיבוירן דורך קדושה.

וואָס איז קדושה פאַר זיך אַליין? דער אָנריר, דער צוזאַמענטרעף פון טיפסטן פּנימיות אינים מענטש מיטן אייביקן. יעדע טאַט, יעדער טריט, יעדער ריר, וואָס אַנטשטייט דערפון ביים מענטש, איז הייליק, איז ריין. אַלץ, וואָס באַוועגט זיך אַלס רעזולטאַט פונים צונויף-בונד מיט השי״ת, ווערט באַהויכט מיט קדושה.

אַלץ וואָס שאַפט זיך דערנאָך אַלס רעזולטאַט פונים דאָזיקן קאָנטאַקט צווישן מענטש און באַשעפער, טונקט זיך אין הייליקייט. יעדע פעולה, וואָס ווערט דערפון גיבוירן, פאַרגרעסערט די קדושה אויף דער ערדישער וועלט.

דער קעגנזאַץ פון קדושה, איז טומאה. אויך דער דאָזיקער באַגריף ווערט לגמרי אַנדערש פאַרשטאַנען אין דער גויאישער וועלט. טומאה, מיינט מען צו גיפינען אינים מיסט, אינים אָפּפאַל, אין דער אונטער-וועלט, אינים אָפּגירונס פונים לעבן. פאַקטיש איז אבער טומאה נאָר דער קעגנזאַץ פון קדושה. זי פירט אבער אויס די זעלבע פונקציע און ווירקט אויפן זעלבן אופן, ווי קדושה. דער חילוק איז נאָר אינים ציל, אינים תכלית. ווי נאָר דאָס פּנימיות אינים מענטש קאָנטאַקטירט זיך מיטן ערדישן, מיטן פאַרגענגלעכן, מיטן שטערבלעכן, אַנשטייט טומאה. אויך דער דאָזיקער קאָנטאַקט רופט אַרויס שאַפונג, באַוועגט צו טאַט, דערוועקט כּוחות. זיי זענען שוין אבער איינגיטונקט אין טומאה, די טומאה האט זיי גיבוירן.

צווישן קדושה און טומאה איז בכן אַ גאַנץ קליינער מרחק. אין ביידע ווירקט דער מענטש, זיין פּנימיות, זיין גאַנץ וועזן. דער חילוק באַשטייט נאָר אין דעם, וואָס קדושה דינט דעם אייביקן, און טומאה — דעם פאַרגענגלעכן.

קדושה הייבט דעם מענטש צום הימל, טומאה בויגט אים צו דער ערד.

קדושה און טומאה ווערן נישט בלויז פאַרגרעסערט דורך דעם טאַט. יעדע פעולה קען אָנפולן דעם מענטש מיט טומאה. ס׳ווענט זיך אויך אין דער כוונה, אינים ציל. פאַראַן מעשים, וואָס די איידלסטע און ריינסטע כונה קען זיי נישט הייליקן. דאָס זענען די איסורים פון דער תורה. דער גרויסער טייל מענטשלעכע מעשים, קען אבער דורך דעם תכלית, וואָס מ׳האט דערביי, דער-זיי הייבן צו דער העכסטער קדושה. „קדושים תהיו — קדש עצמך במותר לך״ ריייניק און הייליק דאָס דערלויבטע!

מיט דעם וואָס טומאה זעט אויס אַזוי שעפערוש, לעבידיק און אָנציענדיק, איז די גיפאַר פאַרן מענטש זייער גרויס. קדושה און טומאה טרעפן זיך צו-נויף. וואו קדושה — דאָרט טומאה. ביידע שטייען אינים צענטער פונים לעבן. דעריבער איז די וויכטיקסטע אויפגאַבע פאַרן מענטש צו לערנען זיך אונטער-שיידן. „להבדיל בין הקודש ובין החול, בין הטמא ובין הטהור״. מע דאַרף זיך באַמיען צו אַנטוויקלען אין זיך אַ פיין-פילנדיקן חוש פאַר אונדזערע מעשים. מע דאַרף קענען דערפילן דעם עיפושריקן ריח. וואָס גייט אַרויס פון דער טומאה און דעם זאַנפטיקן גישמאַק. וואָס שטראָמט אַרויס פון דער קדושה. שווער איז די דאָזיקע אויפגאַבע פאַר יעדן ייד אין זיין טעגלעכן לעבן. אבער נאָך שווערער איז עס גיוועזן פאַרן גאַנצן פאָלק ישראל, ווען ס׳האט זיך אָנגיטראָפן מיט די איבריקע פעלקער.

צום בולטסטן איז דער דאָזיקער גיראַנגל גיקומען צום אויסדרוק אין דער חשמונאים-תקופה. די רירעוודיקסטע צוויי פעלקער אויפן אריענט, די שעפע-רישריקסטע צוויי קיבוצים. די עמפּינדלעכסטע נאַטורן, זענען צו יענער צייט גיוועזן די יידן און די גריכן. אין זייערע שאַפונגען און זייערע ווערק האט זיך אָפּגישפּיגלט די גאַנצע מענטשלעכע גרויסקייט. די בעסטע כשרונות, די טיפסטע גיפילן, די שטאַרקסטע קרעפטן זענען גיבּרענגט גיוואָרן אין באַוועגונג. אַיין חילוק. ביי ישראל ווערט אַלץ דערהויבן צום אייבערשטן, ביי יון — צום פערזענלעכן געגוס. ביי ישראל ברענט די תשוקה צו ג—ט, ביי יון זידט די תאוה צו ערדישער הנאה. ישראל ווערט אָנגירופן עם קדוש, יון — אייגן-נוציק פאָלק. ווען רבי שמעון בן יוחאי זעט דעם גאַנצן פּראַכט פון דער וועלט-שטאָט רוים, גיט ער צו: אַלץ, וואָס זיי האבן גישאַפן, איז נאָר צו באַ-באַפרידיקן זייער תאוה.

וואָסער גישעעניש האט דער יידישער היסטאָריקער גיפונען פאַר נייטיק צו פאַרנאָטירן אין דעם חשמונאים-קאַמף? בשעה שנכנסו יונים להיכל, טמאו כל השמנים שבהיכל, בשעת די יונים זענען אַריין אינים בית-המקדש, האבן זיי מטמא גיוועזן אַלע בוימלען, וואָס האבן זיך דאָרט גיפונען. דאָס גריכישע פאָלק איז נישט גיוועזן באַרבאַריש, ווילד. אינטעליגענט, קלוג און פּאָעיק איז עס גיוועזן. אבער דערצו — טמא. גידינט זיך. קאָנטאַקטירט זיך מיטן ערדישן. וואו אַהין האבן זיי זיך גיריסן? צום בית-המקדש, צום הייליקסטן אָרט. וואו קדושה — דאָרט טומאה.

אַן־אינטעליגענט פאָלק צוברעכט נישט, ראַבירט נישט, נאָר —מטמא. זיי האבן מטמא גיוועזן אַלע ריינע בוימלען, אַלע בעסטע קרעפטן, אַלע איידלסטע

כשרונות, אַלע פּנימיותדיקע גיפטן, וואָס האבן ביי יידן ביז איצט גידינט דעם בורא עולם.

אויב מע האט די יידן נישט בייגיקומען מיט קראַפט, מיט כלי-זיין, מיט מלחמה, האט מען זיי נאָר מטמא גיווען, אָפּגילענקט זייער פּנימיות צו דער טומאה און גינוג. מער דאַרף מען שוין נישט. אַזוי האט אַמאָל גיראָטן בלעם אין דער מדבר, ווען ער האט זיך מיט זיי נישט גיקענט קיין עצה געבן. מעגן יידן האַלטן נאָך קבלת התורה, נאָך אַ מצב פון נבואה — טומאה קען זיך אומיטום אַריינקריגן. וואו קדושה — דאָרט טומאה. אדרבא, וואָס פיין-פילנדיקער ס׳איז דאָס פּנימיות, וואָס גישליפינער עס איז דער כשרון, אַלץ עמפּינדלעכער איז מען פאַר דער טומאה. דווקא אויף דער העכסטער מדרגה קען טומאה זיך אַרויפבּאַקומען. נאָך מעמד הר סיני אפילו, קען טומאה אַריינ-ברענגען ספקות, גורם זיין שכחת התורה.

די יוונים דאַרפן נישט פירן קיין דירעקטן קאַמף קעגן תורה. מע וועט נאָר אונטערוקן די יידן אַ רייצנדיק בוך, מע וועט זיי נאָר אַריינזאָגן אַ גימיינים וויץ, מע וועט זיי נאָר וויזן אַ דעמאָראַליזירנדיקע טעאַטער-פאַרשטעלונג און זייער תורה וועט שוין פון זיך אַליין פאַרגעסן ווערן. אויף טומאה קען קיין תורה זיך נישט האַלטן. קייגן טומאה העלפט נישט דאָס בית-המקדש, נישט כהנים, נישט סנהדרין. טומאה רייסט זיך אומיטום אַריין. ווייל טומאה באַ-קעמפט גאָר נישט, נאָר ווענדיט די זעלביקע כּוחות אין אַ קעגנגיזעצטער ריכטונג.

מטמא צו זיין דאָס יידישע פאָלק איז גיוואָרן אַ סיסטעם פון אַלע גרעסטע שונאי ישראל. בלעם האט גיגעבן די ערשטע עצה. די גריכן האבן עס שוין פּלאַנמעסיק אַדורכגיפירט. פון דעמלט אָן איז עס גיוואָרן אַ פּראָגראַם פאַר די פאַרשידינע שונאים פון אַלע צייטן. אדער וועלן דורך דער טומאה חלילה, צורינגן און צוגיין ווי וואַקס, אדער זיי וועלן פאַרלירן דעם מהות און ווערן גלייך מיט די שונאים. דאָס איז גיוועזן זייער ציל, דאָס האבן זיי גיוואָלט דערגרייכן.

מערקווירדיק איז עס. שווער צו מאָלן זיך דאָס בילד פון אַזאַ פאַרברעכער, ווי אינים ווערק „כ״פאַרברעכן פאַריז״. אַזאַ סאַדיסטישע הנאה אומצוברענגען אַ וועלט מיט שוצלאָזע מענטשן, וואָלט אין קיין יידישן קאָפּ נישט גיקענט אַנטשטיין. נאָר אַ גוי קען זיך אויסמאָלן אַזאַ טייוולאָנישן פּלאַן פון פאַרניכטן די וועלט, וואָס אים גיפעלט נישט. דעריבער טאַקי האבן מיליאָנען גויים גיקענט זיך פאַנאַטיש פאַרגלייבן אינים בלבול, אַז יידן סמין אָפּ די ברונימס, פאַרגיפטן די וואַסערן, כדי אומצוברענגען די קריסטלעכע פעלקער. אויב יידן זענען אין צענטליקער טויזנדער, צוליב דעם דאָזיקן בלבול, אומגיקומען אין מיטל-אַלטער, האט מען אבער אין דער לעצטער תקופה גיכאַפּט זיך צו דער קאַרדינאַלסטער עצה פון אויסראָטונג, דורך מטמא זיין.

פון אַלע זייטן האט מען אונדז אָנגיהויבן טרייבן צו דער אייראָפּעאישער קולטור. מע האט אַריינגיפירט אונדזער יוגנט אין דער ליטעראַטור, אין די טעאַטערס, אין די קינאָס, אין די קאַפע-הייזער און מטמא גיוועזן פון קאָפּ ביז פיס. שאַט נישט. דער ציל איז שוין דערמיט דערגרייכט. די יידן זענען נאָר אייביק און דויערהאַפטיק אין קדושה, אין טומאה פאַלן זיי צום אָפּגרונט, גישווינדער, ווי דער נישט-ייד. וואו קדושה — דאָרט טומאה.

קייגן אַ שווערד, קייגן אַ ביקס, קייגן אַ האַרמאַט, קען מען זיך נאָך ווי עס איז שיצן. די גרעסטע גיפאַר דראָט מצד אַן־אַטאַק פון לופט-גאַז. קייגן דער פאַר-גיפטונג פון דער לופט בלייבט מען, כמעט, הילפלאָז. פון דעסט וועגן ווערט מען נישט פאַרצווייפלט, בלייבט מען נישט זיצן מיט פאַרלייגטע הענט. אין אַלע לענדער אַרבעט מען פלייסיק די נייטיקע שוץ-מאַסקיס. וואָס טון מיר, יידן, קייגן דער לופט-פאַרגיפטונגז וואָסער שוץ גרייטן מיר צו קעגן די מוראדיקע טומאה-כוואַליס?

מע פרואווט זיך אַנטשולדיקן מיטן אויסרייד פון גייסטיקן קריזיס. מע נאַרט זיך מיטן פוילן תירוץ פון יוגנט־חכמה. מע רעט זיך איין, אַז די אויפגי-קלערטקייט האט גיבּרענגט צו דער ירידה ביי דער יוגנט. תורה — מיינט מען — איז פאַר זיי צו שוואַך גיוואָרן. דאָס איז אַ טעות. ס׳איז נישט קיין קריזיס אין גייסט, ס׳איז נישט קיין קריזיס אין תורה, ס׳איז נישט קיין קריזיס אין אמונה. ס׳איז אַ קריזיס אין הייליקייט. מע האט אונדז אויף אַ שרעקלעכן אופן מטמא גיוועזן, פאַראומרייניקט אַלע חושים מיט די גי-מיינסטע תאוות. מע האט אונדז באַגליקט מיט ליטעראַטור, מיט פּרעסע, מיט מאָלעריי, מיט מוזיק, מיט טענץ. דורך אַלע וועגן האבן גיפלייצט צו אונדז גאַנצע כוואַליס פון טומאה.

ווי קען־ושע גימאָלט זיין תורה, ווען דאָס האַרץ איז פאַרסמט? ווי קען גי-מאָלט זיין אמונה, ווען דאָס בלוט, די נערוון זענען פאַרגיפטיט?

פאַרצווייפלט דאַרף מען אבער נישט ווערן. דאָס קליינע בוימל-קריגעלע, וואָס איז גיבליבן אומבאַרירט, קען קלעקן צו באַלייכטן די גאַנצע פינצטערע צייט. ביז וואַנען ס׳וועט נייער בוימל אָנקומען. די איינציק-גיבליבענע ריינע יוגנט קען אָפּשלאָגן יעדן טומאה-אַטאַק. יעדער יידיש-באַוואוסטזיניקער יונגערמאַן און יידישע טאָכטער, דאַרף נאָר ביי זיך אונטערנעמען אַ ריכטיקע שוץ-אַקציע קייגן דער פאַרדאַרבנדיקער פּרעסע, ליטעראַטור, קינאָ, טעאַטער, פאַרוויילונג וכדומה. מיט השי״ת הילף וועלן מיר אויך היינט ביישטיין, מע זאָל קענען מיט דער קליינער צאָל מטהר זיין אונדזער גאַנצער יידישער היים און די טהורים זאָלן האָבן אַן־אַנטגילטיקן זיג איבער די טמאים.

דאָס מוסטער־בילד פאַר אונדזער יוגנט

פון הרב ד״ר נפתלי הערץ ערמאַן

מיר גייען איצט אַריין אין ווינטערדיקן האַלב-קרייז פון שאַפנדיקן לעבן. אַט דער מאָמענט איז דער פּאַסיקסטער פון אַלע צייטן אין יאָר, אום-צוקוקן זיך אויפן אייגינים לעבן. אויף דעם לעבן פון דער נאָענסטער סביבה און אויפן לעבן פונים גאַנצן כלל.

מיר שטייען אויף דער שוועל פון די טריבסטע טעג. דער פאַרקער מיט דער אויסנוועלט איז באַשווערט, די נאַטור רייצט נישט און לאָקט נישט מער, און מיר טולין זיך מער צו — די נאָנטע, צו די היימישע. סאָציאַל זענען מיר איזאָלירט און דערפאַר ענגער צוגיקניפּט צו אונדזערע פאַמיליע-מענטשן, צו דער נאָנטער סביבה.

גראָד אין דער זעלבער צייט קומט אונדז אויס יעדיס יאָר זיך איינצוהערן דעם ריטם פון אַ פאַמיליע-לעבן, וואָס דאַרף ווערן דאָס שענסטע מוסטער פאַר אונדזער היינטיק לעבן.

פון וועמין קענען מיר נאָך בעסער לערנין, ווי גרויס ס׳איז די קראַפט פונים יחיד, ווי פון אונדזער פאָטער אברהם און זיין פרוי שרה! אַזוי פאַראייינזאַמט מיט אַזעלכע אָנשויאונגין, איבערצייגונגין, האפינונגין און דערוואַרטונגין, וואָס זענען דער סאַמע היפוך, ווי די פון דער סביבה, האט נאָך קיינער נישט גילעבט, ווי דער ערשטער יידישער מענטש און די ערשטע יידישע פרוי.

די גאַנצע מענטשן-וועלט איז פאַרזינקן אין אָפּגעטריי. אברהמס גיצעלט איז דער שטיץ-פונקט פאַרן גלויבן אין איין-איינציקן ג—ט, וואָס האט באַשאַפן היכל און ערד. אַלע באַמיען זיך, וואָס בעסער צו באַפעסטיקן אויף דער, דורך זיי באַוואוינטער ערד. אברהם פאָלגט אבער דעם רוף: לך־לך. רייסט זיך אַרויס פון עלטערן, קרובים און היימאַט און לאָזט זיך פירן אין אַ וועלט, וואָס אויף יעדן שריט לאָזט זיך פילן דער פולער קעגנזאַץ צו זיין אָרט לעבן. אינים גיצעלט פון אברהמין הערשט די אמתע אדל פון גיזינונג, לויטערקייט פון כאַראַקטער, בשעת אין דער דרויסנדיקער וועלט גיוועלטיקט אייגן-נוץ, געלט-גייציקייט, קאַמפּס-לוסט אויף צוצושטערן בּליענדיקע ישובים. די סתירה צווישן אברהמס שטייגער לעבן און סביבה, איז אַזוי דייטלעך און בולט, אַז ער באַקומט דערפאַר דעם נאָמען „עברי״, דער פון דער צווייטער זייט. „כל העולם כולו בעבר אחד, והוא בעבר אחר״ — די גאַנצע וועלט בילדיט איין זייט און אברהם די אַנדערע.

און דאָך, וואָס איז גיוואָרן פון דער דאָזיקער ערשטער עלטערן-פּאָר, טראָץ דעם, וואָס די גאַנצע וועלט איז זיי גיוועזן קעגן? צי האט זיך נאָך אַיין אַ מענטש, וואָס האט גילעבט מיט קנאַפּע פיר טויזנט יאָר צוריק אין ווייסן אַזיען, אָנגיקניפּט אַזוי פיל וואונדער-שיינע, לעבידיקע עראינירונגין, ווי אין אברהמין? וואו גיפונען מיר זכרונות פון אַן־איינצל-מענטש, וואָס זאָלן אַזוי לאַנג, אייביק פריש זיין, מיטרייסן די גאַנצע מענטשהיים, ווי די פון די אָבות-גישטאַלטן?

און מיר האלטן נישט גיוועזן קיין גיטרייע איינִיקלעך פון דעם גרויסן זיידן, אויב די איינזאַמקייט זאָל אונדז שרעקן, אויב די איזאָלירונג צוליב דער הייליקער זאַך זאָל אונדז, חלילה, פאַרצווייפלען. אויב אונדזער אידיי, פאַר וועלכער מיר וועלן זיך איינשטעלן, איז די ג—ט-אידיי, קענען מיר גאָר נישט זיין איינזאַם, אַפילו, ווען די גאַנצע וועלט זאָל אונדז אַ שווערן קאַמף דערקלערן, אויב קיינער נישט, איז ג—ט אויף אונדזער זייט. פאַר אונדז גילט נאך היינט די ג—טלעכע הבטחה, וואָס האט גימוטיקט דעם זיידן, נאָכן קאַמף מיט די מלכים: אל תירא אברם אנכי מגן לך, שכרך הרבה מאד, שרעק דיך נישט אברם, איך שיץ דיך, דיין לוין וועט זיין זייער גרויס.

צו די אַלע איינצלנע, וואָס האָבן זיך גישטעלט די ג—ט-אידיי פאַר אַן-אויפגאַבע אין לעבן, קלינגט נאך לעבידיק דאָס נביאישע ווארט און דרינגט אַריין טיף אין דער נשמה: שמעו אלי רודפי צדק, מבקשי ד', הביטו אל צור חצבתם ואל מקבת בור נקרתם, הביטו אל אברם אביכם ואל שרה תחוללכם, כי אחר קראתיו ואברכהו וארבהו.

הערט מיך צו, איר שטרעבנדיקע צו גירעכטיקייט און זוכער פון ג—ט, קוקט אייך איין אינים פעלדז, פון וועלכן איר זענט אויסגיהאַקט און אינים גרובן-האמער, וואָס האט אייך אויסגיהוילט. קוקט אייך איין אין אברהם, אייער פאָטער און אין שרה, וואָס האט אייך גיבוירן, ווײַל איך האָב צו זיך גירופן, זייענדיק אליין איינער, און דאך האָב איך אים גיבענטשט צו ווערן פיל און גרויס (ישעי' נ"א), ביי וועמען דאָס דאזיקע בילד לעבט פרישערהייט אין באַוואוסטזיין, איז אוממעגלעך פאַרצווייפלט צו ווערן איבער דער יחידישקייט און אַליין-זיין אין דער ג—טלאזער וועלט, נישט בלויז נישט פאַרצווייפלען, נאר אין קעגנטייל, ער וועט נאך דערפון שעפן פרישע האפינונג און נייע אָנרעגונג צו קרעפטיקע און דרייסטע מעשים.

אין אָנהייב זענען דאך קיינמאָל נישט ניוועזן קיין מאסן. שטענדיק זענען נאר גיוועזן איינצלנע, וועלכע האָבן גישטרעבט צו העכערס און איידעלערס און דורך דעם דערמוטיקדיקן ביישפיל ערשט גיווינען מאַסן, מיט וועלכע די יחידים זענען ווייטער גישטיגן. דאָס איז גישעען אין דער יידישער גישיכטע און אין דער אלגימיינער וועלט-גישיכטע, פון ערשטן אָנהייב ביזן היינטיקן

„אתה אחד ושמך אחד, ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ".

א, דו ג—ט ביסט איינער, דיין נאָמען איז איינציק און ווער נאך ווי דיין פאלק ישראל, שטייט אזוי איינציק אַליין אויף דער ערד.

דעריבער, ווען ס'זאָלן אפילו אַמאָל אין אונדזער קעגנווארט די יידישע האָפינונגען אויף דער צוקונפט דערשיטערט ווערן, דאַרף מען זיך דעמאָלט אומקוקן אויף די קליינע אוממערקבאַרע אָנהייבן אין אונדזער אנטוויקלונגס-צייט, אין אונדזער פאַרגאַנגינהייט און אונדזער מוט מוז דאַן אויפסניי אויפגילעבט ווערן. ווען דער נביא קוקט זיך איין אינים מוסטער-בילד פון אברהם און שרהן, דאַן זעען שוין זיינע אויגן די שענסטע פאַווירקלעכונג פון אַלע אידעאַלן, וואָס פולן אויס אונדזערע הערצער.

מעג די גאַנצע וועלט שפאָטיש זיך אויסלאַכן איבער אונדזערע טייערע האָפינונגען, וואָס קניפּן צוזאַמען מיט משיח און ציון. דער נביא זעט אבער אינים הערלעכן ליכט פון די לייכטנדיקע אָבות-גישטאַלטן די ווייטסטע צוקונפט אַזוי קלאָר און אַזוי זיכער, פונקט ווי ס'וואָלט שוין גישטאַנען פאַר אונדזערע אויגן, אדער גאָר שוין איינגיאַנקערט אין דער פאַרגאַנגינהייט. ער זאָגט דעריבער: „כי נחם ד' ציון, נחם כל חרבותי', וישם מדברה כעדן, וערבתה כגן ד', ששון ושמחה ימצא בה תודה וקול זמרה". וואָרן ג—ט האט שוין גיטרייסט ציון גיטרייסט אַלע אירע חרבות און ער האט פאַרוואַנדלט איר וויסטע אין אַן-עדן און איר סטעפּ אין אַ ג—טלעכן גאָרטן, פאַרגינונגן און פרייד גיפונט זיך דאָרט, דאַנק- און ליב-שטימען.

וואָס ווייניקער די איינזאַמקייט פון די יחידים אַנטהאַלט אין זיך דעם גרונט אויף האָפינונגסלאָזיקייט, אַלץ זיכערער ווערן מיר מיט דער באַהויפּטונג: „כי אין מעצור לד' להושיע ברב או במעט". וואָרן דער אייבערשטער האַלט נישט צוריק פון צו העלפן מיט אַ סך אדער ווייניק. (שמואל א', י"ד).

וואָס שטאַרקער ס'וועט אין אונדז אַריינדרינגען די הנחה, אַז דער יחיד איז בכוח אַריינצופירן ג—טס אידיי אין זיין קרייז, אַלץ מער וועלן מיר קענען מיט זיכערקייט און פרייד אַקייגן-גיין דער צוקונפט. צוליבן זעלבן צוועק און אינים זעלבן זין, דאַרפן מיר, פאָלגנדיק די פאָדערונג פונים נביא, זיך נעמען אַלס מוסטער-בילד די דערהאַבינע אבות-גישטאַלטן: אברהם און שרה. ...

האָבן גיטון, זייענדיק איזאָלירט פאַר דער ג—ט-אידיי, דאַרף ווערן די ריכטליניע פאַר אַלע אונדזערע האַנדלונגען. וואָרן אויך אין דעם זין דאַרפן פאַרשטאַנען ווערן די טיף-אמתע ווערטער פון אונדזערע חכמים ז"ל, „כל מה שאירע לאבות סימן לבנים". וואָס ס'האט גיטראָפן די עלטערן, איז אַ מערק-צייכן פאַר די קינדער.

מיר לעבן אינים יאָר-הונדערט פון פאַראיינען. ס'גיפונען זיך פיל מענטשן, וואָס האָבן איין ציל, ווילן גיין אין דעם זעלביקן וועג. קלויבן זיי זיך צוזאַמען, אָרגאַניזירן זיך און שטרעבן גימיינשאַפטלעך אויסצופירן די פאָדערונג, וואָס פאַראייניקט אַלע. מ'האט זיך אַלזא אָנגיהויבן איינצורעדן, אַז דער יחיד איז גאָרנישט, איז אַ נול, זיין קראַפט איז נאר עפּיס, ווען ער איז איינגישרויפט אין דער אָרגאַניזאַציע-מאַשין. פאַראייניקונגען, פּאַרטייען, אָרגאַניזאַציעס באַהערשן יעצט דאָס גאַנצע סאָציאַלע, פּאָליטישע, ווירטשאַפטלעכע און רעליגיעזע לעבן. דער איינפלוס און אָנזעען פון די דאזיקע פאַרבינדונגען איז גיוואָרן אַזוי שטאַרק, אַז זיי האָבן אַראָפּגירוקט און, כמעט, לגמרי פאַרווישט די באַדייטונג פון יחיד. אמת טאַקי, די גימיינשאַפט, דאָס אָרגאַניזירטע, איז בכוח פיל מער צו לייסטן און צו שאַפן ווי דער יחיד. דאָס שליסט אבער נישט אויס די מעגלעכקייט, אַז דער יחיד זאָל בכוח זיין איבער צו ווינדן די פּאַרטיי אדער פאַראיין מיט זיין מוט און פעסטן גלויבן אינים אמת, וואָס ער רעפּרעזענטירט. האט זיך נאר די גימיינשאַפט נישט גישטעלט די אייביקייטס-אידיי צו פאַרווירקלעכן, האט זי נאר אין מיטל-פּונקט פון איר אַרבעטס-קרייז נישט אַריינגישטעלט דעם געטלעכן פּלאַקער, דעם וועג צום ציל צו באַלייכטן, זענען דאַן די אידעאַלע שטרעבנדיקע יחידים מיט זייער אינערלעכן אינדיווידועלן כוח פיל שטאַרקער פאַר די ריין-אָרגאַניזאַציעס.

און די תורה גיט אונדז מיט איהרע אינהאַלטס-רייכע לעריס דעם ריכטיקן מאסשטאב, ווי אַזוי צו מעסטן דעם ווערט פון גימיינשאַפט און אינדיווידואום. טראָץ דעם, וואָס דאָס, וואָס ס'איז קאָנווענציאָנעל אָנגינומען, אַז גיזעלשאַפטלעך איינגיריכטעטע ענינים אימפּאָנירט אַזוי שטאַרק, פאַרלירט דער אידעאישער יחיד, לויט דער השקפה פון דער תורה, קיין מאָל נישט פון זיין ווערט.

זי פירט אונדז צו צו אברהמען, וועלכער שטייט אַליין אין דער וועלט בלויז מיטן פאַרטרויען אויף ג—ט. אַליין גייט ער זיין וועג, אַליין לעבט ער זיך זיין לעבן. וואָס איז די שאַרפסטע סתירה צווישן אים און דער גאַנצער אַרומיקייט, און דער זעלבער אברהם האט נאך אין זיין יוגנט-צייט גיזען דעם גורל פון דער ערשטער שטרעבונג, אַלע איינצלנע אין אַ גרויסן גאַנצן צו פאַרבינדן.

„ויאמרו: הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים, ונעשה לנו שם, פן נפוץ על פני כל הארץ", און זיי האָבן גיזאָגט: לאָמיר זיך בויען אַ שטאָט און אַ טורעם, וועמעס שפּיץ זאָל גרייכן אין הימל אַריין און מיר וועלן זיך מאַכן אַ נאָמען. אין דער שטרעבונג פון די דעמאָלטדיקע מענטשן זעען מיר אַלזא דריי מאָמענטן: עיר, מגדל און שם. ס'האַנדלט זיך וועגן אויפשטעלן אַ שטאָט, וועגן אויסבויען אַ טורעם און וועגן שאַפן זיך אַ רומפולן נאָמען. ווי לאַנג זיי האָבן גיפירט אַ נאָמאַדן-לעבן, איז באַשווערט גיוועזן און כמעט אוממעגלעך גיוועזן אַ קאָנסאָלידירונג פון יחידים. די באַגריפן פאָטער-הויז, פאָטער-שטאָט, פאָטער-לאַנד, האָבן גימוזט פעלן און מיט זיי אויך די אַלע איידעלע אימפּולסן, וואָס ווערן דורך זיי אָנגירעגט, וועלכע קענען דער יוגנט באַגייסטערן און טיכ יק מאַכן, ווייטער אויסצובויען די בליין וואָס די פאָטערס האָבן זיי איבערגילאָזט. ס'האט בוכשטעבלעך גיפעלט דער באָדן דערפאַר. דאָס איז ערשט דערגרייכט גיוואָרן מיטן גרינדן ס'ערשטע שטאָט-וועזן. אבער נישט בלויז די אידעאַלן, אַפילו די מאַטעריעלע גיטער זענען ביי אַ וואַנדער-לעבן נישט גיזיכערט. דער הימל-הויכער טורעם האט פאַר זיי גידאַרפט גילטן אַלס רעטונגס-פּונקט, ווי ס'איז לעצטנס דער פאַל אין טורמען צו שיצן גרויסע אוצרות. דאָס אַלץ וואָלט נישט גיוועזן שלעכט, ווען ס'וואָלט גיטון גיוואָרן צוליב איידעלערע און העכערע צילן. ביי דער ערשטער פאַרבינדונג פון מענטש איז עס אבער דער פאַל נישט גיוועזן. פאַר זייערע אויגן האט נאר גישוועבט איין ציל: צו מאַכן זיך אַ נאָמען. מע האט זיך גישראָקן פאַר צושפּליטערונג און איינזאַמקייט בלויז דערפאַר, וואָס דאָס וועט שטערן צו דערגרייכן רום און כבוד.

אין דער זעלבער צייט-שטרעמונג דערגייט צו אברהמען ז'ער רוף: לך לך, זיי איינזאַם, גיי אַרויס פון דיין סביבה, רייס דיך אַרויס פון דיין היים מיט ווייב און הויז-גיזונד, נעם דעם וואַנדער-שטעקן און גיי זוך אויף אַ ווייט, פרעמד און אומבאַקאַנט לאַנד.

הדרך גורמת לשלשה דברים: ממעטת הבנים, ממעטת הממון וממעטת את השם, גראָד אויף די דריי זאַכן, צו וועלכע זיינע צייט-גינאָסן האָבן אַזוי שטאַרק גישטרעבט, מוז ער פאַרציכטן, אברהם גייט אבער אַרויס מיט ג—טס ברכה, אַז טראָץ דער וואַנדערונג, דער איינזאַמקייט און איזאָלירונג, וועט ער ווערן דער פאָטער פון אַ גרויס פאָלק. דווקא אָן אַ לאַנד און אָן אַ באָדן וועט ער זיינע קינדער קענען איבערגעבן זיין גייסט און אידעאַל אויף אַזאַ אופן, אַז אַפילו אין טויזנטער יאָרן אַרום, זייענדיק צושפּרייט איבערן גאַנצן ערד-קוגל, וועלן זיי אויך דאַן אָנגירופן ווערן די קינדער פון אברהם, און אויך מאַטעריעלע גיטער וועט ער קענען דערווערבן, און אים דערוואַרט אַזאַ רומפולער ערן-נאָמען, וואָס וועט איבערשטייגן די פּאָפּולערסטע מענער אין דער וועלט און דער סוד פון אברהמס גרויסקייט ליגט טאַקי אין זיין טרייער דערפילונג ג—טס באַפעל: „וילך אברם כאשר דבר אליו ד'", אברהם איז גיגאַנגען, ווי ג—ט האט אים גיהייסן. דאָס, וואָס אברהם איז גיגאַנגען, דאָס וואָס אברהם האט די פיס גירירט פאַר דעם, וואָס ס'האט אים אין זיין האַרץ גיגליט, דאָס, וואָס אברהם האט באַקעמפט די אַלע מחשבות, וואָס האָבן גיפּרואווט אים אָפּהאַלטן פון גיין — אָט דאָס און נאר דאָס האט אברהמען פאַרן פאָטער פון זיין פאָלק גימאַכט.

איז דער איינצלנער עפּיס בכוח? אברהם גיט דערויף דעם ענטפער און דאָס וואָס אברהם אבינו האט גיקענט, קען יעדער פון אונדז, אויב ער וויל נאר באמת, קען עס ווער נישט, איז אַ סימן, אַז ער האט עס נישט ערנצט גיוואָלט.

אין אונדזער צייט הערט מען זיפצן און קלאָגן, צוזעענדיק דעם רעליגיעזן קריזיס און די שרעקלעכע ג—ט-לאָזיקייט, וואָס האט אָנגיגרייפט, כמעט, איין הויז נאָכן אַנדערן, איין שטאָט נאָך דער אַנדערער. אין אונדזער צייט פילט מען נאר דעם ווייטיק און מע באַגנוגנט זיך מיט חלומות אין דער צוקונפט. צי איז דען נישט קלאָר ווי דער טאָג, אַז ווען אברהם וואָלט אויך נישט מער ווי גיקלאָגט און גיזיפצט, גיפילט און גיחלומט, וואָלט ער קיין פאָטער פון אַ פאָלק נישט גיוואָרן.

אברהם איז גיגאַנגען. נישט אומזיסט ווערט אָנגירופן, אין אונדזער הייליקער שפּראַך, די דערפילונג פון ג—טס באַפעלן „לכת בחוקי ד'", גיין אין די גיזעצן און פאַר די גיזעצן פון ג—ט.

די איינגיצויגנקייט, די צוריקגיהאַלטנקייט, דאָס נישט פּרוּוון מאַכן אַ טריט פאַר דעם אָנערקענטן אמת, דאָס נישט וואַגן אַרויסצוטרעטן פּריימוטיק מיט אַ וואָרט פאַר דער אידיי — אַזאַ האַלטונג מאַכט דעם יחיד באמת קראַפטלאָז. ווען יעדער יחיד וואָלט אבער כאָטש טעטיק גיוועזן פאַר די העכסטע יידישע ג—טלעכע זאַכן מיט דער קראַפט, וואָס ער נוצט אויס צו דערגרייכן ערדישע גיטער, וואָלט דאָס גיוועזן אַן-אומענדלעך גיווינס פאַר אונדז און פאַר אַלע יידישע קרייזן. ווען דער יחיד נעמט זיך צו זוכן די וועגן און ערטער, כדי זיך צו פאַרשאַפן די מיטלען צום לעבן, ווייס ער נישט פון קיין שטערונג, ער שטעלט זיך נישט אָפּ פאַר די גרעסטע גיפאַרן, עס שוואַכט אים נישט אָפּ קיין שפּאָט, ס'האַלט אים נישט צוריק די גרעסטע שרעק, ס'פאַרצווייפלט אים נישט די צענטליקער דורכפאַלן. ער טוט דאָס זייניקע. ער זוכט און אַרבעט. אויף אַזאַ אופן און נאר אויף אַזאַ אופן גילונגט עס אים אינים קאַמף פאַרן דאָ-זיין צו זיכערן זיך און דער פאַמיליע עכ"פ, מינימאַלע, עקזיסטענץ-מעגלעכקייטן.

און מיר פרעגן זיך יעצט, וואָס איז מען בכוח צו טון פאַר זיין יידישקייט, פאַרן יידישקייט פון זיין סביבה, פאַרן יידישקייט פון זיין פאָלק? און אָט דערויף גיט אונדז שלמה המלך דעם איינפאַכן ענטפער: „אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ד' ודעת אלקים תמצא", ווען דו וועסט זיי זוכן ווי געלט און אוצרות, דאַן וועסטו ג—טס פאָרכט באַגרייפן און ג—טס וויסן גיפינען. נאר דער, וואָס אַרבעט פאַר יידישקייט אין דעם אָרט, ווי פאַר זיינע גישעפטן, קען פיל דערוואַרטן.

וואָס דרייסטער די כפירה הייבט אויף דעם קאָפּ, אַלץ מער דאַרף מען זיך אַנטשליסן, צוזאַמען נעמען אַלע קרעפטן און הויך און אַנטשיידן דערקלערן זיך: „אני ובתי נעבוד את ד'". זאָל דערווייל מיין הויז אַליין, לאָמיך אַליין דינען השי"ת. און ווען אַפילו מיר מוזן זיך אַנטשליסן צו איזאָלירן זיך פון גיוועזינע פריינט און באַקאַנטע, פון דער גאַנצער אַרומיקער וועלט, זאָלן מיר אבער זיך נישט פילן פאַראיינזאַמט, ווייל די דאזיקע איינזאַמקייט דאַכט זיך נאר, אַז ס'איז אַזוי, פאַקטיש איז עס נאר אַ ריין-אויסערלעכער מאָמענט. אין דער אמתן זענען מיר אינערלעך רייך, שטאַרק און פעסט, ווייל מיט אונדזערע איינצלנע און פאַראיינזאַמטע איז ג—ט.

יעדעס קינד אונדזערס, יעדער יוגנטלעכער און יוגנטלעכע מוזן איבערצייגט זיין, אַז ווי טיף ס'זאָל נישט זיין די פינצערניש, ווי שוואַך ס'זאָלן נישט זיין די ליכט-פּונקטן, מוז דורך אונדזער ווילן, עקשנות, דויערהאַפטיקייט און התלהבות די טונקלקייט ענדלעך פאַרשווינדן און דאָס שטילע פייערל זיך פונאַנדערפלאַמען.

יעדער פון אונדז מוז זיך אַנטשליסן, מוז זיך עפנטלעך און פייערלעך דעקלאַרירן צו ווערן די העלדן, פּיאָנערן פאַר דער יידישער צוקונפט, צו ווערן גיטרייע קינדער און נאָכפאָלגער פון אונדזער גרויסן זיידן און גרויסער באָבע אברהם און שרה.

דאַן און נאר דאַן וועלן מיר אַלס גימיינשאַפט, אַלס פאָלק קענען ווערן דאָס ליכט פאַר אַלע פעלקער.

ד"ר נתן בירנבוים

דאָס התחייבות פונים פאלק ישראל

(פון זיינע גיזאַמלטע כתבים וואָס דערשיינען בקרוב)

דאָס „שליחות פונים יהדות" איז אַ וואָרט, וואָס מ'האט מיט גאָר נישט לאַנג צוריק גיניצט, כדי צו ווייזן אַ גיוויסן יידישן עולם דאָס יהדות מיט אַ מין פאַרגילדונג, וואָס זיי האָבן זיך גיקענט שפּיגלען דערין און וואָס האט דערביי נישט גישטערט זייער אַסימילאַטאָרישע תאווה. דער דאזיקער עולם איז שפּעטער גיוואָרן קלענער און זיך ווייניקער נירעשט — אַ דאַנק דעם, וואָס אַן-אַנדערער עולם, וואָס האט גיהאַלטן אין איין גרעסער ווערן, האט אים פּלוצים באַגאַסן מיט גישפּעט: וואָס פאַר אַ שטותים פּלאַפּלט איר עפּיס וואָס זיי זענען אייך נישט מחייב צו גאָר נישט, בשעת דאָס יידישע פאָלק טראָגט איבער די שרעקלעכע צרות פונים גלות.

אמת, די שפּעטער זענען בעיקר נישט גיוועזן גירעכט. וואָרן ווי שלעכט ס'זאָל נישט זיין דער מצב פון יידן בנוגע זייער לעבן און זייער כבוד, און ווי נייטיק ס'זאָל נישט זיין, דער מצב זאָל בעסער ווערן — פאַרט זענען וויכטיקער די תביעות פונים יהדות, איידער יענע דאגות. אבער פון דעסט וועגן, דאָס גישפּעט, וואָס מ'האט דערמיט מכבד גיוועזן די מבשרים פונים „שליחות פונים יהדות", האָבן זיי זיך „כשר" גיהאַט פאַרדינט, ווייל אין זייער „שליחות פונים יהדות", לויט ווי זיי האָבן עס משיג גיוועזן, האט אויסגיפעלט הן יהדות, הן שליחות. דאָס וואָס זיי האָבן אָנגירופן שליחות, איז גיוועזן אַ מין לזכרון, אָן מהות און אָן פאַרים. אַ מיטגישלעפּטס אָן רצון אדער מיט אַ האַלבן רצון, צוליב רגילות אדער צוליב קווענקלען זיך. און אויב ס'איז שוין גאָר גוט, איז עס גיוועזן אַ בריאה, וואָס איינער באַשאַפט זיך כאוות נפשו, וואָס אין איר פעלט דער רוח חיים פון אַ פאָלקס-רעליגיע אויפן יסוד פון מתן-תורה און מסורה. און וואָס זיי האָבן אָנגירופן דאָס שליחות פונים יהדות, איז גיוועזן אַ מין פּאָליטיש-סאָציאַל-קולטורעלער קאַריעריזם פון אַ יידיש פאָלק אף אַלע ירידים, וואָס זיי האָבן אים מבשר גיוועזן מיט אַ היינט-וועלטיק קלות-דעת — אַ זאַך אָן אחריות, אָן ערנצטע מעגלעכקייטן, אָן אַ זמן פּרעון, נישט קיין התפּעלותדיקע השגה פון אַ רעליגיעז גורל — ווי מ'האט גיקענט מיינען לויטן נאָמען — נישט קיין קול-קורא צו דרכים און מעשים, נישט קיין מקבל זיין אף זיך אחריותן און התחייבותן, נישט קיין שליחות אינים האַרטן מיין פונים וואָרט.

נאר דאָס באַטייט נישט, אַז ס'איז גאָר נישט בנמצא קיין שליחות פונים יהדות. עס איז פאַראַן, און קיין שום גישפּעט פון אַ דור, וואָס איז זיך מספּיק מיט צייטישקייט און וועלטישקייט, קען עס מבטל זיין. פאַראַן אַ שליחות פונים יהדות, אדער — כדי אויסצומיידן דאָס דאזיקע וואָרט, וואָס האט שוין אַ שלעכטן קלאַנג, און „מיסיע" דערמאַנט אַ חוץ דעם נאך אין נישט-גיוואוינטשינע ענינים — אַ התחייבות פונים יידישן פאָלק, אַ התחייבות, וואָס, לויטן עדות פון דער תורה און לויטן עדות פון דעם, וואָס איז ביז אַהער מקוים גיוואָרן, עס האט אים צוגיטיילט די השגחה, און וואָס די נביאים האָבן עס שטענדיק מעורר גיוועזן צונ-אים: צו הייליקן זיך, און דערמיט צו פאַרדינען דאָס אחרית הימים, פאַר זיך און פאַר אַלע מענטשן-ברידער, צו הייליקן זיך און דערמיט צו ווערן אַ דוגמא פאַר אַלע פעלקער. צו זיין דאָס גורל-פאָלק

וואָס פון אים גייען כסדר אַרויס התעוררותן אף גאָר דער ווע״.. אמת, ס־איז שוין אַ היפש ביסל צייט אַוועק, זינט דאָס פאָלק ישראל האט גי־שטעלט די ערשטע טריט, כדי מקיים צו זיין די התחייבותן זיינע — דעמלט דורך זיין גובר׳זיין אין גאַנצן די עבודת אלילים, צווישן דעם אייגינעם פאלק, און דורך זיין גורם זיין דעם פראגרעס פון הכּרת ד׳ צווישן די אומות העולם. קיין וויטערדיקן טריט איז מין ביז אַהער נישט גיגאַנגען, — בּפרט נישט בנוגע אַנ־עליה אין ענין פון מידות, וואָס נאָכן ערשטן נצחון דאַרף זי, דאַכט זיך, זיין דער עיקר פונים יידישן התחייבות. אַ מאָל זעט אַפילו אויס, גלייך יידן וואלטן אַצינד ווייטער גיוועזן פון זיין אַ ראיה־פאלק, ווי ווען ס־איז גיוועזן אַמאָל. נאר מ־האט דאך נישט חוזר גיוועזן פון אויסדערוויילונג און דאָס יהדות גופא איז דאך דאָס אייגינע ווי פריער, הן אין תוכן, הן אין מוסר, איז דאך ראוי, פונקט אַזוי ווי פריער דורך זיין פנימיותדיקער דיסציפּלין, מקיים צו זיין זיין התחייבות אויף נייע אופנים. פאַרשטייט זיך, נישט עפּיס אַ יהדות, וואָס שווימט אַרום אין גיוויסע צייט־שטראָמין, נישט געבנדיק זיך צו דערקע־נין; אויך נישט קיין יהדות, וואָס מ־האט עס אויסגיפוצט מאָדערן, נישט קיין אומרעליגיעז יהדות, נאר דאָס יהדות, דאָס אַלטע, נישט צובראָכן און נישט אויסגידרייט, נישט פאַרפאַלטשיוויט, דאָס רעלי׳גיעזע פאלקס־פּעדאַגאגישע יהדות פון דער תוה׳ה.

דאָס אבער, וואָס אַ טייל היינטיקע נאמנים לתורה ווייזן נישט אַרויס קיין גרויס חשק, צו באַנוצן זיך מיט דער בּאַזונדערער הכשרה פונים יהדות, מקיים צו זיין די התחייבותן זיינע, וואָס זיי שמייכלין, ווי באַלד מע רעט מיט זיי וועגן דער אַרבּיט אף זיך אַליין. וואָס אַ מחנה מענטשן, גרייטע, וויל מאַכן אַנ־אָנהייב מיט איר; וואָס זיי שאקלין מיט די קעפּ, ווי באַלד מע זאָגט זיי, אַז ס־מוזן באַשאַפן ווערן גיוויסע הנחות, כדי ס־זאל זיך קענין אויפהייבן דער מצב פון גיפילן און מידות ביים יידישן כלל?.. נו, מע דאַרף וועגן דעם נישט פאַרלירן דעם קוראַזש און דאָס גידולד. צי אַ ביסל שפּעטער, צו אַ ביסל פריער — וואָס מער פון זיי און אויך וואָס מער פון זייערע קינדער וועלן פאַרשטיין, אַז זיי־ער שאקלין מיטן קאפּ איז גיוועזן כמעט אַ מין לייקינין אינים אויסדערוויילט־קייט פונים פאלק ישראל. צי אַ ביסל שפּעטער, צי אַ ביסל פריער — זיי וועלן משיג זיין ג—טס פּלאַן און פאלגן אים מיט פרייד און שטרעבונג. די אבער וואָס זענין שוין אַצינד דערגאַנגין דערצו, טאַרן נישט ווערן מיד, יענע מעורר צו זיין.

בנימין מינץ

בנות־אגודת־ישראל אין ארץ־ישראל

לעבן, ווירקן און פּראבלעמאַטיק

דער אָנהייב

בענקשאַפט צו ארץ ישראל, תשוקה צו עלי׳, צו עלי׳ קיין ארץ־ישראל, וואָס איז גיבּויט אויף יסודות פון תורה און אמונה איז פאַראַן ביי בנות אגודת ישראל שוין זייט זייער ערשטן אָרגאַניזירן זיך אין פּוילן מיט צען יאָר צוריק — און נאָך פון פריער. נאָך פון פריער אַלס יחידות, האבן בנות אַגודת ישראל שוין גיחלומט פון ארץ ישראל, גלייך ווי אַלע ערלעכע גיטרייע יידן, האבן זיי גישטרעבּט צו ארץ ישראל. אבער ארץ ישראל אַליין האט אין זייער חלום נישט גיהאַט אָנגינומען קיין קלאָרע פאַר־מין. עס האט מער גישוועבּט פאַר די אויגן פון זייער גייסט און נשמה אַנ־ארץ ישראל עילאה, ווי דאָס ארץ ישראל וואָס מע קען עס דערפילן מיט אַלע פיניף חדושים. דאָס דאזיקע האבן זיי ערשט דערפילט, ווען בנות אגודת ישראל אַלס אָרגאַניזאַציע האט אַנגיקניפּט מיט ארץ ישראל קאָנקרעטע, ממשותדיקע באַציאונגען. און דער אָנהייב פון די דאזיקע באַציאונגען האט גישאַפן די פּראבּלעמאַטיק, וואָס איז אַרויסגישוואומין צוזאַמין מיטן אָנהייב פון ווירקן, און אויך צוזאַמין מיט אים גיוואַקסן.

די בּאַוועגונג צו עלי׳

די סיבּות צו דער עלי׳־בּאַוועגונג זענין טיף פאַרוואָרצלט אין דער יידישער נשמה, גרייכן אין די הויכקייטן פון דער התחלה פון יידישן פאלק, וואָס השי״ת האט אויף אייביקע צייטן פאַרבּונדן מיט ארץ ישראל, דעם הייליקן לאַנד, און נידערן אַראָפּ אין די טיפינישן פון יידישן פיין אין גלות, ווען דער איינציקער עיקר דערהאַלט אין ים פון צרות, איז גיוועזן די האפינונג צו אייביקער גאולה אין ארץ ישראל. די דאזיקע סיבּות האבן טיף אין די יידישע נשמות אייביק דערהאַלטן די תשוקה צו עלי׳. ביי טייל העכערע נשמות האט די דאַ־זיקע תשוקה אָנגינומען הויכע ליטעראַרישע פאָרמין, ביי אַ טייל, ביים גרעסערן טייל פון יידישן פאלק, האט זי אָנגינומען מער חומרותדיקע פאָרמין, וואָס האבן אבער מיט די וואָרצלין גישטעקט אין רוחניות.

די דאזיקע תשוקה צו עלי׳ קיין ארץ ישראל, סיי ווען זי איז גיווען גאַלע רוחניות און סיי ווען זי איז גיוועזן בּאַדעקט מיט אַ שאָלעכץ פון חומריות, האט זי אבער דאך נישט אָנגינומען קיין רעאַלע פאָרמין. זי איז זעלטן ווען פאַרוואַנדלט גיוואָרן אין מעשים, אין עלי׳ ממש. נאר יחידים, וואָס זענין גישטאַנען אויף גאָר אַ הויכער מדרגה אין רוחניות און אידעאַליזם האבן זי בּאַוויזן מנשם צו זיין אין לעבן. ביי די גרויסע פאלקס־מאַסן, האבן ערשט גימוזט לײַדער אויסערלעכע גורמים געבּן דעם לעצטן שטויס צו דער גרויסער עלי׳־בּאַוועגונג, און די דאזיקע גורמים זענין אויך די שטויס־קראַפט צו דער עלי׳ פון בנות אגודת ישראל.

הכשרה

די גורמים וואָס האבן גיבּרענגט צום ליכטשיין דעם בּאַהאַלטונים אינערלעכן רוחניותדיגן דראַנג צו עלי׳ קיין ארץ ישראל, האבן גיפאָדערט אַ קערפּערלעכע הכשרה. דער לעבּנס־שטייגער אין ארץ ישראל איז אַזוי אַנדערש, ווי דער אין די גלות־לענדער, דער אויפבּוי פון הייליקן לאַנד פאָדערט אַזעלכע שטאַרקע אָנשטרענגונגין און אויסערגיוויינלעכע פאַכקענטינישן. אַזאַ שנעלע אומשיכ־טונגס־מעגלעכקייט, אַז דער וואָס וויל עולה זיין מוז אַדורכמאַכן אַ גרינטלעכן גשמיותדיקן צוגרייטונגס־פּראָצעס, אדער ווי מע רופט עס אין דער גיוויינלע־כער טערמינאָלאָגיע: הכשרה.

דער אינערלעכער רוחניותדיקער דראַנג צו עלי׳ קיין ארץ ישראל פאָדערט ווידער פון זיין זייט אַ שטאַרקן גייסטיקן צוגרייטונגס פּראָצעס, אַ רוחניותדיקע הכשרה. בּפרט מיר, יידן וואָס שטייען אופן תורה־שטאַנדפּונקט, האַלטן אַוודאי, אַז אָן רוחניותדיקער צוגרייטונג, אָן עלי׳ אין תורה, מדות און מוסר קען מין נישט עולה זיין קיין א״י, שוין פון קדמונים אָן, האבן אונדז די חז״ל גילערנט, אַז קומינדיק אין הייליקן לאַנד, דאַרף מין זיך הייליקן, דאַרף מין עולה זיין אין קדושה, דאַרף מין פאַרשטיין אַז דאָס דאזיקע הייליקע שטיקל ערד, וואָס השי״ת האט אונדז גיגעבּן, לייגט אויף אונדז אַרויף גרויסע התחייבותן. אַזוי האבן אונדז גילערנט די גרויסע ג—טלוכע פילאָזאָפן אונדזערע, די בּעלי מוסר און בּעלי חסידות אין משך פון יאָר־הונדערטער, ווען דער גייסטיקער מצב פון ארץ ישראל איז גישטאַנין אויף אַ הויכער תורה־מדרגה. היינט צו־טאָג איז די דאזיקע פאָדערונג אַ טאָפּלטע. יעצט, ווען דער גייסטיקער מצב פון ארץ ישראל שטייט בּשפל המדרגה, דאַרף מין אַוודאי זיין גיפּאַנצערט גאָר שטאַרק קייגן די שרעקלעכע אפּיקורסישע איינפלוסן. אונדזער דור, וואָס איז לײַדער נישט אַזוי שטאַרק אָנגיזאַפּט מיט יידישקייט, ווי די פריערדיקע, דאַרף אַוודאי האבן אַ פעסטע גייסטיקע, תורהדיקע הכשרה, איידער ער איז עולה קיין ארץ ישראל. און דאָס איז גיוועזן די כוונה פון גרינדן בּאַזונדע־רע הכשרה־קבוצים פון אַגודת ישראל, צווישן זיי ספּעציעלע פאַר בנות אַגודת ישראל.

די הכשרה קבוצים פאַר מיידלעך פון בנות אַגו״י, וואָס זענין גיגרינדעט גי־וואָרן אין לאָדזש, וואַרשע און מלאַווע, האבן אין משך פון זייער דריי־יעריקן קיום אַרויסגילאָזן עטלעכע הונדערט קאַנדידאַטינס פאַר עולות בּלויז אין פּוילן. די מיידלעך־הכשרות, וואָס זענין שפּעטער גיגרינדעט גיוואָרן אין ליטע און רומעניע דורך בנות אַגו״י, האבן אויך שוין אַרויסגילאָזט עטלעכע הונדערט קאַנדידאַטינס. דאָס זעלבע אויך אין דייטשלאַנד.

צוזאַמין מיט די בנות, וואָס גיפינין זיך היינט צו טאָג אויף די הכשרות פון בנות אַגו״י אין די פאַרשידינע לענדער, מאַכט עס אַ מחנה וואָס שטייגט אַריבּער פון טויזנט כּן תרבּינה! אַזאַ מחנה פאַר וועלכע עס ווערט גיזאָרגט, אדער נאָך מער, עס דאַרף גיזאָרגט ווערן, האט זיך אירע פראַגן און פּראבּ־לעמין, וואָס דאַרפן גילעזט ווערן. די הכשרות וואָס זענין אויפגיבּויט גיוואָרן אויף די יסודות פון דער אַגודת ישראל אידעאָלאָגיע, האבן אין זיך אַ סך מעלות. שטייען הימל־העכער פון די חפשיותדיקע הכשרה קבוצים, אבער אויב זיי האבן דערפילט זייער אויפגאַבּע בּשלמות, דאָס איז אַ וויכטיקע פראַגע, וואָס פאָדערט אַ בּאַזונדערע גרינטלעכע בּאַהאַנדלונג.

די ערשטע עולות פון דייטשלאַנד

צוליב פאַרשידינע סיבּות, וואָס זענין נישט אָפּהענגיק גיוועזן פון אַגודת ישראל, האבן די בנות, וואָס האבן גיענדיקט די ערשטע הכשרות פון בנות אין פּוילן, נישט גיקענט אַ צייט לאַנג עולה זיין. די ערשטע עולות פון בנות אַגודת ישראל, וואָס זענין אָנגיקומין מיט צוויי יאָר צוריק קיין א״י, זענין גיוועזן פון דייטשלאַנד.

דאָס זענין גיוועזן מיידלעך מיט שטאַרקן ערלעך־יידישן זעלבּסט־בּאַוואוסט־זיין, מיידלעך מיט פעסטן גלויבּן אין נצחון פון עכט יידישן גידאַנק אין הייליקן לאַנד, אונטערגיגאַרטלט מיט גינוג וויסן, גרייטע צו אומשיכטונג, אבער לײַדער נישט גינוג אויסגיבּילדעט פאַכמעניש פאַרן לעבּן אין ארץ ישראל. דער אומשטורץ אין דייטשלאַנד, וואָס איז גיוועזן דער אויסערלעכער גורם צום עלי׳־דראַנג ביים דייטשן יידנטום, איז גיקומין צו פּלוצים, אַז די דייטש־יידישע יוגנט זאָל האבן גינוג צייט פאַכמעניש און קערפּערלעך זיך פאַרצוברייטן פאַר ארץ ישראל. די שוועריקייטן פאַר דער ערשטער עלי׳ פון בנות אין אין ארץ ישראל, זענין נאָך גיוואָרן גרעסער דערמיט, וואָס די בנות־עולות, האבן ביי זייער אָנקומין קיין א״י, אָנגיטראָפן דאָ, וואָס אמבּע־לאַנגט אָרטאָדאָקסישער פרויען־פאַרזאָרגינג און אָרגאַניזאַציע — אויף אַ פּוסט פעלד.

עס האט עקזיסטירט אַ רייכע ציוניסטישע פרויען־אָרגאַניזאַציע (וויז״א), אַ מעכטיקע אַרבּיטער פרויען־אָרגאַניזאַציע, וואָס איז אָנגישלאָסן אין דער הסתדרות, אַ מזרחי פרויען־פאַרבּאַנד. אבער קיין אַגודיסטישע פרויען־אָרגאַ־ניזאַציע האט ביז דעמלט נישט עקזיסטירט. און עס זענין אַפילו ביז דעמלט נישט גימאַכט גיוואָרן קיין פּרוּוון צוליב פאַרשידינע טעמים (וועגן וועלכע מע וואָלט גידאַרפט רעדן בּאַזונדער אויספירלעך) צו אָרגאַניזירן אַ גיאָרדנטן צבור פון אַגודיסטישע פרויען און מיידלעך.

עס איז גיוועזן אַ נס, וואָס די פּועלי אַגודת ישראל האט זיך אין די ערשטע טעג פון זייער אָנקומין גיקענט פאַרנעמין מיט די נייע עולות פון דייטשלאַנד און עס האבן עקזיסטירט די פּועלי אַגודת ישראל־קבוצים פון דייטשע עולים, אין גדדה און כּפר סבא, וואָס האבן אַ גרויסן טייל פון די דאזיקע עולות אויפגינומין אין זיך. דאָס האט גיקענט נאַטירלעך נאר גישען ביי עולות פון דייטשלאַנד, צוליב דעם ספּעציפישן לעבּנס־שטייגער פון דער דייטשער אָר־טאָדאָקסיע. די איבּריקע בנות, וואָס האבן נישט גיוואָלט אדער נישט גיקענט אויפגינומין ווערן אין די קבוצים, זענין גיוואָרן צעזייט און צושפּרייט, און לײַדער אין גרעסטן טייל פאַר אונדז פאַרלוירן גיגאַנגין, צוליבּן מאַנגל פון אַנ־אָרגאַניזירטער בנות אַגודת ישראל אדער אַגודיסטישער פרויען־פאַרבּאַנד.

שוין דעמלט איז אַנטשטאַנין דער גידאַנק פון גרינדן אַ מיידל־היים פאַר בנות אַגו״י אין תּל־אָביב אדער ירושלים און חיפה. די נייע עולות וואָלטן אין דער דאזיקער היים גיפינין אַ וואוינונג מיט עסן אין אַ היימישער סבּיבה, די פאַכ־לייט פון צווישן זיי וואָלטן זיך דאָ גיקענט עפינין זייערע אַרבּיטס־וואַרשטאַטן אדער גאָר פאַרבּונדן אין אַ קאָאָפּעראַטיוו. און דער עיקר, אַזאַ היים וואָלט גיהאַט זיכער די גיהעריקע גייסטיקע השפּעה אויף די מיידלעך, וואָס זענין פּלוצים איבּערגיפלאַנצט גיוואָרן אין אַנ־אַנדער סבּיבה, ווייט פון היים און משפּחה. פאַרשטייט זיך, אַז אַזאַ היים וואָלט אויך גיוועזן אַ גייסטיקער צענטר פאַר די אַנדערע בנות, וואָס זענין נישט קיין חברות־קוואַרטיראַנטקעס אין אַט דער היים, אדער ווי מע רופט זיי אין דער ארץ ישראל אומגאַנג־שפּראַך: בּודדות.

אבער צוליב פאַרשידיגע סיבּות, וואָס זענין נישט אָפּהענגיק גיוועזן פון די נייע עולות און אויך נישט פון דער פּועלי אַגודת ישראל־לייטונג, וואָס האט זיך זייער גימיט אַרום דעם דאזיקן ענין, איז דעמלט אַזאַ היים נישט גילונגין צו גרינדן. און דאָס איז גיוועזן אַ גרויסער אָפּהאַלט פאַר דער אַנטוויקלונג פון בנות אַגודת ישראל־גידאַנק אין ארץ ישראל.

די ערשטע עולות פון פּוילן און אַנדערע מזרח־אייראָפּעאישע לענדער

אַ גרויסן שטויס פאָראויס האט בּאַקומין דער בנות אַגודת ישראל־גידאַנק מיט דער עלי׳ פון דער ערשטער אָרגאַניזירטער בנות־גרופּע פון פּוילן. עס איז דאָ נישט גימאַכט גיוואָרן דער זעלבער פעלער, וואָס ביי דער עלי׳ פון די דייטשע בנות, וואָס זענין נישט גישיקט גיוואָרן אין גרעסערע גרופּן, זענין אַזוי אַרום איינציקווייז בּטל גיוואָרן, און דאָס איז אויך גיוועזן אַ חשובע סיבּה, פאַר וואָס די מיידל־היים איז דעמלט נישט גיגרינדעט גיוואָרן. אַט דער דאַ־זיקער פעלער איז גיוועזן אַ גוטע לעקציע און האט בּאַוואויגן די אַגודה־עסקנים אין א״י משפּיע צו זיין אויף דער בנות־צענטראַלע אין פּוילן, אַז זי זאָל שיקן, בּפרט אין דער התחלה, נאר גיאָרדינטע גרופּן.

די ערשטע גרופּע, וואָס איז גישיקט גיוואָרן אין צוויי טראַנספּאָרטן, נאָנט פון זיך אָפּגירוקטע אין צייט, איז בּאַשטאַנין פון איבּער צוואַנציק פעסט־אָרגאַני־זירטע, בּאַוואוסטזיניקע בנות. ס־איז גיוועזן אַ גוטער גידאַנק צו שיקן אַזעלכע עולות, וואָס האבן זיך שוין פון פריער צוזאַמין גילעבּט אין די הכשרה־קבוצים, קענין זיך שוין נענטער. און זענין אַזוי אַרום בּעסער צוגיגרייט גייס־טיק און פּסיכאָלאָגיש צו אַ קבוץ־לעבּן בּאַלד אין די ערשטע טעג פון זייער אָנקומין אין ארץ־ישראל. אַזאַ גרופּע פילט זיך ווי איין משפּחה און האט אין זיך מער כּוח אַריבּער צו טראָגן די יסורי ארץ־ישראל, וואָס יעדער מוז אַדורכמאַכן אין די ערשטע טעג פון זיין אָנקומין אין הייליקן לאַנד.

די ערשטע גרופּע פון פּוילן איז אָנגיקומין קיין א״י עטלעכע טעג פאַר פּסח תּרצ״ה. נאר אַ דאַנק דער פעסטקייט פון די חברות און דער ענערגיע און אויסדויער פון דער פירערן פון וואַרשעווער בנות־קבוץ, וואָס איז גיקומין קיין א״י בּראש פון דער ערשטער גרופּע, איז עס די חברות מעגלעך גיוועזן אַדורך צו קומין די ערשטע זייער שווערע וואָכן. און דאַן איז גיקומין די גרינדונג פון קבוץ בנות־אַגודת־ישראל אין תּל־אָביב, אויפן נאָמין פון שרה שענירער ע״ה, וואָס האט אין זיך אַריין גינומין שפּעטער עולות פון אַנדערע מזרח־אייראָפּעאישע לענדער.

פיניף צימערן מיט אַלע בּאַקוועמלעכקייטן אויף דער שיינער נחמני־גאַס, זענין מיט איין מאָל גיוואָרן דער צענטער פון אַלע בנות אין א״י. אויך איינצלנע חברות וואָס האבן שוין פון פריער גיהאַט גיוואוינט אין א״י און פאַרגעסן דעם אידעאַל פון בנות אַגודת־ישראל, האבן זיך פּלוצלינג דערמאַנט אין די אַמאָליקע יאָרן און אָנגיהויבּן אַריין קומין אין קבוץ. ווי מע האט פאַרגיזען, איז דער קבוץ גיוועזן די היים נישט בּלויז פאַר די עטלעכע און צוואַנציק מיידלעך, וואָס האבן אין אים גיוואוינט, נאר אויך פאַר הונדערטער חברות, וואָס זענין גיוועזן צושפּרייט איבּערן גאַנצן לאַנד.

דער קבוץ אין תּל־אָביב

אבער נישט אַזוי לייכט איז עס גיווען דעם קבוץ אַוועקצושטעלן אויף די פיס, און נישט אַזוי לייכט איז עס אים צו דערהאַלטן אויף די גיהעריקע הייך אַפילו היינט, ווען ער האט זיך שוין ערוואָרבּן די סימפּאַטיע פון די ברייטע־רע אָרטאָדאָקסישע קרייזן אין תּל־אָביב. קודם כּל די אַרבּיטס־פאַרזאָרגונג, וואָס איז גיוועזן זער אַ שווערע נוס איינצובייסן, ווען מע נעמט אין באַטראַכט, אַז נישט אַלע חברות זענין גיוועזן גינוג אויסגיבּילדעט אין פאַכן ווי ס־איז נייטיק פאַר א״י, צווייטנס דער קאַמף מיט דער פרייער הסתדרות העובדים, וואָס איז אויך אַ וויכטיק פּראָבּלעם פאַר די פּועלי אַגודת ישראל, שוין זייט איר גרינדונג מיט דריי יאָר צוריק. דריטנס דער שטאַרקער געלט־מאַנגל, אויף וועלכן ס־האט גיליטן דער קבוץ אין די ערשטע וואָכן פון זיין עקזיס־טענץ, און אויף וועלכן דער קבוץ ליידט נאָך היינט — אַט דאָס אַלץ איז גיוועזן אַ גרויסע שטרויכלונג אויפן וועג צו פונאַנדערבּלי. אבער אויסדויער, שטאַרקער רצון, גרויסער אידעאַליזם האבן בּאַוויזן וואונדער.

דער קבוץ עקזיסטירט בּערך אַכט חדשים. פאַרשאַפט כמעט אַלע זיינע חברות שטענדיקע אַרבּיט, אדער ווי מע רופט עס הי מיט עבודה קבועה. טייל אַרבּיטן דרויסן און טייל האבן זייערע וואַרשטאַטן אין קבוץ גופא, וואו זיי נעמין אָן אַרבּיט. די פאַרוואַלטונג, פאַרשטייט זיך, פירט אַ גרויסע פּראָפּאַגאַנדע פאַר בּאַשעפטיקן פרומע יידישע מיידלעך. און אַט דער גידאַנק ה״בּט אָן וואָס אַכאָל

מער אַריינצודרינגען, אין די אָרטאָדאָקסישע ספערן בפרט צווישן די פרויען.

דער קבוץ איז געבויט אויף גימיינשאַפטלעכע יסודות. אַן־אַלגימיינע וואוינונג א בשותפותדיקע קוך, אַ בשותפותדיקע פאַרוואַלטונג, וואָס זארגט פאַר אַלע מאַטעריעלע און גייסטיקע ענינים. אבער באַזונדערע קאַסיס און אַרבעטס־רעכנונגען. צי דער קבוץ וועט זיך ווייטער פירן אויף די זעלבע יסודות, איז שווער צו זאָגן. ס׳זענען יעדנפאַלס פאַראַן שטרעבונגען צו גרינדן נייע בנות־קבוצים אויף ריין קאָלעקטיוויסטישע יסודות אדער גאָר, ווי אַנדערע ווילן, אויף קאָאָפעראַטיווע.

די פאַרוואַלטונג זארגט אויך פאַר דער גייסטיקער אַנטוויקלונג פון אירע חברות. לעקציעס, רעפעראַטן, תורה שעורים, שלש סעודותן, גימיינזאַמע אויספלוגן שטאַרקן גייסטיק די חברות און הייבן זייער רוחניותדיקן מצב. ס׳וועט נישט זיין קיין גוזמא צו זאָגן, אַז דער קבוץ איז דער צענטראַלער פונקט פון דער בנות־אגודת־ישראל אין א״י, און דאָ וועבט זיך אויך דער גידאַנק פון ארדנען אַן־ארגאַניזירטן אַגודיסטישן פרויען־צבור.

וואַקסנדיקע עלי׳ און וואַקסנדיקע שוועריקייטן

די עלי׳, פון בנות אַגודת ישראל וואַקסט. פון אַלע לענדער, פון מזרח און מערב־אייראָפּע קומען אַן מיידלעך, אַן משפחה, ווייט פון קרובים און אייגינער סביבה, נייטיקן זיי זיך אין אַן־אייגינער היים. וואָס זאָל זיי פאַרטרעטן די פריערדיקע משפחה־היים. און די דאָזיקע, קענען זיי נאָר געפינען אין קבוץ פון בנות אַגודת ישראל.

אבער דער קבוץ אין תל־אביב איז נישט גינוג גרויס, כדי צו קענען אויפנעמען אַלע, וואָס ווילן אין אים ווערן אויפגינומען. מע האָט אַפילו צוגעדונגען נאָך פיער צימערן. מע האָט אויפגינומען נאָך אַ ריי חבירות פון פוילן, ליטע און רומעניע, אבער עס איז אַלץ צו ווייניק. די צאָל פון די נייע עולות, וואָס נייטיקן זיך אין אַזעלכע קבוצים, וואַקסט כסדר.

אַגודת ישראל און איר קרן־הישוב, זענען גיקומען צו הילף דער בנות אַגודת ישראל און איר קבוץ דורך סובסידיעס. עטלעכע אָרטאָדאָקסישע נדיבים אין תל־אביב זענען גיקומען צו הילף, אבער דאָס איז אַלץ צו ווייניק. מע דאַרף האָבן, נאָך געלט. מע מוז נאָך מער שטאַרקן דעם קרן־הישוב, ער זאָל קענען העלפן די בנות אַגודת ישראל און אירע מוסדות. און דער ערשטער באַפעל פון דער שעה איז: גרינדן תיכף נאָך עטלעכע קבוצים.

און שטאַרק באַאַכטנדס־ווערט איז דער פאַקט, אַז אַפילו אין דער יעצטיקער אַ ביסל אומרואיקער צייט, האָבן מיר מעגלעכקייטן איינצוארדינען אַ ריי חבירות אין פאַרשידענע ערטער פון לאַנד ביי „עבודה קבועה״, ווי למשל, אין כפר עטה, ירושלים א. אַז. וו. אבער די וואוינונגס־פראַגע און די היים שטייט אין וועג פון דער דאזיקער איינאָרדינונג. עס ווערן גימאַכט, ווי איך ווייס, אַלע אַנשטרענגונגען, כדי דאָך זיך מתגבר צו זיין איבער די דאזיקע שטערונגען און די קבוצים יא קענען גרינדן.

גרינדונגס־קאָנפערענץ פון בנות אַגודת ישראל אין ארץ־ישראל

היינטיקן זומער האָט באַזוכט ארץ־ישראל דער גרינדער און לאַנג־יעריקער לייטער פון בנות אַגודת ישראל־ביורא אין פוילן, רעד. פרידנזאָן. זיין באַזוך האָט גיגעבן אַ שטויס פאַראויס דער גאַנצער בנות־באַוועגונג אין ארץ־ישראל. ער האָט צוזאַמענגינומען די צווייטע און צושפרייטע בנות פון גאַנצן לאַנד, תיכף צוזאַמען גישטעלט אַ פּראָוויזארישן צוגרייטונגס־קאָמיטעט פאַר דער גרינדונג פון אַ פאַרצווייגטער בנות־אָרגאַניזאַציע אין ארץ־ישראל. און, וואָס עס איז דאָס וויכטיקסטע: צונויפגירופן אויף אָנהייב תמוז די גרינדונגס־קאָנפערענץ פון בנות אַגודת ישראל אין ארץ־ישראל.

די קאָנפערענץ איז גיוועזן אַן־אמתע איבעראַשונג, אַפילו פאַר אַלטע קענער פון ארץ־ישראל. עס האָט קיינער נישט גירעכנט, אַז זי וועט אַרויסרופן אַזאַ גרויסן אינטערעס, וועט צוזאַמען נעמען אין איין זאָל אַזוי פיל רעליגיעזע יידישע פרויען, און, אַז זי וועט האָבן אַזאַ שטאַרקן אָפּקלאַנג אין דער עפנטלעכקייט. אַן־אַנגינעמע איבעראַשונג איז גיוועזן פאַר יעדן רעליגיעזן ייד אין ארץ־ישראל, נישט בלויז פאַר די אַגודיסטן, דער פאַקט, אַז עס עקזיסטירן נאָך אין ארץ־ישראל בכלל, און אין תל־אָביב בפרט, הונדערטער יידישע פרויען, וואָס גאַרן צו הערן אַ ריין תורה־וואָרט, האָט אויף יעדן איינעם גימאַכט אַ שטאַרקן רושם.

די גרינדונגס־קאָנפערענץ האָט זיך, כלפי־חוץ, גיוואַלטיק איינגיגעבן. דאָס האָבן גימוזט מודה זיין אַפילו די חפשיותדיקע צייטונגען. אויך כלפי־פנים האָט די קאָנפערענץ, אין משך פון עטלעכע טעג, מברר גיוועזן פאַרשידענע פּראָבלעמען פון בנות אין א״י און זיך גיענדיקט מיטן וויילן אַ צייטווייליקן צענטראַל־קאָמיטעט פאַר גאַנץ ארץ־ישראל.

אַז די אָנפירערינס פון דער צענטראַלע און קבוץ: דבורה גור־ארי׳, רבקה האָבערמאַן, דבורה שעדלעצקאַ (תל־אביב), זהבה לאַנדוי, חנה סאַנקעוויץ (ירושלים) זהבה זשעטעלנאַ (חיפה), חסידה פּאַמעראַנץ (כפר־עטה), צפורה זשוריק (פתח־תקוה), ציפּאַ לעשינסקאַ, רחל ווייַנבערג, מרים בערגמאַן, יענטאַ איידלמאַן, שרה שמולעוויטש (פון ליטע), (די לעצטע 5 פון דער קבוץ־פאַרוואַלטונג) און אַנדערע — האָבן גיהאַט און האָבן ווייטער דעם גוטן ווילן צו אַרביטן און אויפטון, אין דעם איז קיין שום ספק נישט דאָ. די שאלה איז נאָר, אויף וויפל די דאזיקע צייטווייליקע פאַרוואַלטונג האָט גיקענט לייסטן. פאַרשידענע שוועריקייטן זענען גישטאַנען און שטייען נאָך היינט אין וועג. אַ טייל זענען ספּעציפישע פאַר בנות אַגודת ישראל, און אַ טייל גיהערן צו דעם אַלגימיינעם קאָמפּלעקס פּראָבלעמען, מיט וועלכע עס איז באַשווערט די אָרטאָדאָקסיע, וואָס איז אָנגישלאָסן אין אַגודת ישראל. מיט דעם דאָזיקן מין פּראָגן און שוועריקייטן איז אויך באַלאַסטיט די פועלי אַגודת ישראל אין ארץ־ישראל.

פּראָבלעמען־קאָמפּלעקס

טייל לאָכן אונדז אויס און זאָגן, אַז מיר האָבן אַ טבע פון יעדער קלייניקייט צו מאַכן פּראָבלעמען. דאָס איז אבער נישט ריכטיק. אין יעדן צבור, ווי ביי יעדן פּרט, קען יעדער פעלער־טריט, אַפילו דער קלענצטער, האָבן די גרעסטע פאָלגן, נאָך דערצו ביי אַ צבור פון פרומע יידן איז זיכער יעדע קלייניקייט אַ גרויסער ענין און אַ וויכטיקער.

און פּראָבלעמען, מאַקי וויכטיקע און נישט קיין קלייניקייטן, זענען פאַראַן גינוג.

ערשטנס, דאָס מקבל פנים זיין און איינאָרדינען די חבירות אין די ערשטע טעג פון זייער אָנקומען אין לאַנד אַריין. צווייטנס, באַזאָרגן די חבירות מיט אַרבעט. דריטנס, די גייסטיקע אויסבילדונג און דערהאַלטונג פון די חבירות ביי תורה־יידישקייט. פערטנס, די סאָציאַלע פאַרזאָרגונג פאַר די חבירות, מיידלעך און התונה־גיהאַטע פרויען. פינפטנס, דאָס שאַפן אַ פאַרטרויאונגס־ווערטן קאָמיטעט, וואָס זאָל זיך אינטערעסירן מיט די משפחה־ענינים פון די חבירות. דער לעצטער ענין, בפרט, איז זייער אַן־איידעלער און דאַרף באַהאַנדלט ווערן זייער פאַרזיכטיק.

אט דאָס זענען, בקצור, די הויפּט־פראַגן, וואָס נעמען אַראָפּ, פּשוט, דעם קאָפּ ביי יעדן ערנצטן בנות־טוער און טוערן אין ארץ־ישראל. וואו די אָרגאַניזאַציע דאַרף אויך פאַרטרעטן ביי אַ טייל די היים און משפחה. און פון די דאזיקע הויפּט־פּ אַגן, צווייגן זיך אָפּ אַ גאַנצע רייע קלענערע פראַגן, בעסער גיזאָגט: מער פּרטיותדיקע פראַגן, וואָס זענען אבער נישט קיין סך ווייניקער וויכטיק, ווי די ערשטע. דאָס פאַרטיפן זיך און אַרומשמועסן דעם דאזיקן גאַנצן פּראָבלעמען־קאָמפּלעקס, פאָדערט אַ גאַנצע שורה פון גרעסערע אָפּהאַנדלונגען, און עס דאַרפן דאָ נעמען אַ וואָרט אַלע בנות־טוער אין ארץ־ישראל, כדי גוט און קלאָר אַלץ מברר צו זיין.

אויפגאַבן און מעשים

מע דאַרף נישט פאַרגעסן, אַז דער אויפגאַבן־ און מעשים־קרייז פון בנות אַגודת ישראל אין ארץ־ישראל, איז, לאין ערך, אַ גרעסערער, ווי דער אין די גלות־לענדער. אַ סך טעמים דערויף זענען פאַראַן. כ׳וויל מיך אבער אָפּשטעלן בלויז אויף עטלעכע עיקרדיקע. ערשטנס, איז די גאַנצע סטרוקטור פון דער בנות־אָרגאַניזאַציע אין ארץ־ישראל אַן־אַנדערע, ווי אין די גלות־לענדער. דאָרט איז זי נישט מער ווי אַ פאַרבאַנד פאַר רוחניותדיקער צוזאַמען־אַרבעט און פאַרזאָרגונג און דאָ אין ארץ־ישראל — אויך אַן־אָרגאַניזאַציע פאַר עקאָנאָמישער פאַרזאָרגונג און אַ פאַרטרעטער פאַר היים און משפחה. דאָס אַליין זאָגט שוין גינוג. ווען מע נעמט אבער אין באַטראַכט די הויכע ענינים, וואָס קענען פאַרענטפערט ווערן דורך אַ שטאַרקער בנות־אָרגאַניזאַציע, דאַן וועט מען ערשט פאַרשטיין איר באַדייטונג אין יעצטיקן שווערן מאָמענט פאַרן כלל ישראל.

די בנות אַגודת ישראל אין ארץ־ישראל, דאַרף דאָס זיין די גאָלדינע רייף, וואָס זאָל פאַרבינדן די רעליגיעזע יידישע פרויען און מיידלעך, וואָס קומען פון פאַרשידענע לענדער. דאָס אַליין איז אַ גיוואַלטיקע אויפגאַבע.

צוזאַמען־נעמען דעם קבוץ־גליות בזעיר אנפין.

איבערהויפּט איז דאָס וויכטיק ביי רעליגיעזע יידן. יעדער קומט זיך פון זיין לאַנד מיט זיינע באַזונדערע מנהגים און לעבנס־שטייגער, און דווקא די פרומע יידן, וואָס האַלטן פון „מעשה אבותיהם בידיהם״ — פירן זיך ווי זייערע עלטערן האָבן זיך גיפירט. איז זיך זיי אַ סך שווערער צוזאַמענצושמעלצן, ווי די חפשים, וואָס זענען דאָך, שליסלעך, אַלע פריי פון יעדן יידישן עול און מנהג. טייל מאָל איז עס טאַקי שעדלעך אויך מותר צו זיין אויף עפּיס אַ יידישן מנהג. בנות אַגודת ישראל דאַרף זיין אט די בריק צווישן די קבוצי גליות און דער וועג־ווייזער פאַר זיי.

אַ גרויסע שוועריקייט איבערצוקומען איז אויך די אַרבעט־פראַגע. אַרבעט פאַר מיידלעך אָן פאַכמענישער אויסבילדונג צו באַקומען, איז איינס פון די שווערסטע ענינים, בפרט אין דער יעצטיקער צייט. און מע מוז מודה זיין, אַז אַ גרויסער טייל פון אונדזערע עולות, קומען קיין ארץ־ישראל נישט גינוג צוגיגרייט.

מע מוז אויך קענען איבערוויגדן דעם גייסטיקן איבערברוך פון די עולות אין די ערשטע טעג פון זייער אָנקומען. קיין ארץ־ישראל מוז מען, אַ חוץ מיט אַ ווילן זיך אויסבעסערן די מאַטעריעלע לאַגע, קומען אויך מיט אַ גרויסער מאָס אידעאַליזם און באַוואוסטזיין, וואָס ארץ־ישראל באַטייט פאַר אונדז און וואָס פאַר אַ פליכטן עס לייגט אויף אונדז אַרויף. און דעם דאזיקן באַוואוסטזיין האָבן אַ טייל פון אונדזערע עולות נאָך נישט אין אַ גינוגנדיקער מאָס.

און פון דעם קומען די אַנטוישונגען. די דערוואַרטונג און די האָפינונג זענען גיוועזן איבערגיטריבן. אין ארץ־ישראל זשויבט מען נישט אַזוי לייכט קיין פאַרמעגן. און אין א״י מוז מען, וואָס שייך משפחה־ענינים, אויך זיין זייער פאַרזיכטיק.

און אויך די גייסטיקע אַרבעט איז אין א״י שווערער צו פירן, ווי אין חוץ־לאָרץ.

מע אַרבעט דאָ שווערער, מיט אַ שנעלערן טעמפּאַ, דער קלימאַט איז משפיע אויף דער מידקייט. מע מוז זיך דאָ דעריבער אונטערגאַרטלען מיט אַ שטאַרקן רצון צו גייסטיקער אַרבעט.

די גייסטיקע אַרבעט אין יידישקייט איז אבער דאָ אין אַ גיוויסער מאָס אַ טיפערע, ווי אין חוץ לאָרץ. עס אַנטפּלעקן זיך דאָ נייע אינערלעכע כוחות, וואָס האָבן אין חוץ לאָרץ אין די טיפענישן פון דער נשמה גידרימלט. עס עפינין און אַנטוויקלין זיך דאָ נייע לעבנס־פאָרמען, וואָס מע דאַרף זיי דעליקאַט פלעגן און מע דאַרף זיך קענען מיט זיי אומגיין. און אט די כוחות הייבן זיך אָן צו ווייזן. נאָך דעליקאַטע קליינע שפּראָצונגען, אבער זיי באַווייזן זיך שוין אויף דער ליכטיקער שיין.

אט אין די דאזיקע אַלע ענינים האָב איך נאָר אָנגירירט אויבערפלעכלעך, אבער זיי פאָדערן, יעדער באַזונדער פון זיי אַ גרינטלעכע און טיפע באַהאַנדלונג. און דאָס האָף איך נאָך אי״ה אַמאָל צו קענען טון.

דאָס זעלבע איז אויך מיט די נאָנטסטע אויפגאַבן, וואָס איך האַלט, אַז בנות אַגודת ישראל אין ארץ־ישראל, דאַרף זיך מיט זיי פאַרנעמען תיכף ומיד. איך וויל זיי נאָר דאָ אָנצייכינען און נישט טיפער און ברייטער זיי אַרומרעדן.

א) צוזאַמען־נעמען אַלע רעליגיעזע יידישע פרויען און מיידלעך אין איין פעסטן גיאָרדינטן צבור. פאַרשטייט זיך, אַז מע דאַרף דאָ נעמען אין באַטראַכט די פאַרשידענע לעבנס־שטייגערס און מענטאַליטעט פון די עולות, וואָס קומען פון פאַרשידענע לענדער.

ב) גרינדן קבוצים און מיידלעך־היימען אין ירושלים, חיפה און אַנדערע ערטער אין א״י.

ג) אַרבעט־ביורא, וואָס זאָל שטיין אין פאַרבינדונג מיט פועלי אַגודת ישראל און זאָל זיך, אַ חוץ מיט אַרבעט־באַשאַפונג, אויך פאַרנעמען מיט אויסבילדונג פון די חבירות אין פאַרשידענע פאַכן.

ד) גרינדן אַ קאָמיטעט, וואָס זאָל זיך פאַרנעמען מיט די משפחה־ענינים פון די חבירות (אַ זער איידעלער ענין. וואָס מוז זאַרפעלטיק באַהאַנדלט ווערן).

ה) גייסטיקע אויסבילדונג און שטאַרקונג פון די חבירות אין יידישקייט.

דאָס זענען לויט מיין מיינונג די וויכטיקסטע ענינים און אויך די ברענידיקסטע פון בנות אג״י אין א״י און זיי מוזן אין דער נאָענטסטער צייט און אפשר שוין ממש, גילעזט ווערן.

ס׳מוזן איינגישפּאַנט ווערן אַלע שעפערישע כחות אין רעליגיעזן יידנטום, וואָס האָבן אינטערעס פאַר די דאזיקע ענינים, און די, וואָס האָבן עס נישט, מוזן דעם דאזיקן אינטערעס באַקומען. אַ וויכטיקער פּראָיעקט איז דער, וואָס איך האָב נאָך פאַר אַ יאָר פאַרגישלאָגן אויף דער זיצונג פון דער וועלט־עקזעקוטיווע פון אגודת־ישראל אין באַזעל, צו גרינדן אַן־אַלוועלטלעכן אגודיסטישן פרויען־פאַרבאַנד.

ס׳וואָלט דעמלט מעגלעך גיווען צו פירן אין א״י, ווי אין חו״ל אַ פּלאַנמעסיקע און סיסטעמאַטישע סאָציאַלע אַרבעט. פאַר ארץ־ישראל איז עס ספּעציעל וויכטיק. מע דאַרף זאָרגן וועגן אַ סך ענינים, ווי למשל אויפנעמען עולים מיט גרעסערע משפחות, קינדער פאַרזאָרגונג, בפרט אין די פאַלן ווען די מוטערס זענען פאַרנומען ביי דער אַרבעט מחוץ דער היים, מעדיצינישע הילף וכדומה.

די אויפגאַבן פון בנות־אגודת־ישראל, אין ארץ־ישראל זענען קאָלאָסאַלע. די התחלה איז גימאַכט. די ראָם פאַר דער אַרבעט איז שוין פאַראַן. לאָמיר נאָר אָנהייבן טון מיט איבערגעגעבנקייט און מיט שטאַרקן ווילן — און מיר וועלן מיטן אייבערשטנס הילף מצליח זיין.

אַ גרופּע בנות־עולות אין ארץ־ישראל.

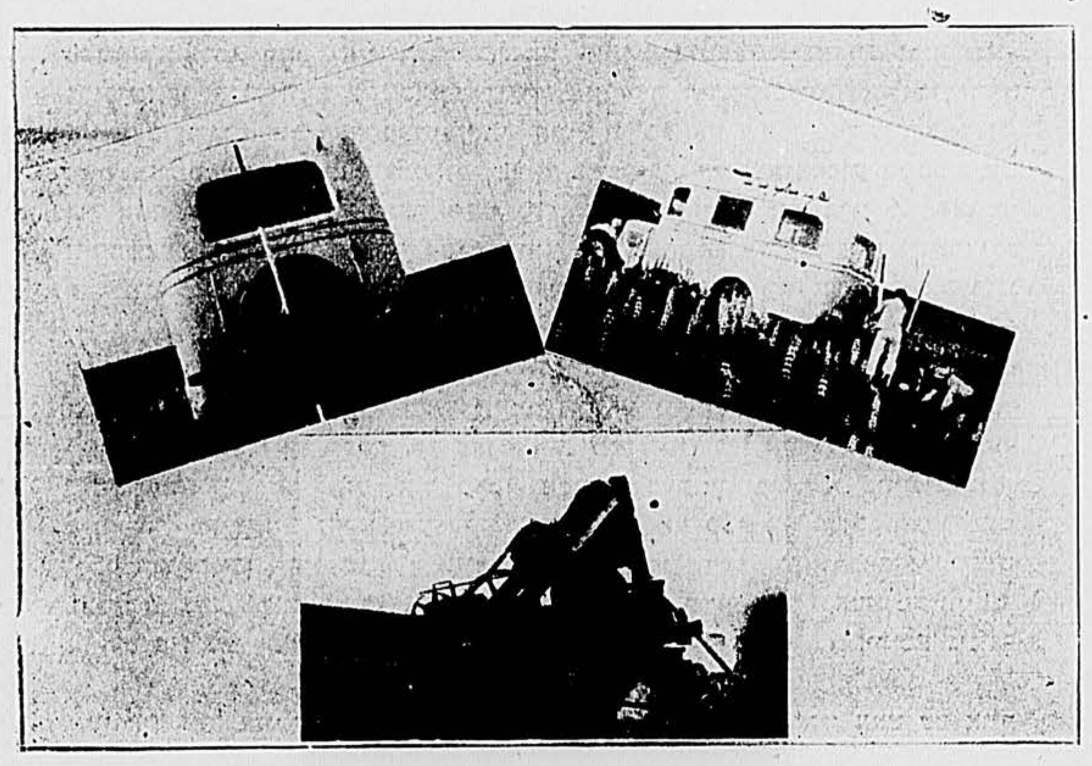

די „אוטאפיע" פון צוואנציקסטן יאָרהונדערט

פון ל. פראם

אײנער פון די אינטערעסאַנטסטע אבסערוואַציע-אביעקטן פאַרן טוריסט אין א״י איז אָן ספק דאָס דאָרטיקע סאציאַלע לעבן.

ס׳איז א״י אינטערעסאַנט פאַר יעדן טוריסט, וואָסערע מענטאַליטעט ער זאָל נישט האָבן. נישט נאָר דער רעליגיעזער ייד, דער אייגנטלעכער חובב ציון, לעבט אדורך די דערהאַבנסטע מאמענטן, ווען ער באַגעגנט זיך פנים אל פנים מיטן אויסדערוויילטן לאַנד, דעם צענטער פון קדושה, און נישט נאָר דער הײ־סער נאַציאָנאַלער ייד ווערט באַהערשט פון די צאַרטסטע געפילן, בעת ער באַטרעט די ערד פון זיין היימלאַנד, פונים וויגעלע פון זיין עבר און דעם טרוים פון זיין עתיד, אויך דער נישט־יידישער באַזוכער לעבט אַדורך אין א״י א שלל מיט עמאציעס.

ס׳איז א״י נישט נאָר הייליק, ס׳איז אויך — פראַפאַן גירעט — אינטערעסאַנט, אינטערעסאַנט ביז גאָר, אינטערעסאַנט אויך פאַר דעם, וואָס האָט נישט פאַר קיין שום באַזונדערע פיעטעט, פאַר דעם, וואָס קומט קיין א״י אָן שום פאַראויסדיקן סענטימענט, בלויז, כדי צו לעשן זיין גיריקייט נאָך רייזן און באַזוכן, נאָך איינדרוקן און עמאציעס.

דען עס איז א״י אַלזייטיק און האָט אין זיך גינוג, כדי צו באַפרידיקן יעדן באַזוכער, צו וואָסערן סוג ער זאָל נישט גיהערן. צי עס האָט עמיץ אַ פּאָעטי־שע נשמה וואָס באַגייסטערט זיך מיט שיינע פּייזאַזשן, צי ער זוכט עקזאָטיק, צי ער האָט א חוש פאַר אַרכעאָלאָגיע, צי ער וויל זיך באַקענען מיטן אָריענט מיט אַן-אָריגינעלן מישמאַש פון אייראָפּעאיזם מיט אַזיאַטישקייט — יעדער איינער גיפונט דאָרט פאַר זיך אַ ברייט פעלד פון באַאָבאַכטונגען. יעדער האָט דאָרט די מעגלעכקייט צו באַפרידיקן זיינע ספּעציפישע נייגונגען און פאַראינ־טערעסירונגען,

פיל מער אינטערעסאַנט אָבער ווי די אַנטציקנדיקע נאַטור־בילדער און די טויטע מאָנומענטן פון אור־אַלטער פאַרגאַנגינהייט, איז דאָס דאָרטיקע פולסירנדיקע לעבן, די מאַקסימאַל שעפערישע קעגנוואַרט, דער קאָלאָסאַלער טעמפּ פון פו־נאַנדערבוי, די העראָאישע גיראַנגלען מיט פעלז און באַקציל, מיט כראַפּישן קליפאס און קינדזשאַל פון רוי־ווילדער בעסטיע אין מענטשלעכער גישטאַלט. און שוין ביז גאָר אינטערעסאַנט, ניין, נישט נאָר אינטערעסאַנט, אויך היפש באַלערנד, נאָכמער, היסטאָריש און וועלט־באַדייטנד, זענען די געוואַגטע און אָריגינעלע סאָציאַלע עקספּערימענטן, וואָס ווערן גימאַכט אין יענים קליינינקן ווינקעלע פונים אַזיאַטישן וועלט־טייל.

און כדאי זיך אויף די דאָזיקע אייגנאַרטיקע פּרואוון אָפּצושטעלן.

• • •

„אוטאָפּיע" — אַזוי האָט גיהייסן דאָס, זיינער צייט באַרימטע ווערק פון טאָמאַס מאָרוס, וואָס איז דערשינען אין 1516. אוטאָפּיע באַטייט אויף ניי־גריכיש: אַ לאַנד, וואָס עקזיסטירט נישט אין דער ווירקלעכקייט, אַ לאַנד, וואָס איז אַ פּראָדוקט פון דער פאַנטאַזיע. און אַזעלכע איז טאַקי גיוועזן די אינזל, וואָס מאָרוס האָט אינים דערמאַנטן בריוו באַשריבן. די געאָגראַפיע ווייסט נישט פון אַזאַ מקום. מאָר׳ס אָבער האָט זיך אויספאַנטאַזירט אַזאַ אינדזל, וואו די ווירטשאַפט איז באַזירט אויף קאָלעקטיווע יסודות, וואו עס הערשט אַ יושרדיקע אַנ־אָרדינונג פון גלייכהייט און פרייהייט, און וואו די באַפעלקערונג לעבט אין אַבסאָלוטן וואויל און גליק.

עס איז אַן־אייביקע מענטשלעכע שוואַכקייט: ווען די ווירקלעכקייט ווערט צו ברוטאַל, ווען דאָס רעאַלע לעבן הייבט אָן צו ווערן אומדערטרעגלעך, אַנט־לויפט מען אין דער וועלט פון פאַנטאַזיע. מע לאָזט די אימאַגינאַציע זיך פו־נאַנדער־שפּילן. מע לאָזט איר מאָלן זיסע בילדער און מע וויל, וויינגסטנס, אין דער פאַנטאַזיע זיך פאָרשטעלן דאָס, וואָס מע קען אין דער רעאַליטעט נישט דערגרייכן. אין שווערע ליידנס־מאָמענטן פון דער גראָער ווירקלעכקייט באַגערט מען, ווייניקסטנס, אַזאַ אָנגינעמע אָטים פּויזע, און כאָטש מע ווייסט, אַז עס איז נאָר פאַנטאַזיע, פילט מען פון דעסט וועגן דערין אַ גיוויסע גינוג־טואונג.

אַזוי און נאָר אַזוי האָט מען אויסגינומען מאָרוסיס בוך, און אַזוי האָט עס אויך פאַרשטאַנען דער מחבר גופא. עס איז מוראדיק די סאָציאַלע אומגירעכטיקייט אויף דער וועלט. עס האָט קינס זינד, דער ערשטער ברודער־מאָרד, גילייגט זיין בלוטיקן חותם אויף דער גאַנצער גישיכטע פון דער מענטשהייט, און עס לאָזט זיך דער דאָזיקער חותם נישט אָפּוואַשן. תמיד און אומיטום — ברידער־קאַמף, תמיד איז דאָס מענטשלעכע גישלעכט פאַרוואַנדלט אין פיינטלעכע מחנות, וואָס לאַקערן אויף זיך קעגנזייטיק און וואַרטן נאָר אָפּ די גילעגנהייט זיך איינצושלינגען, תמיד שטעלט מיט זיך פאָר די וועלט אַ גרויסן מאַגאַזין אָנגיפּולט מיט אויפרייס מאַטעריאַל, אומיטום שנאה, אינטריגיס און ביי זווייליקע מאַכינאַציעס, אומיטום אונטערדריקונג און אויסנוץ, אומיטום איז אויף איין זייט פאַראַן איבערפליסלעך גליק און אויף דער צווייטער טראַגיש־אומגליק.

ברר, ווי אַנטלויפט מען פון עס פונים דאָזיקן גיהנום?

און ער איז אַנטלאָפן מאָרוס — קיין אוטאָפּיע. ער האָט פאַראייביקט אין דער ליטעראַטור יענע בענקיניש, וואָס איז באַהאַלטן פון אייביק אָן אין די טיפסטע קעמערלעך פון דער מענטשלעכער נשמה, נאָך אַ שענערער און בעסערער וועלט, נאָך אַ ליכטיקערער און גליקלעכערער צוקונפט. אוטאָפּיע — האָט ער דער דאָזיקער וועלט אַ נאָמען גיגעבן. אַ, אוטאָפּיע איז אמתדיק גליקלעך, דאָרט אַרביטן די מענטשן האַרמאָניש, דאָרט לעבן זיי פרידלעך און אויפריכטיק־ברידערלעך און אַבסאָלוט צופרידן.

אָבער אוטאָפּיע איז ליידער נאָר פאַרבליבן אַ פאַנטאַזיע, אין דער ווירקלעכ־קייט האָט אַזאַ אינדזל נישט עקזיסטירט, און האָט מען פון דאַן אָן גיוואָלט טרעפלעך כאַראַקטעריזירן ענלעכע פאַנטאַסטישע טרוימעריייען, האָט מען זיי איראָניש קורץ באַצייכנט: אוטאָפּיע.

יאָ, עס זענען גימאַכט גיוואָרן שפּעטער, אין דריי הונדערט יאָר אַרום פּרואוון אַזעלכע קאָלאָניעס צו שאַפן אין דער ווירקלעכקייט. עס האָבן די באַגרינדער פונים אַזוי גירופינים, אוטאָפּיסטישן סאָציאַליזם, ראָבערט אָוען, שאַרל פוריע און סען סימאָן אינים אַכטצנטן און ניינצנטן יאָר־הונדערט גיפּרואווט איבער־טראָגן מאָרוסיס ליטעראַרישע פאַנטאַזיע אין דער ווירקלעכקייט. עס זענען קאָאָפּעראַטיווע פאַבריקן גיגרינדעט גיוואָרן און זאָגאָר ספּעציעלע קאָלעקטיוון פאַרלייגט גיוואָרן, דאָס האָבן גיזאָלט זיין קאָמוניסטישע רעפּובליקן, באַזירט אויף די יסודות פון גירעכטיקייט, דעמאָקראַטיע און קאָאָפּעראַציע. דאָס זענען גיוועזן ראָמאַנטישע פּאַרמעסטן איבערצואַנדערשן די וועלט, אָן רעוואָלוציע און בלוט־פאַרגיסונג, אָן פייער און שווערט, איבערצואַנדערשן זי אויף אַ רואיקן פרידלעכן אופן, אויפן וועג פון אויסשליכלעכן אויפבוי. נישט צושטערן האָבן זיי גיוואָלט, די אוטאָפּיסטן, נישט ברעכן און פאַרניכטן, נאָר בלויז בויען נעבן דער איצטיקער קאָרומפּירטער וועלט באַשאַפן אַ צווייטע, בעסערע, אַ מוסטער־וועלט פון יושר און אידעאַליזם, און זאָל נאָר, האָבן זיי זיך גיזאָגט, עקזיסטירן אַזאַ גוטער מוסטער, זאָל נאָר אויפשיינען די זון פון גירעכטיקייט, וועט שוין ממילא דאָס שלעכטס צושמאַלצן ווערן אין אירע שטראַלן.

יאָ, אידעאַל און ערלעך זענען גיוועזן די כוונות פון די דאָזיקע מענטשן־פריינט, אָבער, ליידער, האָט זיך זיי דער פּרואוו נישט איינגיגעבן. די דורך זיי גישאַפינע קאָלעקטיוון האָבן לאַנג קיין קיום נישט גיהאַט. סבות? נאַטירלעך איז פאַראַן אַזעלכע איבערגינוג. נאַטירלעך גיפונט יעדער איינער אויס אַנ־אַנדערע סיבה. עס איז דאָך אַנ־אַלטער כלל, נאָך אַ דורכפאַל איז יעדער איינער אַ חכם און באַווייזט מיט ק״ן טעמים, אַז אַזוי האָט עס גימוזט זיין און נישט אַנדערש, אַז דער פּלאַן איז באַלד גיוועזן נישט לאָגיש, נישט רעאַל א. אַז. וו. א. אַז. וו. אָבער צו וואָס זיך חקרינען וועגן די סבות פון דעמלט־דיקן דורכפאַל. אַ פאַקט, אַז איצט איז די אוטאָפּיע אויפגישטאַנען תחיית המתים, און שוין נישט אין דער ליטעראַטור, נאָר טאַקי אין לעבן.

אוטאָפּיע איז שוין היינט נישט קיין לאַנד, וואָס עקזיסטירט נאָר אין דער פאַנטאַזיע, זי איז אַ ווירקלעכקייט, און ווייסט איר וואו זי גיפונט זיך? צו אונדזער גרויסער הנאה און שטאָלץ, טאַקי אין אונדזער לאַנד. אין א״י. קוקט זי צו צו אונדזערס אַ קיבוץ און איר האָט פאַר זיך די רעאַליזאַציע פון דער אוטאָפּיע. עס איז דער גלגול פון אַנ־אידיי, זי האָט נישט גיקענט רעאַ־ליזירט ווערן דאַן, ווען די גרויס־אינדוסטרי איז נאָך נישט גיוועזן אַנטוויקלט, און לסוף האָט זי גאָר באַקומען איר פאַרקערפּערונג אינים צוואַנציקסטן יאָר־הונדערט, אינים יאָר־הונדערט פון הויך־אַנטוויקלטער טעכניק, פון גרויס־קאַפּיטאַליזם, פון אָנגיצויגינע ביז גאָר קלאַסן־דיפערענצן.

דען אַזעלכע גירעכטיקייטס־רעפּובליקן, זענען עס אונדזערע קבוצים. יושר־אָאַזן אינים וועלטס־מדבר פון שרייענדיקער אומגירעכטיקייט און מוראדיקע עוולות. מאָלט אייך: מענטשן אַרביטן צוזאַמען, ווירקלעך „אַלע פאַר איינעם, איינער פאַר אַלע", האָט עמיצער ווייניק כוח און קען נישט אַזוי פיל באַאַרביטן ווי דער חבר, איז קיין בייז נישט, זיין חבר העלפט אים האַרציק צו, ער טוט זיין אַרביט און פאַרענדיקט נאָך די אויפגאַבע פון זיין שוואַכערן חבר, עס איז דאָך אַלימינס זאַך און עס קען דאָך נישט קיינער טון מער ווי ער קען. עס איז נישטאָ קיין הערשער און באַהערשטע, נישט קיין רוט פון בעל־הבית און נישט קיין קנעכטישע הכנעה. אָבער דיסציפּלין הערשט דאָך. עס איז דאָך אַלימינס זאַך. און די פּרעסע איז איינציק און אַליין די עפנטלעכע מיינונג פון דער קבוץ־רעפּובליק. מיר נייטיקן זיך נישט אין קיין חברים־גיריכט און נישט אין קיין שטראָפן, האָט מיר אויף מיין שאלה דערקלערט אַ קבוץ־לייטער. פּירט זיך אַ חבר נישט אויף גיהעריק און עס העלפן נישט די וואָר־נונגען פון דער לייטונג, ברענגט מען דעם ענין פאַרן פאָרום פון דער אַלגימיינער פאַרזאַמלונג, און קיין גרעסערע שטראָף ווי אַ מאָראַלישע פאַראור־טיילונג פון דער דאָזיקער פאַרזאַמלונג, איז גאָר פאַר אונדזערס אַ חבר נישט בנמצא.

און אַז מע טיילט זיך איין מיט די פּרוכטן פון דער מאַזאַלנער אַרבעט באַקומט יעדער איינער אַזוי פיל וויפל ער דאַרף. און, אַז ער האָט אויך עלטערן אין חוץ לאָרץ, וועלכע ער דאַרף שיקן שטיצע, באַקומט ער אויך דערויף, דען דאַרף מען דען עלטערן נישט שטיצן? און וואָלט דען דער חבר, ווען אויך ער זאָל צופעליק האָבן גויט־באַדערפטיקע עלטערן אין חו״ל, נישט טון דאָס זעלבע? עס איז דאָך אַזוי נאַטירלעך. און אַז מע ענדיקט די פיזישע אַרביט, נעמט מען זיך ווידער אַרביטן גימיינזאַם גייסטיק. לערנט מען איינער מיטן צווייטן און מע טיילט זיך אויך מיטן גייסטיקן פאַרמעגן. די קאָאָפּעראַציע באַציט זיך נישט נאָר אויף דער ווירטשאַפט, נאָר אויך אויפן גייסט. דען נישט קיין בלויז קאָאָפּעראַטיוו איז עס. וואָס פאַרפאַלגט נאַ־מאַטעריעלער פּראָפיט פאַר די מיטגלידער, עס איז אַ סך, אַ סך מער, עס איז אַ גירעכטי־קייטס פאַרפּאָסטן אויף דער זינדיקער וועלט. עס זענען נישט צופעליקע מענטשן, וואָס האָבן זיך פאַרבונדן בלויז, כדי צו אַרביטן קאָאָפּעראַטיוו — אויך דאָס איז גינוג סימפּאַטיש — אָבער ניין, עס זענען מענטשן גיקנעטן פון איין טייג, פון איין אידיי, פון דער דערהויבינער אידיי פון מלכות ש—י.

מע לעבט אין קבוץ, אויס דאַרף, כאָטש מע מוז זיך אָפּזאָגן פון פיל באַ־קוועמלעכקייטן.

כאָטש מ׳איז דאָרט אויסגישטעלט אויף גינוג שווערקייטן. די שטאָט רייצט, אירע מאָדערנע איינריכטונגען לאָקן, די גרויסע פאַרדינסטן קיצלען. אָבער מע בלייבט אין קבוץ, פעלדזן פעסט, ווייל נישט פּראָפיטלער איז מען, נאָר אידעאַליסטן, פּיאָנערן.

ניין, כ׳בין נישט מגזם, זייט מיך נישט חושד, אַז כ׳האָב זיך גילאָזן אין די וועגן פון מאָרוסן, דאָס איז נישט קיין פאַנטאַזיע, דאָס איז אויטענטיש, באַטירלעך, נישט אַלע קבוצים שטייען אויף אַזאַ הויך. אין טייל איז נייטיק אַנ־איבערלופּטערונג. טאַקי, ווייל דער קבוץ איז אַזאַ הויכע אינסטיטוציע פּאַסט זיך נישט יעדער איידער אַריין, אָבער פאַראַן אַזעלכע יושר־פאַר־פּאָסטנס, ווי כ׳האָב גישריבן. און, אַז ס׳ווערט שוין עמיצן צו פיל דערעסן די אַרומיקע קאָרומפּירטע וועלט און ער וויל פון איר אַנטלויפן, מוז ער שוין נישט דווקא אַנטלויפן אין דער וועלט פון פאַנטאַזיע, ער האָט שוין פאַר זיך אַ רעאַלע „אוטאָפּיע" —

די „אוטאָפּיע" פון צוואַנציקסטן יאָר־הונדערט.

די קדושה פון באַוואוינען א״י

שמחה באַרנשטיין

(לויט דער שיטה פון רבי נחמן מבּראַצלאַוו)

ווייל ס׳איז ידוע, זענען זוכה די צדיקים, וועלכע באַזעצן זיך אין ארץ־ישראל, צו גאָר הויכע און דערהויבינע מדריגות — וואָס פאַר אַ פּעולה האָבן דאָרטן די פּשוטע יידן, וואָס פאַר אַ ווירקונג האָט אויף זיי ישיבת ארץ־ישראל?

רבי נחמן בּראַצלאַווער זצ״ל דערקלערט אינדז דעם ענין אויף אַ זייער אייגנ־אַרטיקן אופן:

די טבע פון אכילה איז, אַז דאָס שפּייז ווערט פאַרוואַנדלט אין שפּייזער, ווען דער בעל חי עסט גראָז, ווערט די אכילה, דאָס אויפגיגעסינע גראָז אַ בעל חי, ווייל עס קומט אַריין אין אים, באַוועגט זיך מיט אים א. אַז. וו.

נאָך מער: דאָס עסן ווערט דאָך צוטיילט אין אַלע איברים. וואו נאָר דאָס עסן דערגרייכט, ווערט עס פאַרוואַנדלט אינים וועזן פון דעם איבר, וואו ס׳קומט אַריין. למשל, דער טייל עסן, וואָס קומט אַריין אין מוח, ווערט אַליין אַ שטיק פון מוח און דאָס חלק עסן, וואָס קומט אַריין אין האַרץ — איז אַליין האַרץ און אַזוי ביי אַלע איברים.

מיט דעם רעיון אַנטוויקלט רבי נחמן זצ״ל די כוונה פון פּסוק: ארץ אוכלת יושבי׳ — אַ לאַנד, וואָס עסט אירע באַוואוינער, ד. ה., אַז אירע באַוואוינער ווערן אויפגיגעסן, ווערן פאַרוואַנדלט — ווי ס׳איז דער כוח פון יעדער אכילה — אינים וועזן פון אוכל, פון דעם וואָס עסט, באַקומען — און ווערן אַליין גיהויבן — צו דער מדריגה פון ארץ־ישראל.

(ליקוטי מהר״ן).

רבי נחמן זצ״ל באַהאַנדלט אויך דאָס פּראָבלעם פון יסורי ארץ־ישראל און דערקלערט עס אויף זיין אייגנאַרטיקן דרך:

ולך ה׳ החסד, כי אתה תשלם לאיש כמעשהו (תהילים) — דער ענין פון ג—טלעכן חסד איז, דערמיט, וואָס השי״ת באַצאָלט מדה כנגד מדה, ווייל דאַדורך דערוויסט זיך דער מענטש זיינע חטאים, דורכן עונש דערזעט ער דעם חטא און ווייסט מיט וואָס און ווי אַזוי תשובה צו טון *).

און דער עיקר פון באַצאָלונג מדה כנגד מדה, איז אין ארץ־ישראל. אַ רמז דערצו איז: ארץ אוכלת יושבי׳, אוכלת זענען די ראשי תיבות פון אתה תשלם לאיש כמעשהו. (דאָרטן).

דער שטאַרקסטער רעיון, וואָס רבי נחמן זצ״ל ברענגט בנוגע די איינוואוינער פון ארץ־ישראל איז:

ווער ס׳וויל באמת זיין אַנ־איש ישראל, ד. ה., ער זאָל שטייגן פון מדריגה צו מדריגה — איז עס אים נישט מעגלעך נאָר דורך קדושת ארץ־ישראל, דער אַלע עליות, אַלע תפילות, וואָס דאַרפן האָבן אַנ־עלי׳ זענען נאָר דורך ארץ־ישראל.

(ליקוטי עצות).

דאָס הייסט: אַז ארץ־ישראל האָט אין זיך אַזאַ אייגנשאַפט, משפיע צו זיין פון איר קדושה אויף די, וואָס וואוינען דאָרט, זיי זאָלן זיין בכוח צו דערהייבן זייער ערדיש לעבן צו דער מדריגה פון אַ רוחניותדיק אצילות לעבן אין דעם זין פון „סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה".

און דאָס איז גיווען די כוונה פון השי״ת, מיטן איבערגעבן ארץ־ישראל אַלס לאַנד פון עם הנבחר, ווייל זיי וועלן וויסן, לויט די אָנווייזונגען פון דער תורה, ווי אַזוי אויסצונוצן די אייגנשאַפט פון ארץ־ישראל, זיין השפעה און קדושה.

עיני ה׳ אלקיך בה, ג—טס שטענדיקער בליק איז אויף ארץ־ישראל, דער אומאויפהערלעכער התגלות פון השם יתברך, די קלאָרע קלאָרקייט און לויטערע לויטערקייט פון אמונת השם, קען מען משיג זיין אין ארץ־ישראל. ס׳איז קעגנזייטיק די השפעה, אַזוי ווי ס׳איז די השפעה פון אלקית, פון זיין ג—טלעכן בליק אויף די שפע פון דעת און חכמה, אַזוי קען דעם מענטשנס שכלדיקער בליק משיג זיין שטאַרקער און עמפּינדלעכער — רוממות אלקית.

און מיט דעם דערקלערט ער דעם רעיון פון שויתי ה׳ לנגדי תמיד — שויתי ה׳ כ׳קען מיך האָבן אַנ־השגה וועגן בּהשפּער ווען לנגדי תמיד, ווען איבער מיר איז דער תמיד עיני ה׳ אלקיך בה, דער ג—טלעכער דעת, שפעדיקער שיין, דער אור פון אַ קלאָרער און קרישטאָלינער אמונה.

דאָס איז די מעלה פון די, וואָס באַוואוינען ארץ־ישראל. ס׳איז אַ שווערער קאַמף ביז מ׳איז משיג אָט די אַלע השגות, אָבער שפּעטער, ווען מ׳האָט שוין אַלץ אַדורכגיבראָכן, איז מען אַ העלד, ווערט מען אָנגירופן איש מלחמה.

(ליקוטי עצות).

רבי נחמן זצ״ל, וואָס האָט גיהאַט אַ גיוואַלטיקע תשוקה קיין ארץ־ישראל און מיט אַנ־אמתן מסירת נפש גיפאָרן אַהין — האָט אין אַלע זיינע דיבורים דערמאָנט ארץ־ישראל, דאָס לאַנד פון זיין שטאַרקן און הייליקן שטרעבן.

*) דערנ.יט פאַרשטייט מען די וועלט־קשיא אויף השי״ת באַצאָלט לאיש כמעשהו, מא וואָס פאַר אַ חסד איז עס. נאָ־ דער חס־ איז דערמיט, וואָס מיטן באַצאָלן מדה כנגד מדה, דערקענט ער זיך אויפן חטא, ווייסט דעם פנם און ממילא — דעם תיקון.
ש. ב.

דער מאמר איז אַ פראַגמענט פון אַ גרעסער חיבור וואָס וועט בקרוב דערשיינען אין דער יידישער איבערזעצונג פון א. שנור.

הרב ד"ר משה אויערבאַך
פתח-תקוה

חנוך הבנות בארץ-ישראל

מטרת חנוך בנות ישראל בא"י ובגולה, להיות אמות לדור החדש נאמנות לד' ולישרא", לחנך את בניהן ובנותיהן ברוח התורה להיות גם הם שומרי התורה מתוך אהבת ד'.

יפה דרש לפני חרבה שנים הדרשן המפורסם הרב ר' נטע הירש ויס זצ"ל מירושלים: „כה תאמר לבית יעקב" אלו הבנות, „ותגיד לבני ישראל" שהיא תגד לבני ישראל האם היא צריכה להגד לבני ישראל ולשרש בלב הפעוטים אמונת ד' ואהבתו.

אם אמרנו שבת ישראל תהי נאמנת לד' ולישראל הדגשנו כבר המטרה הדתית הלאומית, כי לא נוכל להפריד בין תורת ד' ובין עם ד'. ובכלל עם ד' גם ארץ ד' ארצנו הקדושה, ואם זאת בארצנו הגולה עאכו"כ פה למי שזוכה לשבת באדמת הקודש ולחנך פה את בניו. אף שכל המשכיל יבין שיש מבט אשר קשה יותר להדגיש קדושת הארץ לעם היושב עליה מלמי שמצפה רק לבא שם, כי גדולה הסכנה לשלול ח"ו הקדושה מן הארץ אם כל צרכי החיים הכלכליים מחוברים לה. אמת כן מי שעושה א"י לקרדום לחפור בו מחלל קדושת הארץ. המטרה היא לקדש החיים הכלכליים, מטרה נשגבה אבל קשה. להבין שכל שפחה אשר תופחת אדמת הקדש מלאכת ד' היא עושה וכל מה שעושים פה באה"ק גם למצוא פרנסתנו, עבודת הקודש היא לבנות בנין ארצנו ברוח התורה. נסכם את מטרת חנוך בנות ישראל באה"ק להיות נאמנות לד' ולתורתו לעמו ולארצו. וכל מה שתעשה לרעיון הנשגב מוקדש היא לעבוד עי"ז ד' וישראל, ולבנות אה"ק ברוח התורה.

לפי המטרה הזאת יהי' החנוך והלמוד של בת ישראל באה"ק. החנוך הוא הנפש הלמוד הגוף. כדי שהנפש תהיה בריאה, צריכים לחנך את הילד באוירה בריאה באוירה של האמת אשר הילד ירגיש פה ולב מתאימים בשביל זאת. הדרישה העקרית לחנוך בת יעקב מורה י"ש אמתית, אשר תלמידותיה מרגישות שדברי' יוצאים מן הלב. רק אז יכנסו אל לבן.

יראת שמים אמתית היא ההנחה היא היסוד. אם בונים בית, בתחילה צריכים ליסד יסוד מוצק אבל היסוד אינו מספיק לדירה, עליו צריכים לבנות את הבית.

בית החנוך זהו בית הספר אשר בו ידיעות נמסרות לתלמידים ולתלמידות. בדורות הראשונים הרבה חשבו למותר ללמד את בנות ישראל גם ידיעות תורה שבכתב, באמרם גם אמותינו וגם זקנותינו בנות ישראל נאמנות היו וגם נאמנות יותר מבדורנו אנחנו ולא למדו תורה ויראה בבית ספר. אצל אמותיהן למדו כל הדינים הצריכים להן ודקדקו בם אולי יותר מבעליהן; הן הי' ,זכו יראת שמים בירכתי הבית. מי שדברו ככה לא התחשבו בדבר אחד אבל מכריע שבדורות הראשונים האוירה היתה אחרת כבימינו. כל האוירה של רחוב היהודים בפולניה היתה אוירה של תורה ויראת שמים. וממילא רגשי התורה והיראה נכנסו אל לב הבנות אבל עכשו אשר האוירה התקררה או גם הורעלה ר"ל צריכים להשפיע על חילדות רגשי האמונה מתוך חידיעה ומתוך ההבנה ע"כ למוד תנ"ך למוד הסדור הם לחנוך הבנות. נוסף לזה תולדות ישראל אשר הוא חלימוד אשר ביד מורה נלהבה ילהיב את התלמידות לכל קדשי עמנו ולקדושיו, מובן שפה באה"ק השפה העברית לא רק ממבט קדושתה כי אם גם ממבט דרישת החיים נחוצה היא מאד. ודוקא בזה אנחנו רואים ההמשך הפנימי בין דרישות הקדושה והחיים פה באה"ק.

כולם מודים שהחיים דורשים היום ידיעה רחבה בחשבון ועוד לימודים אחרים נוספים לזה כמו ידיעה הטבע כתיבת הארץ ודברי הימים. דבר גדול הוא לימוד מלאכת יד אשר בה האם העתידה תדע לקבל עליה בתוך קירות הבית חלק חשוב בכלכלת המשפחה ע"י תקון בגדיה ואם נחוץ גם להרויח ע"י עבודה בעד אחרים. בשנים האחרונות הרבה בתי ספר בצדק שמים לב גם על לימודי המטבח. עקרת הבית אשר עליה כל משמ"ת הבית הפנימית לא תסתפק לדעת סתם לבשל, נחוץ שהיא תדע את הערך וההיגיני של כל תבשיל ותבשיל וגם צריכה היא לעשות חשבון מפורט על ההוצאות של התבשילים לכל סעודה וסעודה עי"ז תאזן את מאזן כלכלת הבית מן הצד ההיגיני הן מן הצד הכספי. בינה יתרה נתנה לאשה גם במקצוע הזה אשר יותר ממה שבעלה מרויח במלאכתו היא תרויח ע"י סדר הבית.

לעתידות הרבה ילדות הלמודים המסחריים נכבדים מאד. על ידם התלמידה תמצא בנקל אפשרות לפרנס את עצמה כל זמן שלא תנשא ואח"כ היא תוכל לחיות עזר לבעלה גם במסחר.

———

מי שיודע עבודת בתי חנוך של בית יעקב בחו"ל אשר ברוב המקומות מוקדשת היא רק ללמודי קדש אולי נפלא בעיני שחכנסנו גם למודי חול אל פרוגרם של בית יעקב באה"ק אבל יבין מה שהקדמנו. כל החיים ודרישותיו פה באה"ק עומדים להתקדש. אין מקצוע ומקצוע שאין לו חלק בבנין ארצנו ועי"כ כל אחד ואחד הוא אבן נכבד לבנות בו פה את מקדש המעט הגדול אשר בס"ד כמו אתחלתא דגאולה ההכנה היא לבנין בית מקדשנו בהר ד' ב"ב.

דבורה גור-ארי

די יידישע פרוי אין ארץ-ישראל

(פון איר עפינונגס-רעדע אויפן בנות-צוזאַמענפאַר אין תל-אָביב)

ווען כ'-וויל רעדן וועגן די צילן און אויפגאַבן פון אונדזער באַוועגונג דאָ, אין א"י, וויל איך קודם שילדערן דעם אַלגעמיינעם אויסזען פון דער יידישער פרוי אין א"י, וועלכע באַשטייט פון דריי טיפּן. דער ערשטער איז דער טיפּ פון מערב-אייראָפּע, וואָס זייער לעבנס-אינהאַלט איז דאָס שטענדיקע נאָכיאָגן די מאָדע, לוקסוס אא"וו. מיט אָט די פרויען באַגעגנען מיר זיך על פּי רוב אין די שטעט, ביים ים-ברעג וכדומה. מע טרעפט זיי, די דאָזיקע מאָדערנע פרויען אין באָד-קאָסטיומען און פלידערן אויף פאַרשידענע אייראָפּעאישע שפּראַכן. זיי קלאָגן זיך אויף דעם הייגן לעבן, ווייל די הויז-דינסט אַרבעט גאָר ביז פיר אַ זייגער און די בעל-ביתטע מוז נעבעך אַליין דערלאַנגען דאָס נאָכט-עסן. די קליידער זענען פּינקטלעך לויט דער פראַנצויזישער מאָדע און זי מוז נעבעך ברענגען אירע קליידער פון חוץ לארץ. דער דאָזיקער טיפּ איז דער פּראָדוקט פון דער אייראָפּעאישער ציוויליזאַציע.

דער צווייטער פרויען-טיפּ, איז דער קליין-בירגערלעכער. די, וועלכע אַרבעט אין שטוב, אין גאַס, אָדער ביי אַ באַשעפטיקונג אין פאַך, פירט די ווירטשאַפט און דערציט די קינדער. אַזאַ פרוי ווידער, קלאָגט זיך אויפן שווערן, ביטערן לעבן אין ארץ-ישראל, ווייל אין חוץ-לארץ האָט זי גאָר נישט געוואוסט פון אַזעלכע אַרבעטן. די דאָזיקע פרוי אַרבעט געצוואונגענערהייט, אָן שום אינערלעכן רצון, ס'פעלט איר חיבת הא"י און זי פאַרמאָגט נישט קיין אידעאַלן, וואָס זאָלן איר פאַרגרינגערן די אַרבעט.

דער דריטער טיפּ, איז די אַרבעטער פרוי אין די קאָלאָניעס, אין דאָרף, ווי אין שטאָט, וואָס איז אָרגאַניזירט אין דער אַלגעמיינער אַרבעטער-אָרגאַניזאַציע. דאָס דעראַבערן די אַרבעט און ס'לאַנד, זענען עס דאָס, פאַר וועלכן זי ווידמען אירע כּוחות.

דער חילוק פון אָט די אַלע טיפּן פרויען איז, וואָס דער ערשטער טיפּ, די מאָדערנע פרוי, איז אַ פּאַראַזיטישער און ווירקט דעסטרוקטיוו אויף דער סביבה און אויך אינים לעבן, אַ קייגן וועלכן מיר דאַרפן קעמפן. אויפן צווייטן טיפּ קוקן מיר מיט רחמנות און ווילן אויסבעסערן איר לאַגע, פאַרלייכטערן איר לעבן און גיפונען פאַר איר עפּיס אַ דערהאַלטונגס-אירעע. אָבער איבערן דריטן טיפּ, פון דער אַרבעטער-פרוי, וועלן מיר זיך אַ ביסל ברייטער אָפּשטעלן, דערפאַר, ווייל ס'איז ביי זיי אַ מיש-מאַש פון ליכט און שאָטן, דאַרפן מיר פעסטשטעלן, לויט אונדזער השקפה, זייער אייגנטלעכן מהות; פון איין זייט: — אַ לעבן מיט אַ תוכן, אַרבעט פאַרן אויפבוי פון לאַנד. ס'איז אָבער שוין ע'כט, וואָס עפּיס אַ גיפט טראָגט זיך אַדורך אין דער אַרבעט פון די פרייע, וואָס שאַדנט ס'גאַנצע אויפגיבויטע לעבן. אָבער פאַר וואָס זענען קאַליע גיוואָרן די מעשים פון דער דאָזיקער אַרבעטערין? וועלכער גיפט נאָגט אין זייער מחנה?

כדי זיך דאָס צו דערוויסן, מוזן מיר פעסטשטעלן, אַז די דאָזיקע אַרבעטערין האָט איבערגעריסן מיט תורת משה, האַלטנדיק, אַז דאָס שטערט צו איר פאָרטשריט. אַלע פעדים האָט זי איבערגעריסן מיטן יידישן עבר און זיך אָנגעהויבן באַציען מיט אַ פולשטענדיקער נעגאַציע צו אַלע פאָלקס-הייליקטימער צום עתיד פון יידישן פאָלק און זיין אייגנאַרטיקע ראָל צווישן די פעלקער. זי האָט זיך געשאַפן אַ נייע קולטור אויפן אָרט פון אונדזער אַלטער און אייביקער תורה און טראַדיציע און די רעזולטאַטן פון אַזאַ מוראַדיקער דעגענעראַציע זענען גרויזאַמע, די רעזולטאַטן זענען אינים געשטאַלט פון אויפברעכן די הייליקסטע צוימען און זיי אויפן ערגסטן אופן פאַרשוועכן.

ס'איז מוראַדיק, דאָס, וואָס ס'געשעט אינים הייליקן לאַנד. דאָס יידישע פאַמיליע-לעבן, וואָס איז שטענדיק גיוועזן אַ מוסטער פאַר אַלע, איז צובראָכן און געשענדעט. דאָס לעבן פון דער יוגנט אין די קבוצות איז אומגעהויער שענדלעך. די יידישע צניעותדיקע טעכטער טרעפן זיך דאָרט מיט אַ פאַרדאָרבענער יוגנט, ווערן זיי דאָרטן פאַרפאַלן און ווייסן אַפילו נישט דעם וועג צוריק. די סכנה פון חורבן און צופאַלונג שוועבט איבער דער תקופה, וואָס איז ביז איצט געשאַפן געוואָרן.

צי קענען מיר דערלויבן צו בויען און גלייכצייטיק צושטערן? צי קענען מיר דערלאָזן באַצאָלן אַזאַ טייערן פרייז פאַר יעדן ציגל וואָס ווערט געלייגט אינים בנין פון אונדזער לאַנד? ווען מיר וואָלטן געוואוסט, אַז תורת משה פאַרווערט אונדז די אַרבעט און דורך דעם וואָלט אוממעגלעך געווען דאָס אויפבויען פון לאַנד, וואָלטן מיר אויך געענטפערט הונדערט-פּראָצענטיק: מיר ווילן נישט בויען דאָס לאַנד אין אַזאַ גייסט. מיר ווילן נישט אָפּטיילן די וואוינונגען פון די עלטערן און קינדער באַזונדער, כּדי זיי, די אַלטע יידן, זאָלן נישט צוזען דאָס פּריצות פון די קינדער, כּדי אָפּצוטיילן די מאַרק-סיסטעם פון די יידן. ניין! נישט אינים גייסט פון מאַרקס קען ארץ-ישראל געבויט ווערן, נאָר אינים גייסט פון ישראל סבא, נישט ח"ו דערווייטערן זיך פון מקור, דורכן איזאָלירן דאָס אַלטע דור, דורכן פאַרשליסן די עלטערן אין אָפּגעזונדערטע מושב זקנים'ס. ניין! מיר טאָרן נישט אַרבעטן, אַזוי וואָלטן מיר געזאָגט, ווען מיר וואָלטן געפונען אין דער תורה אַ סתירה צום אַרבעטס-געדאַנק.

אָבער ס'איז נישט אַזוי. פאַרקערט, אַדרבא, „ששת ימים תעבוד" (זעקס טעג זאָלסטו אַרבעטן) „יגיע כפיך די תאכל" (ווען דו עסט די מי פון דיינע הענט). די גרעסטע יידישע חכמים זענען געווען בעלי מלאכות ווי: ר' יצחק נפחא, ר' יוחנן הסנדלר א. אַנד. ווי אַזוי פּאַסט זיך די תורה צום זייען און פלאַנצן? אַ גאַנצער סדר פון משנה, גאַנצע מסכתות אין תלמוד זענען געווידמעט דער פראַגע פון ערד-אַרבעט און אירע פּראָצעסן. ס'איז אַלזאָ פאַר אונדז נישט קיין פראַגע פון כשרער אַרבעט, נאָר "פון כשרן ציל, צו וועלכן ציל מ'אַרבעט. צו וועלכן ציל אַרבעט מען? אויב דער ציל פון דער אַרבעט איז צו שאַפן אַ נייע רעליגיע און דורך דער רעליגיע צו פאַרגעסן אונדזער עבר. אויב דאָס בויען פון אונדזער לאַנד דינט צו צוברעכן אַלע צוימען פון צניעות און מאָראַל — פאַרשטייט זיך, אַז תורת משה איז אין אַבסאָלוטער קעגנערשאַפט צו אַזאַ צושטערערישער אַרבעט.

זעקס טעג זאָלסטו אַרבעטן און אין זיבעטן טאָג איז — שבת, די גאַנצע זעקס טעג שטרעבט מען צום שבת. די אַרבעט אין די וואָכן-טעג איז נאָר פאַר דער קרועה פון אַ שבת, וואָס איז משפּיע אויף דער גאַנצער וואָך.

בנות-אגודת-ישראל ווייס, אַז ס'איז אוממעגלעך זיך פאָרצושטעלן דאָס יידישע פאָלק אָן שבת. ס'איז נישט מעגלעך אַ גאַנץ און געזונט יידיש לעבן אָן שבת. די אַרבעט פאַרמאָגט דעריבער צוויי עיקרים: אַ דערהויבענעם און אַ נידעריקן. אויב די אַרבעט פאַרפלעכט זיך אין דעם שבת, אין דער קדושה, דעמאָלט איז זי דערהויבן און אויב די אַרבעט איז אַ ציל פאַר זיך, דעמאָלט איז זי מסוכּנדיק און מוז חרוב ווערן.

אַנטקעגן דער אַרבעטנדיקער פרוי, וואָס האָט אָראָפּגעוואָרפן פון זיך די קרוין פון תורה ומצוות, שטייט די טאָכטער פון אגודת-ישראל מיט איר כשרער און ברכהפולער אַרבעט.

אונדזערע חברות האָבן ערשט נישט לאַנג אָנגעהויבן אַריינצוקומען אין לאַנד, אָבער איצט איז שוין די דאָזיקע עלי' אַ סיסטעמאַטישע. פון צייט צו צייט קומען פרישע עולות, וואָס זענען צוגעגרייט געוואָרן אין די הכשרה-קיבוצים פון אגודת-ישראל, גייסטיק און פיזיש, כּדי צוזאַמענעמען די אַלע כּוחות און זיי פאַראייניקן אין איין בונד, איז געשאַפן געוואָרן די בנות-אגודת-ישראל-אָרגאַניזאַציע אין ארץ-ישראל. די דאָזיקע באַוועגונג בינט צוזאַמען די אגודיסטישע עולות, שמידט אין זיי אויס דעם ווילן צו געמיינזאַמער אַרבעט, שאַפט פאַר זיי די געזעלשאַפטלעכע סביבה, וואָס איז באַלעבט פון תורה ומסורה און איז געטריי דעם רעיון פון דעם אומאָפּהענגיקן תורה-יידנטום. אין די כוואַליעס פון דער צייט, איז זי אַ שוץ-מויער אַקעגן יעדן פרעמדן איינפלוס. זי האָט זיך נישט פאַרפלאָנטערט אין דער מחלוקה פון די פאַרטייען, וואָס זענען פאַרפרעמט געוואָרן פון יידישן גייסט.

בנות-אגודת-ישראל שטייט פעלדז-פעסט אינים פּראָגראַם פון דער תורה הקדושה, אין איר גאַנצקייט און די טרעגער פון דער תורה זענען אירע וועגווייזער אין אַלע-פראַגן פון לעבן. „בנות" טראָגט אַ תורהדיקן כאַראַקטער, אָן וועלכער ס'איז פרעמדער השפעה. די הויפּט-ראָל פון אונדזער אָרגאַניזאַציע איז נישט פּראַקטישע נאָר העכערע צילן, מאָראַלישע און אידעאישע. צוליב דעם דאָזיקן ציל האָט „בנות" אָרגאַניזירט אַלע יידישע טעכטער, וואָס שטייען אונטער דער פאָן פון אגודת-ישראל, פאַראייניקן זיי אין איין ווירקנדיקער און לעבעדיקער קערפּערשאַפט. דען, נאָר אַן אָרגאַניזירטע קערפּערשאַפט קען ווערן אַן איינפלוס-רייכער פאַקטאָר אינים באַשטימען דעם געזעלשאַפטלעכן סדר אין ארץ-ישראל ברוח התורה.

די אויפגאַבע פון „בנות" איז צו ווייזן דער יידישער פרוי בכלל די גרויסע, הייליקע ווערטן, וואָס זי האָט אַזוי לייכט פאַרלאָזן, צו ווירקן אויף איר און איר וועקן צוריק צו קערן צום מקור פון תורת משה. די אויפגאַבע פון „בנות" איז צו ווייזן איר שוועסטער, אַז דאָס גליק באַשטייט נישט אין אַרבעטן צוזאַמען מיט מענער אין קהלה, אָדער אין שטאָט-ראַט, איר כבוד באַשטייט אין איר פנימיות און נישט אין הפקרות, די אויפגאַבע פון דער יידישער פרוי איז נישט אַרויסצוגיין אויפן קריגס-פעלד פון פּאָליטישע קאַמפן.

די יידן האָבן געוואוסט נאָך פון לאַנג ווי אָפּצושאַצן די פרוי אַלס הויפּט-יסוד פון יידישן הויז, אַלס יסוד פון גאַנצן פאָלק. ווען די מלאכים זענען געקומען צו אברהם און געפרעגט זיך אויף שרהן, איז געווען דער ענטפער: „הנה באהל", זי איז אין געצעלט, איר אויפגאַבע איז צו זאָרגן פאַרן געצעלט פון פאָלק. אונדזער מוטער שרה איז געווען די ערשטע, וואָס האָט געגעבן אַזאַ דערהויבענעם מוסטער פון דער יידישער פרוי. די יידישע פרוי האָט אַזעלכע גרויסע און הייליקע אויפגאַבן אין איר פאַמיליע-לעבן, אַז זי וויל נישט און טאָר נישט אַרויסגיין אין פּאָליטישן לעבן.

דערפאַר צינט זי אָן די ליכט אין שטוב, אין געצעלט פון יידישן פאָלק און דערפאַר באַציט זיך די תורה צו איר מיט כבוד און זי, די טראַדיציאָנעלע יידישע פרוי האָט טאַקי פאַרנומען אַ חשוב אָרט אין דער יידישער געשיכטע און צו דערציען אַזאַ פרויען-דור שטרעבן מיר בנות-אגודת-ישראל.

מיר שאַפן דאָ, אין ארץ-ישראל, דעם טיפּ פון אַ יידישער טאָכטער, וואָס נערט זיך פון תורת משה, שטיצט זיך אויף טראַדיציע און אויב די צייט-באַדינגונגען צווינגען זי זאָל אַרויס גיין פון געצעלט, כּדי צו אַרבעטן, טאָ אַרבעטן זיי דעמאָלט און באַטייליקן זיך אינים אויפבוי פון לאַנד מיטן באַוואוסטזיין, אַז די אַרבעט איז נישט קיין „רעליגיע" און נישט דער אינהאַלט פון זייער לעבן, נאָר אַ געבאָט פון אייבערשטן. אירע אַרבעטס-טעג זענען געהייליקט מיט דער קדושה פון שבתדיקן טאָג און איר גאַנץ לעבן איז געאָרדנט און באַשטימט דורך דער תורה און טראַדיציע.

„בנות" ווייסן, אַז צוליב בנין הארץ, דאַרף מען נישט, חלילה, איבעררייסן מיטן עבר און מסורה. זיי ווייסן, אַז דאָס לעבן איז פּוסט, ווען די תורה פון אַרבעט פאַרנעמט דאָס אָרט פון דער אייביקער תורה.

בנות-אגודת-ישראל איז אין ארץ-ישראל טעטיק ביז גאָר און פאַרפעסטיקט נאָך די אַרבעט פאַר דער תורת-חיים. אין קוואַליטעט איבערשטייגט זי אַנדערע וואָס האָבן נאָר געאַרבעט פאַר קוואַנטיטעט. אין די קיבוצים פון אגודת-ישראל: גדרה, כפר-סבא, מחנה-ישראל און אין שטאָטישן קיבוץ פון „בנות" אין תל-אָביב און ערגעץ אַנדערש, אַרבעט די געטרייע בנות-חבירה מיט ליבשאַפט און איבערגעגעבנקייט צום אויפבוי פון לאַנד. ווען ס'קומט אָבער דער שבת, רוט זי אָן-אמתדיקע שבת מנוחה. נאָר אין אַזאַ קרייז קען מען זען ווי שיין ס'איז דער צוזאַמען-בונד פון תורה ודרך-ארץ, וויפל שלמות ס'איז פאַראַן אין אַזאַ אַרבעט און בנין, וואָס קומען אַרויס פון דער תורה.

מיר ווענדן זיך צו אונדזערע שוועסטער, וואָס האָבן פאַרלאָזט דעם אמתן וועג: קער צוריק יידישע טאָכטער אויף די אַלטע וועגן, ווייל זייער טרויעריק און ביטער קען ווערן דיין גורל, ווען וועסט עס נישט טון באַצייטנס. קער צוריק אויף דעם וועג, וואו דו ביסט תמיד געגאַנגען און געווען גליקלעך. זאָג נישט: „דער וועג איז פאַרגעסן, דער וועג איז פאַרלאָזן". ס'זענען נאָך דאָ די שפּורן פון אַמאָל, זאָלסט וויסן דעם צוריק, ווי ס'שטייט: הציבו לך ציונים שובי שובי בתולת בת ישראל אלה עריך אל (מאַך די צייכנס... קער צוריק יידישע טאָכטער צו ריינע וואוין-ערטער) און דעמאָלט וועט מקוים ווערן די נבואה: עוד אבנך ונבנית בתולת בת ישראל (כ'-וועל דיך נאָך אויפבויען און דו וועסט געבויט ווערן יידישע טאָכטער).

זאָל דאָס פייער פון דער תורה, וואָס האָט גאַנצע דורות באַלויכטן און געוואַרעמט, דערהאַלטן זיי צווישן די פעלקער, זאָל תמיד ברענען אויפן מזבח פון די זין און טעכטער פון אגודת-ישראל און זאָל זיך קיין מאָל נישט פאַרלעשן.

אלימלך שטייער

די איבערלעבינישן פון מרדכי, דעם חלוץ

(קבוצה, תל־אביב, ירושלים)

בלעטלעך פון אטאג-בוך (דערציילונג)

ירושלים.
דער ערשטער טאָג אין לאַנד.

כ־בין היינט אָנגיקומין קיין ירושלים.

אַראָפּ פון דער שיף אין חיפה. אין די אויערן זשומט נאָך דער גיטומל פון די אַראַבישע טרעגער ביים פּאָרט, דער הוירא-גיזאַנג פון דער צוטאַנצטער חברה אויף דער שיף — האָב איך זיך אַריינגיזעצט אין אויטאָבוס און גלייך אַוועק קיין ירושלים.

די איבריקע חברים, די גאַנצע כאַפּטע, וואָס זענין גיקומין מיט מיר צוזאַמין, זענין גלייך אַוועק אין דער קבוצה פון „השומר הצעיר".

איך גיי אויכיט דאָרט אַריין.

מיר גייען מיט גימיינזאַמע כוחות שמידן אַ ניי לעבן, מיר איבערייסן מיט אַלים אַלטן.

אבער פריער בין איך אַוועק קיין ירושלים.

צו-וואָס? המ... וואָס האָט מיך פּלוצים עפּיס אַ צי-גיטון קיין ירושלים? וואָס איז גראַד דער בוריג פּונים אַלטן לעבן, מיין ערשטע סטאַנציע און באַגעגיניש מיטן נייעם לאַנד?...

כ־ווייס אַליין נישט.

ניין... כ־ווייס יאָ. נאָר כ־שעם זיך עס צו אַנטפּלעקן, פאַר זיך אַליין.

די חברים האָב איך דערציילט עפּיס אַ בבא-מעשה מכוח קרובים אין דער אַלטער שטאָט. בוידים.

כ־וויל זיך אַליין אָפּגינאַרן. צו-וואָס?..

ס־איז קלאָר, דאָס איז די איינציקע סיבה.

אין דער היים, ביי דער באַן -- פאַרן אָפּפאָרן. אַ המון חברים און חברטיס. מע זינגט, מע פרייט זיך, מע פאַכיט מיט טיכלעך. אונדזער ראש-הקיבוץ שטייט אינים פענצטער און האַלט אַ פייערדיקע גיזעגנונגס-רעדע, רעט וועגן אונדזערע גרויסע אויפגאַבן.

דער צוג רירט שוין.

און מיט אַמאָל — דער טאַטע מיינער לויפט נאָך. זיין גרייז-גראָע באָרד שאָקלט זיך אויפן ווינט, מיר דאַכט זיך, אַז כ־זע עפּיס אַ פייכטקייט אין זיינע אויגן.

— גידענק, למען השם, מרדכי... זאָלסט לייגן דאָס קוויטל ביי דער כותל המערבי...

די חברים האָבן גילאַכט. איך בין רויט גיוואָרן, אָבער כ־האָב גיפילט, אַז אין האַלדז האָט מיך עפּיס גינומין שטיקן.

ס־איז מיך מיטאַמאָל באַפאַלן עפּיס אַזאַ מין רחמנות אויף מיין אַרימין, אומגליקלעכן פאָטער, וואָס האָט זיך גיעלטערט פאַר דער צייט צוליב מיר, צוליב מיין פאַרלאָזן דעם „ריכטיקן וועג"...

יאָרן-לאַנג גיווען ברוגז מיט מיר — און איצט פאַרן אָפּפאָר מיינים קיין ארץ-ישראל, זיך איבערגיבעטן, גיקומין גיזעגינין, גיהאַלטן מיין האַנט אין זיינער, פאַרקוועטשט די אויגן און עפּיס גימורמלט:

— דער אויר פון ארץ-ישראל... דער אויר פון ארץ-ישראל..

און איצט, אַזוי נאָר, ווי כ־בין אַראָפּ פון דער שיף, האָט עס מיך אָנגיכאַפּט. כ־האָב מיך דערמאָנט אין טאַטן, אין זיין לעצטן בעטנדיקן בליק „ביים אָפּפאָר.

בין איך אַוועק קיין ירושלים. אָט בין איך דאָ. כ־האָב אַרומגיבלאָנדזשיט אין שמאָל-משופּעדיקע געסלעך און צוגיקומין צו דער כּותל-המערבי.

כ־האָב אַרויסגינומין דאָס קוויטל. כ־האָב איבערגילייענט.

„ג—ט, עפן די אויגן פון מרדכי, דער זון פון שמעון, ער זאָל צוריקקערן אויפן רעכטן וועג, העלף אים ג—ט, וואָרן ער איז אַ פאַרבלאָנדזשיט שעפעלע פון דיין סטאַדע".

כאַ... כאַ... כאַ...

כ־האָב גילאַכט? ניין, ס־איז פאַלש, ס־איז גיקינצלט, עפּיס אין האַרץ האָט גיגעבן אַ ציטער.

כ־האָב זיך אומגיקוקט, צי קיינער זעט נישט, שנעל אַריינגישטופּט דאָס קוויטל אין אַ זייטיקער שפּאַרע און... צי איז גיווען אַ טרערן?...

ירושלים.
אין זעלבן טאָג.

...כ־בין אַ פאַרפאַלינער מענטש.

יאָרן גיאַרביט איבער זיך, אויסצואָוואָרצלין די שיריים פון די ישיבה-בחורישע יאָרן; אַרויסגישפּרונגין פון די האַלאַכּליעס, איינצולייגן אַלץ, אַלץ וואָס דערמאַנט אין אַמאָל...

און גאָרנישט.

כ־האָב היינט גיביסן די פינגער ביז בלוט.

כ־האָב גיבלאָנדזשיט אין די געסלעך פון ירושלים, אַרום דער כּותל-המערבי. לויט מיין גאַנצער איינשטעלונג, על-פּי דער גאַנצער נייער תּורה, וואָס כ־האָב אַזוי גיריק איינגיזאַפּט די לעצטע יאָרן, וואַלגערנדיק זיך אין די הכשרה-קיבּוצים פון „השומר-הצעיר" — האָב איך דאָס אַלץ גידאַרפט האַסן מיט אַלע פיבערן פון דער נשמה.

אין גידאַנק האָט גאָר ביי מיר אַלץ אויפגיציטערט ביים דאזיקן אָנבליק. כ־ווייס נישט פאַר וואָס, אָבער מיטאַמאָל האָב איך זיך דערזעען אַ קינד אין חדר. פון דער וואַנט האָט אַראָפּגיהאַנגין אַ נאַפט-לעמפּל אין דרויסן איז ני-לעגן שניי.

דער רבי, רבי אָשרל, האָט אונדז נאָכן לערנין דערציילט מעשיות פון חורבן בית-מקדש. פון דער וואַנט, וואָס איז איבערגיבליבן און וואָס די שטיינער דאָרט רינין מיט טרערן..

איך האָב זיך מיט כּוח אָפּגישאָקלט.

וואָס זענין שטיינער? גאָרנישט, עדות פון אַן־אַלט פאַרשימלט לעבן, וואָס איז שוין לאַנג אַוועק.

און מיר זענין דאָך גיקומין בויען פרישע לעבנס-פאָרמין, אויפשטעלן אַלץ פון דאָס ניי. נייע אָרדינונג פאַר די אַרביטנדיקע עלעמענטן פון אַלע אומות, אויסוואָרצלין רעליגיעזע איבערבלייבינישן... אָפּיום פאַר די מאַסן...

אבער... וואָס איז די טרער אין אויג? וואָס דויערן דאָרטן אין די טיפינישן פון מיין איך עפּיס סטאַוויסטישע שיריים פון דורות?...

איך פאָר היינט צוריק אין אונדזער קבוצה.

איך אַנטלויף פון זיך אַליין...

קיבוץ „השומר הצעיר".
ביי נאַכט דעם... פון...

איך בין שוין דאָ אַ פּאָר וואָכן און קען זיך קיין אָרט נישט גיפונין.

דער פירער דיסקין, אַן־אַלטער חלוץ פון רוסלאַנד, האָט שוין אפילו גיזאָגט, אַז כ־וועל מוזן אַוועק פון קיבוץ, כ־בין אַ רעאַקציאָנערער עלימענט.

המ... אַ פּלא דאָס איז, די גאַנצע יאָרן, ווען כ־בין גיווען אין הכשרה-קיבּוצים, האָט עס קיינער נישט באַמערקט און אויך נישט איך אַליין. גיווען אַפילו פירער, אַליין גיפּריידיקט די זעלבע תּורות.

און דאָ פּלוצים...

אָנגיהויבן האָט עס זיך אַזוי:

ס־איז גיווען שבת נאָך דער אַרבּיט, איז זיך חברה צונויפגיקומין אין אַלגימיינים צריף אויף אַ שיחה.

גירעט האָט דיסקין.

ער איז, ווי תּמיד, גישטאַנין שטייף מיטן מאַרמאָרינים פּנים, אין אַ לעדערנער קורטקע. גיהאַט פאַרביסינע און עקשנותדיקע קינבאַקן און אַ צושויבערטע גזשיווע.

דער ערשטער טריט אין קאַמף פאַר אַ ניי לעבן, איז אַרויסצורייסן דאָס פאַרשימלטע איבערבלייבעכץ פון אַן־אַלטער וועלט, וואָס דרימלט אומבאַוואוסטזיניק אויף דעם דנא פון אונדזער אַלימינס נשמות.

פאַר אונדז זענין קיין הייליקייטן נישטאָ. מיר זענין צו אַלים גלייכגילטיק — טויט-גלייכגילטיק צו אַלים יענים. פאַר וועלכן אונדזערע אָבות האָבן גישטרעקט העלדזער.

אין וואָס מער אַ שימער פון אַ פאַרגעסינער הייליקייט טויכט אויף אין עמיצן פון אונדז, אויב פאַראַן נאָך אַן־איבערבלייבּיניש ביי עמיצן פון אונדז, וואָס ער פילט נאָך איצטער ביי זיין באַרירן — טאַ, דאַרף ער עס צוטרעטן מיט די פיס.

מיטן גאַנצן כּוח טרעטן, אַז אַלץ זאָל פּלאַצן.

זאָל יעדער פון אונדז וויסן — אַלץ הייבט זיך אָן פון היינטיקן טאָג.

מיר מוזן זיך לערנין פאַרגעסן. פאַר אונדז איז גאָר נישט גיווען...

איך בין מיטאַמאָל אויפגישפּרונגין פון אָרט, עפּיס אין מיר האָט זיך גיגעבן אַ רייס אָפּ. אפשר איז עס גיווען אַ שימער פון אַ פאַרגעסינער הייליקייט, אָבער מיר האָט זיך די גאַנצע צייט גידאַכט, אַז ער רעט דירעקט צו מיר און מיר האָט זיך אַלץ צובּונטעוועט. כ־האָב מיטאַמאָל דערפילט אַזאַ ברענינדיקן האַס צו דעם מענטש מיט דער לעדערנער קורטקע, מיטן מאַרמאָרינים פּנים און די פאַרביסינע ליפּן.

נעבן מיר איז גישטאַנין אַ בענקל, צונויפגישלאָגן פון ברעטער, האָב איך עס מיטן גאַנצן כּוח אַ שטופּ גיטון מיטן פוס, איז עס זיך צושפּרינגין אין אַלע זייטן.

— איך וויל נישט פאַרגעסן — האָב איך הייזעריק גישריגן, איך וויל נישט זיין קיין בּולגאַר און קיין טאַטער, וואָס איז היינט גיבוירן.

איך וויל נישט טרעטן מיט די פיס... איך וויל נישט, אַז אַלץ אין מיר זאָל פּלאַצן...

איך וויל נישט...

כ־בין גיוואָרן ווילד-היסטעריש.

אין צריף איז אַנטשטאַנין אַ בהלה.

בלויז דיסקין איז גישטאַנין קאַלט מיט זיין מאַרמאָרינים פּנים. ער איז צוגיגאַנגין נאָנט, גיקוקט מיר גלייך אין פּנים און גיזאָגט:

— חבר... מיר רעכינין זיך נישט מיט קיין סענטימענטן... די שוואַכע מוזן אַוועקגיין!

— אויב אין עמיצן איז שטאַרקער דאָס אַלטע ירושלים, ווי דאָס נייע פּאַלעסטינע — קען ער גיין גיזונטערהייט צו די, וואָס בויען אַ „יידישע מלוכה"...

מיר ווילן בלויז בויען אַ ניי לעבן און אַ נייע אָרדינונג פאַר אַלע מענטשן וואָס אַרבּיטן...

ער האָט אויף מיר גיקוקט גלייך, און ווען ער האָט גירעט פון אַלט ירושלים האָט זיך מיר גידאַכט, אַז ער לייענט פון מיר אַראָפּ מיין סוד...

בין איך אויף אַ ווייַלע גיוואָרן צוטומלט, זיך גיכאַפּט און אַרויסגיגאַנגין. אין דרויסן, נעבן צריף, האָב איך דערזעען עפּיס אַ גישטאַלט איז גיזעסן איינגיטוליעט אין אַ ווינקל און גישלוכצט.

ס־איז גיווען דבורה, די נייע חלוצה פון אַ גאַליציש שטעטל, וואָס איז ערשט אָנגיקומין דאָ אַהער.

זי האָט היינט דיזשור און גידאַרפט איינהייצן צום קאָכן, האָט זי זיך פאַרגעסן און גיפרעגט, ווען ס־קומט דער „שבת-גוי"...

האָבן אַלע אויסגישאָסן אין אַ גילעכטער.

— אהאַ... „די מאַמישיס קינד" אין קידוש פון טאַטישי האָסט שוין גיהערט?...

כאַ... כאַ... כאַ...

זי האָט דערנאָך איינגיהייצט און זיך אָנגיבריט די גאַנצע האַנט.

איך האָב אויף איר וואַרים אַ קוק גיטון.

— דבורה! — האָב איך גיזאָגט, טרעטן אויף דעם, וואָס איז אין האַרצן הייליק, קענין נאָר רוסישע בראָדיאַגיס...

— דאַרפסט נישט וויינין...

קבוצה „השומר הצעיר".
דעם... פון...

ס־איז שוין גיוואָרן אומדערטרעגלעך.

גאַנצע טעג הויערט עפּיס אויף מיר, ווי אַ שווערע משא, פון וועלכער איך וואָלט זיך גיוואָלט אָפּשאָקלין — און קען נישט.

אין די נעכט חלומט זיך מיר מיין אַלטער פאָטער, מיט דער גראָער באָרד און גוטע אויגן. איינגיהילט אין טלית און תּפילין, ווי ער פלעגט אַרומגיין גאַנצע טעג — און איצט ליגט ער אויף דער ערד. איבער אים שטייט עפּיס אַ הויכער יונג אין אַ לעדערנער קורטקע, מיט אַ צושויבערטע גזשיווע און טרעט אים מיט די פיס. מיטן גאַנצן כּוח טרעט ער. אַז אַלץ פּלאַצט אין אים און דער טאַטע שרייט, פון ווייטיק.

וועק איך מיך אויף אויפן הילצערנים פּריטש, אין גאַנצן אַ באַדעקטער מיט שווייס.

אַנומלט האָט דבורה, דאָס גאַליצישע מיידל גימאַלקן די קי אום שבת און אויסגיגאָסן די גאַנצע מילך.

דיסקין האָט צונויפגירופן אַ פאַרזאַמלונג פון די חברים.

ער האָט גיזאָגט, אַז טונקעלע רעליגיעזע שטימונגין האָבן זיך אַריינגיכאַפּט אין אונדזער קבוצה, אַז מע מוז דאָס באַקעמפן, אויסרוימין, ווי אַ קופּע אַלטע שמות, אַז די שוואַכע מוזן זיך אַליין באַזייטיקן.

פּלוצים, גאַנץ אומגיריכט, איז אויפגישטאַנין דער הויכער פראַנץ, אַ סטודענט אויפן דריטן יאָר מעדיצין, וואָס איז אַנטלאָפן פון היטלער-דייטשלאַנד און האָט אויסגישאָסן, שטרויכלינדיק זיך שטאַרק אינים עברית...

— המ... חבר. ס־איז ווערטער און נישט מער, ס־וועט קיינער נישט אָפּלייקענין, אַז מיר זענין אַנדערש... אַנדערש ווי אַלע אַנדערע... נישט קיין נפקא-מינה צי מיר זענין ערגער אָדער בעסער — אָבער אַנדערש זענין מיר... דאָס האָבן שוין לאַנג אָנערקענט אונדזערע שונאים — און זיי האַסן אונדז טאַקי, וואָסערע פעל מיר זאָלן נישט טראָגן... ביי אונדז, אין היטלער-דייטשלאַנד, האָט מען אונדז שוין לאַנג צוגיקלעפּט די לאַטע — „יידישער גייסט"... און ער איז דאָ. דער „יידישער גייסט"... מיר, די שוואַכסטע פון די שוואַכע, האָבן קיין אַנדער גיווער נישט גיהאַט אין קאַמף מיט אונדזערע שונאים — האָבן מיר דערפינדן „מאַראַל". „עטיק" און דערמיט פאַרסמט די כּשרע אַרישע נשמות... איצט ווילן זיי צוריקקערן צום קולט פון זייערע ווילדע אָבות. זאָל זיי וואויל באַקומין...

אָבער מיר? זאָלן מיר דאָס נאָכטון?

צי צו דעם זענין מיר דאָ אַהער גיקומין? צו דערגרייכן די מדרגה פון די ווילדע טויטאָנין? ניין, איך וויל נישט פאַרגעסן ווער איך בין, אַז איך בין אַ זון פון אַ פאָלק מיט אַ דורות-אַלטער קולטור...

אַ גאַנצע נאַכט דערנאָך האָבן מיר זיך גיוואָרפן אויף די גילעגערס און דיסקוטירט.

דיסקין איז נישט גיווען. ער איז אַזוי אַ וואָרט אַרויס מיט דער ביקס אויף די פּלייצעס צו האַלטן וואַך...

בכלל גישעען לעצטנס אין דער קבוצה אויסטערלישע זאַכן.

איינער אַ חבר, אַ בעסאַראַביש פּויערן-קינד, אַ יונג מיט ברייטע פּלייצעס, דער בעסטער אַרבּיטער אין דער קבוצה, האָט אַריינגישטאָכן אַ מעסער אַ צווייטן חבר, דעם שטילן גאַליציאַנער צבי, צוליב זהבה, אַ מיידל פון דער קבוצה...

ער האָט דערנאָך דערקלערט פּשוט:

אויף דער וועלט איז גאָרנישט דאָ. ס-עקזיסטירן נישט קיין שום מאַראַלישע גיזעצן. דאָס גאַנצע לעבן ווערט גיקעריוויט פון מאַטעריעלע אינטערעסן שטאַרקע זיגן, שוואַכע גייען-אונטער...

דאָס האָט ער איבערגיחזרט אַ פּאָר פראַזן פון דיסקינס אַ רעפעראַט.

ער האָט בלויז צוגיגעבן אַן־אייגינים פּירוש.

קבוצה „השומר הצעיר".
אַ טאָג נאָך יום־כיפּור

היינט גיי איך אַוועק פונאַנין.

אַלץ האָט דערפירט דערצו. ס־איז גיווען אַזוי אָנגיצויגן, אַז מ־האָט בלויז באַדאַרפט אַ ריר טון ס־זאָל פּלאַצן, אַ פונק האָט גיקענט ברענגין דעם אויסברוך.

אַזוי זאַמלין זיך די כוואַליעס ביז זיי רייסן אויף מיט שטורים.

נעכטן איז גיווען יום־כיפּור.

די קבוצה איז אַוועק אַרבּיטן אין פעלד ווי תּמיד.

איך בין נישט גיגאַנגין. נאָך עטלעכע האָבן זיך גיוואַקלט און זענין סוף־סוף פאַרבליבן. ס־זענין אויך גיבליבן די שוואַרץ-אויגיקע דבורה פון גאַליציע און דער הויכער פראַנץ, דער דייטשער סטודענט.

דאָס ערשטע מאָל האָב איך גיזעען ווי דאָס פּנים ביי דיסקין האָט זיך גיביטן.

ער איז גיווען בלאַס, די אונטערשטע ליפּ האָט אים גיציטערט.

ער האָט גיקוקט אויף מיר און גיזאָגט מיט אַ פאַרגליסן מויל:

— דו ביסט אַ ישיבהניק, אַ סאַרפּאַלינער ישיבהניק... דו מאַכסט קאַליע דעם גייסט אין קבוצה... דו מוזט אַוועק...

איך האָב אויף אים גיקוקט גלייך און אים גלייך אָפּגיענטפערט:

— דאָס ליגט אין מיין בלוט און גאָרנישט וועט דאָס אויסרייסן, אפילו די שטיוול פון אַ רוסישן בראַדיאַגע...

דערנאָך זענען גיקומען די חברה און זיך גינומען עסן אַ סעודה.

דער בוקאָווינער פּויערן־יונג האָט גיכאַפּט אַ שטיק ברויט, צוגילאָפן און עס גיוואָלט אַריינשטופּן ב־גוואַלט דבורהן אין מויל. זי האָט גישריגן, זיך גיריסן קאַנוואַלסיוו און אַלע האָבן גילאַכט.

דעמלט בין איך פּלוצים אויפגישפּרונגען, גיכאַפּט אַ בענקל און גיוואָרפן דעם בוקאָווינער אין קאָפּ אַריין.

ס־איז אַנטשטאַנען אַ בהלה. די מיידלעך האָבן ספּאַזמירט.

אַ גאַנצן טאָג און ביינאַכט דערנאָך האָב איך גיבלאָנדזשעט אין פעלד.

היינט האָב איך צוגיפּאַקט די זאַכן און גיי אַוועק.

דבורה האָט גיוויינט אין ווינקל, זי וויל אַוועק.

דיסקין האָט היינט גיזאָגט, אַז אויב נאָר איך וועל אַוועק, דער פאַרפּאַלינער ישיבהניק, וועט אַלץ שוין ווערן נאָרמאַל.

ס־הייסט, אַלע וועלן זיך אויסדרעסירן צו טרעטן מיטן שטיוול אויף דעם, וואָס עס ליגט אין אייגינים האַרץ...

תּל־אָביב.

אָוונט דעם... פון...

כ־בין אין תּל־אָביב.

כ־דריי זיך דאָ אַרום שוין אַ פּאָר טעג. כ־האָב גיאַרבעט טאָג־אַרבעט ביי בנין. כ־פיל זיך איינזאַם און פאַרשטויסן.

פון איין לעבן אַרויס — אין קיין צווייטן נישט אַריין.

די גאַסן, די בנינים, אַלץ קוקט מיר אויס אַזוי פרעמד.

כ־בין היינט אַריין אין אַ גיוועלבל קויפן „גזוז". אַ ראַדיאָ־אַפּאַראַט האָט גיגרילצט אַ פּוילישן שלאַגער און די פאַרקויפערקע רעט צו מיר אַ נאַלעווקער יידיש גיבראָקן מיט העברעאישע ווערטער... היימישקייט...

אָבער אַזאַ היימישקייט, וואָס פּיקט צו, וואָס הויערט שווער אויפן גימיט.

אין דער נאַכט קלער איך, וואָס מיך האָט דאָ אַהער גיבּרענגט און וואָס מיך בינט צו צום ראַזיקן לאַנד.

די מויערן פון די נייע בנינים רעדן צו מיר גאָרנישט.

נעכטן האָב איך אין גאַס גיטראָפן אַ באַקאַנטן פון מיין היים.

ס־איז דער הויקערדיקער לערער אַראַנזאָן, פון די ערשטע ציוניסטן אין שטעטל.

ס־האָט מיך דערמאָנט אין די ערשטע ראָמאַנטישע נאָך־מלחמה־יאָרן, די צייט פון דער באַלפור־רעקלאַראַציע.

אין בית־המדרש הינטערן אויוון, האָט מען דערציילט מעשׂיות וועגן דער גאולה, און אַ רערנער, אַ הויכער יונגערמאַן, מיט אַ בערדל, גאָלדינע ציין, איז גישטאַנען אויפן באַלעמער און גירעט מיט בלומידיקע מליצות וועגן הייליקן לאַנד, וואָס וואַרט אויף זיינע זין זיי זאָלן צוריקקערן און עס באַפרוכפּערן מיט זייער בלוט און שווייס...

דעמלט איז אַראַנזאָן אַרומגיגאַנגען מיט אַ בליישטיפט און אַ פּאַפּיר אין בית־המדרש און גיהייסן יעדן אונטערחתמינען צו פאָרן קיין ארץ־ישראל און דער־וויל האָט יעדער גידאַרפט איינצאָלן מזומן געלט.

איצט האָבן מיר זיך גיטראָפן. ער האָט זיך מיט מיר זייער דערפרייט און מיך צוגירעט כ־זאָל קומען היינט ביינאַכט אויפן רעוויזיאָניסטישן מיטינג.

ער איז היינט אַ רעוויזיאָניסט.

כ־האָב מיך מיט אַ מאָל דערמאַנט אין דיסקינס ווערטער: אויב אין עמיצן איז שטאַרקער דאָס אַלטע ירושלים ווי דאָס נייע פּאַלעסטינע, טאָ זאָל ער גיין גיזונטערהייט צו די, וואָס בויען אַ „יידישע מלוכה".

בין איך גיגאַנגען.

אין זאַל האָבן דעפילירט יונגלעך און מיידלעך אין ברוינע מונדירן.

ס־איז גיווען אַ פּראָטעסט־פאַרזאַמלונג קעגן דעם אַרעסט פון רעוויזיאָניסט, וואָס האָט יום־כיפּור גיבלאָזן שופר ביים כּותל־מערבי.

איך בין גיוואָרן נייגיריק.

מענטש זוכן אויפצובלאָזן דעם פלאַם פון הייליקייט אין האַרץ.

דער, וואָס איז גישטאַנען אויף דער בימה האָט גיזאָגט:

דער שופר־בלאָז איז גיווען אַ וועק־רוף צום יידישן פאָלק. מיר מוזן אויפריכטן די יידישע מלוכה אויף ביידע זייטן ירדן. ענגלאַנד וויל צומאַכן אונדזער מויל, שטערן אונדזער שופר־שאַל.

מיר וועלן קעמפן פאַר אונדזער כבוד...

איך האָב אַ קוק־גיטון אויפן רעדנער:

ס־איז גיווען — אַראַנזאָן.

איך האָב גיקוקט אויף זיין הויקער און אויף די זומער־שפּרענקעלעך, וואָס אויף זיין פּנים און כ־האָב מיך מיט אַ מאָל דערמאָנט, ווי אַ מאָל אין אַ פּאָגראָם־טאָג אין שטעטל האָט ער, אַראַנזאָן זיך באַהאַלטן אין אַ קעלער...

האָב איך זיך אויסגידרייט און בין שנעל אַרויס...

ירושלים.

נאָך חצות... דעם...

און איצט בין איך צוריק אין ירושלים, דאָס אָרט וואו מיינע פיס האָבן גי־טרעטן צום ערשטן, ביי מיין אָנקומען.

פון דער קבוצה, דורך תּל־אָביב קיין ירושלים... אַזוי פירט מיין וועג.

כ־האָב אַ גאַנצן טאָג גיבלאָנדזשעט אין די גאַסן. מיר האָט זיך אַלץ גידאַכט אַז כ־האָב פון עפּיס פאַרגעסן, אַז כ־זוך עפּיס, און כ־האָב זיך נישט גיקענט דערמאָנען וואָס.

אַלץ וואָס כ־האָב גיזען איז מיר אויסגיקומען אַזוי באַקאַנט.

און אַט היינט אָוונט, גייענדיק אין גאַס, איז פאַר מיר פאַרבייגיגאַנגען אַן אַ־לטערער ייד, וואָס האָט מיר אויסגיקוקט זייער קענטלעך. כ־האָב זיך צוגי־קוקט און כ־האָב דערקענט. ס־איז גיווען זאַנוויל שוחט פון אונדזער שטעטל.

אַן־אינטערעסאַנטע גישיכטע מיט דעם ייד.

איך בין נאָך גיווען אַ קינד, גידענק איך האָט מען גישמועסט אין שטעטל, אַז זיינוויל שוחט פאָרט קיין ארץ־ישראל.

אַ ייד אַ מקובל גיווען, אַ שאַרפער חסיד.

אין די לאַנגע, ווינטערדיקע אָוונטן פלעגט זיינוויל שוחט, צוריקגייענדיק פון שחט־הויז, אַ פאַרפרוירינער מיטן הויכן פוטערנים קאָלנער און דאָס שעכטל חלפים אונטערן אָרים — אָנטרעטן אין בית־מד־ש און ביים טיש מיטן גרויסן בליך־לאָמפּ דערציילן וועגן ארץ־ישראל.

ער איז דעמלט גיווען אין גאַנצן צופלאַמט און מיר קינדער פלעגן האָרכן מיט אָפ־נע מיילער.

מיין רבי, רב אשרל, האָט אונדז אין מיטן אָוועקגיריסן פום לערינען; האָט ער גישמעקט טאַביק און גיחוזקט.

— יאָ, פערציק יאָר גידענק איך, פאָרט שוין זיינוויל שוחט קיין ארץ־ישראל און ער איז נאָך נישט דערפאָרן...

ביז איינמאָל אַ פרימאָרגן האָט זיך שטעטל דערוואוסט. זיינוויל שוחט איז פּלו־צים פאַרשווינדן צון שטעטל, אַוועק בסוד פון די גאַנצע משפּחה — קיין ארץ־ישראל.

איצט איז ער גיגאַנגען מיט מיר.

אָ, שמעון מלמדס זון! האָט ער זיך דערפרייט און זיך גוט איינגיקוקט אין מיר. האַ... אַ ייד אַ צדיק דיין טאַטע. און דו ביסט טאַקע גיקומען קיין ארץ־ישראל? איי, מיר דאַרפן היינט האָבן יונגע מענטשן, מיט גלויבן אין ג — ט, צווישן די בויערס.

מיר אַלטע זענען שוין שוואַך, מיר קענען בלויז תּפילה טון פאַר אייך, דאָס יונגע דור, איר זאָלט נישט נכשל ווערן...

אַ סך יונגע מענטשן קומען אַהער. גיבענטשט איז זייער קומען. אָבער דער שטן פאַרמישט זייערע וועגן. וואָרן בויען ג—טס הויז איז אַ גרויסער נסיון.

קומען אַהער יונגע מענטשן און ווילן דוקא פאַרלעשן די פונקען, וואָס טליעט נאָך אין זייער האַרץ פון פאָטערס הויז און אַז דאָס תּייער צופלאַקערט זיך שטאַרקער אין אָנבליק פון הייליקן לאַנד, ווילן זיי עס מיט שטיוול צוטרעטן.

איך האָב זיך מיטאַמאָל דערמאָנט אין דיסקינען.

און אויך פאַראַן אַזעלכע, האָט דער אַלטער ווייטער גירעט, וואָס שמועסן הויכע ווערטער, אָן האַרץ. זיי ווילן פאַריאָגן דעם שטן מיטן בלאָז פון שופר, וואָס זיי בלאָזן לויטן אייגינים איינפאַל...

מיר האָט זיך דערמאָנט אַראַנזאָן, כ־האָב זיך פּלוצים דערזען שטיין פאַר דער כּותל־המערבי.

ס־איז גיוואָרן טונקל. די זון אַ רויטע קיילעכדיקע האָט זיך גיקאַלערט אויף די שפּוצים פון די בערג, וואָס האָבן זיך גינעפּלט פון דער ווייסנס. מענטשן

זענען גישטאַנען צוגיטוליעט צו די שטיינער.

אין מיר האָט מיטאַמאָל אויפגילויכטן, ווי איך וואָלט גיזוכט אַ לאַנג־פאַרלוי־רינע זאַך, וואָס כ־האָב לאַנג אַרומגיזוכט.

ס־איז גיוואָרן גאַנץ פינצטער.

פאַר מיינע אויגן האָט פּלוצים פאַרבייגישוועבט דער רוסישער חלוץ דיסקין מיטן כאַרמאַרינים פּנים און דער הויקערדיקער לערער אַראַנזאָן, ביידע האָבן זיך גיהאַלטן פאַר די הענט און זיך גידרייט אין קאַראַהאַד. פּלוצים איז מיר עפּיס איינגיפאַלן.

איך בין צוגיגאַנגען צו אַ שפּאַלט, אַ זייטיקע דורך קיינים נישט באַרירטע און פון דאָרט אַרויסגינומען אַ קוויטל.

דאָס קוויטל פון מיין טאַטן. כ־האָב עס דערקענט. ס־איז גיבליבן ליגן איינזאַם און פאַרגעסן אין אַ זייטיקן שפּאַלט.

כ־האָב עס אויפגיוויקלט און גילייענט ביים שיין פון לאָמפּ.

„ג—ט עפן די אויגן פון מרדכי דעם זון פון שמעון, ער זאָל צוריקקערן אויפן רעכטן, יידישן וועג. העלף אים ג—ט, וואָרן ער איז אַ פאַרבלאָנדזשעט שע־פעלע פון דער סטאַדע"...

נעבן מיר איז גישטאַנען דער אַלטער זיינוויל שוחט, שטיל גיפליסטערט, ווי ער וואָלט תּפילה־גיטון.

מיר דאַרפן נייטיק האָבן יונגע מענטשן, וועלכע זאָלן זיך אַריינוואַרפן אין נייעם לעבן און נישט לאָזן עס אָראָפּגליטשן פון גלאָז...

אַ ווײַלע האָב איך גיהאַלטן דאָס קוויטל אין האַנט דערנאָך האָב איך עס צוריק אַריינגילייגט אין שפּאַלט...

מיין שטערן האָט אָנגירירט דעם קאַלטן שטיין.

זאב פישר־שיין

אַגודיסטישע קבוצים אין ארץ־ישראל

צוריק מיט צוויי יאָר איז עס גיווען. ביים גרונטשטיין לייגן פון דער באַניי־סער טעטיקייט פון אגודת ישראל אין ארץ ישראל. אַ קליין הייפעלע אידעאַליסטן, מאַכן פּרובים און ביי אונדזערע פאַרהעלטינישן „גרויסע" פּרובים. עס שטראָמען ביסלעכווייז עולים, אונדזערע עולים אין לאַנד אַריין, אָן ציל אָן אַ וואוהין, יאָ, ביי אונדז איז אַלץ סטיכיש.

פון זיך אַליין שטעלט זיך דאָ אַלץ אויף. דער באָדן אַ לעבעדיקער און פוסטער, אַליין דער אינזשיניער, דער אַרכיטעקט און בוי־מייסטער און בעיקר די שוואַ־רצע אַרבעט איז גאָר גרויס. מיר דאַרפן ווערן דערציער פאַר אונדזערע חברים זיי ווייזן אַ וועג. אַלץ איז פאַר זיי פרעמד, און אפשר אויך פאַר גרעסערע פון זיי און עס איז אויך נישט קיין וואונדער! דער נחשון־שפּרינג פון דער אגודה־אַרבעט פאַר ארץ ישראל איז זיי אומבאַוואוסט און דעריבער איז אונדזער אויפגאַבע בכלל נישט גיווען לייכט, און אויך היינט צו טאָג פאָדערט זיי פיל מי און אָנשטרענגונג.

אגודת ישראל אין ארץ ישראל האָט פאַר זיך גאָר גרויסע אויפגאַבן און קודם כּל דאַרף זי דערפילן איהר חלוצישע אויפגאַבע: ממש צו בויען ארץ־ישראל אין גייסט פון אונדזער תּורה הקדושה. דער זין פון חלוציזם, אין פּשוטן באַגריף, פאָדערט צו שאַפן דעם ריכטיקן אַגודיסטישן קבוץ צוגיפּאַסט צום ארץ־ישראלדיקן האַרטן לעבן און אונדזערע חברים זענען דערצו נישט דער־צויגן געוואָרן. אונדזערע הכשרות אין חוץ־לאָרץ. שטייען נאָך ווייט נישט אויף דעם גיהעריקן ניוואָ. ס־פעלט נאָך די גיניטע האַנט וואָס זאָל זיי שאַפן און ווייזן דעם ריכטיקן וועג. ס־פעלט נאָך אונדזערע הכשרות די ארץ־ישראלדיקע לופט צום אָטעמען. צי ווייס דען אונדזערער אַ חבר פון וועלכער הכשרה ס־זאָל נישט זיין, אפילו אויבערפלעכלעך, אַ פּראָבלעם פון די ארץ־ישראל פּראָבלעמען? דאָ נישט לאַנג איז אַהערגיקומען אַ חבר פון וואַרשע, אַ פיינער חבר, אַ בר־אורין, רעט נישט שלעכט העברעאיש. האָט אַ נייגונג צו אַ קבוץ־לעבן. אַ יונגערמאַן אַ בן של קדושים און איך האָב זיך באַלד אָנגי־הויבן שרעקן פאַר זיין עתיד. איך האָב אים אָנגיהויבן פרעגן פון וואַנען זיינע ידיעות שטאַמען און איך בין באַלד דערפאַרן, אַז ער האָט פאַרפאַלגט די א״י־פּרעסע אין משך פון 2 יאָר. און אַט דאָ שטעקט די גיפאַר. מיר, ווען מיר ווייסן עפּיס, זענען מיר יונק פון דער פרעמד...

ווען מיר זענען צוגיטרעטן צו שאַפן דעם ערשטן אַגודיסטישן קבוץ אין ארץ־ישראל איז עס גיווען אַ זייער גיוואַגטער שריט, ווייל קבוצים זענען אין ארץ־ישראל נישט קיין נייעס, דער וועג אָן־אויסגיטרעטינער אָבער מיט אַגודיזם אָדער יידישקייט האָבן זיי קיין שייכות נישט. און נאָך וואָס: פאַר זיי איז דאָ גרייט אַ גיוואַלטיק גרויסער פינאַנציעלער און קולטורעלער אַפּאַראַט, אַ קרן־קימת מיט אַ קרן־היסוד, באָדן, הייזער און צריפים און אַלץ אַנדערע פון לעבעדיקן און טויטן אינווענטאַר, אַ גישולטער מענטשן־מאַטעריאַל, בקיאות אין מצב לויט אַלע פּרטים. און ביי אונדז? קיין באָדן נייט דאָ, קיין בקיאות, קיין געלט און וואָס יאָ? די באַשיידינע מיטלען זענען נאָך דאַן גאָר קליין גיווען, ערשט ביי דער התחלה. די מענטשן נייע נישט־דערצויגינע פּיאָנערישע און צי וועט עס גילונגען? דאָס איז גיווען אַ פראַגע פון להיות או לחדול און פאָרטזעצן אונדזער אַרבעט מוזן מיר. און דאָס האַרץ ציטערט. וואָס ווייטער?

• • •

אָבער וואַרטן און בלויז קלערן טאָר מען נישט און מע קען נישט. אַ גילעגנ־הייט מאַכט זיך און מיר גייען קיין כּפר־סבא. די פּרדסנים דאַרפן אַרבעטס־הענט, און מיר הויבן אָן אונדזערע חברים צו אָרגאַניזירן, איינאָרדינען, אויפ־קלערן זיי זאָלן גיין קיין כּפר סבא. שווער איז עס אָנגיקומען. דאָך זענען 8 חברים אַהין גיפאָרן, עטלעכע פונט האָט מען זיי אין האַנט גיגעבן. די ערשטע טעג וואוינען זיי אין אַ פּאַק־הויז פון מאַראַנצן און די אַרבעט ווערט פאַרטגיזעצט.

אויף אייגינער אחריות. נישט פרענגנדיק פיל ביי די העכערע אגודה־אינסטאַנצן מאַכן מיר אַ גיוואַגטן שריט און קויפן 20 דונאַם באָדן, כּדי אויף אים אַ מחנה צו גרינדן דעם ערשטן אַגודיסטישן קבוץ. און דאַן פאַר־טענדיקן מיר די אגודה־צענטראַלעס און זיי זענען מסכּים. זיי העלפן נאַטירלעך, מיר שיקן זיי אונדזער פּלאַן און דער קרן־הישוב זאָגט צו זיין הילף און האָט אויך זיין צוזאָג פאַרווירקלעכט.

און דאָ הייבן זיך אָן די חבלי־לידה. אַ טייל פון די 8 פאַרלאָזן דעם פּלאַץ און ווידער מוזן מיר פרישע חברים זוכן. זיי איינרעדן און צו פאַרשטיין געבן. און ערשט יעצט מוז מען מיט אימפּעט בויען, מכשיר זיין דעם באָדן, אויפ־שטעלן אַ צריף. אינסטאַלאַציע איינריכטן, שאַפן אַרבעט, אָרגאַניזירן אַ משק. מע טאָר נישט וואַרטן, אַלץ מוז שנעל און ראַש גימאַכט ווערן און מיט וועמענס געלט?... שווער אויפן גימיט: וואו נעמט מען פּיאָנערן?..

ס־קומען נייע חברים. אַ „גישולטע" גרופּע דייטשע חברים. זייער הכשרה האָבן זיי אין כאַרזשל גימאַכט. גאַנצע טעג זענען מיר זיך מיט זיי מתוכח ווי דער קיבוץ זאָל זיך גישטאַלטן: אַ קאָלעקטיוו, אַ קאָאָפּעראַטיוו וכדומה. עס פעלט דער ביטול היש, דער וויתור אאַ״וו. מיט אַ פאַרקלעמט האַרץ פאָר איך דעמלט אָפּ פון כּפר־סבא, אָבער דעם מוט האָבן מיר נישט פאַרלוירן, יעבור עלי מה — עס מוז גישען! דאָס אחריות פאַר אונדזער גישטאַלטונג אין הייליקן לאַנד פאַר דער צוקונפטיקער אַגידה אַרבעט איז גרויס. און דאָס האָט אונדז גישטאַרקט.

ענדלעך דער באָדן ווערט צוגיגרייט. אַ צריף ווערט שוין אויפגישטעלט, אַ ביסל צנורות פאַר דער אינסטאַלאַציע אָבער חברה האָט דערנאָך נישט גיהאַלטן דערביי. ס־בייטן זיך חברים אַלע וואָך, מיר זענען שוין באַלד מלא יאוש. אָבער סוף כּל סוף האָט זיך די לאַגע קריסטאַליזירט. דער קערן איז גיבליבן און ביים היינטיקן טאָג האָבן מיר די פּרוכט פאַר דער שלעכטער צייט. הזורעים בדמעה ברנה יקצורו.

• • •

בּסיח גיפונין זיך היינט 30 נפשות אין קבוץ כּפר־סבא. פאַר מער איז דערווייל קיין פּלאַץ נישט דאָ, ויש שכר לפעולתך. אַ פּרעכטיקער גן ירקות קרוב צו 14 דונאַם באַאַרבייט מיט כּל טוב, אַלערליי ירקות וואָס טראָגן פּירות. באָרקיס, און מייערן, רעטעך און אוגערקעס, שפּינאַט און קרויט, ציבעלעס, און פּאָמי־דאָרן, תּדיר, און קאַליעפע. פיינע תּות־השׂדה, און נאָך פול אַנדערע מינים גרינצייג. לשם נוי אַ ביסל פּאָמעראַנצן און גרעפּ־פרוכט־ביימער. עס וואַקסט דאָס האַרץ פאַר שמחה. אַלץ מיטן שווייס פון אונדזערע חברים. יאָ זיי זענען באַרופן דערצו.

דער צריף אַ גאַנץ גרויסער, ווי אונדזערע חברים לעבן זיך צוזאַמען קאָלעקטיוו, מוסטערהאַפט, אַלץ איין נפש און נשמה. איינער פאַרן אַנדערן איז גרייט אין פייער צו גיין. אין חצר אַ שיינער „לולי" (הינער־שטייג) מיט עטלעכע הונדערט

שטות. א פראוויזארישע שטאל, דערוויל א קו, א פאר בהמות צו דער ארביט, און א חמור. אין א זייט, האבן די חברים גינומין אויף אויסצאלן א גרויסן לאס־אויטא. וואס פארדינט גאנץ שיין. ביסלעכווייז ווערט דער יסוד גיזונטער.

דאס גייסטיקע לעבן פון די חברים קען דינין אלץ מוסטער! תפילה בצבור בבקר ובערב, פארשידינע שעורים. פאר פשוט גמרא און שיעורי עיון. ס־גיפונין זיך צווישן זיי בעלי הוראה און למדנים מופלגים. שעורים גאנץ באזונדערס פאר הלכות התליות בארץ. וואס א גרויסן טייל פון זיי זענין זיי מקיים בפועל. דאס פראבלעם פון תרומות ומעשרות באשעפטיקט זיי זייער פיל אין משק. אין גרויסן אלגיימינים זאל הענגט דער טאוול מיט רשימות וועגן תרומות ומעשרות, מיט דער גרעססער פינקטלעכקייט. די אלע וועלכע קויפן ירקות פון אונדזער קבוץ ווייסן שוין.

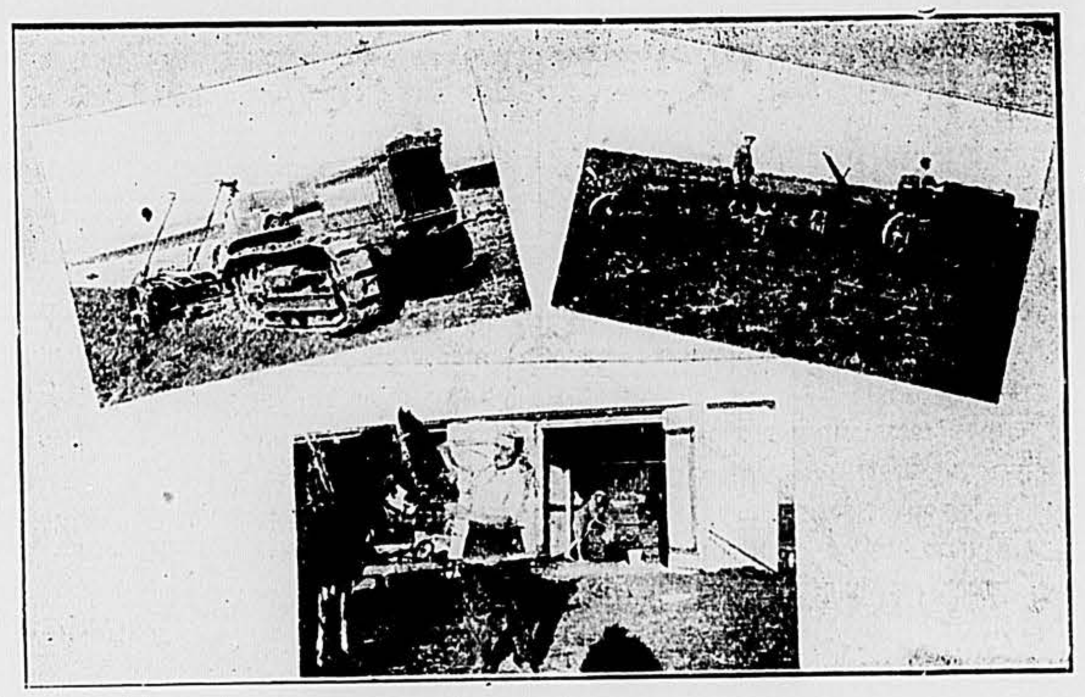

דער קיבוץ אין גדרה גתני׳,—די חברים ביי דער ארביט,

אז אין ענ נים מעשרות זענין זיי זיכער, אז אלץ איז אין ארדנונג. אויסער די שמועסן אין סוגיות השיס וואס ווערן גילערנט בהתמדה זענין עקסטרע פאראן שעורים פאר די פרויען. דער בנין איז נאך נישט קיין גאנצער. אין הויף זענין נאך אויפגישטעלט עטלעכע אוהלים פאר די חברים. דער טויער איז נאך נישט פארטיק. דער גדר ארום דעם צריף איז נאך אפן און ס־פעלט נאך דעריבער א מזוזה ביים איינגאנג. אבער א סימן, אז דא וואוינין יידן אמתע יידן איז דא. א סימן, אז דא וואוינט א יידישע משפחה, וועלכע איז זיך גרייט מקריב צו זיין פאר יידישקייט.

ביים ארייגאנג פון מגרש, כאטש קיין טויער און מזוזה איז נישט דא; איז אבער א צווייטער סימן דא, וועלכעס גיט אויך צו וויסן, אז דא וואוינט א קיבוץ, וועלכער האט אין זיך דעם עולה של תו־ה, א גרויסער פאס פון רראטן פון עירוב, וועלכער ציט זיך לענג אויס דעם באדן און גרעניצט אפ דעם טייל באדן, וועלכער איז באבויעט פארן צריף אלס דירה און פון דעם טייל, וועלכער איז פארזייט מיט ירקות לויטן כלל. זרעים מבטלין דירה ומבדילם. חער ס־קומט אריין און זעט עס אויב ער איז א בר הכי פארשטייט באלד דעם ענין און אויב ס־פעלט די הלכה פון הלכות עירוב גיט מין אים צו פארשטיין דעם ענין און דאן קען ער פארשטיין דעם מהית פון אונדזער קיבוץ און ווי ער זעט אויס.

* * *

אין דער זעלבער צייט, ווען ס־האט זיך אנטוויקלט כפר־סבא, נאך פון אנפאנג, האבן א גרופע דייטשע חברים זיך צוזאמין גינומין צו א חבורה מיטן נאמין „חבורת חפץ חיים" און זענין ארויס קיין רחובות שאפן דארט א קיבוץ פאר זיך, צונ־ערשט אויף אייגינער אחריות, נישט גיוואלט אפיציעל זיין א פועלי־אגודיסטישער קיבוץ. בחורים פון רייכע אריסטאקראטישע דייטשע ארטאדאקסישע פאמיליעס. עס האט נאך גיגרילצט אין די אויערן די פראזע „אסט יודע". אבער דערפאר האבן זיי גיהאט א גיוואלטיקן רצון און אויסערגיוויינטלעכן עקשנות, ארויס קיין רחובות און אויף א מגרש פון אנדערהאלבן דונאם גידונגין אין ועד המושבה, האבן זיי זיך אליין אויפגישטעלט א צריף, א פראוויזארישן מאגאזין און זיך גימוטשיט. די ארביטס־לאגע א שוואכע, אבער דאס קאלעקטיווע לעבן האט זיי פעסט גיהאלטן. די גבירישע, פיינע יעקישע קינדער האבן זייערע פאר מארק אריינגילייגט אין לעבן פון קיבוץ און אויפן צריף. שווערע נסיונות איבערגיקומין. סוף־כל־סוף זענין זיי גיקומין צוריק צום שורש.—

דער מצב איז א ביסל שווער גיווארן. די אגודה האט אנגיהויבן מיט א גרעסערן פארנעם איר ארביט אין א״י. די חבורה „חפץ חיים" פון רחובות טרעט אפיציעל אריין אין פועלי אגודת ישראל און צוזאמין מיט זיי העלפן מיר זיי ארויס פון זייער שווערער לאגע. דער קרן־הישוב שטייט צו הילף. דאס ערשטע — א גרויסן צריף פאר די חברים א. ד. גל. דאן האבן מיר זיך גישטעלט אין פארבינדונג מיט ר׳ יוסף פעטער, איינער פון די פריינט פון פועלי אגודת ישראל, וועלכער האט אין גדרה א שטח פון א פאר הונדערט דונאם ערד און גייט זי באארביטן. דער קיבוץ גייט איבער קיין גדרה און נעמט איבער די ארביט ביי ר׳ יוסף פעטער. די ארביט־פראגע ווערט דערמיט גילעזט.

* * *

ביים היינטיקן טאג פארמאגן זיי: 4 צריפים, עטלעכע אוהלים, פארשידינע חערקצייג, א פאר בהמות צו דער ארביט און דאס גלייכן. עס גיפונין זיך דארט איבער 400 נפשות. ביים היינטיקן טאג שוין צווי קליינע קינדער. אלץ איינגיארדנט לויט דייטשער פינקטלעכקיי . עס ווערט יעצט גישטעלט א „בית הילד". עטלעכע גידונגינע דונאמס ירקות און בלומין. דאס רוחניותדיקע לעבן איז א מוסטער. שעורים חריפותדיקע, דינים, מוסר, משנה־ברורה, חפץ־חיים א. ד. גל. דער מרחק טיילט זיי אפ, ממש, פון שכנותדיקן קבוץ „השומר־הצעיר", וועלכער איז דער היפוך פון זיי. א שבת אין גדרה ביי אונדזערע חברים, גיט כוח און מוט. דאס איז נישט צו דערציילן, דאס מוז מין מיטלעבן. עס איז מיר שוין אויסגיקומין בייצואוואוינין עטלעכע חתונות פון אונדזערע חברים אין גדרה. דאס איז א קיפיטל פאר זיך. גישעענישן זייער אינטעריסאנטע. תמימותדיק יידישקייט, יידישער חן און יידיש צניעות, היימישקייט און ווארימקייט. דאס אלץ ווערט גיפראוויט אויפן קבוצישן שטייגער. איר גיפונט דארט צווישן אונדזערע חברים גיענדיקטע דאקטוירים, יוריסטן, כעמיקער א. ד. גל. גרויסע יראים, וועלכע דארפן דינין פיל פון אונדז אלס מוסטער. די פינקטלעכקייט פון תפלה בציבור און דאס דאווינין אליין מאכט א גיוואלטיקן רושם. די שליחים מוסטערהאפטע. אלץ קלאפט ווי עס גיהער צו זיין. דאס הכנסת־אורחים פון אונדזערע גדרהם חברים איז א שם דבר. איר גיפונט דארט א זייער ווארימער סביבה.

אבער וואס ווייטער? זייער עקאנאמישער מצב איז נאך ווייט נישט קיין צופרידנדיקער. נאך נישט דא קיין באדן אונטער די פיס. און איז ווייטער גיקומין דער קרן־הישוב צו הילף. מיט דער הילף פון חשובן נדבן ה׳ נוסבוים פון דייטשלאנד, וועלכער איז, אגב, אליין א גרויסער גוט־באזיצער און אנערשטקלאסיקער פאכמאן, באזוכנדיק אונדזערע קבוצים, האט ער אויסגידרוקט

זיין אנטציקונג און מיט זיין מיטהילף איז גיקויפט גיווארן 50 דונאם באדן אין גדרה פאר אונדזערע חברים דארט, כדי פאר זיי צו שאפן א גיהעריקן משק. אבער צו דעם באדן פאדערן זיך נאך גרעסערע סכומים פארן איינפירן די באוואסערונג־רעזערוואר, עופות־צוכט, בהימות א. ד. גל. און ווידער וועט דער קרן־הישוב דארפן זיין צו דינסט. און בעיקר וועט עס מוזן דערמעגלעכן דער ארטאדאקסישער צבור, כדי דער בנין זאל זיין א גאנצער און נישט פעלערהאפט.

* * *

מיט 15 חדשים צוריק. בשעת עס האט דא גיוויילט דער דירעקטאר פון־הישוב אין פוילן ר׳ פנחס לעווין, האט ער צוזאמין מיטן שרייבער פון די שורות באזוכט דעם שיינים ארטשאפט אין שרון הצפוני, די קאלאניע נתניה. די קאלאניע א נייע, קוים 4 יאר אלט, ליגט הארט ביים ים און איז אויפגישטעלט גיווארן פון דער „הנוטע"־גיזעלשאפט. די קאלאניע האט זיך אויסערגיוויינטלעך שנעל אנטוויקלט און מיר האבן גיפונין דארט א גרויסע ארביטס־מעגלעכקייט פאר אונדזערע עולים און ספעציעל פאר א קיבוץ. מיר האבן אויסגיקליבן 15 חברים און זיי איינגיארדנט אין נתניה א קיבוץ מיט אלע פרטים ודקדוקים. זייער פיל האבן אונדזערע חברים דארט גיליטן. אלע, און אויסנאם, האבן גיליטן קדחת (מאלאריע), שווער גיהאריוועט ביי די פרדסים פון „הנוטע"־גיזעלשאפט. אבער אין דער זעלבער צייט האבן זיי אריינגיבראכט א רוח חיים אין א קאלאניע פון 1500 נפשות (כ״י), וועלכע זענין גיווען דערווייטערט פון יידישקייט. זייער השפעה איז גיווען זייער גרויס. און האט גילייגט דעם חותם אויף דער קאלאניע.

עס האט מיר מיט התפעלות דערציילט דער שוחט פון דער קאלאניע פון גרויסן „קידוש השם" פון אונדזערע חברים שבועות תרצ״ד אין נתניה, ווען אונדזערע חברים פון קבוץ זענין, נאך א גלעזל משקה, ארויס אין גאס מיט א פייערדיקן ריקוד און גיזאנג און דער ראש הקבוץ, יצחק אהרן ערדינסט, האט גיהאלטן א פייערדיקן רעפעראט איבער: תורה, סיני און ארץ־ישראל. פלאם־פייער האט גישפריצט. די גאנצע קאלאניע, אנשים, נשים וטף זענין זיך צוזאמין גילאפן און נאך דער רעדע, אלע צוזאמין, אקסל אויף אקסל, גיזונגין „ויעשו כלם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם". דאס איז גיווען אן־אמתער קידוש השם.

דער קיבוץ אין נתניה, ווי גיזאגט, האט פיל גיליטן. הויפט־זעכלעך צוליב דער מחלת הקדחת. אבער דאך זיך אויסגיצייכנט ביי דער ארביט. זייער רוחניותדיקער אויפירונג איז גיווען למופת. איך וועל קיין מאל נישט פארגעסן איינים פון מיינע באזוכן אין נתניה. בעת איך בין איינער אליין אוועק ארום האלב 12 ביי נאכט אין זייט צום צריף פון אונדזער קיבוץ און אט האב איך פון ווייטן גיהערט א קול תורה אפהילכן אין דער שטילער נאכט. שפעט אין דער שטילער נאכט, נאך א שווערן ארביטס־טאג; אויף דער ברענינדיקער אי־זון, זיצט א חבר, א חסידישער בחור פון פוילן, דאכט זיך בנציון יאבלאנקי פון טשעכאנאווצע און איך הער א זיסן תורה־טאן, זיצנדיק און לערנין א שעור גמרא מיט תוספות. דעם פאקט וועל איך קיין מאל נישט פארגעסן. אזוי זענין זיי גיזעסן 7 ביז 8 חדשים דארט צוזאמין. מיר האבן פאר זיי שוין גישאפן א שטח באדן פאר א משק. אבער דא האט דער קרן־הישוב זיך א נעם גיטון מיט פלייס צום ווידער־אויפבוי פון מחנה ישראל און דער קיבוץ פון נתניה איז אהינגישיקט גיווארן אלס שטורים־טרופע. אט דארט אויף די וויסטע חורבות אין עמק צוזאמין מיט א גרופע חברים פון גדרה. זייער ארביט איז גאר נישט פון קליינער באדייטונג. שווער, זייער שווער איז די חלוצים פאר דעם קומינדיקן מחנה ישראל. זייער קאלעקטיוו לעבן, אויף א הויכער ניווא. די גאנצע צייט וואלגערן זיי זיך אין גידונגינע שכנותדיקע מקומות און האפן, אז בקרוב נאך אין עטלעכע טעג אריינצוגיין אין זייער איינינים גרויסן בנין, וועלכער איז אויפגישטעלט גיווארן דורכן קרן־הישוב. שווער, זייער שווער איז זייער וועג, אבער דער בטחון צום עתיד שטארקט זיי ביז צום ערשטן התישבות פון אגודת־ישראל.

* * *

מיט עטלעכע חדשים צוריק האבן א גרופע חברים, פועלי־אגודיסטן פון פוילן מיט אייגינער איניציאטיוו גישאפן א קיבוץ מיטן נאמין „אל המטרה" און זיך באזעצט אין דער קאלאניע רעננה, אן־ארט פון גרויסע ארביטס־מעגלעכקייטן. עס זענין, מיט דער הילף פון ועד המושבה גידונגין גיווארן עטלעכע דונאם באדן. אין גידונגינע דירות האבן זיי זיך באזעצט. דאס איז גיווען א שטיקל פעלער. די חברים א ביסל אפאזיציאנעל, נישט וועלנדיק זיך פארשטענדיקן מיט די גיהעריקע אגודה־אינסטאנצן, האבן פעלערן גימאכט און דעריבער האט דער קיבוץ ביז היינט נישט דעם גאנצן דערפאלג.

זייער קומין נאך רעננה האט גימאכט א רושם. רעננה האט ביז דאן נישט באזיצט קיין יידישן קיבוץ מיט קאפאטיס און בערד מיט פאות, וועלכע זאלן קענין ארביטן נישט ווייניקער פאר פרייער קבוצהניקיס. אבער דאס זעלבע איז אויך ביי גיוויינטלעכע חברים און נישט דווקא ביי קיבוץ. ביים היינטיקן דארף דער קיבוץ ווערן רעארגאניזירט. דער קרן־הישוב דארף די זאך נעמין אין דער האנט און שאפן דאס דערמאנטע. דאס ארט, פאסיק. באדן, דערווייל דא. א מער־ווייניק קלענערער צריף פאראן.

דער יונגסטער קיבוץ וואס פועלי אגודת ישראל האט גישאפן איז אין פרדס חנה, א קאלאניע וועלכע איז אויפגישטעלט גיווארן דורך דער „פיק״א"־גיזעלשאפט. דאס ארט בילד שיין. מאדערן און לוקסוס איינגיארדינט און אנטשטילט זיך זייער שיין. פיל דייטשע יידן צווישן זיי א גרויסער טייל פרומע יידן האבן זיך דארט קאלאניזירט. ווען איך בין א הין גיקומין פרואוון דאס ארט צי וועט עס פאר אונדז קענין אין באטראכט קומין האבן מיך די רעליגיעזע יידן גיבעטן שיקט אהער א ביסל יידישע יונגילייט און מיר וועלן אויפקלערן.

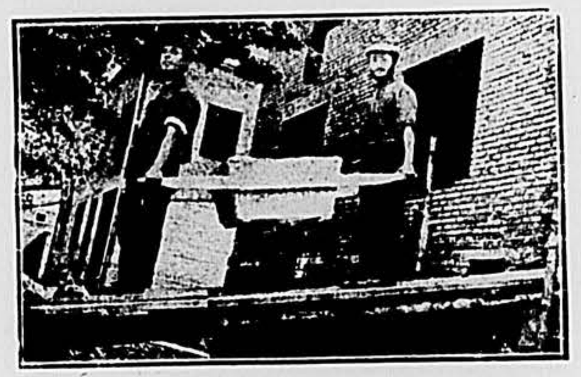

מיר האבן די פראבע גימאכט. און אהין גישיקט א גרופע חברים פון רומעניע. אבער נאך נישט דאס איז דאס ריכטיקע מאטעריאל פאר א קיבוץ, די מענטשן מוזן נאך גיביטן ווערן און נייע מוזן צוקומין. דער קרן־הישוב מיט דער הילף פון מרכז פועלי אגו״י האט די ערשטע שריט גימאכט. אלע חברים האבן ארביט, זייער אויפפרויז מאכט א רושם אויפן ארט. ס־זענין דא די בעסטע אויסזיכטן צו באקומין א שטח באדן פון דער „פיק״א"־גיזעלשאפט אבער נאר דאן ווען די מענטשן וועלן זיין פאסיק, וועלן זיך צוזאמין איינלעבן און דעם קיבוץ פארגרעסערן.

דער קרן הישוב וועט נאך אויך דא האבן פאר זיך וויכטיקע אויפגאבן דעם משך צו אנטוויקלין און צו העלפן אונדזערע חברים אן־עקזיסטענץ־מעגלעכקייט פונים קבוץ אין פרדס חנה.

אין דער לעצטער צייט, מיטן אנקומין פון די פוילישע „בנות" חברות קיין ארץ ישראל איז גימאכט גיווארן אן־ערנצטער פרואוו, צוו שאפן א שטאטישן קיבוץ פאר מיידלעך אויפן נאמין פון שרה שענירער ע״ה. איבריגנס איז עס נישט מער קיין פרואוו נאר א גישעענער און א דערפרייענדער פאקטאר פון א רעליגיעזן צבור לעבן אין תל־אביב. מיט דער הילף פון מרכז פועלי אגודת ישראל. אין די אגודה־אינסטאנצן ווי דער סוכנות־קרן־הישוב, ביי דער אומדערמידלעכער ארביט פון פרל. דבורה גור־ארי׳. האט זיך דער קבוץ הערלעך שיין אנטוויקלט. אלע פערזענלעכקייטן וואס באזוכן דעם קיבוץ, דריקן אויס זייער אנטציקונג פאר דער הערלעכער איינריכטונג און אנטוויקלונג. די שעורים, די שבתים, און קאלעקטיווע סעודות מיט דברי תורה און זמירות זענין רומפולע, און לאזן זיך אין שטאט הערן. ספעציעל האט זיך דער קיבוץ פארשטארקט, בעת זיין ווייל פון ר׳ א. ג. פרידנזאן אין לאנד. אבער דאס אלץ איז א טפה מן הים. קיבוצים פאר „בנות" זענין דרינגינד נייטיק סיי אין אנדערע שטעט אין קאלאניעס סיי אויך אין תל־אביב. ס־פעלן נאך דערווייל די פינאנציעלע מיטלין.

די ארטאדאקסישע פדויען־באזעגונג פון „בנות" און בית יעקב האבן נאך זייער ווארט נישט גיזאגט. נאך האבן זיי זייער אויפגאבע פארן אויפבוי פון הייליקן לאנד ווייט דערפילט. ס־איז יעצט דער הייליקער חוב פון אונדזערע שוועסטער אין דער גאנצער וועלט און באזונדערס אין פוילן ווי בנות און בית יעקב באוועגונג איז זיך אזוי שיין צוואזאקסן, זיך צו נעמין מיט פלייס ארביטן פארן יידישן ארץ ישראל. א באזונדערע אויפגאבע דארף די פרוי האבן פאר אונדזערע קיבוצים, ווייל זיי זענין דאס ערבית, פאר דער צוזאמינהאלטונג פין אן־אמת חבריש קאלעקטיוו יידיש לעבן. דא קענין לעבן קאלעקטיוו, קאלעקטיווע גימיינשאפט זיך אויסלעבן אלס אגודה פיאנערן. זיך אויסלעבן גייסטיק און פיזיש צוזאמין, זיי זאלן קענין זיין ריכטיקע קאנדידאטן צום צום שפעטערדיקן ריכטיקן התיישבות.

גאר באזונדערס מוז גילייגט ווערן אכט פאר די „בנות" קיבוצים, דאס מוז באלד גישאפן ווערן אין א גרעסערער צאל, ווייל דאס דערהאלט אונדזערע טעכטער ביי אונדז און דאס איז די בעסטע גאראנטיע פאר זייער יידישן עתיד

ד"ר העשל קלעפפיש

דאָס ריזן-ווערק פון רמב"ם

(דער רמב"ם — זיין לעבן, שאַפן און ווירקן)

קאַאירא איז די לעצטע וואַנדער-סטאַציע פון רמב"ם. קיין מצרים קומט ער אין דרייסיקסטן יאָר פון זיין לעבן, און דאָ פאַרבלייבט ער שוין ביז זיין לעצטן טאָג. אין דער רעזידענץ פון סולטאַן פאַלט אויס די בליען-דיקסטע תקופה פון זיין שאַפן.

דאָ, אין קאַאירא, האט ער ענדלעך מנוחה. יידישע מנוחה! קיין מאָל איז זי נישט גאַנץ, קיין מאָל נישט פריי פון דאגות און שטערונגען. פון צייט צו צייט שאַרפן די שונאים זייערע מעסערס קעגן דעם גרויסן ייד. אפט קומען אָן מסירות און בלבולים צום סולטאַן, וואָס זיין לייב-דאָקטאָר איז דער רמב"ם. אבער דאָס הייסט שוין פאַר יידן — מנוחה. דעם וואַנדער-שטעקן דאַרף מען מער אין האַנט נישט נעמען, אין די וויסטינישן און מדבריות דאַרף מען מער זיך נישט אוועקלאָזן ראַטירן דאָס לעבן. דער שקר פון די בלבולים שווימט אַרויף. אין די רעגיר-קרייזן איבערצייגט מען זיך אין די בייזוויליקע כוונות פון די העצער און עס וואַקסט דער אָנזען פון רמב"ם.

און דאַן, — שאַפט רבינו משה בן מימון זיינע וואונדערבאַרע ספרים. ווען האָט ער זיי געשריבן? ווען האט דער אַרכיטעקט צונויפגעלייגט די ציגל צו זיין בנין? אַז גאַנצע טעג האט איהם פאַרנומען די מעדיצינישע פּראַקטיק, אַז ביז האַלבן טאָג האט ער פאַרבראַכט ביים סולטאַן, און נאָכן האַלבן טאָג איז זיין שטוב פול געווען מיט קראַנקע, מיט חלשים, מיט די מאַסן, וואָס האָבן צו אים, דעם גרויסן, געהויבן אויף די הענט, זיך געפּאַקט און געשטופּט ביז שפּעט אין דער נאַכט?

עס איז אַ וואונדער.

* * *

אין קאַאירא אַנטשטייט דאָס עפּאָכע-מאַכנדיקע ספר „משנה תורה", אָדער, ווי עס ווערט גערופן „יד החזקה" (יד — י"ד, אַ קייגן די פערצן ספרים, אויף וועלכע עס טיילט זיך).

אינים דאָזיקן ווערק באַווייזט זיך דער גאון אין זיין גאַנצער גרויסקייט. דער געוואַגטער געדאַנק איז אין זיין מוח אויפגעגאַנגען נאָך אין די יונגע יאָרן, אין די וואַנדער-יאָרן: צונויפזאַמלען אין אַ שטרענג-סיסטעמאַטישער אָר-דנונג אַלע דינים און געזעצן פון יידנטום, וואָס זענען צעזייט און צעשפּרייט איבערן תלמוד. אַריינברענגען אַ סדר אין דעם דורותדיקן שאַפן פון די גרויסע יידישע לערער.

אבער נישט קיין בלויזע זאַמלונג מאַכן. זאַמלונגען עקזיסטירן אין פאַרשידענע פאָרמען. דער רמב"ם שרייבט אין אַ בריוו: „עס זענען שוין געקומען גאונים און גדולים פאַר מיר, וואָס האָבן געמאַכט חבורים און געפּסקנט הלכות..., אבער קיינער האט דאָס אַזוי נישט געטון, ווי רבינו הקדוש" (רבי יהודה הנשיא, דער מסדר פון דער משנה).

און דער רמב"ם וויל שאַפן נייעס. ער וויל טאַקי ווייטער ציען דאָס ווערק פון רבי יהודה הנשיא. אַ גיגאַנטיש בנין אויפבויען. אַ בנין, איבער וועלכן עס זאָל שוועבן די אידעע, וואָס באַגלייט די יידן אין זייער לאַנגן גלות-יען, אין וועלכן עס זאָל אַרויסטרעטן דאָס עיקרדיק-יידישע, דאָס וועזנטלעך-יידישע, די נשמה פון יהדות.

די זאָרג צו דערהאַלטן דאָס יידישקייט צווישן יידישן פאָלק ציצט אינים רמב"ם, ער פילט אין זיך די פאַראַנטוואָרטלעכקייט צו שאַפן אַ ספר פאַר דורות.

— איך, משה בן מיימון הספרדי — דערקלערט דער רמב"ם אין זיין הקדמה צום „יד החזקה" — האָב אָנגעגורט מיינע לענדן און פאַרלאָזנדיק זיך אויף ג—טס הילף... האָב איך פאַרפאַסט דעם דאָזיקן חיבור, וואו עס זענען צונויפ-געזאַמלט אַלע דינים און געזעצן מיט די תקנות, מנהגים און גזירות, וואָס זענען איינגעפירט געוואָרן פון די טעג פון משה רבינו ביז דער תקופה פון שליסן דעם תלמוד, און זענען דערקלערט און באַגרינדעט אין די ווערק פון אונדזערע גאונים, וואָס האָבן געלעבט אין די שפּעטערדיקע צייטן...

רבי יהודה הנשיא, דער לעצטער פון די תנאים, איז פאַרן רמב"ם דער גרויסער מוסטער. עפּיס, ווי עס וואָלט געדוט אויף אים די האַנט פונים מסדר פון דער משנה. עפּיס, ווי ער וואָלט אים דעם כוח און מוט געגעבן צו טון דאָס געוואַגטע.

וואָס האט רבי יהודהן געצוואונגען אַריינצוברענגען סיסטעם און אָרדנונג אינים שאַפן פון די תנאים? — דער רמב"ם רעט וועגן דעם אין זיין הקדמה:

— ווייל ער, רבי יהודה הנשיא, האט געזען, אַז די תלמידים פאַרקלענערן זיך, און צרות קומען און באַנייען זיך, און דאָס מלכות פון רומא פאַרשפּרייט זיך אין דער וועלט און שטאַרקט זיך, און יידן וואַלגערן זיך, — דערפאַר האט ער מחבר געווען איין חיבור, וואָס זאָל זיך געפינען אין אַלעמענס האַנט, כדי מע זאָל אים לערנען און ער זאָל נישט פאַרגעסן ווערן...

און איז דען באמת אַ גרויסער מהלך אינים יידישן מצב? זענען נישט אויך היינט די צייטן געניי אַזעלכע שווערע און דריקט נישט און שטיקט נישט דער עול פון גלות? — דער רמב"ם זעט די נויט און דעם פּיין און ער זאָגט:

— און אין דער היינטיקער צייט האָבן זיך געשטאַרקט די צרות, און אַלע ווערן דערדריקט, און עס ווערט פאַרלוירן די חכמה פון די קלוגע און דער פאַרשטאַנד פון די פאַרשטענדיקע ווערט צושטערט, האָב איך דעריבער איינגעזען מחב"ר צו זיין מיינע ווערטער...

זיין ריזן-ספר שרייבט דער רמב"ם אין לשון הקודש. ער האט זיך שוין דאַן געהאַט באַרימט געמאַכט אין דער יידישער וועלט מיט זיין פירוש צו דער משנה, וואָס איז געשריבן אין אַראַביש; ער וועט אויך שפּעטער זיין ספר „מורה נבוכים", „דער פירער פון די בלאָנדזשענדיקע", שרייבן אין אַראַביש, די שפּראַך, אויף וועלכער ס'האָבן דעמאָלט גערעדט דער רוב יידן. אבער דער „יד החזקה" מוז געשריבן ווערן אין לשון קודש, און אין אַ לייכטער פאָפּולערער שפּראַך! די שפּראַך פון דער משנה. דער גייסט פון דער משנה. און אויך דער נאָמען רופט אָן אַן-ענלעכקייט צו דער משנה: „משנה תורה".

דאָס דאָזיקע ספר, וואָס ווערט דורכן פאָלק גערופן סתם „דער רמב"ם", געהער צו די זעלטנסטע און וואונדערבאַרסטע שאַפונגען, וואָס די יידישע אומה פאַרמאָגט. דאָ האט אויפגעבליט דער גאון, דאָ האט אַ שיין געטון דער פּוסק. עס איז אַ ספר פאַר לומדים און פאַרן פאָלק. עס איז איינס פון די גרונט-ווערק פון יהדות און דערביי דער סיסטעם, די אָרדנונג!

דער רמב"ם האט אַלץ פון פריער אויסגערעכנט, אַלץ אויסגעפּלאַנט. פאַר זיינע גייסטיקע אויגן איז געשטאַנען דאָס בילד פון דער געביידע, נאָך איידער ער איז צוגעטרעטן צו איר בוי.

יעדעס וואָרט אין „יד החזקה" איז געוואויגן. יעדער זאַץ געשליפן און געטאַקט. אַלץ איז קלאָר, לויטער, פּשוט און דאָך — טיף און דאָך — עמקות.

דער גאַנצער אומגעווייינטלעך גרויסער סכום פון די דינים און מצוות, צונויפ-געקליבן פון תורה און תלמוד, איז איינגעטיילט ביים רמב"ם אין פערצן גרופּן. יעדע גרופּע ווערט באַהאַנדלט אין אַ באַזונדער ספר. יעדעס ספר טיילט זיך אין פּרקים און סעיפים, קאַפּיטלען און פּאַראַגראַפן. די געוואַלטיקע סיסטעמאַ-טיזירנדיקע קראַפט פון רמב"מס שכל רעט פון איטלעכער שורה.

צען יאָר דויערט די אַרבעט איבערן דאָזיקן ריזן-ווערק. וויפל מי! — לייענען מיר אין איינעם אַ בריוו זיינעם — טאָג און נאַכט, צען יאָר נאָכאַנאַנד האט ביי מיר פאַרנומען דער חיבור!

ביים גאון הייסט דאָס אַ לאַנגע צייט. אבער — מיר שטוינען. מיר זענען מיט אונדזער שכל נישט משיג, ווי אַזוי דאָס האט אין אַזאַ לעכערלעך-קורצער צייט געקענט אַנטשטיין.

דאָס לעבן-ווערק ווערט פאַרענדיקט אין יאָר תתקמ"א. דער מחבר איז אַלט פיר און פערציק יאָר. איצט גייט עס אין דער וועלט. איצט דאַרף עס דער-פילן די אויפגאַבן, וואָס דער מחבר האט דערין אַריינגעלייגט. און וואָס פאַר אַן-איינדרוק עס מאַכט! וואָס פאַר אַ נאָכפּראַגע עס שאַפט זיך אויפן „יד החזקה".

העפטנווייז וואַנדערט עס פון האַנט צו האַנט. קיין דרוק איז נישטאָ. מע שרייבט עס זיך איבער. מע באַרגט עס זיך אויס. עס פאַרשפּרייט זיך אין אַלע מדינות, אומיטום רעט מען, אומיטום שרייבט מען, אומיטום באַוואונדערט מען און מע באַהאַנדלט דאָס ספר פון רמב"ם. און אַזוי רופט מען אים יעצט: „די קרוין פון גלות".

און כאַראַקטעריסטיש זענען די ווערטער פון ר' אהרן בן משולם פון לוניל (אין פראַנקרייך), וואָס לעבט אין יענער צייט:

— רבי משה בן מימון... ג—טס הייליקע תורה האט ער איינגעפלאַנצט אין אַלע הערצער; זינט רבינא ורב אשי (אמוראים, די מסדרים פון תלמוד) איז נישט געווען קיין גלייכער צו משה.

און אַ צווייטער שרייבט:

— דעם רמב"מס ווערק האט מיט זיין קלאָרער שפּראַך און וואונדערבאַרן סדר אַלימען די אויגן געעפנט: יעדער איילט זיך, וואָס געכער פאַר זיך דאָס ווערק אָפּצושרייבן. אַלט און יונג קומען זיך צונויף, כדי זיך צו באַקענען מיטן חיבור. אַ דאַנק דער „משנה תורה", זענען אַ סך געוואָרן בקי אין אַלע דינים און קענען פּסקענען שאלות און אַרויסזאָגן זייער מיינונג וועגן יעדן דין און געזעץ....

עס קומען יעצט אָנפאַלן צום רמב"ם. ער ווערט דער אויטאָריטעט. די פּער-זענלעכקייט, צו וועלכער דאָס יידנטום הייבט אויף די אויגן. און דער רמב"ם ענטפערט יעדן מיט זעלטנים גידולד און זעלטענער פּינקטלעכקייט. אַזאַ באַ-שיידנקייט גייט פון זיינע בריוו, אַזאַ עניוות, וואָס ער איז דער גרויסער, דער גרעסטער? אַלע, וואָס פאַרטיפן זיך אין די ג—טלעכע ספרים, זענען גלייך צו אים! צו זיין באַליבטן תלמיד רבי יוסף אבן עקנין שרייבט ער: אַדרבא, זאָל מען אים אויפמערקזאַם מאַכן אויף די זאַכן, וואָס ער האט געשריבן, ער איז גרייט צו לערנען ביי יעדן, ביי יעדן...

יענע עניוות, וואָס איז דער שטריך פון די אמת-גרויסע.

* * *

דאָס נייע אינים רמבמס ריזן-ווערק איז אויך, וואָס דאָ ווערן אין סאַמע אָנהייב אַוועקגעשטעלט די גרונט-פּרינציפּן פון יידישן וועלט-בליק און יידישער עטיק.

דער ערשטער ספר אין „יד החזקה" איז דער „ספר המדע", דאָס ספר פון וויסן. דאָ ווערט גערעט וועגן עיקר פון דער יידישער אמונה:

— „דער יסוד פון אַלע יסודות און דער זייל פון די חכמות איז צו וויסן, אַז ס'געפינט זיך אַן-ערשטע סיבה צו אַלים, וואָס עקזיסטירט"...

דאָס איז דער פונדאַמענט פון יידישקייט: דער גלויבן אין אומקערפּערלעך. אין אומזעבאַרן ג—ט.

דאָ ווערן איבערגיחזרט און קלאָר איבערגיגעבן די גרונט-געדאַנקען פון יהדות.

דאָ ווערן געוויזן די שפּיצן, צו וועלכע דער ייד דאַרף זיך דערהייבן.

קורץ און געטאַקט איז דאָס לשון פון רמב"ם. אָן פּאַטאָס. אָן התלהבות. אבער פילסט, ווי עס שלאָגט אין זייגע ווערטער אַ נאָך שטאַרקערע. ווייל אינערלעכער, פאַרבאַהאַלטענער פּאַטאָס, ווי עס גליט דאָס פייער אינים האַרץ פון גרויסן ייד, דאָס פייער פון גלויבן און ליבשאַפט צו ג—טלעכקייט און הויכער יידישקייט:

— כל בית ישראל, דאָס גאַנצע יידישע פאָלק, האט באַקוטין דעם געבאָט פון קידוש-השם, ווייל עס איז געשריבן: „און איך וועל געהייליקט ווערן צווישן די זין פון ישראל"...

און וועגן דער וויכטיקייט פון לערנען תורה:

— מע מוז אויפנעמען קינדער-מלמדים אין יעדער מדינה, אין יעדן קרייז, אין יעדער שטאָט. אַ שטאָט, אין וועלכער די דאָזיקע פליכט ווערט פאַרנאַכלעסיקט און די קינדער לערנען דעריבער נישט, איז מען מחרים די מענטשן פון יענים אָרט..., ווייל די וועלט עקזיסטירט נאָר אין זכות פון די תורה-רייד, וואָס גייען פון די קינדישע מיילער...

און וועגן ליבשאַפט צו ג—ט:

— עס איז קלאָר און באַוואוסט, אַז די ליבע צו הקב"ה ברענגט נישט אַריין אין מענטשלעכן האַרץ, כל זמן ער פאַרטיפט זיך נישט אין איר לאָזט נישט אַוועק אַלץ אין דער וועלט צוליב איר, אַזוי ווי עס ווערט געזאָגט: „בכל לבבך ובכל נפשך".

די עטישע און מאָראַלישע אויפפירונג איז ביים רמב"ם דערהויבן צו דעם קאַטעגאָרישן אימפּעראַטיוו, צום שאַרפן באַפעל, וועלכן דער מענטש דאַרף זיך שטעלן. ער רופט צו גוטסקייט, צו רחמנות, צו שלום. די וויזיע פון די צייטן, וואָס וועלן קומען „באחרית הימים", אין די טעג פון משיח, איז ענג געבונדן מיט דעם מאָראַלישן אויסבעסערן זיך פון יעדן באַזונדערן מענטש. „די חכמים און נביאים האָבן געבענקט צו משיחס צייטן נישט כדי יידן זאָלן הערשן אי-בער דער וועלט, און נישט כדי צו האָבן די דעה איבער די גויים... און נישט כדי צו עסן און צו טרינקען און צו פרייען זיך, נאָר כדי זיי זאָלן אין גאַנצן זיך קאָנען אָפּגעבן דער תורה... און אין יענער צייט וועט נישט זיין קיין הונגער און קיין מלחמה, קיין קנאה און קיין קאָנקורענץ, עס וועט זיין אַ שפע פון גוטס, און די גאַנצע וועלט וועט באַגערן צו דערקענען דעם ג—טלעכן אמת"...

* * *

„יד החזקה" איז דער ספר פון מענטש, פון דאַנען קענען מיר ציען אָנווייזונגען צו אונדזער לעבן. דער גאון האט אַריינגעבליקט אין די פאַרבאָרגנסטע באַהעל-טענישן פון אונדזער האַרץ, און ער לערנט אונדז ווי אַזוי צו דערהאַלטן אין זיך די ג—טלעכע פונקען, ווי אַזוי צו גיין אויפן וועג פון אמת און נישט בלאָנדזשען אויף די אומוועגן.

אין די פערצן ספרים ווערט באַהאַנדלט אַלץ, וואָס רירט אָן דעם מענטש. אַלץ, וואָס איז נוגע צו וועלט און לעבן.

דער ערשטער ספר איז, ווי געזאָגט, דער „ספר המדע" — אַן-אַנאַליז פון די עיקרים פון יידישן וועלט-בליק;

דערנאָך גייט — „ספר אהבה", דער ספר פון ליבשאַפט. עס ווערן אַרומגירעט די פליכטן און מצוות פון ליבשאַפט צום באַשעפער, דער אינערלעכער דראַנג פון מענטש זיך באַהעפטן מיט ג—ט;

דער „ספר הזמנים" — ספר פון די צייטן. דאָ קומען די דינים, וואָס האָבן צו טון מיט די פאַרשידענסטע צייטן אין יאָר, ווי למשל די דינים פון שבת און יום-טוב;

דאַן — „ספר נשים", — דאָס פאַמיליע-לעבן: קידושין, גט או"ו;

„ספר קדושה", — דער ספר פון הייליקייט. די פאַרבאָטן, וואָס היטן דעם יידישן מענטש פון אַריינצופאַלן אין הפקרות, וואָס לאָזן אים נישט זינקען אין דעמאָראַליזאַציע. די פאַרבאָטן, וואָס מאַכן אייגנטלעך די יידן פאַרן אויסגע-ווילטן פאָלק.

דער „ספר הפלאה" — ספר פון אָפּגעזונדערטקייט. דאָ ווערט באַרירט דער ענין פון שבועות און נדרים;

„ספר זרעים" — רעט אַרום די מצוות, וואָס זענען נוגע דער ערד-אַרבייט אין ארץ-ישראל, ווי: שמיטה, יובל, מעשר תרומה;

„ספר עבודה" — די דינים פון בית-המקדש;

„ספר קרבנות";

„ספר טהרה" — וועגן טומאה און ריייניקונג;

„ספר נזיקין" — דער ספר פון שאָדנס באַהאַנדלט די באַציאונגען צווישן מענטש און מענטש, געלט-ענינים. או"ו;

„ספר קנין" — וועגן האַנדל, פאַרקויפן און קויפן;

„ספר משפטים" — דאָס געזעצן-ספר, אַ שטראָף-קאָדעקס פון קרימינעלע פאַרברעכנס;

און דער פירצנטער — „ספר שופטים". דאָ ווערן אַרומגירעט די פליכטן, וועלכע עס טראָגן די, וואָס פירן מיטן פאָלק, די ריכטער, די רבנים, די קיניגן.

אַ בנין איז אויפגעשטעלט. אַ גיגאַנטישער בנין פאַר דורות. איבער אים שוועבט דער גייסט פון וואונדערבאַרן לערער, פון זיין קלאָרן מוח און טיפן געדאַנק.

מיטן דורות־וועג אין ירושלים

דוד אַפּטייקער
תל־אביב

רייִן זענען דייַנע פר־מאַרגנס, ירושלַים, און לויטער, ווי די טוי־
טראָפּנס, וואָס פּערלין זיך אויף די דאַרנדיקע „סאַבּריס"
אַרום דייַנע מויערן.
ווען ס־וואַכט דער טאָג אויף גיבערג און עפנט זייַן אויג: די זון
וואַכט האָפנונג אין מיר, די האָפנונג פון ישׂראל...
נאָר די קלויסטער־גלאָקן רויבן מייַן רו, דאָס שאַלן פון גלאָקן אין
האַרץ פון וועלט, אין ירושלים.
איך בין פון אומרו גיטריבן, איך בלאָנדזשע אין גאַסן פון ציון און
זוך שפּורן פון אַלטע צייַטן...

איך קום אין אַ מיטל־אַלטערלעכן טונעל. הייַזער, וואו ס־וואוינט
אָרימקייַט און ס־קיניגט טויזנט־יעריקע נויט. אַראַבּישע „דוקאַנס"
מיט פאַרביקע גיוואַנדן און גיוועבן שיקן אַרויס גישרייען, וואָס
מאַכן ציטערן די נאַרגיל־שיכטן פון דער לופט. דער גאַנצער
אָריענט האָט דאָ אויסגישטעלט זייַנע עקספּאָנאַטן, דמשק איר‍ע
אָרנאַמענט־פּראָדוקטן און שטיקע־

דער דורות־וועג ד. אַפּטייקער

רייַען, טעהעראַן אירע דיוואַניס,
מצרים אירע פאַרצעלאַן־כלים און
יאַפּאַן אירע זייַדינע טיכער...
און ווי פאַרשידן־פאַרביק עס זענען
די עקספּאָנאַטן, אַזוי פאַרשידן זע־
נען די קולות, וואָס פּראָקלאַמירן
בפרהסיא דאָס שייַנקייַט און מעלות
פון די אויסגישטעלטע סחורות.
דאָס פאָלק איז על־פּי־רוב אַראַבּער.
צווישן דעם גיטומל זעט מען פון
צייַט צו צייַט ייִדישע גישטאַלטן
פון אַלט־ירושלים, וואָס ציִען דאָ
מיטן דורות־וועג צום כותל.
אייביק ציִען זיי, אייביק גייען זיי
און אייביק טראָגן זיי אַ האָפנונג אין בוזים, די האָפנונג פון פאָלק
ישׂראל.

טרויעריק זענען זייערע פּנימער. די חורבן־שפּורן האָבן אַ סטיגמאַט
פון צַער אויף די דאָזיקע פּנימער אויסגיקריצט. זיי טראָגן פרייַ־
וויליק דעם טרויער־עול, ווי נאָר פאַרכטיקע פאַרטראָגן אַ געטלעכע
גזירה.
טרעפּ אַרויף, טרעפּ אַראָפּ... שטיינער און שטיינער... שטומע עדות
פונים דערנער וועג פון ייִדישן פאָלק.
שפּינוועבס וויקלט זיך אַרום די פענצטער ווי פאַרוואַלקנטע מחשבות
פון אַ ייִד, וואָס שפּרייַזט איצט צום כותל.
וואָרן אין דעם שפּינוועבס איז פאַרוועבט דער אומעט פון אַלע
ייִדישע דורות, זייט די אַכזריותדיקע האַנט האָט אָנגיצינדן דאָס חורבן־
פייַער אויפן הר־הבית.
און דאָ ביסטו פאַרשלאָסן פון אַלע זייַטן. אַפילו דעם הימל האָט
מין פאַר דיר, ייִד, וואָס גייסט צום כותל, פאַרמויערט...
אַ מויער רעכטס און אַ מויער לינקס. בעטלער שעפּטשען תהלים
און שטרעקן הענט צום הימל, וועלכער וואַרפט זיי פון צייַט צו צייַט
אַ זוניקן שטראַל, ווי אַ גאָלדינע מטבע.
פאַר אונדזערע אויגן וואַקסט אַרויס דער כותל, שטיינער אויף שטיין,
באַהעפט מיט ייִדישע טרערן, וואָס שפּראָצן מיט גרינע גיוויקסן.
ייִדישער טרויער האָט זיי באַפרוכפּערט און זיי וואַקסן, ווי בלומען
פון צַער...
אין עק, אויף אַ גישטעל ברענט אַ נר־תמיד. דאָס טרויעריקע ליכט
פון ייִדישע נשמות איז דאָ נאָך טרויעריקער...
אויף די שטיינער זעט מען גראַווירקריצן, פון די, וואָס האָבן פאַר־
אייביקט זייערע נעמען אויף דער וואַנט פון ייִדישן חורבן...
...און אויפן הר־הבית סטערטשעט ווי אַ גרויזאַמער פינגער דער
אמאַר־קאַפּאָל... אַ שמשון־רגע באַהערשט מיך און ס־בלוט צוזיט זיך:

זאָל זינקען מייַן אומעט אין טאָל פון הינום,
ווי ס־זינקט וואַסער אין רעגנדיקע טעג;
נישט אונדזער אין גאַסן פון ירושלַים,
הפקר ליגט טרויער און זייט אויפן וועג.

ס'ען איך בין שפּעטער אויפן הר־הצופים גישטאַנען, האָט די נאַכט
גילויערט איבער ירושלַים און איך האָב קאָנטינואירט דאָס גיזאַנג:

צַער טריפט פון לבנה און פון יעדן שטיין,
ווי אַ קאָסמישער ריח פון אור־אַלטע צייַטן;
ברודער, מאַך די אויגן צו און דערשטיק ס־גיוויין,
ס־האָט אַ שטערן אויפגיבליצט אין הימלישע ווייַטן.

דער קליינער וואָלקן־פלעק איז זיך צוואָוואַקסן. כמאַריס האָבן פאַר־
צויגן די שאַפיר־הימלען און אָנגיזאָגט שטורים, אַ רוח־קדים האָט
גישמיסן די דעכער און די מוזע האָט גיענדיקט איר גיזאַנג:

נישט גיקלאָגט זאָל ווערן אין גאַסן פון ציון,
ס־בליט פרייד אין דערלייזערישע טריט;
שטורים־ווינט ציט דורך נעפּל אין ירושלַים
און ווישט די שפּורן פון טרויעריקן שניט...

ביים כותל מערבי אַפּטייקער

צווישן צוויי היימען

עובדי' הכהן

(דערציילונג)

דעם האַרמאָנישן גישטאַלט פון מייַן אור־זיידן — ר' יוסף כהן ז"ל — דעם הייסן ייִד און קלוגן וועלט־מענטש — אַ מצבה.

I.
דריי נשמות אין איין גוף

אין שטעטל אפּאַטשנאַ וואוינען דריי ייִדישע פּערזענלעכקייטן. לכתחילה זענען עס דריי באַזונדערע טיפּן, דריי פאַרשידינע כאַראַקטערן צופעליקער ווייַזע זענען דאָך די אַלע דריי טיפּן פאַרקערפּערט אין דער פיגור פון איין מענטש —

— — — — — — — — — — —

ר' יאָסל דיין, דער „שיינער ייִד" און „האָנאָראַוּוע" דיין פון שטעטל, קהלס טאַטע און פאַרזאָרגער, וועלכער זעצט דורך אָן באַלוינונג אַלע סכסוכים, דין־תורות און בוררותן און ברענגט אַריין שלום און אהבה צווישן ייִדן.

ר' יאָסל ווייַנשענקער, דער מעורב עם הבריות, דער איינציקער ייִד אין שטעטל, וועלכער רעט אַ פיינעם פּויליש, פאָרט יעדיס יאָר אויפן לייפּציקער־יריד, האַלט אויף אין מיטן מאַרק די גרעסטע און רייכסטע ווייַן־שענק אין גאַנצן אומגעגנט, צו וועלכער עס פאָרן זיך צונויף פאַרשידינע פּריצים און הויף־לייט פון ווייטע געגנטער; ווער עס קומט דאָ אַהער, בכדי זיך צו־נויף צו טרעפן און אָנקניפּן נאָענטע פרייַנטשאַפט מיט אַ שכן; ווער נאָך אַ פאַר־ווייַלונג און אַ היימיש־בעסערער גיזעלשאַפט; ווער גאָר, כדי זיך צו באַראַטן אין אַ וויכטיקן ענין מיטן קלוגן „אַלטן ליפּסקי" (אַזוי פלעגן רייכע פּריצים רופן דעם ווייַן־שענקער, צוליבן פאָרן קיין לייפּציק).

„יאָסל אַפּאַטשנער", דער ליבלינג פון די „לובלינער חסידים", דער וועל־כער פאַרשטייט — לויט ווי חסידים זענען מעיד — דעם רצון פון לובלינער רבין, דעם „חוזה", נישט נאָר פון די אַרויסגיזאָגטע ווערטער און בפירושע העוויות, נאָר אַפילו פון זייַנע מחשבות...

אָט־אָ די אַלע דריי פאַרשידינע גייסטער — גלגולים פון דריי פאַרשידינע זיידיס — האָבן זיך צופעליק, אָדער גאָר בכיוון באַזעצט אין אַ בשותפותדיקן קערפּער פון אַ ייִד, אַ זקן, אַ קרוב שבעים — און פאָרט נאָך גאָרנישט גיבוקט. שלאַנק און גלייך. אַ ווייס־קלאָרער הויכער שטערן. צוויי גרויסע, שוואַרצע אויגן קוקן אַ פּויר פּקחותדיק פון אונטער די לאַנגע גראָע ברעמען. די לאַנגע שניי־ווייסע באָרד דעקט גענצלעך צו דאָס שטיק קלאָרע, ווייס העמד, וועלכיס קוקט אַרויס פון צווישן די קלאַפּיס פונים איבער־מלבוש.

צווישן די אַלע דריי זיידיס, וועלכע האָבן זיך אין דעם דאָזיקן קערפּער אַריינגיצויגן, האָט גיהערשט אַ מוסטערהאַפטער שלום און אַ גימיטלעכע רו.

יעדער איינער פון די דריי האָט זיך זיין אייגינער היים, וואו ער לעבט און ווירקט — זיין קיניגרייך, וואו ער הערשט.

יאָסעק ליפּסקי, דער רייכער ווייַן־שענקער קיניגט אין זיין ווייַן־שענק; מיטן כוח פון זיין חכמה און פיינעם לשון שפּרייט ער אויס זיין ממשלה איבער דער גאַנצער פּריצישער אומגעגנט.

ר' יאָסל דיין איז אין גאַנצן צונויפגיוואַקסן מיטן „שולחן־ערוך" און מיט די גרויסע ספרים־שענק, וועלכע פאַרשטעלן גאַנצע צוויי ווענט פון זיין שטוב; מיטן כוח פון זיין לומדות און מיט דער שפּיץ פון זיין פען, הערשט ר' יוסף איבער גאָר ווייטע ייִדישע ישובים.

דער דריטער, „יאָסל אַפּאַטשנער" — איז באמת גאָר קיין אַפּאַטשנער נישט. זיין היים איז גאָר אין לובלין אין רבינס בית־המדרש. יאָסל אַפּאַטשנער איז שוין, לחלוטין, קיין הערשער נישט, נאָר אַ באַהערשטער. ער אַליין הערשט איבער קיינים נישט, סיידן איבער זיך זעלבסט.

אַזוי האָבן די דריי פאַרשידינע זיידיס גילעבט אין דעם בשותפותדיקן גוף בשלום ושלוה; יעדער האָט זיך זיין היים גיהאַט, זיין קיניגרייך אָפּגיהיט, דעם צווייטן אין וועג אַריין נישט גיגאַנגען.

ווער ווייסט ווי לאַנג די דאָזיקע אידילישע מנוחה און שלום צווישן די דריי גלגולים וואָלט נאָך אָפּגיהאַלטן, ווען אין צווישן וואָלט זיך נישט אַריינגימישט די היסטאָריע...

II.
ר' יאָסל ווייַן־שענקער איז ממתיק סוד מיטן גראַף וויסנאַוואָסקי

ווינטער. אין דרויסן קנאַקט אַ פראָסט און די שויבן זענען אויסגיצירט מיט ווייסע בלומען. גיהילט אין זיין לאַנגן וואַטאָווע שלאָף־ראָק, די לייכטע פּילק־לאַטשן אָנגישטעקט אויף די פיס — זיצט ר' יאָסל דיין, דער למדן און פּקח נעבן דעם איינגיהייצטן קאַכל־אויוון און איז מעיין אין דעם נייעם גרויסן „יורה־דעה" מיטן „פּרי־מגדים", פאַר וועלכן ער האָט גירשט נישט לאַנג באַצאָלט אין לייפּציק פיניף גאָלדינע רענדלעך.

פונים דערבייאיקן גרויסן סאַלאָן הערן זיך לעבהאַפטע שמועסן פון פּריצים. עס קייקלין זיך ביינערנע בילאַרד־קוגלין און אין דער לופט קאַלערן זיך הייטערדיקע גילעכטערס. נעבן בילאַרד־טיש שטייט אַ „פּאַפּיראָסן־אָנצינדער", אַ מייסטערהאַפט שטיק אַרבּיט פון מעש, וועלכיס שטעלט פאַר דעם ביוסט פון נאַפּאָלעאָן באָנאַפּאַרטע מיט אַ פּאַפּיראָס אין מויל. ביי אַ גיהעריקן קוועטש שפּריצט דער פּאַפּיראָס מיט פייער־פונקן. האָבן דאָס פּריצים אַ מחיה. וואָס אַ ווייַלע גייט צו אַ צווייטער און ווענדט זיך צו באָנאַפּאַרטע וועגן פייער. ס־לשון גייט דערביי האָפעדיק, וויצלדיק, טייל מאָל, זאַגאַר, מיט אַ פּאָליטישן רמז. באָנאַפּאַרטע טיילט פייער און דער עולם צוגייט אַזש פאַר נחת.

ר' יאָסל דיין הערט און פאַרנעמט אין דערינען דאָס אַלץ. אים אַרט עס נישט, אַזוי, ווי אַ שטייגער עס אַרט דאָס דאָזיקע אַנדערע ייִדן. ער קאָן זיי, די אומות העולם. ער פאַרשטייט זיי, טייל מאָל איז אים אַפילו אַ רחמנות זייערס. אָט די דאָזיקע פּריצים, וואָס פאַר אַן־התחזקות קענען זיי נעביך האָבן? קיין תורה האָבן זיי נישט, פון קיין חידושי־אורייתא ווייסן זיי נישט — און דער מאַסקאַל קוועטשט און דריקט די נשמה אַרויס. קומען זיי זיך אַ ביסל צונויף, ווילט זיך כאַטש אַ לאַך־טון, אַ שטיף־טון, כדי דערווייל אָן די אייגינע צרות צו פאַרגעסן און די צייט צו פאַרברענגען. אָבער מיר ייִדן האָבן עפּיס אַנדערש מיט וואָס די צייט צו פאַרברענגען. יאָ, ברוך השם, ס־איז דאָ, ס־איז דאָ אַ תורה...

ביי דער דאָזיקער מחשבה שיינט אויף ר' יאָסלס פּנים פאַר נחת און אין אַ גימיטלעכער שטימונג נעמט ער זיך מיט נאָך מער חשק צו פאַרטיפן אין דעם „פּרי־מגדים".

האַ, האַ — דערקוויקט זיך אַזש ר' יאָסל — אַזעלכע טיפע און בליציקע גי־דאַנקען — פּלאי פּלאים! און יעדער גידאַנק האָט זיך זיין שליף, ממש, ווי אַ בריליאַנט. אָט קוקסטו אים אָן, מיינסטו, אַז ער טונקט זיך אין גאַנצן אין אַ רובין־גרינער קאָליר, גיסטו אים אַ וואָרף פון דער צווייטער זייט — שטראַלט ער גאָר פאַר דיר אויף מיט אַ סאַפּיר־פּאַלעט קאָליר און ווידער רויט־פייערדיק, ווי די זון אין בין־השמשות־אונטערגאַנג.

אויף יאָסלס פּנים באַווייַזט זיך אַ צושטראַלטער שמייכל, וועלכער גלייכט אויס דעם צוקנייטשטן שטערן פון אַלטן למדן: אָ־וואָ, אָנגיטראָפן אויף אַ היימישן גידאַנק, אויף אַן־אייגינער המצאה, וועלכיס ער אַליין האָט שוין מיט יאָרן צוריק גיהאַט ממציא גיווען, און וועגן וועלכן ער האָט זיך שוין אויך גיהאַט „דורכגישריבן" מיט ר' זלמן מרגליות.

פּריצים קלאַפּט ווער העפליך אָן מיטן פינגער אין טיר. ר' יאָסל איז מפסיק בעט אַריין אין צימער. עס קומט אַריין גראַף וויסנאַוואָסקי, אַ הויכער, עלעגאַנט־גיקליידיטער הער אין די מיטעלע יאָרן, וועלכן ר' יאָסל נעמט אויף זייער פרייַנטלעך, בעט אים זעצן האָרט אַקייגן איבער זיך, מאַכט רואיק צו דאָס ספר און ביידע צושמועסן זיך שטיל און מיט איינגיהאַלטינים אָטעם. פון צייט צו צייט ווערט דער שמועס איבערגיריסן און עס דויערט אַ צייט פון אַריינטראַכ־טיניש און נאָכקלערן; באַלד שווימען ווידער אַרויף האַלב־אָפּגיריסינע ווערטער: גרעניץ... אַמוניציע... לעגיאָן... און אַזוי דויערט דער שמועס ביז אין דער טיפער נאַכט אַריין.

די שטוב איז שוין פול מיט רויך פון פּאַפּיראָסן און די גאַנצע גאַס איז פאַר־זונקען אין אַ טיפן שלאָף — ווען עס פאַרפאָרט אַ קעטשל פאַרן טויער. ר' יאָסל מיטן פּריץ שטעלן זיך ביידע צוזאַמען שנעל אויף, גייען צו צו דער אַרויס־

גאַנג-טיר. אויף דער שוועל פאַרהאַלטן זיי זיך נאָך אַ קורצע צייט, שמועסן עפּיס וויכטיקס איבער. אַרויסגיקומען פאַר דער טיר, גיזעגינען זיך ביידע זייער האַרציק. נאָך דעם, ווי די קאַטש מיטן פּריץ זענען שוין אַוועקגיפאָרן, בלייבט נאָך ר' יאסל א ווײַלע שטיין אין דער גיפרוירינער גאַס. זיינע פאַר-טראַכטע בליקן באַגלייטן נאָך לאַנג, לאַנג די ריסאַרקע, וועלכע פאַרשווינדט אין דער נאַכט-פינצטערניש. ווען אַלץ איז שוין פון זיין אויג פאַרשווינדן, שטייט ער נאָך און האָרכט זיך איין אין דעם שוואַכן „דונדלין" פון די פער-דישע קאַפּיטיס אָן דער גיפרוירינער ערד. פאַרן צוריק אַריינגיין אין שטוב קוקט זיך דער אַפּאַטשנער וויין-שענקער נאָך אַ מאָל גוט אַרום פון אַלע זייטן.

א גאַנצע נאַכט האט ר' יאסל וויין-שענקער זיך גידרייט אויף זיין גילעגער, נישט גיקענט איינשלאָפן.

III.

אין הימל לאַכט מען...

קוים זענען פאַרביי גיגאַנגען די הייסע זומער-טעג, האט זיך אָנגיהויבן וועקן דער דריטער גלגול — „יאסל אפּאטשנער"...

ווי נאר עס האט זיך גילאזט הערן די ערשטע תקיעה, וועלכע זאָגט אָן דעם אָנקום פון אלול — האט „יאסל אפּאטשנער" זיך גלייך גינומען גרייטן אין וועג אַריין.

דער שופר — פלעג ער זאָגן — איז א סיגנאַל, וואָס רופט יעדן ייד אין זיין אמתר היים. מיין היים — פלעג יאסל צוגעבן — איז ליבלין. א חוץ מזה האט דאך „יאסל אפּאטשנער" שוין א חזקה אין ליבלין אויף כל-נדרי: אַלטע חזקה, מיט וועלכער „ער" אַליין האט אים גי-האט מכבד גיוועזן.

אין א פראסטן סליחות-פרימאָרגן, דעמלט ווען דער בלייכער הימל איז אָנגיצויגן ווי א פּאַרמיטינע דעק איבער דער ערד און א מאַרקן-טוי נידערט אַראָפּ און צולייגט זיך שווער אויף באַרג און טאָל, וואַלד און פעלד; די לופט א שווערע, אנ'אָנגיזאַפּטע מיט טרערן-פייכקייט דריקט ווי א בלייערנע משא אויפן הארץ און קלעמט פיינלעך די נשמה — אין איינים אַזאַ פרימאָרגן איז פאַרפאָרן פאַרן הויז פון ר' יאסל ווײַנשענקער א פּריציש בריטשקעלע.

„יאסל אפּאטשנער" האט איבערגילאזט אויף הפקר ווייב און קינד, הויז און הויף, קלייט און שענק; איבערגילאזט אין דער היים אַפילו דעם נייעם „יורה דעה" מיטן „פּרי מגדים"... און אַליין גאָר מיט זיך אַליין — האט ער זיך אויפגיזעצט אויף דער אָפינער ריסאַרקע און גיפאָרן.

ביז סוף זמן מנחה גיוועזן, ווען דאָס קליינע ריסאַרקעל איז צוריקגיפאָרן צו דעם אַלטן וואַלד, וועלכער ציט זיך העט, העט אויף מיילן אין דער לענג און צוליגט זיך אויף ווייטע שטחים צווישן צוויי לאַנגע שורות ביימער. פון רעכטס אויפן באַרג אויסגישיט מיט שטשולקיס און שטיקלעך פאַרדאַרטע צווייג-לעך, צווישן לאַנגע בערד פון האַריקע גרעזער. שטייען אויסגישטעלט הויכע שלאַנקע סאָסנעס, ווי „פייערדיקע" חסידישע יונגעלייט מיט שוואַרצע שטריימ-לעך אויף די קעפּ פון לינקס אין טאָל אויף אַן-אויסנישפּרייטן ווייכן טעפּיך פון גרינעם סאַטינים מעך שטייען גידיכט צונויפגימישט מעכטיקע צוואַוואַקסי-נעדיגע יאָדלעס מיט צווייגן אַראָפּהענגענדיקע גידיכטע — אויסגישטרעקטע ווי די אָרימס פון די כהנים ביים דוכינען.

לאַנגזאַם שלעפּט זיך די ריסאַרקע צווישן די צוויי וועלדער באַרג אַרויף באַרג אַראָפּ. לאַנגווייליג און מאַנאָטאַניק קלאַפּן און שטורקן די רעדער — אויך יאסלין קלאַפּט דאָס האַרץ...

וואָס ווייטער ער פאָרט — אַלץ ווייטער זעט אים אויס צו זיין דער וועג צו זיין באַגער און אַלץ גרעסער וואַקסט אין זיינע אויגן אויס דער גייסטיקער מרחק, וועלכער טיילט אים יעצט פון דעם הייליקן דעת פון זיין רבין. ער פּרואווט זיך מאַכן א חשבון-הנפש — ווייזט זיך אים אויס, אַז עפּיס איז דאָס היינטיקע יאָר ביי אים אַוועק נישט ווי גיהעריק. עפּיס איז ער אין זיין עבודות שולדיק, הינטערשטעליק גיבליבן. צופיל פאַרקראַכן אין א צייט, צופיל זיך גילאָזט פאַרשלעפּן אין די הבלי-הזמן, — צופיל זיין אמתע היים פאַרגעסן.

גיפירט פון אַזעלכע חרטה-גיפילן, פאַלט יאסל אַפּאַטשנער אַריין אין א דבקותדיקן התבוננות.

— וואָס איז א מענטש?

— א בעל-גאווה. אַזוי לאַנג ווי דער מענטש גייט ער אַרום מיט דעם וואָרט „איך". איך וויל, איך טו, איך מאַך. אָבער „איך" און ווידער — „איך". א צווייטער „אנכי"... אין דער אמתן איז דאָס אַלץ נישט מער ווי פּוסטע נאַרישע גאווה. וואָס איז דען דער מענטש מער פון אט דער קליינער מוראַשקע דאָ אין וואַלד. באַשר דער מענטש בויט גאַסן מיט „קאַמיניצעס", שטעלט אויס שטעט, שרויפט צוזאַמען מאַשינען און רופט צונויף יאַרידן — דאַכט זיך אים, דעם מענטש, אַז דאָס מאַכט ער. ער באַמערקט אָבער נישט ווי אין אים, איבער אים, און מיט אים גיוועלטיקט א גיהיימע אויבערהאַנט, וועל-כע לענקט אים צו וועלן און שטויסט אים צו באַגערן.

א פאַרטריקנטע צווייג, וועלכע האט אונטער די רעדער פון דער ריסאַרקע א פויער א הילכיקן קנאַק גיטון – האט איבערגיריסן אויף א ווײַלע דעם פאָדים פון יאסלס מחשבות, ווי א גיניטער מייסטער האט ער אָבער באַלד באַוויזן דעם דאַזיקן דרים צוריק צונויפצובינדן און ווייטער צו שפּינען:

— מיט דער זעלבער מיינונג, מיט וועלכער דער מענטש מיינט אויפצובויען א הויז אַלס וואוינונג פאַר זיך, און באַמערקט גאָר נישט ווי מיט זיין בנין העלפט ער צו אויסבויען שטעט פאַר דורות — גינוי מיט דעם זעלבן חשק גיטריבן, דרייען זיך אויף דער ערד, אַרום דעם וואָרצל פון א בוים, טויזנטער, טויזנטער מוראַשקיס מיט קליינע שאַרפע פיסקעלעך און שטאַרקע פיסעלעך, וועלכע גראָבן און קאַפּן אין דער ערד פירן דורך קאַנאַלין. מיינען זיי דאָך א מוראַשקע-שטאָט פאַר זיך אויסצובויען — לסוף-יאַקערן זיי גאָר איבער די ערד און גרייטן זי צו אויפצונעמען די זרעים, וועלכע דאַרפן דאָרט פאַלן; און אַז ס'דראַפּיט זיך די גרינע וויעוויאַרקע אַרויף אויף די העכסטע שפּיצן פון דער יאָדלע, שפּרינגט פון צווייג צו צווייג און זוכט אויס די גרינע זאָמען-קעפּ פון די ביימער אָפּרייסנדיק די גרינע בלעטלעך פון די קעפּ, מיינט זי נאָר פאַר זיך דעם פּעין זאַפט אויסצוגיפינען — פאַלן אָבער די זאָמען אויף דער באַאַקערטער ערד, שלאָגן וואָרצלין, וואַקסט אַרויס א בוים. ס'וואַקסן ביימער און ס'פלאַנצט זיך א וואַלד.

דער שטילער גלי פונים דאַזיקן התבוננות, ציגט אָן אין יאסלס מוח א הייליק פייער פון דבקות. ער פילט זיך יעצט ווי א ניי גיבוירן קינד, וואָס זעט די וועלט דאָס ערשטע מאָל אין איר גאַנצן גלאַנץ און פּראַכט. ער פילט כמעט אַליין נישט ווי פון גרויס התפּעלות און דבקות, הייבט ער אָן זינגען מיט אַן-אייגנאַרטיק חסידיש גיגונדל און עכטן חסידישן ברען:

ג—טס רצון פלאַנצט דעם וואַלד
ג—טס וואָרט בויט א ישוב
ג—טס כוח פירט די וועלט
אוי, אוי ג-ט-א ג—טעניו
אוי אוי טאַטע — טאַטעניו...

טראַל טראַל —האָבן פלוצים אויפגיבליצט און אָפּגיקנאַלט צוויי שאָסן אין דער גידיכטער פינצטערניש פון וואַלד.

צוויי הויכע זשאַנדאַרמען, וועלכע זענען האַסטיק צוגישפּרונגען צו דער ריסאַר-קע, האָבן קודם גינומען דעם יידישן „שפּיאָן און אויפשטענדיקן" שמידן אין קייטן. נאָכהער האָבן זיי אים אַראָפּגינומען פון דער ריסאַרקע און אים אַוועק-גיפירט ווייט, ווייט דאָרט צו דער אַלטער טורמע.

קיינער האט נישט גיזעען, נאָר דאָרט אויבן האט א לבנה מיט א האַלב פּנים אַרויסגיקוקט פון צווישן די גידיכטע סאָסנעס, ווי א שטיפעריש קינד וואָס שפּילנדיק זיך אין „באַהעלטערלעך" פאַרשטעלט עס זיין פּנים מיטן הענטל און לאַזנדיק קוקט ער מיט איין אויגל א פּויער פון צווישן די פינגער. יאסלין האט עס זיך אויסגיוויזן ווי „אויבן אין הימל לאַכט מען פון אים".

— — — — — — — —

(סוף זע ב"י 131)

גיקליבינע פּערל

גיזאַמלט פון
א. שנור
(נאָכדרוק פאַרבאָטן)

תורה-ווערטער, גידאַנקען און אַפאָריזמען פון גרויסע יידישע מענטשן.

ארץ-ישראל

א.

גוי אחד בארץ — א פאַרייניקט פאָלק הייסן זיי, נאָר אין ארץ-ישראל. (זוהר ויקרא קע"ח).

ב.

לד' הארץ ומלואה — ג—טלעך הייליק איז נישט בלויז דאָס לאַנד, נאָר אויך דאָס וואָס פּולט אויס, דער אויר אַליין איז שוין מחכים. (מגלה עמוקות, אופן ס"ז).

ג.

עת לחננה כי בא מועד, כי רצו עבדיך את אבני' — דיינע קנעכט האָבן שוין גימאַכט די התחלה, זיי הויבן אָן צו בויען, שוין צייט גיהאָלפן צו ווערן, דורך גאולה שלמה (סוף כוזרי).

ד.

בכל ארץ אחוזתכם, גאולה תתנו לארץ — אומיטום, ווי מיר טון דעם רצון פון השי"ת, זענען מיר גורם צו אַן־עלית ארץ ישראל, צו א ניצוץ פון גאולה, אוהב צדקה ומשפט — דער וואָס האט ליב צדקה ומשפט, אַפילו מחוץ ארץ ישראל, איז גורם, אַז חסד ה' מלאה הארץ, ארץ-ישראל זאָל דערפון האָבן א זכות. ובכל ארץ אחוזתכם - איר קענט אומי-טום, אין אַלע לענדער ווי איר וואוינט, מיט אייערע מעשים גורם זיין אַז גאולה תתנו לארץ גואל זיין דאָס ארץ-הקדושה. (דער לובלינער חוזה).

ה.

נפלה לא תוסיף, קום בתולת ישראל — איינער פון די משכילים האט גיוואָלט שטעלן דאָס וואָרט „קום" צום פריערדיקן זאַץ, וואָס באַטייט שלעכטס אויף יידן, האט ר' ישראלטשע ריזשינער אים גיענטפערט מיטן פסוק אין תהילים: שוא לכם משכימי קום פאַלטש איז אויב מע שטעלט פריער דעם „קום", מאחרי שבת דעם „קום" דאַרף מען צום שפּעטערן צוזעצן — קום בתולת ישראל!

ו.

חבלי משיח — אויב יידן וועלן זיך צו-זאַמען בינדן ווי א שטריק (פון לשון חבל) וועט קומען משיח. (דער קאָזשעניצער מגיד).

ז.

ארץ ישראל איז אַרומגירינגלט מיט וואַסערן, דען דער עולה קיין ארץ ישראל, מוז זיך פריער גוט טובלין און רייניקן. זיין א נקי-כפּים. (טוב הארץ).

ח.

עיני ד' אלקיך בה — ג-ט בליקט אַ-ריין אין ארץ-ישראל און אויג איז דאָך חכמה, דערפאַר אוירא דארץ-ישראל מחכים. (רבי ר' בונם).

ט.

מי יעלה בהר ה' — ארץ-ישראל הייסט הר ה', דערפאַר כדי אַז מע דאַרף אַרויפקלעטערן אויף א באַרג, וואַרפט מען פון זיך אַראָפּ אַלע שווערע קליידער, מע נעמט נישט קיין לוקסוס און קיין שווערע משאות, געלט אא"וו, נאָר ריין פון וואָס באַשיידינער. אַזוי דאַרף זיין דער עולה קיין ארץ-ישראל. (אזולאי).

י.

ארץ-ישראל הייסט „ארץ צבי", דערפאַר ווייל צבי זענען די ראשי-תבות: צדיקים יבואו בו. (ארי' הקדוש).

יא.

שאלו שלום ירושלים — ישליו אוהביך — אויב ווילסט זיך דערוויסן וועגן שלום פון ירושלים, ווער גיוואָר וועגן שלום פון אירע אוהבים — די יידן. (מחצית השקל).

יב.

לך לך מארצך — אל הארץ — קיין ארץ-ישראל דאַרף מען אַפילו גיין צופוס. (רבי נחמן מבראצלאוו).

יג.

ויקן את חלקת השדה, מיד בני חמור — ער האט אויסגיקויפט דאָס חלק פעלד, פון אַלע חומריותדיקייטן. ער האט עס מעלה גיווען צו א גרויסע קדושה. (בית אהרן).

יד.

וירשת וישבת בה — זאָלסט עס ירשי-נען אָבער מיט ישוב-הדעת און נישט דורך א בלינדן פּסיכאָז. (ר' דוד מלעלוב).

טו.

בת ציון — די טאָכטער פון ציון. ווי א מיידל, וואָס פאַרלאָזט נישט איר פאָ-טערס הויז, אַזוי וועלן די יידן נישט פאַרלאָזן ארץ-ישראל. (חידא).

טז.

אחת שאלתי מאת ה' — דוד המלך האט גיבעטן אויף דריי זאַכן, וואָס זייערע ראשי-תבות זענען „אחת" — ארץ-ישראל, חיים, תורה. (רבי חיים וויטאל).

יז.

ארץ אשר אבני' ברזל — א לאַנד, וואָס איר אבן היסוד איז נשים צדקניות, וואָס צוליב זיי איז גיוועזן און וועט זיין די גאולה. ברזל זענען די ראשי-תבות פון בלה, זלפה, רחל, לאה. (עץ חיים).

יח.

שישו אתה משוש, כל המתאבלים עלי' — דאָס אבלות דאַרף זיין, נישט לויטער אבילות נאָר גימישט מיט א ביסל שמחה און בטחון, אַז מיר וועלן נאָך זוכה זיין צום בנין ביהמ"ק. (ישמח-ישראל).

יט.

ווער ס'איז אַן-עובד ה', קען זיין אַן-וועזנהייט אין א"י שטאַרק משפיע זיין אויף זיין יראה. ווייל די קדושת הארץ קען דערהייבן זיין מדרגה צום תכלית-הנרצה. אָבער פאַר די, וואָס זענען נישט קיין עובדי השם, קען עס פאַרקערט ווירקן, ס-קאָן ערגער מאַכן. דען דאָרט איז זיך דער יצר שטאַרקער מתגבר און ער קאָן מער שאַדינען.

יהושע וכלב — האָבן טאַקי גיזאָגט: טובה הארץ מאד מאד — ס-איז זייער גוט, אך בה' אל תמרודו — נאָר נישט מורד זיין אין השי"ת, דעמלט איז עס משפיע צום גוטן. (תניא).

כ.

טובה הארץ מאד מאד — דאָס לאַנד איז גוט ווען כ-האַלט מיך ביים כלל פון ובכל מאדך, כ-זאָל ברענגען דערויף אַלע מאַטעריעלע קרבנות. (ישמח ישראל).

כא.

ציון מכלל יופי — ציון איז דער שטרעבן, און דער שענסטער שטרעבן פון כלל ישראל. (חיבת הארץ).

כב.

ושבתה הארץ שבת לה' — דער באָדן פון ארץ-ישראל וועט רוען נאָר דאַ, ווען יידן וועלן דעם שבת לד', אויב נישט שטייט דאָך — תקיא הארץ את יושבי'. (מהר"ל מפראג).

כג.

מה אדיר שמך בכל הארץ — דיין נאָמען באַשעפער איז נאָר גרויס, ווען אַלע יידן וועלן זיין צוזאַמען אין ארץ-ישראל (דער וואָרקער).

כד.

לשנה הבאה בארעא דישראל, לשנה הבאה בני חורין — אויב מע איז אין ארץ-ישראל, דאַרף מען נאָך צו בעטן, מע זאָל זיין בני-חורין, באַפרייט ווערן פון נישט גיבעטינער אַפּוטרופּסות (תפארת עוזיאל).

כה.

ירושלים — יראה — שלום — אויב וועסט זען ס'זאָל זיין דאָרטן שלום, וועט דאָס לאַנד ווען אַז ביי דיר זאָל זיין שלימות (דער ייד הקדוש).

כו.

ארץ אוכלת יושבי' — א לאַנד וואָס עסט אויף, איז מבטל די אַלע וואָס זענען יושבים, זיצן אויף איין אָרט. ארץ-ישראל-יידן דאַרפן זיין הולכים, כסדרדיקע שטייגנדיקע און ווייטער-גייענדיקע אויף אַלע גיביטן. (תולדות יעקב יוסף).

כז.

שכן ארץ ורעה אמונה — רו, וואוין אין ארץ-ישראל, וועסטו זיך פיטערן אין אמונה. (רבי ר' מיכלע מזלאָטשוב).

כח.

ארץ-ישראל — ארץ-ישראל האט אין זיך אַזאַ כוח, צו מאַכן פון ארץ, פּשוטע ערדישע ענינים. — א ישראל, א גאָר הויבע מדרגה. (בעש"ט).

נאַכט אין תל-אָביב

האט די נאַכט – א שוואַרצער מבול,
זיך מיט סודות אויסגישטערנט —
ווי גוט איז צו גיין
אויף שטערן-שליאַכן
און אָטים-גלייך,
אויסצוהויכן באַגערן.

איצט איז האַלבער נאַכט.
טראָג איך טונקלקייט אויף פּלייצים מיינע
דורך גאַסן און געסלעך,
פון א דרימלינדיקער שטאָט.
הימלין זענען חיים —
הימלין זענען נאָנט —
שטערן חלשן און פאַלן.

דוד אַפּטייקער

דער נדר

היסטארישע דערציילונג

א.

ס־איז געווען אינים ערשטן יאָר־הונדערט פונים אלף השׁשי. איבער שפּאַניע האט זיך דער הימל שוין א ביסל אויסגעלייטערט. די יידן האבן פרייער אָפּגעאָטעמט, כמעט פאַרגעסנדיק די אַלע גזירות פון די קרייץ־פאַרער. אבער שטיל אין די הערצער פון די יידישע מנהיגים האט זיך צופלאַקערט א הייסער באַגער צו פאָרן קיין ארץ־ישראל. זיי האבן געוואוסט, אַז אין חוץ־לארץ איז דער ייד אייביק הפקר פאַר יעדער צרה און דערצו אויף פרעמדער ערד.

איינער פון די גרויסע גאונים אין דער דעמאָלטדיקער תקופה איז געווען רבי יעקב פּיקילי פון שפּאַניע, וועלכער האט פשוט געבּרענט עולה צו זיין קיין ארץ־ישראל. ר־האט נישט מסיח דעת געווען דערפון און תמיד ביים דאַווענען האט ער טרערן פאַרגאָסן ביים דערמאָנען ירושלים און די מקומות הקדושים. געוואוסט האט ער אבער, אַז נישט גרינג איז עס אַדורכצופירן. די וועגן קיין ארץ־ישראל זענען געווען בחזקת סכנה. ים־רויבער האבן געלויערט אויף די שיפן און חוץ לזה, האבן אַלע קאטוילישע מלוכות אָנגעווענדעט אַלע מעגלעכקייטן, נישט צו דערלאָזן צו אַ יידן־עמיגראַציע קיין א״י.

רבי יעקב האט אבער געפונען אַ חבר, רבי חזקי׳, וועלכער האט אויך שטאַרק משתוקק געווען קיין ארץ־ישראל.

שטילערהייט האבן זיי ביידע געמאַכט די הכנות. די שמחה האט פשוט אַרויסגעשטראַלט פון זיי און ביידע האבן די נסיעה באַפעסטיקט דורך אונטערשרייבן א „חרם״, אין וועלכן זיי ביידע אונטערשטרייכן זייער פעסטן באַשלוס צו פאָרן קיין ארץ־ישראל. זיי האבן אַ נדר געטון זיך נישט צו שיידן איינער פון צווייטן, ביידע אין איינים זיך מפרנס זיין, זיך טיילן מיטן פאַרדינסט, אָנווענדן אַלע מעגלעכקייטן, אַדורכצוברעכן אַלע מניעות אויפן וועג צו זייער ציל.

דער נדר האט נאך שטאַרקער צופלאַמט דעם באַגער. זיי האבן זיך גענומען גרייטן, פאַרקויפן אַלע שטוב־חפצים, אַלס נישט נייטיקע און מ־האט זיך אָנגעזאַמלט אַ גרויסן סכום אויף הצאות הדרך.

אבער נישט אַזוי לייכט קומט אָן אַ נסיעה קיין ארץ־ישראל, נישט אַזוי לייכט...

די פּאָרטוגעזישע מלוכה האט שטאַרק גערודפט די יידן, וואָס זענען עולה קיין ארץ־ישראל. מ־האט אָפּגעוואַרט זיי ביי די ברעגיס און זיי מערדערלעך געפייניקט.

דאָס האט שטאַרק געווירקט אויף די צוויי חברים, אַז זיי זאָלן דערווייל אָפּלייגן די נסיעה.

שווער זענען אבער געווען די יסורים פון רבי יעקב. פיר קינדער זענען אים אָפּגעשטאָרבן דורך דער צייט און ער, דער איינגאַנצן צוזאַמען־געבראָכענער פאָטער, האט אַלץ מקבל באהבה געווען, געטרייסט זיך מיטן יידישן ד׳ נתן וד׳ לקח, אבער טיף אין האַרץ האט ער אָנערקענט, אַז דאָס איז אַן־עונש, ווייל ער איז מעכב צו דערפילן זיין נדר.

און ווען ער האט באַקומען אַ ידיעה פון זיין חבר רבי חזקי׳, אַז ער איז שוין גרייט צו דער נסיעה, האט רבי יעקב אויפגעהויבן די הענט צום הימל און נאך אַ מאָל איבערחזרט זיין נדר.

זיין פרוי און קינדער, וואָס האבן זיך נאך נישט באַרויקט פון זייער צער, האבן מורא געהאַט פאַר די אַלע סכנות און די אָנקומינדיקע ידיעות פון פאַרשידינע שיפן האבן זיי צוגעגעבן מ־רא און זיי האבן געפועלט ביי רבי יעקב ווידער אָפּצולייגן זיין נסיעה.

רבי חזקי׳ איז אַליין געפאָרן און — ווידער א מניעה, — א מחנה רויבער זענען באַפאַלן זיין שיף און ער, נאַקעט און באַרוויס, איז קוים מיטן לעבן געראַטעווועט געוואָרן.

רבי חזקי׳ האט זיך פאַרטראַכט און געקומען צום אויספיר, אַז ער האט באַדאַרפט צו וואַרטן אויף רבי יעקבן און אינאיינים עולה זיין קיין ארץ־ישראל.

ב.

רבי אָשר בן יחיאל איז דעמאָלט געווען דער גרעסטער רב און פוסק. זיין ספר „ראש״ איז געווען דעצידירנד אַלס פסק־הלכה אויף אַלע געביטן פון יידישן דין.

רבי יעקב האט דערווייל שוין באַשלאָסן צו פאָרן און נישט געקענט וואַרטן אויף זיין חבר, וועלכער האט געהאַט אַדורכצולײַדן שווערע מניעות און ער האט געוואָלט אָפּלייגן אויף אַ שפּעטערן טערמין די נסיעה.

רבי יעקב האט זיך שוין געפילט ווי אַן־איבריקער אויף דער ערד פון חוץ־לארץ. זיין גאַנצע נשמה איז שוין געווען דארט, אינים לאַנד פון זיינע הייסע חלומות — ארץ־ישראל.

קיינער האט אים נישט פאַרשטאַנען. זיין בני־בית האט געקוקט אויף זיינע געגועים, ווי עפּיס אַ נאַך־ווייאיניש פון די לעצטע דערשיטערטע אַדורכלעבונגען. אבער ער, ר׳ יעקב, האט דערציילט פאַרן „ראש״ זיין שטאַרקע תשוקה און דער „ראש״ האט אַרויסגעפילט דעם גרויסן רצון און מתיר געווען אים, אַז ער מעג פאָרן אַליין קיין א״ץ־ישראל, נישט וואַרטנדיק אויף זיין חבר.

צו דער שיף האבן אים באַגלייט זיינע הונדערטער תלמידים און חברים. מיט טרערן פון פרייד און בענקשאַפט, האבן זיי זיך געזעגנט מיט זייער גרויסן חבר און רבי.

צווישן דעם פאַרזאַמלטן עולם האט זיך אויך געפונען רבי חזקי׳. זיינע טרערן־פולע אויגן האבן געצויגן אויף זיך אַלעמענס אויפמערקזאַמקייט. ר־האט זיך באַמיט צו באַהערשן, אבער ס־איז אים נישט געלונגען.

רבי חזקי׳ האט זיך פאַרוקט אין אַ ווינקל, פאַרשטעלט דאָס פּנים מיט די הענט און אַריינגעהעשיט.

אין דעם האט ער דערפילט ווי צוויי הענט נעמען אים אַרום און עפענינדיק די אויגן האט ער דערזען — רבי יעקב, זיין חבר.

— מיין ליבער — האט רבי יעקב געשעפּטשעט — פרייט זיך גאָר נישט מיט מיין שמחה. כ־פאַר היינט צו מיין לאַנד, דאָס לאַנד פון מיין נאכט און וואָך, מיין חולם, וואָס ווערט וואָר.

רבי חזקי׳ האט זיך צוקושט מיט זיין חבר און באַנייט זייער נדר, ווען ביידע וועלן זיין אין א״י, צו לעבן און צו לערנען אינאיינ׳ב.

רבי יעקב איז שנעל אַרויף אויף דער שיף, וואָס האט פאַרצויגן די מאַסטן און זיך ביסלעכווייז דערווייטערט פון די שפּאַנישע ברעגיס.

לאַנג, לאַנג איז נאך רבי חזקי׳ געשטאַנען, געקוקט אין דער זילבערנער ווייטקייט פון ים און שטיל געשעפּטשעט לשנה הבאה בירושלים...

אבער צו דערגרייכן יעדן גרויסן ציל, מוז מען ליידן. וואָס שטאַרקער ס־זענען די ליידן, אַלץ איז אַ סימן אויף דער גרויסקייט פונים ציל.

רבי יעקבן איז נאך נישט באַשערט געווען צו קומען קיין ארץ־ישראל און ער איז אויפן וועג באַפאַלן געוואָרן פון אַ מחנה רויבער, ווענינס לשון ער האט נישט געקענט און א געבונדינים האט מען אים געפירט אויף די שקלאַפן־מערק פון מצרים.

רבי יעקב האט אַ סך געליטן, מאָראַלישע און פיזישע יסורים. אבער די דאָרטיקע יידישע קהלה האט, דערהערנדיק, אַז ס־איז פאַראַן אַ יידישער שקלאַף, אים אויסגעלייזט און פריי געלאָזט.

ג.

רבי יעקב איז געזעסן ביים שטאָטישן רב, געשפּאַרט זיך אין עפּיס אַ שווערער הלכה.

פּלוצים פאַלט אַריין אַ שליח פון קהל:

„ווידער אַ ייד פאַראַן אויפן שקלאַפן־מאַרק״.

דער רב האט באַלד געהייסן פאַרזאַמלען די יידן פון שטאָט. רבי יעקב האט געהאַלטן פאַר זיי אַ התלהבותדיקע דרשה וועגן דער מצווה פון פדיון שבוים און ער אַליין מיטן רב זענען געגאַנגען באַפרייען און א יסלייזן דעם יידישן שקלאַף.

דער שקלאַפן־מאַרק איז דעמאָלט געווען איבערפולט און לאַנג האט געדויערט ביז זיי האבן זיך דערוואוסט וועגן דעם ייד.

אבער ביים ערשטן אָנבליק און צוזאַמענטרעף, האט זיך דער שקלאַף צעוויינט פאַר שמחה, אויפגעהויבן זיינע הענט צום הימל, געמאַכט הגיך א שהחיינו.

רבי יעקבן איז דאָס קול געווען זייער באַקאַנט און זיך נענטער צוגעקוקט צום שקלאַף וואָס איז געגאַנגען פאַרדעקט און געהילט מיט די ספּעציפישע שקלאַפן־קליידער און אַ געשריי האט זיך אַרויסגעריסן פון זיין ברוסט רבי חזקי׳!..

בײדע חברים האבן זיך געוואָרפן אויפן האַלדז.

רבי חזקי׳ האט דערציילט, אַז ער האט באַלד נאָך ר׳ יעקבס אָפּפאָר גענומען מאַכן די הכנות צו דער נסיעה און אט האט זיי ג—ט צוזאַמענגעטראָפן מיט איין גורל.

זייער בײנאַנדיקער אָפּפאָר איז שוין געווען אַ באַשלאָסענע זאַך.

צו דער שיף האט זיי באַגלייט די גאַנצע קהלה מיטן רב, וועלכע האבן זיי געוואונטשן פיל הצלחה און אין אַ קורצער צייט האבן זיי זיך שוין געפונען אויף דער הייליקער ערד און ווייטער געהאַלטן זייער נדר, געלעבט און געלערנט צוזאַמען. זייער לעבן און איינדרוקן פון די מקומות הקדושים, האט רבי יעקב באַשריבן אין זיין „ספר היחס״, ווי ער דערמאַנט דעם טעקסט פון דעם נדר, וואָס האט זיי ביידע אַזוי שטאַרק צוזאַמען געהאַלטן און געגעבן מוט צום אויסדרייען און איבערקומען בשלום אַלע גרויסע מניעות.

דער רצון איז די שטאַרקסטע זאַך, און דאָס ביינאַנדיקע צוזאַמען האַלטן זיך, פאַרשטאַרקט און פאַרפעסטיקט דעם רצון, פירט אים צו זיין רעאַליזירן און פאַרווירקלעכן.

ד.

רבי יעקב האט געפילט, ווי ס־פאַרלאָזן אים די כוחות, ער ווערט שוואַכער פון טאָג צו טאָג. האט ער צוגערופן זיין נאָנטן חבר רבי יחזקי׳ און געזאָגט צו אים:

ליבער חבר, מיר האבן ביידע צוזאַמען אַזוי פיל יסורים אַדורכגעמאַכט. מיר האבן זיך אַזוי פיל אָנגעליטן און דאַך — זיך תמיד געפונען צוזאַמען. לאָמיר אויך אויף ווייטער טיילן אונדזער גורל, לאָמיר ווייטער זיך האַלטן צוזאַמען, זיך טיילן מיט דעם ארץ־ישראל של מעלה, מיט אונדזער חלק גן־עדן.

רבי חזקי׳ האט אַ לענגערע צייט געשוויגן און צום סוף זיך אָנגערופן: ווער בין איך. דו האסט געלערנט, מרביץ תורה געווען. וואָס פאַר אַ ווערט האט דען מיין חלק. הם... וואָס פאַר אַ ווערט.

רבי יעקב האט געענטפערט: אויב אַזוי, וועל איך מיך טיילן מיט דיר גלייך אויף גלייך און דאָ האסטו מיין הבטחה.

רבי יעקב האט אַרויסגענומען זיינע אַ צוואה און עס איבערגעגעבן רבי חזקין.

רבי יעקב האט נאָך שטיל געשעפּטשעט:

גרויס איז דער כוח פון צוזאַמען־זיין, צוזאַמען זיצן, איבערהויפּט צוזאַמען פאָרן און נישט גלאַט אַזוי פאָרן, נאָר עולה זיין, אויפגיין, דערגיין און דערצילן.

אַלץ מוז זיין אינאיינים, אַזוי ווי ס־איז געווען אונדזער נדר. אַלץ אינאיינים.

ארץ ישראל של מטה, ארץ ישראל של מעלה.

און אויף די הענט פון זיין חבר האט ער אויסגעהויכט זיין הייליקער נשמה, מיט אַ שמייכל אויפן פּנים.

אַ בריוו פון שרה שניידער ע״ה קיין ארץ־ישראל

במקום הקדמה

מיט אַ יאָר צוריק איז דאָס געווען: אונדזער אַרבּיט אין ארץ־ישראל וואַקסט אויף, די ארטאדאקסישע פרוי אין ארץ־ישראל, לאָזט פון זיך הערן ס־שאַפן זיך בית־יעקב־שולן, ס־גרינדן זיך בנות־סניפים, ס־מערקט זיך סימנים פון שוואונג און דערוואַכונג פאַר אַ הייליק לעבן אין א״י.

ס־קומט באַגייסטערונג אין אונדזער מחנה. ס־מערקט זיך שוואונג און געפּלאַנט ווערט אַרויסצוגעבן אַן־אייגינער בראשור, כדי טאָפּלט צו פאַרשטאַרקן און מחזק זיין די אַרבּיט.

בריוו ווערן געשיקט צו אַרט, מנהיגים און שרייבער. אבער יעדער פון זיי איז פאַרנומען. ער קען זיך נישט אויעקרייסן, ווידמינען זיין פעדער פאַר דער דערוואַכטער אַרט. פרוי אין א״י.

נאָר איינע, איין און איינציקע, וואָס איז דערצו גרייט — פרוי שׂרה שניירער ע״ה. זי איז שוין שלאַף. מיט די לעצטע כוחות שרייבט זי אַ הייסן רוף צו די יידישע מאַמיס אין א״י.

די בראשור איז נישט געוואָרן געדרוקט, צוליב טעכנישע סיבות. די כוונה טובה ווערט דאָך אבער מצטרף למעשה און איר רוף, דער אוצר פון יראת שמים און אַ הייס פלאַמידיק יידיש׳ האַרץ — ווערט דאָ פאַרעפנטלעכט אין דער אויסגאַבע פון אונדזער בית־יעקב־זשורנאַל.

בלויז צוליב דעם אַליין — איז שוין כדאי דאָס גאַנצע אַרויסגעבן פונים א״י־נומער.

ירושלים.

הלל ליבערמאַן.

ב״ה יאַרדאַנאוו, אלול, אין וואַלד. תרצ״ד.

ס־ליגט פאַר מיר אַ בריוו פון רעד. הלל ליבערמאַן נ״י, וועגן אַ מאמר פאַר אַ בראשור, וואָס זיין ציל איז צו פאַרשטאַרקן דאָס יהדות אין אונדזער ארץ הקדושה.

באמת, אַז אַ ציטער כאַפּט מיך אָן ביים וואָרט ארץ הקדושה. איך זאָל האָבן די דרייסטקייט צו זאָגן תוכחה מיינע ברידער און שוועסטער, וואָס האבן די גרויסע זכי׳ צו וואוינין דאָרט... דאָרט וואו די שכינה הקדושה האט גירוט. דאָרט... דאָרט, וואו ס־האט געלעבט אַ ישעי׳, אַ ירמי׳, יחזקאל, שמואל הנביא, אלי׳, אלישע און אַנד. דאָרט, וואו די פ־ויען באַגייסטערט אַ חולדה הנביאה א. אַנד.

ניין! כ־פיל מיך צו שוואַך דערצו.

ווייל דאָרטן, דאָרטן, וואו יעדעס גרעזעלע, יעדער בוים, יעדער שטיין, דערציילט אונדז אַזוי בולט, אַז ומפני חטאינו גלינו מארצנו. דאָרט אַהין דאַרף מען אַ מענטש מיט פלאַמידיקער אהבת ויראת שמים און דערביי

מיט אַן־אייזערנים רצון, מיט אַלע כוחות זיין ראוי אַריינצושפּרודלען מיט דער יראה ואהבת השם — אין די הערצער פון אונדזערע ברידער און שוועסטער, נישט מיד ווערן, ביז מע וועט זיי בולט איבערצייגן, אַז אַלע מקומות, וואו די תורה הקדושה זאָגט און וואָרנט אונדז, אַז די הייליקע ערד קען נישט פאַרטראָגן קיין ייד, וואָס טוט מזלזל זיין במצוות זענען מקוים געוואָרן, ביז זיי אַליין וועלן עס מודה זיין.

יאָ, ס־איז שוין די העכסטע צייט, אַז מיר זאָלן דאָס אָנערקענען און פון היינט אָן אָנהייבן דינען השי״ת בכל לב ובכל נפש.

אבער, ווי נעמט מען היינט יענעם מענטש, וואָס זאָל זיין גרייט באַוואָרפן צו ווערן מיט שטיינער, הערן זלזולים פון אייגינע ברידער און ליידן, ליידן אָן שיעור, אָן ערך פאַר זיין אמת.

אבער איין עצה איז נאָך דאָ — דאָס איז די יוגנט, צו דערציען די יוגנט אין דרך השם — דאָס גלייב איך איז אַ דבר בעתו.

און ווען מיר זעען, אַז דער לימוד התורה, פאַר דער מענלעכער יוגנט איז ב״ה אַ ביסל פאַרשפּרייט, מוזן מיר זיין מודים על האמת, אַז פאַר די מעכטער־יוגנט האט מען גאָר ווייניק געאַרבּיט און היות, ווי כ־בין שוין טעטיק אויף דעם געביט זעכצן יאָר, דערלויב איך מיר, אין דעם ענין, זיך אַרויסצוזאָגן מיט איינקע באַמערקונגען.

פון די יונגסטע יאָרן האב איך באַטראַכט דעם תהום צווישן מאַמע און טאָכטער און געפּרוּווט דערגיין די סיבה דערפון. ערשט זייענדיק אין דער מלחמה־צייט אין ווין, הערנדיק די התלהבותדיקע דרשות פון הרב פלעש, האב איך דערזען, אַז די איינציקע סיבה איז, וואָס די יידישע טאָכטער הערט נישט קיין איין באַגייסטערט וואָרט פאַר אונדזער תורה הקדושה.

דאָס האט מיר געגעבן דעם שטויס צום גרינדן באַלד שפּעטער דעם ערשטן „בית־יעקב״ אין קראָקע. אָנגעהויבן מיט פינף־און־צוואַנציק שילערנס און — ב״ה פאַרמאָגן מיר היינט צוויי הונדערט און זעכציק שולן מיט פערציק טויזנט תלמידות כ״י, צוויי הונדערט בנות־גרופּן מיט העכער צוואַנציק טויזנט חבירות, וואָס, כמעט, זענען גרייט זיך מוסר נפש צו זיין פאַר יעדן יידישן דין, פאַר יעדן יידישן מנהג און מיט שטאָלץ טראָגן דעם דגל התורה צווישן די פרייע חברטיס.

וואָס איז אייגנטלעך דער ציל פון די ב״י שולן?

כ־ווייס, אַז דער ענין איז שוין גענוג באַקאַנט, אבער דאָך ווענד איך מיך צו אייך, ברידער און שוועסטער אין ארץ הקדושה, עלטערן פון אונדזער שאַרית, וואָס אין אייערע הענט ליגט יעצט דער גורל פון דער שפּעטערדיקער כנסת־ישראל.

ווייסט, אַז די בית־יעקב־שול שטרעבט נישט צו געבן אַ סך וויסן, ג.א.ר. א [illegible]

גייסט, אַ גרויסע מאָס התלהבות ביים דערפילן די מצוות. אַ גרויסע מאָס מדות טובות.

די בית-יעקב-שול וויל פאַרקריצן מיט אַנ־אייזערנים חותם אויף די הערצער פון די יידישע טעכטער, אהבה ויראה צום בורא עולם, צו זיינע מצוות, צום גרויסן יידישן עבר, צו די אָבות און אמהות הקדושים, צו די תנאים ואמוראים, גאונים און צדיקים, צו די אַלע מענער און פרויען, וואָס האָבן זיך גילאָזט פאַרברענען אויף קידוש השם פאַרן יידישן פאָלק. זיי זאָלן זיין אַדורכגיגליט מיטן רעיון, אַז נאָר דורכן גינוי דערפילן אַלע מצוות, הייסט מען אַ יידישע טאָכטער. זיי זאָלן וויסן צו דינען השי״ת מיט יעדן כוח, מיט יעדן אָטעם-צי... זיי זאָלן זיין מיט דעם באַוואוסטזיין אַזוי פעסט אַדורכגידרונגין, אַז ס־זאָל קיין שום שטראָם נישט ווירקן, קיין שום בייזער גייסט זאָל נישט האָבן קיין שליטה. זיי זאָלן וויסן, אַז זיי זענין קינדער פון אַזאַ פאָלק, וואָס זיין קיום שטיצט זיך נישט אויף באָדן, אויף לאַנד, נאָר דער יסוד פון זייער קיום איז נאָר די תורה הקדושה, אַז נאָר צוליב איר זענין מיר גיוואָרן אַ פאָלק און דערפאַר, ווייל מיר האָבן נישט גיהאַלטן די מצוות פון דער תורה, האָבן מיר פאַרלוירן דאָס הייליקע לאַנד.

וואָס איז עס די תורה, פאַר וועלכער מיר האָבן שוין אַזוי פיל קרבנות גיבראַכט?

יאָ, אונדזער תורה איז נישט אַזאַ ווי, להבדיל, אַנדערע. זי איז נישט אַזאַ לערן-אַנשטאַלט, וואָס זאַמלט אירע אַנהענגער נאָר אין באַשטימטע צייטן. זי איז נישט אַ באַשעפטיקונג פאַר אַ פאָר מענטשן.

ניין! אונדזער תורה איז אַ גיזעץ. נישט פון קיין מענטשלעכער האַנט, נאָר אַנ־אש-דת אַ פייער-גיזעץ פון איינציקן, אַלמעכטיקן בורא-עולם, צו אונדז, זיין פאָלק ישראל.

וואָס נאָך איז די תורה פאַר דעם, וואָס, דערפילט אירע מצוות?

זי איז צו אים דאָס דערקוויקנדיקע וואַסער, דאָס לייטערנדיקע פייער, די דערנערנדיקע מילך און דער פרייענדיקער ווין. דער האַמער, וואָס צושפּאַלט דעם שטאַרקסטן פעלדז, אַ שווערד, וואָס דערראַבערט וועלטן, אַ קרוין, וואָס קריינט זיין קאָפּ, אַ פּערל, וואָס באַצירט זיין האַלדז. זי איז צו אַ שטעקן, וואָס שטיצט זיין פוס, דאָס ליכט, וואָס ווייזט אים דעם וועג, דער באַגלייטער אין זיין גליק, דער עצה-געבער אין נויט. זי איז צונ־אים דער גיזאַנג אין נאַכט, דער שומר אין שלאָף. אַנ־אוצר, וואָס מע קען נישט דערגרונטעווען, אַ קיין מאָל נישט דערשעפּנדיקער קוואַל פון לעבן. שלום און כוח. זי איז אַלץ. אַנ־עץ חיים און דאָס עצמיות פון גוטס.

דאָס איז אונדזער תורה הקדושה און מיטן פּלאַם פון דער תורה, אַדורכצוגליען די הערצער פון די יידישע טעכטער — דאָס איז דאָס שטרעבן פון בית-יעקב.

די תורה הקדושה פאַרלאַנגט נישט דאָס בויען פאַר איר פּראַכטפולע הייזער איינשליסן זי אין אַ קינסטלערישן אָרון-קודש, נאָר זי פאַרלאַנגט, אַז והיו הדברים תאלה על לבבך, מיר זאָלן שטענדיק טראַכטן וועגן איר ושננתם לבניך, פאַרפלאַנצן זי אין אונדזערע קינדער. בשבתך בביתיך, ובלכתך בדרך, בשכבך ובקומך. אַלזאָ, אין יעדער שעה פון אונדזער דאָ-זיין. זי דאַרף זיין די ריכט-ליניע פון אונדזער גאַנץ הייזלעכן און עפנטלעכן לעבן.

און איר זעט, טויזנטער יאָרן האָט דאָס יידישע פאָלק גילעבט מיט דער תורה. מיליאָנען גרויסע מענטשן האָבן פון דעם אש-דת גישעפּט אַלע גיפילן און ידיעות. פאַר ישראל האָט עקזיסטירט איין נאַציאָנאַלער אוצר — תלמוד תורה.

אונדזער בית-יעקב האָט דעם ציל צו איבערגעבן דעם ווייבלעכן מין די נישט גיפעלשטע תורה מיט איר גייסט אריינצופלאַנצן.

נישט מיט בויען פּ עכטיקע שולן, מיט זאַמלען ביבליאָטעקן, וועט מען דערצילן דעם רצון פון דער תורה הקדושה. נאָר מיטן לערנען, פאַרטיפן און פאַרשפּרייטן אירע למודים. מיט איר ליכט צופלאַקערן יידישע אויגן, צוברענען יידישע הערצער, דעמלט וועט זיין פאַר אונדז — דער עץ חיים.

ווי אַזוי קען עס גישען אין אַזאַ צייט פון הפקרות אין אונדזער הייליק לאַנד, ווען די פרייע האָבן אַזאַ ריזיקע שול-נעץ, וואו זיי האָבן פאַרכאַפּט כמעט די גאַנצע יוגנט?

און די עקאָנאָמישע ענינים זענין אַזוי קאַטאַסטראָפאַל, אַז מע קען גאָר נישט קלערן וועגן אויפשטעלן פרישע בנינים.

אויף אָט דער פראַגע וועל איך ענטפערן מיט די ווערטער. וואָס כ־האָב מיט פופצן יאָר צוריק גיזאָגט צו אונדזערע פּוילישע שוועסטער, דורך אונדזער בית-יעקב-זשורנאַל:

„כ־וואָלט גילאָפן פון שטאָט צו שטאָט, פון דאָרף צו דאָרף און גישריגן בקולי קולות: יידן, ברידער, ווי לאַנג נאָך וועט איר שטיין מיט פאַרלייגטע הענט, זיך גלייכגילטיק צוקוקן צו דער חורבה פון אייערע הייזער?

ווי לאַנג נאָך וועט איר נישט רעאַגירן, ווען אייערע טעכטער זיצן ביי אייערע שבתדיקע טישן מיט חוצפּהדיקע קליידער און פאַרטיפן זיך אין פרעמדע ביכער?

איר מיינט אפשר, אַז איר טוט אַ מצווה, ווען איר זיצט דעמלט און פאַרטיפט זיך אין די גמרות און איר ווילט זיי אפילו נישט אויפקלערן, ווי גרויס ס־איז דער חטא דערפון?

איר יידישע מאַמעס!

ווי קענט איר זיך אַזוי קאַלטבלוטיק צוקוקן, ווי פון טאָג צו טאָג, פון שעה צו שעה ווערן די הערצער פון אייערע טעכטער מער דערווייטערט פון אייך. ווערט איר דען נישט מיטגיריסן מיט זיי?״

דאָס זענין מיינע ווערטער פון פאַר פופצן יאָר צוריק.

און היינט פאַרמאָגן מיר שוין אַ נעץ פון ב״י שולן און בנות-אָרגאַניזאַציעס און דאָס אַלץ אַ דאַנק דעם פעסטן רצון, וואָס האָט אַלע שוועריקייטן באַזיגט.

אַלזאָ, צו דער אַרביט, ברידער און שוועסטער אין אונדזער א״י.

ס־איז מערקווירדיק, וואָס גראָד היינט, אין אלול, ווענד איך מיך צו אייך מיט אָט דעם רוף.

פונקט אינים חודש, ווען השי״ת אַליין רופט צו אונדז דורך תקיעת שופר. דערוואַכט! שטייט אויף איר שלאָפנדיקע!

אם יתקע שופר בעיר ואם לא יחרדו, אם תהי׳ רעה בעיר וה׳ לא עשה (עמוס ג׳ ו׳).

ווען מע הערט דעם שופר-רוף פון השם אין שטאָט, איז עס דאָך די שטים פון השי״ת. נו, זאָלן מיר נישט דערציטערט ווערן דאָס דערהערנדיק און תשובה טון?

ארי׳ שאג מי לא יירא, אלקים דבר מי לא ינבא (שם ח.).

צו תשובה, צו אמתער תשובה, צו אמתן דין וחשבון, רופט אונדז דער חודש.

נישט גרינג איז תשובה צו טון, איבערהויפּט אין אַזאַ צייט ווי מיר לעבן, ווען דער מענטש יאָגט זיך נאָך זיין מאַטעריעל גליק, אין וועלכן ער זעט זיין גאַנצן לעבנס-ציל, אין אַ צייט, ווען ס־באַהערשט די לאָזונג: מיטגיין מיטן שטראָם, נישט בלייבן אונטערשטעליק!

און אינים סאַמע מיטן פון אַזאַ צייט. האָט השי״ת אריינגישטעלט ליכטיקע אָפּרו-פונקטן, וועלכע דערמאַנען אונדז אַוועק צו גיין פון דעם הו-האַ-לעבן און דערמאַנען זיך, אַז מיר זענין עבדי ה׳. מיר זאָלן תשובה טון. מיר זאָלן אין יום-כיפור אין גאַנצן מכופר ווערן און דעם סוכות-יום-טוב פייערן מיט אַנ־אמתדיק דערהויבינער שמחה.

ווייל עבדו את ה׳ בשמחה, דאָס איז דער עיקר פון כלל ישראל און אונדזער בית-יעקב האָט זיך אונטערגינומען די דערפילונג פון דעם דעוויז, גישטעלט עס פאַר איינס פון אירע עיקרדיקע אויפגאַבן.

דעריבער ווענד איך מיך נאָך אַ מאָל צו אייך, איר אַלע מיינע נאָענטע דאָרטן אין אונדזער הייליק לאַנד. מאַכט אייך אַ גינויען דין וחשבון, וויפל געלט ס־קאָסט עסן און באַשפּייזן דעם קינד און דערביי גידענקט, אַז נישט בלויז צו באַשפּייזן און באַקליידן האָט אייך השי״ת דאָס קינד גישענקט, נאָר אויך דעם פאַרטרויען צו אייך, אַז איר וועט אים צושטעלן אַ גיטרייען דינער, אַנ־עובד ה׳ באמת.

קאַרגט נישט אויף דער גייסטיקער באַשפּייזונג פון אייערע קינדער-טעכטער, שטיצט די בית-יעקב-שולן, וואָס איז היינט די איינציקע רעטונג צו דערהאַלטן אונדזערע טעכטער ביי אמתדיקער יידישקייט, זייערע הערצער זאָלן ווערן אַ וואולקאַן, אין וועלכן ס־זאָל וואָס אַמאָל שטאַרקער ברענען די אהבת ויראת השם און מיט זייער פלאַם דערוואַרימען די שנין אָפּגיקילטע הערצער פון יידישע טעכטער, זיי מקרב זיין צום בורא, ביז ס־וועט קומען יענע צייט, ווען אַלע פעלקער וועלן שרייען:

בית יעקב, לכו ונלכה באור ה׳.

שרה שענירער.

אסתר הייטנער

דער מהות פון דער פרוי

(פסיכאָלאָגישע שמועסן לויט יידישע מקורים).

א.

די פּעדאַגאָגיע פאָדערט אין דער ערשטער ריי פונים דערציער, באַהאַוונטקייט און אַלגימיין-מענטשלעכע ידיעות, דאָס איז דער יסוד און אַ גרויסער עיקר אין פּעדאַגאָגיע אבער מיט די ידיעות איבערן מענטשן-נאַטור מוז פאַרבינדן זיין דער אָביעקט פון דערציאונג.

די קונסט פון דערציען ליגט נישט בלויז אין וויסן דעם סיסטעם פון פּעדאַגאָגיק, נאָר אינים קענין פון דער נאַטור פונים דערצויגינים. ד. ה. קענין די נשמה-סודות פון יעדן קינד, ווייל די דערציאונג האָט צו טון מיט איינצלנע אינדיווידיאומס.

מע מוז קענין גינוי דאָס קינד, כדי צוצופּאַסן די מעטאָדן פון דערציען, ס־זאָל ברענגען דעם גיהעריקן דערפאָלג, ווייל דאָס וואָס איז גוט ביי איין קינד, קען נישט באַנוצט ווערן פאַרן צווייטן. די אינדיווידועלע פאַרשידנקייט איז זייער גרויס און דעריבער מוז מען קענין דאָס מהות פון יעדן קינד, כדי נישט צו בלייבן שטיין פאַר נישט דערוואַרטנדיקע סיורפּריזן.

מיר קומין אַריין אין אַ קלאַס און מיר באַגעגנין זיך שוין מיט פאַרשידנקייטן. איין קינד איז באַגאַבט, טאַלאַנטירט, אַ שאַרפע אָריענטאַציע און אַ צווייטס איז צוריקגיצויגן, אַפּאַטיש, מע דאַרף עס ערשט וועקן.

ג—ט האָט ביים באַרג סיני זיך באַוויזן צו יעדן, צו גרויס און קליין, אַלט און יונג, קלוג און איבערשפּיציק, צו יעדן לויט זייערע השגות און באַנעמונג. די פאַרשידנקייטן פון למודים פאַרלאַנגט פאַרשידנאַרטיקע באַהאַנדלונג און די התגלות-אלקות ביים באַרג סיני איז טאַקי גיווען אין פאַרשידינע אויסדרוקן. פּייערלעך ערנצט, הייטער, באַלערנד וכדומה.

פּייערלעך דאַרף זיין די שטימונג ביים חומש, ערנצט די האַלטונג ביי משנה-תורה, אויפקלערנדיק ביים תלמוד, הייטער און ליבלעך ביי אַגודה.

מיר רעדן וועגן פאַרשידנקייטן פון מהות, אבער די גרעסטע פאַרשידנקייט באַווייזט זיך ביים ווייבלעכן און מענלעכן מין. דערפאַר איז פון גרונט אויס אַנ־אַבסורד דער קאָעדוקאַציע-סיסטעם אין שול-וועזן. ווייל יעדיס גישלעכט דאַרף אַנ־אַנדערן דערציאונג-סיסטעם. אַנ־אַנדער אַרט פאַרטיפונג, צוגאַנג, באַהאַנדלונג. וואָס איז נישט מעגלעך אין די ענגע ראַמען פון אַנ־אַרטיקל ברייטער אַרום צו רעדן.

די פּראַקטיק האָט עס שוין באַוויזן, דאָס פאַרשידנקייט ביים ווייבלעכן און מענלעכן גישלעכט איז אַ פּסיכאָלאָגיש פּראָבלעם. די פּסיכאָלאָגישע אונטערשידן זענין אַזוי גרויס, אַז זיי פאַרלאַנגין אַ באַזונדערע אָפּהאַנדלונג. כאָטש ס־לאָזט זיך נישט מאַכן קיין גרעניץ צווישן ביידע גישלעכטער, ווייל נישט ביי יעדן יחיד, טרעט דער אונטערשיד אַרויס אין דער גלייכער מאָס, לאָזט זיך אבער אין אַלגימיין פאַרט אונטערשטרייכן דאָס פאַרשידנאַרטיקייט, וואָס דאַרף ביים דערציער דינען אַלס אַ ריכט-ליניע. מיט אַ פּעדאַגאָגישן חוש מוז ער זיך באַקענין מיט דאָס ליכטיקע און שאָטנדיקע ביים קינד אין זיין אורשפּרינג, כדי באַצייטנס צו רעאַגירן און אַ קייגן ווירקן פאַרשידינע פאַרקרומינישן, וועלכע קענין אים אין קעגנפאַל שטעלן פאַר אַ גישעענים פאַקט.

אויף דעם אונטערשיד צווישן ביידע גישלעכטער ווייזט שוין אָן דער אויסדרוק „מענלעך״. „ווייבלעך״. מיטן ערשטן ווערט באַצייכנט דער שטאַרקער, סטאַבילער, אַנטשלאָסינער, מיטן צווייטן: דאָס צאַרטע, דעליקאַטע און ליבלעכע וועזן (פון אויסנאַמען רעדן מיר נישט). צוליב די דאָזיקע סיבות איז דער מאַן אַקטיוו און די פרוי פּאַסיוו. אינים צוזאַמען לעבן פינן אָט די צוויי קומט טאַקי צום אויסדרוק מוט און ענערגיע — פון איין זייט און מילדקייט, גידולד פון דער צווייטער זייט. פעסטקייט און נאָכגיביקייט.

שטאַנד-האַפטיקייט און ווילנס-ענערגיע, איז זייער זעלטן ביי די פרוי. חייל „נשים דעת קלית ונוחות להתפתות״, דעם דאָזיקן אמת האָט אפילו די קלוגע און שטאַרקע ברורי׳ באַשטעטיקט.

ג-ט האָט אבער דעם ווייבלעכן גישלעכט, אויפן אַרט פון פעסטן ווידערשטאַנד אַריין גיגעבן אַ טיף גיפיל פאַר דער נישט באַריקייט פון איר ערע. אַ גיפיל פון שטאַרקע שעמיוודיקייט, אַלס שוץ אין אָפּווער-מיטל קעגן אַלע רויע לעבנס-אָנגריפן אויף דער זיטלעכקייט. אין דער דערציאונג ווערט די זיטלעכקייט אָפּגיהיטן דורך שטאַרקע צניעות, „כל כבודה בת מלך פנימה״ און ווען די טאָכטער פאַרלאָזט דעם פאַטערס הויז, זאָל זי דערצויגן זיין דערצו איר גאַנצקייט און זיטלעכקייט אָפּצוהיטן.

אויב דער מאַן איז באַשאַנקן מיט פאַרשטאַנד, איז מיטן זעלבן אויך באַשאַנקן די פרוי. ביי מיידלעך טרעט אַרויס דער אויסנאַם־אינטעלעקט, דער כוח-המרמה נאָך פריער פאַר יינגלעך אינים גלייכן עלטער. אויף אַלע גיביטן פון דענקן, באַגרייפן, אורטיילן טרעט עס אַרויס גייסטרייכער ביי דער פרוי, ווי ביים מאַן די רעליגיעזע פאַראַנטוואָרטלעכקייט טרעט אַרויס ביי מיידלעך צו צוועלף יאָר און ביי יינגלעך ערשט צו דרייצן.

„ויבן השם את הצלע, מלמד שנתן הקב״ה בינה יתירה באשה יותר מבאיש״ — ג—ט האָט מיט מער אינטעליגענץ באַשאַנקן די פרוי ווי דעם מאַן. פּשוטע אָביעקטיווע ווערטער!

דער אויבן דערמאַנטער מאמר חז״ל גיפינט אַנ־איינקלאַנג אין פּוילזענס עטיק-סיסטעם; ער זאָגט:

ווען מע זעט חילוקים צווישן מאַן און ווייב, איז עס דער, אַז די פרוי זעט שאַרפער, שנעלער און אָריענטירט זיך בעסער אין שווערע סיטואַציעס, דאַגעגן דער מאַן איז שווערער, לאַנגזאַמער און סיסטעמאַטישער.

דאָס פרייע פאַרשטאַנד-פעאיקייט ווייזט זיך אַרויס ביים פרי-צייטיקן שפּראַך-באַהערשן און שלאַג-פעאיקע ענטפערן, דאָס איז אויך די סיבה, וואָס פרויען האָבן ליב אַ סך צו רעדן „נשים דברניות הן״, זי פאַרלירט אָפט די באַהערשונג פון איר רעדן אין רעט דאָרט, וואו מע דאַרף שווייגן. „עשרה קבין שיחה ירדו לעולם, תשעה נטלו נשים״ — פון די צען מאָס רייד, האָבן ניין מאָס באַקומען די פרויען, אבער אָפּשאַצן אַ מאַן, קען די פרוי ריכטיקער און שאַרפער צוליב איר אינטויציע. „אשה מכרת באורחין יותר מבאיש״ — דאָס ווייבלעכע אויג אורטיילט שאַרף, דערצו העלפט איר צו די ספּעציפישע פרויען-שוואַכקייט — די נייגיריקייט.

די איבערגיוויכט האָט די פרוי אויך ביים חוש פאַר עטיק, עסטעטיק, סימפּאַטיע אָדער אַנטיפּאַטיע, רעליגיעזן פילן. זי איז עמפּינדלעכער אויף נויט און ליידן. רעאַגירט אויף עוולות „נשים רחמניות הן״ — דאָס טרעט אַרויס ביי דער פרוי, פיל בולטער ווי ביים מאַן. צוליבן שטאַרק אַנטוויקלטן חוש פאַר עסטעטיק ליבט זי די שיינע, ווייכע פאָרמען, גיפינט פרייד אין נאַטור-שיינקייט, קונסט — דאָס שעצט זי קעגן גראָבקייט און רויקייט פון אָרומיקן לעבן. אבער דער חוש פאַר אויסערלעכע שיינקייט האָט אויך זיינע שאָטן-זייטן, די פרוי לאָזט זיך אָפט פירן פון אויסערלעכער שיינקייט, לייגט מער אַכט אויפן אויסערלעכן ווי אויפן אינערלעכן. דערפון שטאַמט דאָס גרעניץ-לאָזע לוקסוס-זוכעריי. דאָס פּוצן און באַשיינין זיך.

אבער רער חוש פאַר עסטעטיק איז גורם אַ צוניבונדנקייט צו אמונה און רעליגיעזיטעט, דער שיינקייט-חוש פילט זיך פרעמד און אָפּשטויסנדיק אין אַ ג—טלאָז לעבן.

דאָס מילדע האַרץ איז אָפן פאַר רעליגיעזע איינדרוקן. דאָס נייטיקן זיך פון דער פרוי צו לאָזן זיך פירן, צו געבן פון זיך אַ מתנה, אויפקצושענקן דאָס האַרץ, די נשמה צו הויכע צילן, צו פילן אַז מע טוט, אַז מע איז פאַר וועמען נוצלעך איז אַ רייכער באָדן פאַר ג—ט, ליבשאַפט, אמונה און בטחון. אמונה אָדער יידישקייט זענין ביי דער פרוי מער אַלץ שטימונגין ווי אַ פאַרשונג-לימוד. די פרוי גייט אין יידישקייט גראַד-ליניג, באַזיצט מער כוח אין שווערע שעהן אויסצודויערן און צו האָפן צו ג—ט „בזכות נשים צדקניות נגאלו״ — זיי האָבן נישט פאַרלוירן דעם מוט און אַרויסגיפירט די יידן פונים גלות. איינצלנע פאָלקס-פרויען האָבן גיהאַט דעם מוט זיך אַ קייגן צו שטעלן די טיראַנין און קעמפן מיט זיי.

ביים עגל האָבן די פרויען נישט גיוואָלט נאָכטון דעם ביישפּיל פון די מענער, אבער פאַרן משכן איז זיי קיין שום זאַך נישט גיווען צו טייער. דערפאַר זאָגן די חז״ל: „גדולה הבטחה שהבטיה הקב״ה לנשים יותר מן האנשים״ — דאָס איז צוליב דער גרעסערער מאָס בטחון וואָס די פרויען פאַרמאָגן.

די אינטענסיוויטעט ביי פרויען טרעט אויך אַרויס ביים זעלבסט-גיפיל, ביי כבוד. טייל מאָל דערגרייכט עס צו אַ גאָר גרויסן מין פון שטאָלצקייט און גיאות, די חז״ל עצתן דעריבער דעם מאַן. ער זאָל אויסקלויבן פאַר אַ פרוי אַזעלכע, וואָס שטייט אַ שטאַפּל נידריקער פון זיינס גלייכן, אויב נישט וועט זי אים פאַראַכטן.

דאָס איינגיבוירינע צאַרט און פיין-פילנדיקייט ביי פרויען, די עמפּינדלעכקייט-

(סוף אויף זייט 44)

דער סוד פון דער מערת המכפלה

זיבן הונדערט יאָר איז דער איינגאַנג צום טעמפּל (מאַכמעדאַניש גיבעט-הייז) געווען אַבסאָלוט פאַרבאָטן פאַר יעדן, וואָס איז נישט קיין מאַכ-מעדאַנער — סיי ייד, סיי קריסט. דער פאַרבאָט איז געווען אין קראַפט אָן יעדער אינטערווענציע פון דער רעגירונג. עס איז געווען אַ רעליגיעזער פאַרבאָט און אַזאַ זאַך איז דאָ שטאַרקער פון יעדן געזעץ. די חברונער אַראַ-בער רעכענען זיך צווישן די פאַנאַטישסטע אין גאַנצן לאַנד. זיי וואָלטן גילינסטיס יעדן פרעמדן, וואָס וואָלט געוואָגט איבערצוטרעטן די שוועל פון דעם הייליקן טעמפּל ווייטער.

אָבער עס איז נישטאָ קיין געזעץ, וואָס מע זאָל אים אין דער וועלט, באַזונ-דערס אין אָריענט, נישט קענען אַרומגיין. אין די לעצטע הונדערט יאָר האָט פּאַסירט אייניקע אויסנאַמען, ווען אייראָפּעער, אָדער אַמעריקאַנער האָבן באַקומען אַ ספּעציעלע דערלויבעניש אַריינצוגיין אין דעם טעמפּל פון דער מערת המכפלה. אַזוי האָבן דאָ באַזוכט אייניקע געזאַלבטע פירשטן פון איי-ראָפּע, צום ביישפּיל, דער ענגלישער קיניג עדוואַרד, ווען ער איז נאָך געווען פּרינץ אָף וויילס. דאַן איז געווען דער פירשט פון העסן (דייטשלאַנד). זיי אַלע האָבן זיך באַוואָרנט מיט ספּעציעלע פירמאַנס (פּערמיטס) פון טערקישן סולטאַן אַליין.

אַט אַזאַ פירמאַן האָט דער ערשטער, נאָך ביז אַ הונדערט יאָר צוריק, באַקומען דער וואונדערבאַרער ייד משה מאָנטעפיאָרע. ער איז געווען זייער אָנגעזען ביים טערקישן סולטאַן און ער האָט אים נישט געקענט אָפּזאָגן פון געבן אים דעם פירמאַן. אָבער צוליב פאַרשידענע סיבות, האָט מאָנטעפיאָרע די דערלויבעניש נישט אויסגענוצט און אין דער מערה נישט אַריין. לויט ווי מע דערציילט, האָט די סיבה געזאָלט זיין דאָס, וואָס דער שייך, וועמען ער האָט געוויזן די דערלויבעניש אַריינצוגיין, זאָל אים האָבן געענטפערט, אַז אַריינ-גיין וועט ער קענען, אָבער אַרויסגיין פון דאָרט נישט, ווייל דאָס ווערט אין דער דערלויבעניש נישט געזאָגט; דאָך דעם זעלבן אַנעקדאָט דערציילט מען וועגן אַנדערע פּערזאָנען אויך.

פון אַן־אַנדערן ייד ווייסן מיר, וואָס איז אין דעם הייליקן אָרט אַריינגעגאַנגען, ווען דער פאַרבאָט איז געווען אין זיין גאַנצער קראַפט. דאָס איז געווען העברי מאָרגענטוי, דער אַמעריקאַנער אַמבאַסאַדאָר פון די פאַראייניקטע שטאַטן פון אַמע-ריקע אין טערקיי. עס האָט געמאַכט אַ געוואַלדיקן איינדרוק אין חברון, ביי די פאַנאַטישע אַראַבער, די גרויסע נייעס, אַז אַן־אַמעריקאַנער און דערצו אַ ייד, ברענגט מיט זיך אַ פירמאַן פון סולטאַן, מע זאָל אים אַריינלאָזן אין דעם הייליקטום. די אַראַבער האָבן דאַן געסטראַשעט, אַז זיי וועלן עס נישט דערלאָזן אין, אַז זיי וועלן פאַרגיסן בלוט, אויב אַזעלכעס וועט געשען. אָבער דער טערק האָט אַהער געשיקט אַ פּאָר הונדערט באַוואָפנטע סאָלדאַטן, און זיי זענען אויסגעשטעלט געוואָרן גרויסע אָפּטיילונגען פון פּאָליציי און העברי מאָרגענטוי האָט דאָך איבערגעלעבט די זעלטענע איינדרוקן פון זיין באַזוך אין דעם הייליקן טעמפּל, וואָס איז געווען פאַרבאָטן פאַר יעדן „אומ-גלייביקן".

אין אַזוי איז דער טעמפּל איבער די קברים פון די יידישע פּאַטריאַרכן גע-ווען דער איינציקער, וואו קיין אַנדערער, אויסער אַ מאַכמעדאַנער האָט נישט געטאָרט אַריינגיין. בלויז די הייליקע שטאָט מעקאַ, אין העדזשאַס, איז אַזוי אָפּגעהיטן געוואָרן פאַר אַ פרעמדנס אויגן. איך בין אַליין דערצויגן אין ירושלים. איך בין אייניקע מאָל געווען אין חברון, וואָס איז בלויז 36 קילאָמעטער ווייט פון ירושלים. אָבער איך האָב יעדעס מאָל געמוזט באַפרידיקן מיין נייגעריקייט בלויז ביז וועגן די אויסערלעכע טיילן פון דעם טעמפּל. צום טעמפּל גייט מען אַרויף מיט פערציק שטיגן. די נישט-מאַכמעדאַנער איז דערלויבט געווען אַרויפצוגיין בלויז אויף די אונטערשטע זיבן טרעפּ. פרומע יידן האָבן דאָס אויסגענוצט און האָבן שטענדיק געזאָגט תהילים שטייענדיק אויף די זיבן טרעפּ. אָבער וואָס איז ווייטער — האָט קיינער פון אונדז נישט געוואוסט.

איר קענט זיך נישט פאָרשטעלן מיין פרייד, ווען איך האָב מיט אייניקע מאָ-נאַטן צוריק זיך דערוואוסט, אַז דער מאַכמעדאַנישער איבער-ראַט אין ירושלים, אין וועמענס רשות עס געפינט זיך אויך דער הייליקער טעמפּל פון חברון, האָט ענדלעך באַשלאָסן צו דערלויבן נישט-מאַכמעדאַנער אַריינצוגיין אינעם טעמפּל. איך בין באַלד אַוועק אַהין, כדי צו באַקומען די דערלויבעניש.

אָבער נישט אַזוי שנעל טוט זיך, ווי עס רעדט זיך. עס האָט געדויערט אייניקע חדשים ביז זיי האָבן אָפּגעדרוקט ספּעציעלע ביכלעך מיט אַ באַשרייבונג וועגן דעם טעמפּל. פאַר אַזאַ ביכל האָבן זיי זיך באַצאָלן 1,25 דאָלאַר. אָן אַזאַ ביכל קען מען אַהין נישט אַריינקומען, ווייל אויף דער צווייטער זייט פון דעם ביכל, איז פאַראַן ביים שפּיץ אַ צעטעלע אָפּצורייסן. דאָס דינט פאַר אַן־איינטריט-קאַרטע. די ביכלעך זענען פאַראַן אויף אַראַביש און אויף ענגליש. זיי הייסן: „אַל-כאַראַם אַל איבראַהימי" (דאָס הייליקטום פון אַבריהמין).

איך בין אָנגעקומען קיין חברון באַלד אין דער פרי, ווייל דער מעטשעט איז אָפן פאַר פרעמדע נאָר פאַר מיטאָג. פרייטאָג (דער שבת פון די מאַכמעדאַנער) און אין די אַראַבישע ימים-טובים איז ער אינגאַנצן פאַרמאַכט פאַר פרעמדע. חברון מאַכט אויפן באַזוכער אַ גוטן איינדרוק. עס איז אַן־אַלטע, זייער אַן־אַלטע שטאָט (לויטן תנ"ך, איז זי געבויט געוואָרן זיבן יאָר פאַר צוען, די הויפּט-שטאָט פון אונטער-עגיפּטן) און זי איז דערהאַלטן געוואָרן עד היום אין איר אַלטן צושטאַנד. זי ליגט אויף פיר בערגלעך, און דערפאַר איז זי אין אַלטע צייטן אויך גערופן געוואָרן „קרית ארבע" (די שטאָט פון פיר). אַרום זענען פאַראַן פיל וואַסער-קוואַלן, וועלכע טרינקען אָן בשפע די וויין-גערטנער פון דער געגנט. די וויין-גערטנער פון חברון זענען באַרימט. אַ וויינטרויב פון חברון איז גרויס ווי אַ קליין איי און האָט אין זיך אַ מאַסע זאַפט. די אַגדה ווייזט אָן נעבן חברון דעם פּלאַץ, פון וואַנען די מרגלים, וואָס משה רבינו האָט געשיקט אויסצושפּירן דאָס לאַנד, האָבן גענומען דעם צווייג וויינטרויבן; די צווייג איז געטראָגן געוואָרן „אויף אַ שטאַנג דורך צוויי מענטשן".

דורך שמאָלע געסלעך קום איך צו צום טויער, וואָס פירט צום מעטשעט. עס איז דאָס הויפּט-טויער. פון אַנדערע זייטן זענען פאַראַן נאָך צוויי טויערן. אַלע געסלעך פון דער שטאָט פירן צום טעמפּל פון אַברהם. די גאַנצע שטאָט חברון הייסט אויף אַראַביש מיט אברהמס נאָמען: „כאַליל", אָדער „כאַליל איל ראַכמאַן" (דער ליבער, אָדער דער ליבער דערבאַרימדיקער). עס הייסט, אַז אברהם איז דער באַליבטער פון ג—ט. די גרעסטע ליבע געהער צו אברהמען. און דעריבער האָבן זיי אויסגעבויט אויף זיין קבר אַזאַ פּרעכטיקן מעטשעט.

דאָס הויפּט-טויער איז געבויט פון ווייסן און רויטן מאַרמאָר. גלייך אין טויער הייבן זיך אָן די טרעפּ, וואָס פירן אַרויף צום טעמפּל. דער טעמפּל שטייט אויף אַ בערגל. די טרעפּ באַשטייען פון פיינע מאַסיווע שטיינער-פּלאַטן. זיי פירן דורך אַ געסעלע, וואָס האָט פון ביידע זייטן הויכע, שווערע מויערן. די מויערן באַשטייען פונקט פון אַזעלכע שטיינער, ווי די כותל-המערבי אין ירושלים. די שטיינער זענען דורכשניטלעך, אין מעטער דיק און דריי מעטער לאַנג. ביי די קאַנטן זענען זיי געשליפן. דאָס אַלץ זאָגט עדות, אַז דער טייל, די אַנדערע טיילן פון דעם היינטיקן אַראַבישן טעמפּל, איז געבויט געוואָרן אין דער צייט פון יידישן קיניג הורדוס, בערך מיט צוויי טויזנט יאָר. דער אַרויסגאַנג האָט פערציק טרעפּ. פון לאַנגע צייטן איז יידן דערלויבט אַרויפצו-גיין ביז דער זיבעטער טרעפּ.

ווען איך בין אָנגעקומען צום טעמפּל, זענען אַ צענטליק יידן געשטאַנען אויפן זעקסטן און זיבעטן טרעפּ און געזאָגט תהילים. זיי זענען געשטאַנען אויסגעדרייט צו דער וואַנט לינקס. דער צווייטער שטיין אויפן זיבעטן טרעפּ האָט אין זיך אַ גרויס לאָך, אַזוי גרויס, ווי אַ מענטשלעכער קאָפּ. דאָס תהילים-זאָגן איז געצילט צו דעם פּלאַץ. לויט דער טראַדיציע, גייט די דאָזיקע עפענונג דירעקט צו דער מערת המכפלה, וואו עס ליגן באַגראָבן די אבות. פרומע יידן ברענגען מיט זיך אָנגעשריבענע קוויטלעך און וואַרפן זיי אַריין אין דער עפענונג. אין משך פון דורות זענען דאָ שוין אַריינגעוואָרפן געוואָרן צענטליקער טויזנטער קוויטלעך, וואָס דערציילן צו אברהם יצחק ויעקב וועגן די צרות פון יידישע קינדער.

פון די טרעפּ קומט מען אַריין לינקס אין אַ גרויסן שטיינערנעם הויף. פונקט קעגן-איבער געפינט זיך אַ נידריק טירעלע, וואָס פירט אין סאַמע הייליקטום אַריין. עס באַגעגענען מיך עטלעכע שייכן (גייסטלעכע) און שמשים פון טעמפּל. זיי זעען, אַז איך רעד צו זיי אַראַביש און פאַרשטייען שוין באַלד, אַז קיין גרויסן „באַקשיש" וועלן זיי פון מיר נישט כאַפּן. אין אַ מינוט אַרום קומט

אַרויס דער אויבער-גייסטלעכער. אַ גאַנץ סימפּאַטישער שלאַנקער יונגער-מאַן, אָנגעטון אין זיין גייסטלעכן טראַכט און שטעלט זיך מיר פאָר: אַבדול-כאַפען כאַמורי. ער וואָלט געוואָלט איך זאָל שרייבן אין די אויסלענדישע צייטונגען וועגן דער שיינקייט פון זיין מעטשעט און ווי פיין מע נעמט דאָ אויף פרעמדע. אַבדול כאַפען האָט זיין הויכע שטעלונג בירושה פון זיין פאָטער. זייער פאַ-מיליע איז זייט הונדערטער יאָרן די אויבער-גייסטלעכע פון מעטשעט. אַבדול-כאַפען פאַרשטייט עטוואָס ענגליש. דאָס איז אַ געוואַלדיקער פּראָגרעס פאַר אַ היגן גייסטלעכן.

די גייסטלעכע און מיין באַגלייטער, אַ חברונער אַראַבער מיטן נאָמען איסמאַ-איל שמאין, טוען אויס די שיך. מיר גיט מען אַ פּאָר פּאַנטאָפל, וועלכע איך טו אָן אויף די שיך, צוגעבונדן מיט לעדערלעך. דאַן גייען מיר אַריין אין די זאַלן פון הייליקטום.

איך מוז מודה זיין, אַז ביים אַריינגיין אין טעמפּל האָט מיר דאָס האַרץ אָנ-געהויבן שטאַרק צו קלאַפּן. ענדלעך, הייסט עס, האָב איך דערגרייכט מיין פאַרלאַנג צו באַזוכן אַמאָל דאָס פאַרבאָרגענע הייליקטום, וואָס איז הונדערטער יאָרן געווען פאַרבאָטן פאַר יידן. מיר קומען אַריין אין דער אָפּטיילונג פון מעטשעט, וואו עס געפינען זיך די קע-נאָטאַפן (קענאָטאַף, הייסט די פאָרם פון אַ קבר געבויט פון אויוון) פון אברהם און שרה. זיי זענען געבויט פון פּרעכ-טיקן מאַרמאָר און מאָזאַאיק, אין מענ-טשלעכער הויך און שטייען איבערגעדעקט מיט זיידענע טעפּיכער. אַרום הערשט אַ וואונדערבאַרע שטילקייט. דער מעטשעט איז הערלעך שיין, מאַכט אַ גרויסאַרטיקן איינדרוק. ווייטער פאַראויס אין דעם זעלבן טייל פון מעטשעט געפינען זיך די קענאָטאַפן פון יצחק און רבקה. זיי ליגן ביים סאַמע אויוון-אָן. די קענאָטאַפן זענען נאָך שענער ווי די פריערדיקע. פונקט ווי די קענאָטאַפן פון אברהם און שרה, אַזוי זענען אויך די קענאָטאַפן פון יצחק און רבקה ווייט איינער פון אַנדערן, אומגעפער מיט צען מעטער און שטייען סימעטריש איינער קעגן אַנדערן. אין מיטן פון די ביידע קענאָ-טאַפן שטייט דער מינבאַר (אַ בעלעמער). אויף וועלכן ס'גייט אַרויף דער אוי-בער-גייסטלעכער בשעת דער תפילה און פון דאַנען דרשנט ער צום עולם. ער שטייט ביים דרומדיקן אויוון-אָן (דער דרום איז דער „מזרח" פון מאַכמע-דאַנער, ווייל אין דער דרום-ריכטונג געפינט זיך מעקקאַ).

...גאַנג אין דער מערת המכפלה
א״נ פרידמאַן, ב. טשערנילעווסקי און הלל ליבערמאַן

איך באַטראַכט דעם מעטשעט. זייער גרויס איז ער נישט. אָבער פון אַלע ווינקעלעך שרייט אַרויס די גרויסע אַלטקייט. אין דער לינקער וואַנט ווייזט מיר דער אויבער-גייסטלעכער אַ שוואַרצן שטיין מיט אַן־אַלטער, האַלב-פאַר-ווישטער גריכישער אויפשריפט. אַ פּראָפעסאָר האָט עס איבערגעלייענט און דער גייסטלעכער ווייזט מיר דערפון די פראַנצויזישע איבערזעצונג. דער טעקסט אַנטהאַלט אַ ברכה, אין אברהמס נאָמען, פאַר אַלע די, וואָס האָבן געבויט דעם טעמפּל און אַלע ג—טס דינער. די הייליקע קריסטלעכע פּאָטערס די און די (אויסגערעכנט די נעמען). ווייטער זענען אַלע קריסטלעכע שפּורן, כמעט, פאַר-ווישט. געבליבן זענען בלויז די יידישע שפּורן: די גיגאַנטישע ווענט פון הויף און פון טיילן פון דער געביידע. זיי דערציילן פון דער אַלטער יידישער גרויסאַרטיקער בוי-קונסט.

מיר קומען צוריק פון אויוון-אָן און קומען אַרויס אין דעם אינעווייניק-טייל פון מעטשעט. עס איז כמעט אַ פיר-קאַנטיקער הויף, וואו עס דאַווענט פּריוואַט דער טייל פון עולם, וואָס קען נישט אַריין אינעווייניק. פון דער הייל קומען מיר ווידער אין אַ פאַרמאַכטן טייל פון מעטשעט. דאָ געפינען זיך ווידער צוויי קע-נאָטאַפן, עס זענען קענאָטאַפן פון יעקב און לאה. אויך זיי זענען זייער שיין באַצירט און געבויט אויף דעם זעלבן אופן ווי די פריער-באַשריבענע.

אין דער רעכטער זייט פון טעמפּל גייען מיר דורך אַ גרויסן קאָרידאָר, ... צום מוזאָלעאום פון יוסף, ווי יוסף הצדיק קוסט אַהער. ... לויטן חומש האָט מען זיינע ביינער געבראַכט פון מצרים און באַגראָבן אין שכם. און ווירקלעך האָבן טאַקי די אַראַבער אַ הייליקטום איבערן קבר פון אַ יוסף נעבן שכם, זיי געבן זיך אָבער אַן עצה מיט די ביידע יוספס: איינער, דער וואָס ליגט אין דער מערת-המכפלה, זאָגן זיי, איז יוסף יעקבס זון, און דער אַנדערער איז גלאַט אַ נביא יוסף. לויט דער יידישער לעגענדע איז דאָ באַגראָבן נאָך דער קאָפּ פון עשון, אָט דער רשע, דערציילט די אַגדה, איז געקומען צו לויפן, ווען יעקבס קינדער זענען גע-גאַנגען באַגראָבן זייער פאָטער, און גע-שריגן, אַז דער פּלאַץ איז נאָר זיינער. אין דער קריגעריי איז מיט אַ שווערד אָפּגעהאַקט געוואָרן זיין קאָפּ; דאַן איז דער קאָפּ דאָ באַגראָבן געוואָרן. עס איז גאַנץ מעגלעך, אַז די אַראַבער האָבן דאָ עשון, וועלכער איז אין קאָראַן זייער באַליבט, פאַרביטן אויף יוספן.

יוספס קענאָטאַף איז באַזונדערס שיין און זאָרגפעלטיק פאַרהאַלטן. נעבן זיין קענאָטאַף שטייען בלומען און עס ליגן אויף בענקלעך אָפענע געשריבענע ביכער פון קאָראַן. דער געליבטער און געצערטלטער זון פון יעקבן, וואָס דער פאָטער האָט אים געמאַכט אַ זיידן העמדל, ווערט אויך געצערטלט נאָכן טויט.

איבער יוספס קענאָטאַף, ווי אויף אַלע איבעריקע, געפינען זיך די געהעריקע אויפ-שריפטן פון קאָראַן, אויסגעפירט אין זעלטן-שיינער געציקלטער אַראַבישער שריפט. איך קאָן נישט אויסרעכענען אַלע אויפשריפטן, איך וועל בלויז איבער-געבן די אויפשריפט איבער אברהמען: „אוּבאַדאַ אַללאַה הוּא איבראַהימו כאַלילו" (און ג—ט האָט גענומען אברהמען פאַר אַ פריינט).

ייד־טית.

מהות פון דער פרוי — (סוף פון זייט 42)

פאַרלאַנג פון דער גאַנצער אַרומיקער סביבה, אַ צאַרטע, זאָרגפעלטיקע באַהאַנד-לונג, באַזונדערס איז עס אויפמערקזאַם-ווערט, צוליב ווייל די פרוי קען עס נישט לייכט און שנעל מוחל זיין. זי טראָגט נאָך אַ ווייטיק זייער לאַנג. „האיש מקבל פיוס, ואין האשה מקבלת פיוס" — זאָגן אונדז די חז"ל.

פאַר דער באַציאונג און אומגיין מיט פרויען האָט אונדז אויך השם געוויזן דעם דרך דערצו. ר' האָט געזאָגט צו משהן: צו פרויען זאָלסטו רעדן מיט אַ מילדן ניגון, צו מענער מיט אַ שטרענגען. אויך ווען יעקב אבינו האָט אַ מאָל געענט-פערט רחל מיט שטאַרקע שטרענגע ווערטער, מוסרט אים השם און זאָגט: אַזוי רעט מען צו די עקרת-הבית, דערפאַר וועלן דיינע זין שטיין פאַרשעמטע פאַר אירע (די ברידער פאַר יוספן אין מצרים).

„לחיים נתנה ולא לצער", פרייד זאָל די פרוי ביים מאַן געפינען, פאַרשטענדי-קייט, אָבער נישט גראָבקייט און ווייטיק. ער זאָל בכבוד האַלטן די פרוי, ווייל אין איר זכות קומט די ברכה אין שטוב... האַלט בכבוד אייערע פרויען, וועט איר רייך זיין — אַזוי לערנען אונדז די חז"ל.

ווער ס'ליבט זיין ווייב ווי זיך אַליין, פאַרערט זיך שטאַרקער ווי זיך אַליין, איז ברכה און שלום אין זיין הויז, (יבמות) נישט כעסן, ווייל כעס ברענגט ווידער-ווילן.

גראָב און רוי אויפטרעטן לאָזט איבער אַ ביטער-גאַליקייט ביי דער פרוי און ער פאַרלירט אויף איר, זיין גאַנצע השפעה. אָבער געדולד און ליבשאַפט ברענגט אַכטונג און איבערגעבנקייט אויף וועלכן אַ הויז קאָן און דאַרף נאָר געבויט ווערן.

די שטאַרקע רייצבאַרקייט צו פאַנטאַזיע, אילוזיע אדג"ל שאַפט ביי דער פרוי אַזאַ שטימונג, דאָס זי דערזעט דערשיינונגען נישט ווי זיי זענען, נאָר ווי זי וויל זיי זעען, די פרוי אַנטלויפט זייער אָפט פון דער ברוטאַלער ווירקלעכקייט אין דער וועלט פון חלום (דערפאַר איז זי, לויט דער תורה, פסול לעדות, ווייל איר עדות־זאָגן איז סוביעקטיוו ווי זי זעט עס, ווי זי פאַרשטייט אַז ס'דאַרף צו זיין. בשעת מלחמה קאָן זי נישט זיין קיין עדות (וועגן איר מאַן, אויב ער לעבט אָדער נישט) ווייל זי פירט זיך לויט איר פאָרשטעלונגס־כוח, געפיל און עמפּפינדונגען, ווייל איר זאָגן איז אַן־אויסדרוק פון סוביעקטיוויטעט.

מיר זעען פון די ציטירטע מאמרים ווי ווייט דער תלמוד באַקענט אונדז גענוי מיט דער פּסיכאָלאָגיע פון דער פרוי און ווי ווייט אָביעקטיוו ער שאַצט אָפּ די פרוי אַלס מענטש מיט אירע פעאיקייטן.

די גייסטיקע פּסיכאָלאָגישע אייגנשאַפטן פון דער פרוי זענען פינגער-צייכנס פאַרן דערציער צו וויסן ווי אַזוי צו ריכטן זיין אַרבעט. ס'זאָלן נישט אַרויסקומען קיין גייסטיקע קריפּלייִשן.

לכבוד צענטן יובל־יאָר תרצ״ו

בנות־פירער

ביילאַגע צום בית־יעקב זשורנאַל נומער 130.

בתי' עפשטיין

אינ'ם וועג פון אונדזערע פירער

אין דער גמרא סוטה דף י״ד גיפונין מיר אַזא אגדה: ווען רוים האט זיך גיפונין אין איר בליענדיקן פּאליטישן מצב, האט זי גיוואלט אויסגיפונין משה רבינוס קבר. צו דעם צוועק זענין ספּעציעלע שלוחים גישיקט גיווארן צום באַרג נבו, וואו משה רבינו האט זיך גיפונין פאַר זיין טויט. ווען זיי זענין גיוועזן מלמעלה — אויפן שפּיץ באַרג, „נדמה להם שמלמטה". האט זיך זיי אויסגיוויזן, אַז דאָס קבר גיפונט זיך אונטן; זענין זיי ווידער אַראָפּ אונטן, דעמלט „נדמה להם שמלמעלה". ס'העלפט אבער נישט דאָס גיין הין און צוריק. טיילן זיי זיך איין אין צוויי גרופּן. זיי זוכן גלייכצייטיק אויוון און אונטן, אבער אַלץ אָן רעזולטאַט, ווי די תורה זאָגט אונדז:

„ולא ידע איש את קבורתו עד היום הזה".

צי מיינט אונדז די גמרא מיט דער דאָזיקער אַגדה צו שילדערן בלויז דעם פאַקט אליין? — ניין, זי וויל אונדז אויך דערציילן עפּיס פאַרבאָרגינס, וואָס איז אין דעם פאַקט באַהאַלטן.

יעדער מדינה האט אירע וויכטיקע מלוכה-ענינים צו דערליידיקן. יעדער מדינה האט אירע אַנשטאַלטן, וואָס פאַרנעמין זיך מיט וויסנשאַפט, קונסט, אַלטערטימלעכע פאַרשונגען. אויך רוים, אַלס די מעכטיקסטע מדינה אין אַלטערטום, וואָס האט איבערגינומען די העגעמאָניע און איבערמאַכט איבער, כמעט, אַלע אַלטע פעלקער, איז זיכער גישטאַנען, פאַרהעלטניס-מעסיק צו יענער צייט, אויף אַ גיהעריק הויכן קולטורעלן ניוואָ. רוים האט מיטגימאַכט פאַרשידינע גיזעלשאַפטלעכע און פּאָליטישע קריזיסן, זי האט גיהאַט פיל אַנגילעגנהייטן, וואָס האָבן איר צייט פאַרנומען. דאָס האט איר אבער נישט גישטערט צו האָבן ספּעציעלע קאָמיסיעס, וועלכע פלעגן זיך פאַרנעמין בלויז מיטן וויסנשאַפטלעכן גיביט. ס'האט זיך דאָרט גיפונין אַן אַרכעאָלאָגישער אינסטיטוט, וואָס האט אָרגאַניזירט אויסגראָבונגען, גיפאָרשט און גיזוכט אַלטערטימלעכקייטן. און מיט אַמאָל איז זיי איינגיפאַלן אַ גידאַנק צו זוכן דאָס קבר פון משה. און זיי האָבן עס טאַקי גיזוכט. אבער, צי איז זיי אַזוי גיגאַנגען אין דעם, אַז זיי זאָלן גיפונין דעם שטח ערד, וואו ס'איז מיט טויזנטער יאָרן צוריק צו קבורה גיקומען דער יידישער פירער משה. אָדער, אפשר איז אין דעם איינגיהילט אַ טיפערער גידאַנק, אפשר האָבן זיי גיהאַט דערביי אַנדערע כוונות?

און אַזוי ווייזט טאַקי אויס:

די רוימער האָבן גיזוכט דאָס קבר פון משה. משה רבינו נעמין זיי אָן אַלס סימבאָל פון יידישן פאָלק. אונטער דעם קבר פון משה רבינו פאַרשטייען זיי די שוואַכע זייט, דעם שוואַך-פּונקט פון די יידן.

נאָכן חורבן פון בית שני, ווען טיטוס הרשע האט פאַרטריבן די יידן פון לאַנד און צו זיך קיין רוים אַריינגיפירט, האָבן די רוימער גימיינט, אַז דערמיט האָבן זיי צושמעטערט די עקזיסטענץ פון יידישן פאָלק. זיי זענין גיוועזן זיכער, אַז דער אונטערגאַנג פון ישראל איז, חלילה, אַ באַשטימטער. די פאַרניכטונג — אַ גענצלעכע. זייער אַנטוישונג איז אבער גרויס, ווען זיי באַקענין זיך נענטער מיט די יידן, מיט זייער אַרט לעבן, מנהגים, טראַדיציעס, מיט דער תורה, וועלכע איז אַזוי טיף פאַרוואָרצלט און איינגיקריצט אין אַלע יידישע הערצער. און דעמלט פּרואָוון זיי פירן די יידן צום שייטערהויפן, ברענין, פּלאָגן, צונעמין זייערע עקזיסטענצן און זייער לעבן.

דערשטוינט בלייבן זיי אבער, ווען נאָך אַלע אויטאָדאַפעס און רייניקונגס-אַקציעס, זעען זיי, אַז זייער מי איז דערפאַלג-לאָז. זיי פּרואָוון נאָך אַנדערע ראַדיקאַלע מיטלען. זיי זוכן כסדר דאָס קבר פון משה — דער שוואַך-פּונקט פון די יידן, דעם קערן פון אונטערגאַנג. זיי ווערן נישט מיד און זוכן ווייטער.

די שלוחים זוכן מלמעלה — אין די הויכע שיכטן. זיי פּרואָוון אָנטאַקירן די פּערזענלעכקייטן, די מעכטיקע פירער, די גייסטיקע ריזן, די, וועלכע האָבן דעם איינפלוס אויפן פאָלק. צו וועלכן רעזולטאַט קומין זיי? — רבי עקיבא, מיט אַ שמייכל אויף די ליפּן, רופט אויס אויפן שייטערהויפן „שמע ישראל!"

די שליחים זוכן מלמטה — צווישן די קלענערע, נידריקערע. אויך דאָ טרעפן זיי אויף דעם גרעסטן ווידערשטאַנד. מיט דער גרעסטער פשטות און תמימות דערפילן די ישראלים זייער הייליקן חוב פון „ואהבת... בכל נפשך!"

נאָכן אָנווענדן אַלע מיטלען, קומין זיי צו דער סינטעז: „ולא ידע איש את קבורתו". פאַר וואָס? — ווייל די יידן האָבן קיין קבר נישט, די יידן זענין אייביק.

שווער, זייער שווער איז צו באַגרייפן ישראלס אייביקער עקזיסטענץ צווישן די מעכטיקע אומות העולם. צי איז עס מעגלעך, אַז אַזאַ שוואַכע, גיפּייניקטע, גיפּלאָגטע, אָרימע מחנה מענטשן, זאָלן קענין שטעלן אַ ווידערשטאַנד אַזא גרויסע, שטאַרקע און מעכטיקע וועלטן? וואו איז דאָס גיזעץ, וואָס הערשט אין דער נאַטור, אַז „כל דאלים גבר" — דאָס שטאַרקערע אונטערדריקט דאָס שוואַכערע?

דער יו״ט חנוכה גיט אויף דעם אַן ענפער: אַ זיג פון די מעטים איבער די רבים. ווי איז דאָס מעגלעך?

ס'איז נישט גיוועז קיין גיוויינטלעכער קריג. ס'האָבן גיקעמפט, אַ חוץ פיזישע קרעפטן, צוויי אידייען. פון איין זייט דער אומבאַזיגבאַרער שונא אַנטיוכוס, מיט זיינע ברייט-אויסגיאיבטע חיילות און פון דער צווייטער זייט — די מעכטיקע העלעניסטישע פּאַרטיי, וועלכע האט אַרומגינומען, אויך צווישן די יידן, פיל איינפלוסרייכע פּערזענלעכקייטן. ס'קומט דער דעציזירנדיקער מאמענט אין וועלכן די מינדערהייט באַקומט די איבערמאַכט איבער דער מערהייט. דער ג-טלעכער כוח, וועלכער קעמפט פאַרן אמת האט גיזיגט, האט די טמאים אין די הענט פון די טהורים איבערגיגעבן.

אונדזער באַשטימונג פון „אתם המעט" זעען מיר נישט נאָר אין דעם פאַל. באַלד ביי דער אַנטשטייאונג פון אונדזער גישיכטע, שוין ביים ערשטן ייד ביי אברהם אבינו, ווערט אונדז גיזאָגט: „כל העולם בעבר אחד, ואברהם בעבר השני". נישט די ערשט-גיבוירינע ווערן פאַרטרעטער ביי אונדז אין פאָלק. נישט ישמעאל, נאָר יצחק. נישט עשו, נאָר יעקב. אויך אין דער ווייטערדיקער גישיכטע טרעפן מיר זיך מיטן זיג פון די מעטים איבער די רבים. היינט אבער, ווען מיר זענין אין גלות פאַריאָגט וואָס פאַר אַ צוזאַמינהאַנג האט דער אַמאָליקער נצחון, נאָכן פאַרלויף פון אַזאַ צייט, מיט אונדזער היינטיקער עקזיסטענץ?

ביי אונדזער פאָלק עקזיסטירט נישט קיין פאַרגאַנגינהייט. מיט אונדזער באַשטימונג זענין מיר דערצו גיריכטעט, אום האַרמאָניש צו בינדן פאַרגאַנגינהייט געגנוואַרט און צוקונפט. אונדזער לעבן איז אַן אייביקייט, וועלכע מיר וועלן שטענדיק שמידן. אַלע גישעענישן פון דער פאַרגאַנגינהייט שטייען פאַר אונדז לעבידיק און דרוקן אויס זייער חותם אויף דער קעגנוואַרט. זיי זענין שטענדיק אַקטועל, אפילו בזמן הזה. דאָס איז דערפאַר, ווייל די רינגלעך פון דער יידישער אייביקייט זענין דורכגיפלאָכטן מיטן אש-דת, וועלכער טוט זיי אינטערהאַלטן. די קעמפער פאַרן גייסט זענין גיטריבן אין קאַמף דורכן טריב פון עפנטלעכן פייער און דאָס ברענגט אונדז שטענדיק דעם זיג, אפילו ביי די שוואַכסטע פיזישע כוחות.

און יעצט פייערן מיר דאָך אַ יובילעאום...

מיר, די טעכטער פון יידישן פאָלק, זענין די מיטהעלפערנס פון דעם לעבנס-קאַמף, וואָס דאָס פאָלק פירט.

איצט, צום יובל-יאָר פון בנות א״י, לאָמיר זיך אומקוקן, ווי מיר האַלטן. היינט צען יאָר זינט בנות איז גיווארן אַ לעבידיקער פאַקט. דורך דער צייט איז גיאָפּפערט גיווארן פיל מי, ענערגיע און כוחות בכדי אָפּצואָווענדן די טרינקענדיקע נפשות פון אַ ים פון שמוץ, כפירה און הפקירות. אַ שטאַרקער עיקר אין אונדזערע רייען איז דאָך נישט נאָר אַליין צו זיין רעליגיעז, נאָר אויך אַ צווייטן צו דערנענטערן צו אונדזער אידעאַל. פיל, פיל קרבנות זענין אויפגיבראַכט גיווארן, כדי צו קענין אונדזער באַוועגונג פאַרשפּרייטן און צופלאַנצן איר אידיי בכל תפוצות ישראל.

ס'איז ב״ה גילונגען צו שאַפן דאָס ווערק, וואָס הייסט בנות אגודת ישראל. די אַנטשטייאונג איז אַ וואונדערבאַרע, אַ יש מאין.

אומבאַגרייפבאַר גרויס איז די טרחה פון אירע שעפער, צווישן וועלכע ס'האָבן פאַרנומען דעם אויוון אָן: פרוי שרה שענירער און ד״ר דייטשלענער זכרונם לברכה. ס'איז גילונגען צו שאַפן דאָס וואונדער-ווערק, נאָר אַ דאַנק דער מסירת-נפש, דעם אמת יידישן תמימות און ריינים אידעאַל, מיט וועלכן זיי האָבן אַ וועלט דורכגיזעצט.

אין זייערע לייסטונגען האט גישטעקט די ברכה פון אברהם אבינו, וועלכע איז פאַרוואַנדלט גיווארן צו אַ בריכה, צו אַ קוואַל, וועלכער האט משפיע גיוועזן אַנדערע. ווי דער מדרש רבה זאָגט אונדז אין לך לך:

„והי' ברכה. קרי בריכה, מה בריכה זו מטהרת את הטמאים וכו'."

און ביים אָפּשליסן די צען-יאָריקע תקופה פון דער עקזיסטענץ פון בנות, שטעלט זיך די שאלה: צי האָבן מיר זיך עפּ״ס צו זאָגן, אָדער ווינטשן?

יאָ! מיר דאַרפן אַ בליק טון אין דער פאַרגאַנגינהייט, צוקוקן זיך צום וועג פון אונדזערע פירער. טריט ביי טריט, מיט פאַרשטאַרקטע און פאַראייניקטע כוחות נאָכגיין זייערע לאָזונגען, דאָס איז אונדזער אויפגאַבע. זייער פּראָגראַם איז פאַר אונדז הייליק!

אמת איז, אַז די קעגנוואַרט רוקט אונדז אַרויס פאַרשידינע שוועריקייטן. נישט קלענער זענין אבער גיוועזן די שוועריקייטן ביים אָנהייבן בויען אונדזער באַוועגונג. אדרבא, נאָך פיל גרעסערע. די גרינדער האָבן אבער נישט גיקוקט אויף דער זאַך מיט אַ באַגרעניצטן בליק, נאָר מיט פולן בטחון אין זיג פאַרן אמת, גיקוקט אין דער ווייטער אייביקייט.

זיי גיבן אונדז אַ הייליקע לערע. און דעריבער — לאָמיר פאַרזעצן די אַרבעט פאַר דער אייביקייט, כדי דאָס קבר פון משה רבינו זאָל אויף אייביק בלייבן אומבאַקאַנט, ווייל אין דעם ליגט דער סוד פון דער אומשטערבלעכקייט פון אונדזער פאָלק.

אסתר הארנשטיין

צו באַנייטער אַרבעט!

דאָס יובל-יאָר אין ארץ-ישראל. עס טראָגט זיך אין דער לופט דאָס שאַלן פון שופר. און אַ גיפיל פון פרייהייט, פון רו, גייט דורך יעדן מענטש. קנעכט מיט גילעכערטע אויערן קומין צוריק אין זייערע היימין. די אַמאָליקע בעלי-בתים באַקומין צוריק זייער האָב און גוטס. יעדער ווערט בעל-בית פאַר זיך. אויף דער ערד רוט אַ גאַנץ יאָר מנוחה, פרייהייט הערשט אין אַלע ווינקעלעך פון לאַנד. יעדער איינער איז דער האַר פון זיין צייט, עס וואַרט אויף אים נישט דאָס פעלד און נישט קיין שום דרינגינדיקע אַרבעט.

אַ גיפיל פון זעלבסטשטענדיקייט, פון צופרידנהייט נאָך דער אָפּגיטוענער זאַך באַהערשט יעדן.

פיזישע רו, אַלע איברים, דער גאַנצער קערפּער פון מענטש גיפונט זיך אין סטאַדיום פון מנוחה — ער ווערט אבער נישט פאַרזונקן אין אַ לעטאַרגישן שלאָף, גאָר פאַרקערט. דער קאָפּ רוט נישט; פריי פון דער פיזישער אַרבעט גיט זיך יעדער באַזונדער און אַלע צוזאַמין אָפּ דער גייסטיקער אַרבעט, דאָס תורה לערנין און דאָס שטרעבן צו שלימות, צו פאָלקאָמינהייט.

דאָס פיזישע רו-יאָר ווערט אין אַ גייסטיק אַרבעטער יאָר פאַרוואַנדלט. ס'ווערן קאָנצענטרירט אַלע כוחות און די גאַנצע אויפמערקזאַמקייט פון פאָלק אויפן גייסט, אויף דער תורה. עס וועקט, עס רופט און עס מאָנט צו פאַרשטאַרקטער טעטיקייט, צו טאָפּלטע מעשים, צו פילפאַכיקע לייסטונגען. עס דאַרף דינין אַלס אויפמונטערונגס-רוף אויף אַ סך, אַ סך יאָרן שפּעטער. עס דאַרף אויסהעמערן נשמה-כוחות. עס דאַרף אויפוועקן אַלע דינאַמישע קרעפטן, וואָס דרימלען אין מענטש, ווייל לאַנג, לאַנג דאַרף דער מענטש ציען דערפון זיין יניקה.

אונדזער יובל. צען יאָר זייט אונדזער אַנטשטיין. אונדזערע קינדער יאָרן האָבן מיר שוין מיטגימאַכט, מיר גייען אַריין אין סטאַדיום פון רייפקייט. מיר מוזן אונדזער גאַנצער אויפמערקזאַמקייט ווענדן אויף אויסנוצן אונדזער יובל ווי גיהעריק. עס דאַרפן, ווי דער צענטראַלער סעקרעטאַריאַט פאָדערט אונדז אויף, מאָביליזירט ווערן אַלע אונדזערע עסקנות און קיינער זיך פון דער אַרבעט נישט באַפרייען. עס איז אונדזער הייליקער חוב. מיר דאַרפן באַקאַנט מאַכן יעדן שטעטל, יעדער שטאָט, יעדעס לאַנד און ענדלעך אויף אונדזער קאָנגרעס דער גאַנצער וועלט, אַז מיר לעבן, אַרבעטן און אַז מיר האָבן אַ גאָר גרויסן אידעאַל.

מיר שטייען פאַר אַ גרויסן היסטאָרישן מאָמענט, אונדזערע אַרבעטן אין היינטיקן יאָר וועלן אַנטשיידן דעם גורל פון דער יידישער טאָכטער — אונדזער אייגינים גורל. מיר דאַרפן מיט מעשים אַרויסווייזן צי מיר זענין באמת רייף און צי מיר זענין ראוי צו דערפילן דאָס גרויסע שליחות און די וואונדערבאַרע היסטאָרישע אויפגאַבע, וואָס דער כלל ישראל לייגט אויף אונדז אַרויף.

שוין גיהערט גיווארן דאָס שאַלן פון שופר. דער אָנזאָג פון אונדזער יובל. מיר גיבן זיך אַלע צוזאַמין אָפּ דער גרויסער, הייליקער עבודה. דאָס יובל-יאָר דאַרף ווערן אַ ברכה פאַר אונדזער צוקונפט. עס וועקט, עס רופט און עס מאָנט צו מעשים, צו גראַנדיעזע לייסטונגען, ווייל לאַנג, לאַנג וועלן מיר דאַרפן דערפון ציען יניקה, ווייל אַ סך, גאָר אַ סך נשמה-כוחות דאַרף עס אין אונדז אויסהעמערן.

דעריבער חברות, צו דער אַרבעט מיט ברען, מיט ענטוזיאַזם!

מאַשע גאָלדבערג

פעסטער זיך איניקן!

איין גרויסער עפנטלעכער, שטאַרקער קידוש ד' דאַרף זיין אונדזער היינטיקער יובל-יאָר מיט אַ ביסל העלער ליכטיקייט אַריינגידרינגען אין דער היינט אַזוי פאַרפינצטערטער וועלט.

אין דער גרויסער, שרעקלעכער פאַרשוועכונג פון ג—טס כבוד, פון בלוט-פאַרגיסונג, אומרעכט און נויט, זאָל אונדזער יובל-יאָר זיין אַ פּראָטעסט-רוף; לאָזן הערן, אין אַ מאָמענט פון ירידה, ווען מענטשן זינקען, זאָל זיך פון אונדזער מחנה לאָזן פילן אַ הויך פון ריינער באַגייסטערונג און לויטערן שוואונג. אַ ווילן עפּיס העכערס צו דערגרייכן, אַ ווילן וואָס גרעניצט זיך נישט איין אין די ענגע ראַמען פון אייגננוציקייט און אויבערפלעכלעכקייט, וואָס ברעכט דורך די נידעריקע צוימין און דייסט זיך מיט אַלע זיינע כחות צו באַזייטיקן די אייזערנע מחיצה, וואָס איז דורך מענטשן, צווישן זיי און זייער באַשעפער גישטעלט גיווארן.

אין דער צוריסנקייט פון צילן און שטרעבונגען זאָל פּראָקלאַמירט ווערן אונדזער גימיינזאַמער און איינציקער ציל פון כבוד-התורה און יירישקייט, אין דער פלאַכקייט פון היינטיקע נשמות, זאָל זיך פון אונדזער זייט לאָזן פילן אַן ערנצטע פאַרטיפונג און אמתער פאַרשטאַנד.

מיר זענין יונג, אבער מיר מוזן גידענקען, אַז אויף אונדזערע יונגע אַקסלען טראָגן מיר אַן-אחריות פון יידישקייט, אַן-אחריות פון דורות. אַן-אחריות פון קידוש ד'.

מיר זענין יונג, און יוגנט בענקט צום גוטן און ריינים, יוגנט קען נישט פאַרטראָגן קיין אומרעכט און פאַלשקייט, יוגנט וויל וואַקסן אין דער הויך און אין דער טיף און נישט איינשרומפּן, יוגנט וויל זיך שפּייזן מיט מקוריותדיקייט, מיט פרישקייט און מיט שטאַרקייט וואָס קומט פון אַן-אייביקייטס-פאַרנעם.

זאָל אונדזער יונגע קראַפט, זאָל אונדזער, פולע, קערנדיקע באַגייסטערונג אַריינשטעלן אין דער וועלט אַ ביסל פאַריאָגן דאָס פרעמדע, אָנגילאָדנטע מיט, אַזוי פיל אומרעכט. מיר זענין יונג, און יוגנט קען זיך איניקן, יוגנט קען זיך וואונדערפול קאָנצענטרירן, ס'פאַרמאָגט אומשאַצבאַרע נשמה-אוצרות, ס'קוועלט אין זיין אינערן אַ שטראָם פון באַהאַלטענער, שטראַלנדיקער שמחה, זאָלן מיר עס פאַר דער וועלט אַנטפּלעקן, און אַ מתנה איר שענקען, זאָלן מיר אירע הימלען די פאַרוואָלקנטע, באַשווערטע און פאַרחושכטע אַ ביסל באַהעלן מיט אונזער גרויסן בטחון, גלויבן און צוטרוי.

זאָל אונדזער כחות-שאַץ מאַכן שטוינין די וואָס אַז אַ זעלכיס עקזיסטירט שוין נישט, די פאַריאושטע פאַרוואונדערן, די פאַרשלאָפינע דערוועקן און די שטענדיק האָפנדיקע דערפרייען.

און מיר באַוואוסט-מאַכנדיק זיך וועגן דעם וואָס מיר פאַרמאָגן, פאַרשטייענדיק דאָס, וואָס מיר דאַרפן און האָבן די מעגלעכקייט צו דערגרייכן, זאָלן מיר פעסטער גיאייניקט ווערן און מיט מער פאַרשטענדיניש באַנייטן רצון און שטרעבונגס-כוח, גיין, גיין פאַראויס און אויף שריט און טריט מקדש ד' זיין.

די תרומת־חברה ־ אַקציע מוז שוין זיין פאַרענדיקט! זאָל דיין נאָמען נישט אַריינפעלן צווישן די וואַל־באַרעכטיקטע צום יובל־קאָנגרעס!

פייערלעכע חנוכת־הבית פון „אהל שרה" אין לאדזש

זונטיק, פ' חיי שרה איז אין לאדזש אין אייגינים לאקאל איף קילינסקי 50 פארגיקומין דער פייער-לעכער חנוכת-הבית פון דער ניי-רע-ארגאניזירטער ארביט-היים און הכשרה-קבוץ „אהל שרה", אויפן נאמין פון שרה שענירער ע"ה. די 60 הכשריסטנס האבן זיך גיפונין אין דעם דערנעבנדיקן ארביט-צימער.

די חגיגה איז פארגיקומין אין דעם גרויסן לערן-זאל, וועלכער איז גיווען הערלעך דעקארירט און אילומינירט און ביי פיין-סערווירטע טישן מיט פירות און זיסקייטן. צו דער פייערונג זענין גיקומין א גרעסערער עולם, פארשטייער פון פארשידינע מוסדות פון יידישן לאדזש און גאר ספעציעל די חשובע געסט: רעד. א. מ. ראגאווי (ווארשע) און דער פרעזעס פון דער יידישער קהלה אין קאליש, ר' יוסף משה העבער.

אין נאמין פון פאטראנאט עפנט די חגיגה דער פרע-זיס פון לאדזשער קהלה-ראט, ר' פישל ליבערמאן, מיט א לענגערער רעדע וועגן דער וויכטיקייט פו-נים היגן מוסד, וואס האט פערספעקטיוון צו ווערן, אין דער איצטיקער קריטי-[illegible] צייט א שטארקער היף - פונקט [illegible] דער יידישער רעליגיעזער טאכ-טער. ח' ליבערמאן חייזט אן אויף די ענערגישע באמיאונגין פון דעם איני-ציאטאר פון „אהל שרה" ח' פרידנזאן, וועלכער גיט אוועק זיינע בעסטע כחות דעם מוסד אוועקצושטעלן אויף א גיהעריקער מדרגה אין יעדן זין און אפעלירט צום יידישן לאדזש, ביי-הילפיק צו זיין דעם זיך גישאפינים פאטראנאט פאר „אהל שרה", וואס גרייט זיך מיט א ריי אונטערנעמונגין, כדי „אהל שרה" צו אנטוויקלין און פארפולקאמין. דאן לאדנט ער איין דעם פרעזידיום-מיטגליד פון פאטראנאט, ד"ר יעקב שלאסער, אלס פארזיצענדן פון דער חגיגה.

ד"ר שלאסער דאנקט פארן כבוד און האלט דערביי אן התלהבותדיקע רעדע וועגן די צילן און אויפגאבן פון „אהל שרה", וואס דארף פארא נטערעסירן דאס גאנצע יידנטום אין פוילן און גאר באזונדער דעם יידישן לאדז. ער שטרייכט אונטער, אז אלס הכשרה-קבוץ פון דער אגודה איז עס דער ערשטער און איינ-ציקער קבוץ, וואס ארגאניזירט זיך מיט א ברייטען פארנעם און שאפט אזעלכע גוטע באדינגונגין פאר די הכשריסטנס, אבער אלס ארביטס-היים — זאגט ד"ר שלאסער — איז עס דער ערשטער שוין רעאליזירטער פרואוו פון פרא-דוקטיוויזאציע, וועגן וועלכן ס'ווערט זייער א סך גירעט, אבער ביז יעצט ממשותדיקס ווייניק גיטון. ד"ר שלאסער דריקט אויס זיין האפינונג, אז די ברייטע יידישע מאסן וועלן פארשטיין זייער חוב לגבי „אהל שרה".

נאך דעם, ווי דער חזן-ראשי פון דער אלט-שטאטישער שול, ה' ווינאגראד, זינגט זייער שיין „מה טובו", לייענט פאר דער פארזיצענדער די שריפטלעכע באגריסונגין פון דער אגודה-צענטראלע פון ה' א"ז פרידמאן און א טעלעגראמע פון צענטראלן פאלעסטינע-אמט אין ווארשע.

דאן האלט רעד. פרידנזאן אנ־אויספיר-לעכן רעפעראט וועגן דער אנטוויקלונג פון דעם בנות-קיבוץ, ביז צו זיין יעצ-טיקער שטופע „אהל שרה". ה' פרידנ-זאן הייבט אן מיט זיינע איינדרוקן פון זיין לעצטער רייזע אין א"י. ער שיל-דערט רירנדיקע בילדער וועגן א"י-לעבן, פון וואס מע מוז קומין צו דער מסקנא, אז נישט גיקוקט אויף פארשי-דינע צייט-שטימונגין, וואס קענין אלץ אנקומין, איז פארט א"י א גיזיכערטער עתיד פאר דער יידישער יוגנט. גראד פאר דער רעליגיעזער יוגנט איז פאראן גרויסע מעגלעכקייטן חוצן עקאנאמישן איינארדנין זיך, צו קענין משפיע זיין לטובה אויפן יידישן לעבן און זיי קע-נין פיל אויפטון לטובת קדושת הארץ. דען ניט איבער ה' פרידנזאן פאקטן און ציפערן פון דער אנטוויקלונג פון „אהל שרה". וואס האט אנדערטאלבן יאר ביי זייער שווערע באדינגונגין זיך פארט כסדר אנטוויקלט. און דאס מיט אייגינע כוחות, אן שום שטיצע מן הצד. יעצט ווען דער קיבוץ ווערט פארוואנדלט אין אנ־ארביט-היים און גיפונט זיך איז אזא בהרחבהדיקער דירה, וועט עס זיין די אויפגאבע פון פאטראנאט צו רופן צו הילף דאס יידישע לאדזש. דער רעדנער חייזט אן דערויף, אז קרוב 150 מייד-לעך זענין שוין דורכגיגאנגין די היים „אהל שרה". פון זיי גיפונין זיך שוין 30 אין א"י. 60 האבן שוין פארלאזט די הכשרה, אפזייענדיק א יאר צייט און 50 גיפונין זיך יעצט אויפן ארט. צום סוף פון זיין רעדע שטרייכט אונטער ה' פרידנזאן, וועגן דער גרויסער בא-

[illegible]-פונט אין „אהל שרה" לכבוד אפפארנדיקע חברות קיין ארץ-ישראל

באדייטונג, וואס דער מוסד טראגט דעם נאמין פון דער גרויסער פרוי שענירער ע"ה, וואס דאס אליין זאגט, אין גייס-טיקן זין, זייער א סך פאר די חברות. אגב, איז דערמיט אויך פארעיכט גיווארן די עוולה, וואס עד היום איז נאך נישטא קיין שום מוסד, וואס זאל זיין לזכר דער פרוי שענירער און „אהל שרה" איז דער ערשטער בכבודיקער אנדענק פאר פרוי שענירער ע"ה.

באלד דערויף מאכט דער חזן א „מלא רחמים" לזכר נשמתה פון שרה שעני-רער, וועלכן דער עולם הערט אויס ביי א טיפער שטילקייט און אויסערגיוויינט-לעכער גירירטקייט מיט גיבויגינע קעפ

טייל הכשריסטנס, וואס האבן פערזענלעך גיקענט פרוי שענירער, וויינין שטיל אין זיך...

הרב הערצל הארצשטארק באגריסט אין נאמין פון לאדזשער ראבינאט. ער ווייזט אן מיט א ריי מאמרי חז"ל אויפן גרויסן אחריות פון דער יידישער טאכ-טער פאר א יידיש רעליגיעז לעבן, און דריקט אויס זיין האפינונג, אז די עומדים בראש וועלן וואכן אויף דעם היגן מוסד און דאס וועט זיין די בעס-טע גאראנטי פאר די גוטע פירות, וואס דער מוסד וועט ברענגין לתפארת פארן גאנצן כלל.

פרעזעס ר' י"מ העבער רעט אין זייער א הארציקן טאן, ווי אנטציקט ער איז מיט „אהל שרה". ער רעט ארום די שאפונגין פון ה' פרידנזאן זייט 17 יאר, ווען ער האט אים דאס ערשטע מאל באקענט, בעתן ארויסטרעטן אין קאליש מיט דערפאלגרייכע פראפאגאנדע-רע-פעראטן פארן רעיון-האגודה — און יעצט די קרוין-שאפונג „אהל שרה", זאגט ה' העבער, איז א מוסטער ווי אזוי מע דארף פון קיין שום זאך נישט נתפעל ווערן און שטיין אויף דער פאזיציע. ער פילט זיך גליקלעך בייצו-וואוינין דעם חנופת-הבית און ווינטשט הצלחה.

רעד. א"מ ראגאווי בא-גריסט אין נאמין פון דער אגודה-צענטראלע אין ווארשע און האלט דערביי אנ־אויספירלעכן דורכגיטראכטן רעפעראט וועגן דעם ענין הכשרה בכלל און ווייזט אן אויף דער קנאפער דערפארונג, וואס די אגודה האט אויף דעם גיביט. די הכשרה — רופט אויס ה' ראגאחי — דארף נישט די מענטשן צו-ברעכן און דערנידריקן. ווי ס'זאל נישט זיין שפעטער מיט דער עלי' קיין א"י, מוז די הכשרה זיין גיוועין קודם א היים, פון וועלכער די מענטשן וואס גיפונין זיך אין איר זאלן עפיס האבן מיטגינו-מין צו גוטן. „אהל שרה" איז דער ערשטער מוסד, וואס ווערט אזוי גי-שטעלט, און ווען אין דער ריכטונג, וועט זיך „אהל שרה" אנטוויקלין, וועט עס זיין א מוסטער-אינסטיטוט פאר אלע און די אגודת-ישראל וועט זיין שטאלץ דערויף.

דער פרעזידיום-מיטגליד פון פאטראנאט הרב אברהם סילמאן (ראדאגאשטשער

רב), דערציילט וועגן זיין באזוך אין „אהל שרה" מיט א צייט צוריק אין נאמין פון „מועצת גדולי התורה", ווען ער האט גיהאט די גילעגנהייט זיך צו באקענין מיט דעם גייסטיקן ניווא פון חינוך און לימודים, און ווי גוט עס איז גיווען דער רושם אויף דער גאנצער דעלעגאציע אזוי, אז ס'איז צו האפן, אז יעצט, ביי בעסערע באדינגונגין, וועט דער גייסטיקער ניווא נאך מער שטייגן.

נאך דעם, ווי ס'באגריסט נאך דער פארשטייער פון פא"י-צענטראלע ה' באומאך, איז דער עולם טועם פון די גיגרייטע טישן און דער פארזיצער לייענט א בריוו פון דעפ. מינצבערג, וועלכער האט, ביז דער שפעטער שעה זיכער גיזאלט זיך באטייליקן אין דער חגיגה, נאר צוליב א קאנפערענץ ביים חאיעוואדע, וועלכע האט זיך פארצויגן, נישט ניקענט פערזענלעך אנטייל נע-מין.

אדוו. רייכמאן האלט א טעמפעראמענט-פולער שלוס-רעדע און רופט דאס יידי-שע לאדזש, קודם, צו אונטערשטיצן מיט ארביט די קוואליפיצירטע שניידערנס, נייטארנס, שטיקערנס וכדומה, וואס גי-פונין זיך אין „אהל שרה" און רופט, בכלל, צו גידענקן ביי יעדער גילעגנ-הייט אין דעם היגן מוסד.

צום סוף רעט נאך פרל. אסתר [illegible]-שטין פון טארנאווע און דערמיט ווערט די פייערונג גישלאסן.

די חגיגה האט איבערגילאזט א גרויסן רושם. די לאדזשער יידישע פרעסע האט גיברענגט אויספירלעכע באריכטן און דער ביולעטין, וואס איז דערשינין ספעציעל צום חנוכת הבית, איז אויפגי-נומין גיוואָרן מיט אנערקענונג.

אַ בריוו פון ירושלים

נאכן באזוך אין ארץ ישראל פון חשובן רעד. פרידנזאן, האט זיך אנגיהויבן אין די רייען פון „בנות" אין ארץ ישראל א שטארקע טעטיקייט, אויפלעבונג און ענטוזיאזם. אים האבן מיר צו פארדאנקן, וואס די אויבן-דער-מאנטע באוועגונג איז גיווארן אוועקגי-שטעלט אויף פעסטע יסודות. ער האט דאס באוואויגן און צוגיצויגן צו דער ארביט די גרעסטע אגודיסטישע עסקנים אויף דעם גיביט. גלייך ווי אין חוץ לארץ, האט זיין באגייסטערטע השפעה גיפונין א טיפן אפקלאנג אין הייליקן לאנד און מיר, ירושלימער בנות, קענין דאס אמשטארקסן פילן.

הער, וואס בעסער, ווי מיר, ווי שמערצ-לעך און פארביטערט ס'איז גיוועזן אונדזער קאמף מיטן פריי-גייסט! אבער מיר האבן קיין מאל נישט פארצווייפלט, מיר האבן נישט רעזיגנירט. פארקערט, וואס שטארקער ס'איז גיוועזן דער קאמף, האט זיך אלץ מער גישטארקט אונדזער פעסטער ווילן און אונדזער גרייטקייט צו אפפערן פאר אונדזערע הויכע אידעא-לן. און יעצט האבן מיר טאקי ארום זיך די גרעסטע פערזענלעכקייטן, סיי מענער, סיי פרויען און די אגודה-פי-רער ווייסן אויך אפצושאצן, וואס פאר אנ־ארט „בנות" דארף פארנעמין אין יידישן לעבן.

די בארואטונגין און קאנפערענצן, וואס מיר האבן אפגיהאלטן מיטן לייטער פון דער בנות-צענטראלע אין פוילן ה' פרידנזאן, האבן גיהאט דעם ציל צו פראקלאמירן אונדזער גרייטקייט צו פארנעמין דעם וויכטיקן פלאץ אינים פאלקס לעבן.

ענדלעך. א דאנק דער מיטהילף פון חשובן מנהל פון די ירושלימער ב"י-שולן ה' ליבערמאן, זענין מיר שוין אויף די וועגן פון אונדזער ציל. ביז איצט האט גיפעלט די אחדות, וואס זאל פאראייניקן אלע סניפים פון אונדזער ארגאניזאציע אין הייליקן לאנד. צו דעם צוועק, האט דער חשובער הרב הלל ליבערמאן איינגיארדנט א לאנדיס-צוזאמינפאר אין ירושלים הותמ"ס, אין דער שטאט „שחברה לה יחדו", וואס איז אמבעסטן מסוגל דערצו, וועלכע האט זיך אונדז, אגב, גלענצנד איינגי-געבן.

אין דער צייט פון „זמן שמחתינו", דעם „עבדו את השם בשמחה" אריינצוברענ-גין אין אונדזערע מחנות. האבן טאקי די ירושלים בנותקיס נישט גיקארגט קיין מי, אז די שמחה זאל זיין וואס פייערלעכער, גרעסער און אימפאזאנ-טער.

צו דעם צוועק האבן מיר איינגיארדנט א שמחת-בית-השואבה-פייערונג אין א פרעכטיקן זאל. מיר האבן איינגילאדן אלע סניפים פון „בנות" אין א"י. עס זענין גיקומין א גרויסע צאל בנות-פי-רירנס פון פארשידינע שטעט ווי: חיפה תל-אביב, פתח-תקוה, בני-ברק א. אנד. עס זענין פארקויפט גיווארן איינטריטס-קארטן, די הכנסות זענין באשטימט גי-ווארן אויף א ביבליאטעק פאר בא"י. דער זאל איז גיווען הערלעך דעקא-רירט און די טישן סערווירט מיט כל-טוב. א ריי סדרניות זענין גיוועזן בא-שטימט און יעדן גאסט זארגפעלטיק און העפלעך באהאנדלט. עס איז אויך גיווען דעקארירט דער פרעזידיום-טיש פאר די פרעליגענטנס, ווי אויך פאר די חשובסטע געסט. צום פרעזידיום זע-נין גיוויילט גיווארן: די רביצן אייער-באך, פרויען סירקיס, פרוי שטשעראנ-סקי, די שנור פון גערער רבין, פרוי פון ר' בונים אלטער און נאך חשובע פרויען און פרייליינס. נאכן דערעפינין די חגיגה דורך דער גרינדערן פון ירושלימער בנות, האלט אנ־איינהאלטס-רייכן רעפעראט פרוי לאפין „וועגן די צילן און אויפגאבן פון דער חיינטיקער מאדערנער יידישער פרוי". דער רעפע-ראט ווערט באגלייט מיט הילכיקע אפלאדיסמענטן. עס רעדן אויך וועגן דער באדייטונג פון דער חגיגה פרל. בן-יעקב, לערערן פון ירושלימער ב"י-שול. צווישן די אלע גרוסן, וואס ווערן אפגיגעבן פון פארשידינע שטעט, נעמט אויך דאס ווארט די פירערן פון בנות-קיבוץ אין תל-אביב פרל. גור-אריה. דער טעלעכע-הונדערט קעפיקער עולם דערהערט שוין מיט שפאנונג אויף דעם אנקומין פון די ספעציעלע אגודיסטישע רעדנער, וועלכע זאלן רעפערירן אויף דער חגיגה. דערווייל הערט מין אין זאל די הארציקע נגונים פון שיר המעלות, ושבתם מים בששון... פון קלאוויר, אויף וועלכן עס שפילט די סעקרעטארן פון בנות אין ירושלים פרל. אזולאי.

דאן קומין אן הרב הלל ליבערמאן, הרב זילבערשטיין און הרב יענקלע-וויטש. עס דערשיינט אויף דער טריבו-נע דער באוואוסטער טאלאנטפולער מאסן-רעדנער הרב זילבערשטיין. אין זיין מייסטערהאפטן צוויי-שעהדיקן רעפע-ראט, גיט ארויס דער פרעליגענט אונ-דזערע הייליקע גיפילן, וואס מיר זענין נישט אומשטאנד אויסצודריקן. א הייליקע באגייסטערונג נעמט ארום אלע צוהערער. אין אלימענס אויגן שפיגלט זיך אן דאס הייליקע פייער, וואס האט זיך צופלאקערט אין די פיל בענקנדיקע יידישע נשמות, נאך א ביסל יידיש ליכט.

דערנאך באקומט דאס ווארט הרב יענ-קעלעוויטש, וועלכע גיט אריין אנ־אום-גיהוירע אפטימיסטישע שטימונג אין אלע פארזאמלטע.

נאך דער רירנדיקער שלוס-רעדע פון הרב הלל ליבערמאן ווערט די פייערלע-כע חגיגה גישלאסן.

אלע דעלעגאטנס און געסט ווערן פאר-האלטן. זיי באטייליקן זיך צו-מארגנס אין דעם א גאניזירטן טיול פון ירוש-לימער בא"י.

פרסים וועגן טיול קומט אייה.

אַ ירושלימער בנות-חברה

אויסשטעלונג אין „אהל שרה"

די צווייטע נאכט חנוכה איז פארגיקומין אין „אהל שרה" אנ־אימפאזאנטע פייערונג לכבוד דער איינגיארדנטער אויסשטעלונג פון די ארביטן פון די הכשריסטנס. צום אונט זענין גיקומין העכער הונדערט אנגיזעענע יידישע לאדזשער פרויען און אויך מאסן בנות-חברות. די פירערן פרל. אסתר געפנער עפנט די פייערונג מיט אנ־איינדרוקפולער רעדע מענינא דיומא. דעם פארזיץ נעמט איבער פרוי סימא גרינפעלד, וועלכע רעט ארום דעם היגן באטייט פון „אהל שרה". נאכדעם, ווי די חברות זינגען דאס „עולים-גיזאנג", צינט חנוכה-ליכט פרל. טראמפעטער און ס'ווערט גיזונגין „הנרות הללו". די חברות רייזל גרינפעלד (יאסלא) און יענטע ניימאן (באדזאנאח) האלטן אינטערעסאנטע רעפעראטן וועגן דעם באטייט פון חנוכה אין שייכות מיטן מוסד „אהל שרה".

נאך דעם ווי חברה ריווא ציטרין רעציטירט קינצטלעריש א מאנאלאג וועגן די טרוימין נאך ארץ-ישראל, קומין אן די פארשטעער פון פאטראנאט ה' דר. שלאסער און רעד. פרידנזאן. דר. שלאסער באגריסט די פארזאמלונג אין נאמין פון פאטראנאט און ה' פרידנזאן דערציילט אינטערעסאנטע עפיזאדן פון זיין רייזע אין ארץ-ישראל. דאן באזוכן אלע געסט די הערלעכע אויסשטעלונג, אין וועלכער ס'גיפונין זיך פארשידינע ארביטן פון די הכשריסטנס, וואס מאכט א גוטן רושם.

די פארזיצערן שליסט די חגיגה אין א באגייסטערטער שטימונג.

די אויסשטעלונג איז במשך דער גאנצער חנוכה-וואך באזוכט גיווארן דורך פיל הונדערטער פרויען, ווי אויך דורך די אנגיזעענסטע אגודה-עסקנים אין [illegible]

פון דער פראווינץ

באריכטן פון יובל־אקאדעמיעס

אין קומינדיקן נומער וועלן מיר געבן אלע באריכטן פון די יובל־אקאדעמיעס. מיר מאכן אויפמערקזאם, אז אין די ערטער וואו קיין יובל-אקאדעמיעס זענען נישט פארגיקומען, דארפן זיי פארקומען במשך דעם חודש טבת. די וואס וועלן צו-שיקן באריכטן שפעטער ווי כ״ד טבת וועלן נישט קענען זיין מער גידרוקט. דער קומינדיקער נומער דערשיינט כ״ז טבת.

קאנסטאנטין מוצש״ק פ׳ נח איז ביי אונדז אין „בנות" פארגיקומען א זיצונג מיטן אנטייל פון אלע חברות אונטערן פארזיץ פון פרל. רעדליך. אין רעזולטאט איז גיוועלט גיווארן א נייע פארוואלטונג, וועלכע באשטייט פון: פרל. רעדליך—פארזיצנדערן; גאלדע טשער-ניאלעווסקא — קאסירערן; חי׳ נוסבוים — ביב-ליאטעקארן; יוטא לוביאטאווסקא און אסתר קעמ-פינסקא אין דער פרעסע-קאמיסיע.

א חברה.

פאריסאוו מיטן אנקומען פון דער פירערן פרל. מאצנא איז אריינגיטרעטן א שטארקע אויפלעבונג אין בית-יעקב און „בנות". די בנות-ארבעט איז רעארגאניזירט גיווארן. ס-קומען אר לעקציעס, רעפעראטן או״וו אונ-טער דער ליטונג פון פרל. מאצנא, פרל. שטיינבלאט, ראזענבערג, גומקינד, לעדערמאן, פערלמאן א״א. באזונדער האט זיך אויך גישאפן פון די גייז. בהיסקים א באזונדערע גרופע „בנות" וועלכע אנטוויקלען א שיינע טעטיקייט. צום דער-פאלג פון דער ארבעט פון ב״י און בנות טוט פיל מיטווירקן דער ח׳ עסקן ה׳ בלאטשטיין.

אגודתי.

קוראוו פ׳ לך איז אנגיקומען אין אונדזער שטאט פרל. יאבלאנאוויטש, וועלכע האט באוויזן במשך א קורצע צייט אויפצושטעלן די ב״י שול אויף א הויכן ניווא. שבת פ׳ לך איז פרל. יאבלאנאוויטש ארויסגיטרעטן אויף א גרעסערער פרויען-פארזאמלונג מיט אן-אינהאלטס-רייכן רעפעראט, וועלכער האט גוט אויסגינומען. ס-איז באלד אויפן ארט גיגרינדעט גיווארן א פרויען-קאמיטעט און אלס פרעזעסן פונים קאמי-טעט איז איינשטימיק גיוויילט גיווארן אונדזער ה׳ הרבנית גוטערמאן. זונטיק פ׳ חיי איז גי-ווען די גרינדונג פון בנות אגו״י. עס האבן זיך לע״ע דעקלארירט העכער 20 חברות און אלס פרעזעסן איז גיוויילט גיווארן פרל. ראזנבלאט. די „בנות" פירט א מוסטערהאפטע טעטיקייט אויף אלע גיביטן ווי פאר קרה״י, פרעסע או״וו און מיר דריקן אויס די האפנונג, אז דורך דער מיטהילף פון אונדזער גייסטיקער פירערן פרל. יאבלאנאוויטש וועט אונדזער ארגאניזאציע וואס אמאל שטייגן און דערגרייכן זיין גיוואונטשינעם ניווא.

א בנות־חברה.

דאמבראווע ביי מארנע שבת, פ׳ נח איז ביי אונדז גיווען א פרויען-פארזאמלונג מיטן צוועק צו פאפולא-ריזירן דעם נשי-אגו״י-גידאנק. מיט א תוכנדיקן רעפעראט איז ארויסגיטרעטן פרל. ש. רובין, וועלכער האט גימאכט א גוטן רושם און אין רעזולטאט איז באלד צו מארגנס שוין גיווען די גרינדונגס-פארזאמלונג פון דער נשי אגו״י. אויך גי-שאפן א קאמיטעט. אלס פרעזעסן—פרוי ח׳ פיש-ביין, סעקרעטארן — מינדל ווערקער. ס-איז צו האפן, אז די גרינדונג פון די נשי-אגו״י וועט אריינברענגען ברכה אין דער גאנצער ב״י-ארבעט ביי אונדז אין שטאט.

א חברה.

דעמבין לעצטנס האט דער זיביטער קורס בית-יעקב איינגיארדנט א סיום אויף חומש בראשית. צום סיום זענען גיוועזן פארבעטן די בנות און דער זעקסטער קורס ב״י. דער ש״ל-זאל איז גיווען שיין דעקארירט מיט פאסיקע אויפשריפטן. ס-האט זיך גיפילט א יום-טובדיקע שטימונג און ביי גרויס באגייסטערונג האבן אלע אויסגירופן: חזק! נאכן פארענדיקן דאס ספר בראשית רעט א פאר הארציקע ווערטער פרל. ר. הייטנער צו די שילערנס און גיט דערביי איניקע דערקלערונגען וועגן פארשידענע שטעלן אין ספר בראשית. אויף דער זעלבער חגיגה איז אויך פארגיקומען דאס אריינטרעטן פון 7-טן קורס אין דער „בנות" און דער 6-טער קורס אין „בתי". איניקע חברות האלטן דאן גילעגנהייטס-רעפעראטן. ס-איז אויך גיוויילט גיווארן א קא-מיטעט צו פייערן דעם צען-יעריקן [illegible] פון „בנות". די חגיגה האט גישלאסן פרל. הייטנער, וועלכע ווענדט זיך צו די נייע „בנות"-חברות זיי זאלן פארשטיין זייער אויפגאבע. און אין ערנצטער אבער פרייליכער שטימונג האבן אלע פארזאמלטע פארלאזט דעם לאקאל.

א חברה.

וואלאמין מוצש״ק פ׳ בראשית איז אין לאקאל יסוה״ת פארגיקומען א פראפאגאנדע-פארזאמלונג פון א גרעסערער צאל פרויען גיווידמעט דעם ב״י רעיון איינגיארדנט דורך דער היגער „בנות". דעם אוונט עפנט ה׳לאה טאב, וועלכע דערקלערט דעם צוועק פון דער פאר-זאמלונג. דאן טרעטן ארויס מיט רעפעראטן וועגן ב״י און „בנות" די חברות: בוים, שווארץ, פלאטקאווסקא, נאכדעם ווי סדעקלאמירן די ב״י שילערנס: אסטראחיאק, שולץ, גראדזשיצקא, מאננא און אנדערע פארשידענע לידער ווערט גימאכט א הפסקה. נאך דער הפסקה רעדן נאך די חברות שטולמאן און גראדזשיצקא און אונ-טער די קלאנגען פון בנות הימן שליסט חברה עברי דעם אוונט. ס׳איז צו האפן אז פון איצט אן וועט די היגע יידישע באפעלקערונג ארויס-ווייזן מער אינטערעס און פארשטענדיניש פאר דער ב״י שול. א הארציקן יישר-כוח פארדינען די פארוואלטונגס-מיטגלידער הר׳ יצחק שטולמאן און הר מרדכי גראדזשיצקי פאר זייער אומדער-מידלעכע ארבעט לטובת „בית-יעקב".

ר. ח.

גרודעק ביי מאלאד דעם פארגאנגינעם חול המועד סוכות איז איינ-גיארדנט גיווארן דורך דער היגער בנות-ארגא-ניזאציע א פייערלעכע אקאדעמיע. גיווידמעט דעם איין-יעריקן יובילעאום פון אונדזער „בנות". צו דער אקאדעמיע זענען איינגילאדן גיווארן די בנות-ארגאניזאציעס פון די שכנותדיקע שטעט. פרעזעסן פון „בנות" פרל. גארבער עפנט די אקאדעמיע און גיט א קורצע באשאצונג איבער דעם באטייט פון דער חגיגה. ס-באגריסן די בנות-חברות פון וואלאזין און אין נאמען פון דער וואלאזינער אגודה באגריסט ה׳ סטאליאר, א. נ. פון די פועלים ה׳ פטאשניק. א לענגערע באגריסונגס-רעדע האלט פרל. ד. מאצאנאוו פון ראקאוו און דאן האלטן זייער אינהאלטס-רייכע רעפעראטן די ה״ה: ש. פליסקין (קורעניץ) און ח׳ י. פופקין (ראקאוו). דער עולם הערט אויס מיט אינטערעס די רעפעראטן און באשענקען די רעדנער מיט שטורמישע אפלאדיסמענטן.

די אקאדעמיע האט איבערגילאזט אין אונדזער שטאט א גיוואלטיקן רושם און גיהאט א גרויס תועלת לטובת דעם בנות-רעיון.

ח. ג.

גאוואראווע מיטן אנקומען פון פרל. גולעווסקא איז אין אונדזער שטאט באנייט גיווארן די ב״י און בנות-ארבעט, וועלכע איז גיווען א גיוויסע צייט פארנאכלעסיקט. מוצש״ק פ׳ לך האט די „בנות" איינגיארדנט א פרויען-פארזאמלונג, אויף וועלכע ס-איז אויך גישאפן גיווארן א יובל-קאמיטעט צו פייערן דעם צען-יעריקן יובל פון „בנות". די פארזאמלונג עפנט פרל. ניימאן און דאן האלט אן-אינהאלטס-רייכן רעפעראט פרל. גולעווסקא און דער פארוואלטער ה׳ בורשטין ווענדט זיך צו די פארזאמלטע צו שטיצן די ב״י-שול. דעם אוונט שליסט די פרע-זעסן מרים רחב הערצבערג און די פארזאמלטע גייען זיך פונאנדער אין א צופרידינער שטימונג.

צ. נ.

בלאשקי שבת פ׳ בראשית האט אונדזער „בנות" איינגיארדנט א נייעגונגס-שלש-סעודות פאר אונדזער איבערגיגעבינער קא-סירערן חברה הענע זינגער צוליב איר אפפאר אויף דער הכשרה. נאך דעם דורכנעמען די סדרה און נאך מנחה, ווערט סערווירט א לאנ-גער טיש און אלע חברות פארנעמען פלעצער ארום אים. אונדזער ל. חברה הענע זינגער האלט אן-אינהאלט-רייכן רעפעראט. זי ערקלערט דעם אונטערשייד פון בנות-הכשרה א קיינן אנדערע הכשרות און גיט דערביי אפ א באריכט פון איר טעטיקייט אין דער ארגאניזאציע. דאן טרעטן א-ויס די חברות פון דער פארוואלטונג: חנה אפעל און מטלה יאקובאוויטש, וועלכע ווינטשן דער חברה זינגער אין איר פריש אונטערגינג-מיגער ארבעט. דאן רעט פרל. שרה מערוער. זי ווייזט אן ווי גרויס ס-זענען די פארדינסטן פאר דער ארגאניזאציע פון די חברה זינגער און ווינטשט איר, זי זאל בקרוב זוכה זיין עולה צו זיין אין הייליקן לאנד.

נאך די זמירות-ניזונגען אין „לשנה הבאה" אויס-רופן גיזעגנינן זיך אלע הארציק מיט חברה זינגער און ביי גרויס באגייסטערונג פארלאזט מען דעם לאקאל.

יער.

וואלאשטשאווע סוף יאר תרצ״ה איז ביי אונדז פארגיקומען די יער-לעכע גענעראל-פארזאמלונג פון „בנות". אויף דער פארזאמלונג זענען אנוועזנד גיוועזן אלע חברות, פרל ווערדינגער און די ליטונג פון דער היגער ב״י שול. דעם פארזיץ באקומט ה׳ ווייס-בראט. אין א ברייטער פארם רעט ער ארום די די אויפגאבן און צילן פון „בנות" וועגן אחדות׳ שלום און דיסציפלין, וואס דאס זענען די הויפט-יסודות פון קיום פון דער ארגאניזאציע. ס-ווערט דאן אפגיגעבן א טעטיקייטס-באריכט פון פאר-גאנגינים יאר און ס-קומען פאר די וואלן פון א נייער בנות-פארוואלטונג און אין רעזולטאט זענען גיוועלט גיווארן: ערן-פרעז. פירערן פרל׳ ווערדינגער; פרעסע — מלכה דאנציגער; סעקר.— שרה גרינבלאט; ביבליאטעקארן — טויבע ווייס-פוס; קאסירערן — זיסל פרידמאן; אנדערע אק-ציעס — די חברות: מלכה שילדהויז און ח. דאנציגער. נאכדעם חי ה׳ ווייסבראט האלט א רירנדיקן הספד איבער דר. דייטשלענדער ז״ל און ער שילדערט די אבדה, וואס דאס רעליגיעזע יידנטום האט גיליטן מיט זיין פטירה, אפעלירט ער צו אלע אנוועזנדע צו דערהאלטן די הייליקע ירושה, וואס פרוי שענירער ע״ה און דר. דייטש-לענדער ז״ל האבן אונדז איבערגילאזט. אין א גידרוקטער שטימונג איז זיך דער עולם פונאנ-דער גיגאנגען.

א חברה.

קיעלץ א דאנק דער איניציאטיוו פון דער ח. פרל. ש. שווארץ איז ביי אונדזער „בנות" גישאפן גיווארן א פרישע יוגנט-גרופע. ס-קומט דאן פאר א חגיגה לכבוד דער גרינדונג פון דער נייער יוגנט-גרופע, אין וועלכער ס-האבן אנטייל גינומען א גרעסערע צאל חברות און פרויען. פרעזעסן פון בא״י פרל. מרים שטראס-בערג האלט א באגריסונג-רעדע, אין וועלכע זי דריקט אויס צוו. אנד. א דאנק דער חשובער פרל. שווארץ פאר אירע באמיאונגען ביי דער ארביט פון דער פריש-גישאפינער יוגנט-גרופע. נאכדעם ווי ס-באגריסט די ב״י שילערן שרהלע גיפילהויז אין נאמען פון אלע ב״י-שילערנס האלט א לענגערן גייסטרייכן רעפעראט די ח׳ פרל. שווארץ. זי רופט, וועקט און מוטיקט צו דער ארביט די יוגנט-גרופע פארן נצחון פון אונדזערע אידעאלן זי ענדיקט מיט הארציקע ברכות און וואונטשן.

חברה פראמאן דריקט אויס די באגייסטערונג א. נ. פון אלע חברות פון די גיהערטע רעדעס און אגט פייערלעך צו מיט גרעון און מסירת-נפש צו ארביטן פארן הייליקן אידעאל. ביי א זייער גיהייבינער שטימונג און אונטער די קלאנ-גין פון הימן „שטארק זיך יידישע טאכטער" — זענען זיך אלע פארזאמלטע פונאנדער גיגאנגען.

א קיעלצערן.

דעם טיפסטן מיטגיפיל דריקן מיר אויס אונדזער חברטע און בית-יעקב-שילערן פון זעקסטן קורס **מרים רייז** צום פרי-צייטיקן טויט פון איר הייס-גיליבטן **פאטער** ע״ה. ג—ט זאל דיך טרייסטן צוזאמען מיט די אבלי-ציון און אין דער ארביט פאר אונדזער בית-יעקב-אידעאל זאלסטו א טרייסט גיפונען.

שילערנס פון 5-טן און 6-טן קורס בית-יעקב,

ה ... ערמא [illegible] — וויסקיט

דעם טיפסטן מיטגיפיל דריקן מיר אויס אונדזער ל׳ און איבערגיגעבינער פירערן **לאה הארוויץ**, צוליבן טויט פון איר הייס-גיליבטער **מוטער** ע״ה. זאל דיך ג—ט טרייסטן צוזאמען מיט די אבלי-ציון און אין דעם דערציען דיין גרופע אלס גיטרייע טעכטער פארן הייליקן אגודה-אידעאל זאלסטו א טרייסט גיפונען.

בתי׳-פארבאנד. — רימאנאוו.

אונדזער טריי-איבערגיגעבינער און אק-טיווער בנות-חברה **לאה הארוויץ** צוליב דעם פריצייטיקן טויט פון איר הייס-גיליבטער **מוטער** ע״ה דריקן מיר אויס אונדזער טיפסטן מיטגיפיל און ביילייד. זאל דיך השי״ת טרייסטן צוזאמען מיט די, וואס טרויערן אויף ציון און ירושלים. אין דער גיטרייער ארביט פאר אונדזער בנות-רעיון — זאלסטו א טרייסט גיפונען.

בנות - אגודת - ישראל,
יוגנט - גרופע „אהבה",
פירערן רחל גינצבורג. — רימאנאוו

ניחום־אבלים

דעם טיפסטן מיטגיפיל דריקן מיר אויס דעם ח׳ עסקן פון בית-יעקב ר׳ **שמשון זילמערבוים** מיט זיינע טעכטער חברות פון „בנות" צוליבן פלוצלינגן טויט פון זיין **פרוי** און גיטרייע **מוטער** ע״ה. המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

שרה גרינפארב,
בנות - אגודת - ישראל,
בית-יעקב. — וויסאגראד

אין טיפן טרויער באוויינען מיר דעם אזוי-פריצייטיקן טויט פון אונדזער חברה **זיסקע מאזינגער** ע״ה. די אין טרויער פארבליבינער **פאמיליע** דריקן מיר אויס אונדזער טיפסטן ביילייד.

ברכה פריי, חנה געטריידער און רעכיל ראפאפארט. — ביליק

דעם טיפסטן מיטגיפיל דריקן מיר אויס אונדזערע חברות: **שרה, נחמה, אסתר און צפורה זילבערבערג** צום פרי-צייטיקן טויט פון זייער הייס-גיליבטן **פאטער** ע״ה, וועלכער האט פיל גי-לייסטעט פארן בית-יעקב. זייט גיטרייסט צווישן די אלע, וואס טרויערן אויף ציון און ירושלים. אין דער ארביט פאר אונדזער בית-יעקב—זאלט איר א טרייסט גיפונען.

שילערנס פון ערשטן, פיפטן און זעקסטן קורס בית-יעקב. — קלימענטאוו

דעם טיפסטן מיטגיפיל און צער דריקן מיר אויס אונדזער ל. חברה **מאטל לערער** און **פאמיליע** צוליבן פריצי-כיקן טויט פון זייער **פאטער**; זאל ג—ט אייך טרייסטן צוזאמען מיט די, וואס טרויערן אויף ציון ולא תוסיפו לדאבה עוד!

הכשריסקים:
ראצע שטראסבערג און חנה סטאשעווסקא.
צ. מארטענפעלד. — לאדוש-קיעלץ.

דעם שטארקסטן ביילייד און מיטגיפיל דריקן מיר אויס דער ח׳ **פאמיליע הייזשעריק** צוליבן פלוצליקן טויט פון זייער הייס-גיליבטער טאכטער **חנה** ע״ה. השי״ת זאל אייך טרייסטן!

בנות אגודת ישראל,
פ. מאנדרא,
גרופע „אחדות", — טורעק
חנה מרגליות,
מירל זאממער-שטייער,
פייגע מאשקאוויטש. — לאדוש

חשובע **פאמיליע הייזשעריק!** נעמט אן אונדזער מיטגיפיל-אויסדרוק צוליבן טויט פון אייער ליבער טאכטער **חנה** ע״ה.

די טרויעריגע פריינדנס:
רבקה ראזענבערג,
טזיבע פאלאטש
און טויבע מאשקאוויטש. — טורעק

דעם טיפסטן מיטגיפיל דריקן מיר אויס אונדזער ל. חברה **חנה דאמב** צום פריצייטיקן טויט פון איר **מוטער** ע״ה. ג—ט זאל דיך טרייסטן!

ש. זשימנאווזא, בנות-אגודת-ישראל, יוגנט-גרופע. א. גרינבערג, ה. קאהן און ר. לעוקאוויטש. — ווירושאו

קאזיעניץ

דעם טיפסטן מיטגיפיל דריקן מיר אויס אונדזער ח׳ גייסטיקן פירער ה׳ **יצחק איצקאוויטש** און זיין **פאמיליע**, צום פארלוסט פון זייער יונג-פארשטארבינער טאכטער, אונדזער איבערגיגעבינער חברה **רחל** ע״ה. פארצערטע און פאר-וויינטע שטייען מיר ביים פרישן קבר פון אונדזער ליבער בנות-שוועסטער, המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אויך אייך ל. חברות שוועס-טערן **רעלא און ליבא ווייס** דריקן מיר אויס אונדזער טיפסטן ביילייד צום טויט פון אייער יונג-פארשטארבינער **מוטער** ע״ה. יתן השם שלא תוסיפו לדאבה עוד און אין דער טרייער ארביט פאר אונדזער אידעאל, זאלט איר אלע א טרייסט גיפונען.

בנות אגודת ישראל,
פארז. פרוי פערלע,
גרופע אמת, — קאליש
מרים בערגמאן און נעטקע ווייץ. — תל-אביב

אויך מיר דריקן אויס אונדזער מיטגיפיל דער ה׳ פאמיליע **איצקאוויטש** און באזונדער אונדזער חברה **מלכה** צום פארלוסט פון אייער ליבער טאכטער און שוועסטער. זייט גיטרייסט!

גרופע „בוקר",
פירערן: צפורה לעווי. — קאליש

סיף גירירט דריקן מיר אויס דעם איניקסטן מיטגיפיל אונדזער חשובן פירער ה׳ איצקאוויטש ווי אויך זיין פאמיליע, צוליבן פריצייטיקן טויט פון זייער ליבער טאכטער און אונדזער חברה **רחל** ע״ה, ווי אויך אונדזערע טרייע חברות **רעלא און ליבא ווייס** צום טויט פון זייער אימאא-געשלעכער **מוטער** ע״ה. אין דער ארביט פאר אונדזער הייליקן אידעאל — זאלט איר א טרייסט גיפונען.

גרופע „אהבה",
פ. ליכטענבוים. — קאליש

א הארציקן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער אי-בערגיגעבינע פארוואלטונגס-מיטגלידערן, מיטגרי-דערן פון אונדזער ארגאניזאציע **רויזע בוכמאן** צו איר חתונה מיט ה׳ **ש. בורשטין** און די ל. חברה **חוה וויינצימער** צו איר חתונה מיט ה׳ ר׳ **פ. ספיר**. זאל אייער נייער וועג אין לעבן זיין גיבענטשט פון השי״ת מיט א שפע פון ברכות.

בנות אגודת ישראל
די פארוואלטונג. — ווארשע

א כוס מיט גליקלעכע מזל-טוב-וואונטשן טראגן מיר אנטקעגן אונדזער ל. גיוו. פירערן **רחל אנקלעוויטש** (לוטאטאוו) צו איר תנאים מיט ה׳ **יאקובאוויטש** (לוטאטאוו). זייט זוכה צו בויען אייער עתיד אויף די בערג פון ציון אין גייסט פון ישראל-סבא.

II-I-טער גרופע בתי׳

פירערנס:
זיידענווארם און קעסטענבערג,
בנות אגודת ישראל. — קאזיעניץ

א הארציקן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער גיטריי-ער איבערגיגעבינער חברה **רבקה סטארא-ווינסקא** (נער) צו איר תנאים מיט ה׳ **פינקער** (ווארשע). זאל אייער צוזאמענבונד זיין א קשר של קיימא.

בנות, בתי׳,
לערערנס:
ש. האפטמאן און ר. נויפעלד. — נער

א הארציקן מזל-טוב ווינטשן מיר צו די תנאים פון אונדזערע איבערגיגעבינע בנות - חברות: **שרה קאדושאל און וויטל זענדעל** (סעקרעפארן). זייט זוכה צו בויען אייער צוקונפט אין גייסט פון אונדזערע אידעאלן אין הייליקן לאנד.

י. וואלדליפראנט,
בנות אגודת ישראל. — לאסק

חשובע און ליבע פירערן פרל. **זענדעלי!** צו דיין תנאים — נעם אן די בעסטע מזל-טוב-וואונטשן פון דיין גרופע

בתי׳ שושנה. — לאסק

א הארציקן מזל-טוב ווינטשן מיר צו די התונות פון אונדזערע חברות: פרל. **קאנאפניצקא** מיט ה׳ **גאטהיינער** (לוטאטאוו); פרל. **קורא** מיט ה׳ **גראסס** (זלאטשעוו) און פרל. **באבראווסקא** צו איר תנאים מיט ה׳ **קאן** (לאדוש). גליק און צופרידנהייט זאלן אייך תמיד באגלייטן. אויך ווינטשן מיר מזל-טוב פרוי **בעססער** (כפר-עטה, א״י) צום גיבורט פון איר טעכטערל. זאל זי זוכה זיין זי צו דערציען אלס שטאלצע יידישע טאכטער.

פר. צעדערבוים,
בנות אגודת ישראל. — וויעלון

א ברכה-פולן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער איבערגיגעבינער חברה פרל. **פייגע יוסטמאן** בת הרב דפה, צו איר תנאים מיט ה׳ **משה ליפשיץ** (לאדוש). יהי עתידכם מזה יר!

פר. צעדערבוים,
בנות אגודת ישראל.
בתי׳ יהודית ב׳. — וויעלון

גם אנו מברכות ברכת מז״ט לאירושך

אחותיך:
שרה ווערדיגער וויכבד ראזענשראך;

חברותיך:
רחל ערליך, מירל סטא-ביעצקא וחנה פייגא זאנדבערג.

א הארציקן מזל-טוב ווינטש איך מיין גיה. שול-חברה פרל. **אסתר זאנדבערג** (קאנסטאנטין) צו איר תנאים מיט ה׳ **ש. בליבוים** (בלאשקי). זאל השי״ת אייער ערשטן שריט אין לעבן בענטשן מיט זיין פולער ברכה.

בלימא גרינבוים. — קאנסטאנטין

דאנק און אנערקענונג.

מיר דריקן אויס דאנק און אנערקענונג אונדזער שול-מיטארבייטער **וואלף אנטקאוויטש** פאר זיין איבערגיגעבינע 6-יעריקע ארביט לטובת ב״י.

פארוואלטונג „בית-יעקב. — מלאווא

די הארציקסטע מז״ט וואונטשן מיר אונדזער ל. חברה, די שטאלצע קעמפערן פאר אונדזער אי-דעאל, ביבליאטעקארן **אסתר רחל וואלד** (בלאשקי) צו איר תנאים מיט ה׳ **ח. ל. רעדליך** (קאליש). זאל אייער בונד זיין א קשר של קיימא און באגלייט מיט שטענדיקער צופרידנהייט.

פירערן שרה מערזער
בנות־אגודת־ישראל. — בלאשקי

א קיאל מיט ג—טלעכע ברכות דיר, אונדזער הייס-גיליבטער שוועסטער **אסתר רחל** צו דיין תנאים מיט ה׳ **ח. ל. רעדליך** (קאליש). זאל דער אלמעכטיקער באגלייטן אייער עתיד מיט שטענ-דיקער פולקאמינער צופרידנהייט.

בלאשקי. דיין שוועסטער **שרה רבקה וואלד**
דיינע ברידער: **הענוך מאיר און דוד וואלד**

יוסף שענקער — בהי״ר אהרן ניסן נ״י — ווארשע
ציפא ליס — בהי״ר יהודה נ״י — סעראצק

נשואים בחודש כסלו תרצ״ו.

א הארציקן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער אונ-ערמידלעכן פירער און פארוואלטער פון דער ב״י שול ה׳ **צבי לאנדמאן** (סקאלע) צו זיין תנאים מיט פרל. **ציילע קרעבס** (לעמבערג). איביקע צופרידנהייט זאל אייער וועג אין לעבן באגלייטן.

ב״י שילערנס,
פירערן חוה גאלדבערג — סקאלע

צו די תנאים פון אונדזערע איבערגיגעבינע בנות חברות: פרל. **פרימער** מיט ה׳ **מרדכי מאר-כעווקי** און פרל. **וועלטפרייד** מיט ה׳ **מאיר נתן שטיינבערג** ווינטשן מיר א הארציקן מזל-טוב און א גליקלעכע צוקונפט.

בנות אגודת ישראל
פירערן שרה בעם. — וועשלכאוו

א הערצלעכן מזל-טוב און א בליענדע צוקונפט ווינטשן מיר אונדזערע איבערגיגעבינע חברות:
מלכה קאדזיאל מיט ה׳ **אלטבעקער,**
שרה ביגולא מיט ה׳ **פיגולא** צו זייערע חתונות און צו די תנאים פון **אסתר שערמאן** מיט ה׳ **מארקאווסקי; שרה שווארצבערג** מיט ה׳ **סענדער** און **רבקה בארנשטיין.** זייט זוכה צו בויען אייער עתיד אויף די בערג פון יהודה!

בנות אגודת ישראל
פ. באציאן. — בעלכאטאוו

מיין גוטן חבר
יוסף שענקער, ווארשע
צו זיין חתונה —
א הארציקן מזל-טוב:
אלטער שנור.

לנשואי ידידנו עסקן אגו׳ הי מר **צבי יוסלביץ** (כרנוביץ) מברך בברכת מזל-טוב חמה.

מערכת „בית-יעקב". — לודז.

בברכת מזל-טוב חמה הרני מברך את ידידי הנעלה והמצוין מר **בנציון סוקולובר** נ״י בהרה״ג אבדק הארזיל שליט״א לנשואיו.

תהי דרכו בחיים צלחה, ועושר ואושר יתאחדו על שלחנו תמיד.

משה פרידזון. — לודז.

א הארציקן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער ל. חברה **שפרינצע קוטנער** (קאנסטאנטין) צו איר חתונה מיר ה׳ **צ. בעכלער** (עיזש - דער שטערן פון גליק זאל דיין שטענדיקער באגלייטער זיין.

ביילא גרינבוים, חי׳ לעווין,
חי׳ נוסבוים, יוכבד פאטאצקא
און חי׳ שערפינסקא. — קאנסטאנטין

נאך גיבליבן א באגרענעצטע צאל עק-זעמפלארן פון באסאנט-גיווארינעם לידער-בוך פון ישראל צמיאט

„טראפנס אין ים"

צו באקומען אין רעדאקציע „בית יעקב", לאדזש, קילינסקי 44 און אויף פאלגענדן אדרעס:

Spółdzielczy Bank Dyskontowy
Ostrów-Maz.
P. K. O. 60.211

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem.

פרייז 1.20 גילדן.

BAJS JAKOW | ŁÓDŹ, Grudzień 1935 r. | **zeszyt 130**

Adres Redakcji: „BAJS JAKOW“ Łódź, Kilińskiego 44. TELEFON 109-77. P. K. O. 67.795.

א הארציקן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער אי-בערגעגעבענער פירערן פרל. **נחמה דעססער** צו איר תנאים מיט ה' **נחמי' נייגער** (סאכע). גליק און צופרידנהייט זאלן אייער נייען וועג און לעבן תמיד באגלייטן.

קשאנאוו — **דיין גרופע.**

אונדזער ליבער פירערן **יהודית לויפער** צו איר תנאים מיט ה' **אברהם ברוינפעלד** ווינטשן מיר א ברכה-פולן מזל-טוב. אייער מזל זאל שיינען כשמש בצהרים און זייט זוכה צו בויען אייער עתיד אויף די בערג פון ציון און ירושלים.

קשאנאוו — **דיין גרופע.**

מעלמק הלב הנני מביעות בזה את ברכתנו ברכת מזל-טוב למורתנו היקרה המצוינת ומושלמת במעלות מרת **חנה גרוספלד** לנשואי' עם מר **ביעגון.**

לכוביץ - דבורה עפעלגראד;
זמברוב — טובה רבינוביץ;
קמיניץ — חוה יודזיק.

צו די חתונה פון אונדזער גיוו. לערערן פרל. **יאנאוויטש** מיט ה' **קאטשינסקי** (ביאליסטאק) ווינטשן מיר א הארציקן מזל-טוב. איר זאלט זוכה זיין צו בויען א גליקלעכע צוקונפט אויף די בערג פון ציון וירושלים

בנות אגודת ישראל.
פאמיליע שטערן. ז. ברעסלער.
וויסקאוו — **בתי' יהדות.**

מזל-טוב צו דער תנאים פון אונדזער ל. חברה **זעלדע הערשבערג** (ביי-לערערן אין לאגעוו) מיט ה' **י. מ. שטענדראווסקי** (דוואַרט) און חברה **לאה מונטער** (דוואַרט) צו איר תנאים מיט ה' **יעקב גאלדמאן** (ווירושאוו) ווינטשן מיר, אז זייער בונד זאל זיין א קשר של קיימא און באגלייט מיט שטענדיקער צופרידנהייט.

בנות אגודת ישראל.
דוואַרט — **ר. ל. בארנשטיין.**

א כוס מיט ב—טלעבע ברכות טראגן מיר אנטקעגן אונדזער ל. אומפארגעסלעכער פירערן **איטקע גאלדקנאפף** (בני-ברק) צו איר תנאים מיט ה' **אפרים געשטענקארן** (בני-ברק) זאל א יער צוזאמענבונד זיין א קשר של קיימא.

בנות אגודת ישראל,
ווארשע — **דיין גרופע.**

א ברכה-פולן מזל-טוב ווינטשן מיר דער חשובער און איבערגעגעבענער קעמפערן פאר אונדזער הייליקן רעיון פרל. **הינדא פרידמאן** (סאכאטשעוו) מיט ה' **מאקאטאווסקי** (ווארשע) צו זייער חתונה. גלייכצייטיק דריקן מיר אויס אונדזער אנערקענונג און הארציקן דאנק פאר אירע מיפולע לייסטונגען לטובת אונדזער ארגאניזאציע. אייביקער ערפאלג זאל איר אין דעם נייען וועג פון לעבן באגלייטן.

סאכאטשעוו — **בנות אגודת ישראל.**

א הארציקן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער חשובער מיטגליד **חנה פאמעראנץ** (סאכאטשעוו) צו איר תנאים מיט ה' **יוסף צימערינסקי** (סאכאטשעוו), ווי אויך צו די חתונה פון אונדזער חברה **מרים ביעזשונסקא** (סאכאטשעוו) מיט ה' **ח. ענים** (סאכאטשעוו). בויט אייער עתיד אין גייסט פון אונדזערע שטרעבונגען, אין הייליקן לאנד.

חי' שרה גרינבערג,
סאכאטשעוו — **בנות אגודת ישראל.**

א הארציקן דאנק דריקן מיר אויס אונדזער ח. גיוו. פירערן פרל. **חי' שרה גרינבערג** פאר איר אונדערמידלעכער מיטארבייט אין אונדזער ארגאניזאציע. תצלח בכל אשר תעשה!

סאכאטשעוו — **בנות אגודת ישראל.**

א ברכה-פולן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער ל. גיוו. פירערן **רחל אנקלעוויטש** (לוטאטאוו) צו איר תנאים מיט ה' **ישראל יצחק יאקובאוויטש** (לוטאטאוו). יפרח עתידך כשמש בצהרים.

בנות אגודת ישראל,
פרעזעסן שרה בעסערגליק.
קאזעניץ — **בית יעקב-שילערנס.**

א הארציקן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער חברה גיוו. קאסירערן **חוה שטיינפעלד** צו איר תנאים מיט ה' **עפשטיין** (נייסטאט); און צו די חתונה פון פרל. **אסתר פאסס** מיט ה' **א. ח. פרדס** (אזאראוו). הארמאניע און צופרידנקייט זאל אייער נייען וועג אין לעבן די שטענדיקע באגלייטער זיין.

ב. שווארץ,
קיעלץ — **בנות אגודת ישראל.**

מזל-טוב דיר מיין ל. קוזינקע **איידל גורפינקל** (נייסטאט) צו דיין תנאים מיט ה' **ל. ראטענשטיין** (ווארשע). דיינע ל. עלטערן זאלן זוכה זיין פון דיר פיל נחת דערלעבן.

וויסקאוו — **זעלדע ברעסלער.**

א הארציקן מזל-טוב ווינטש איך דער חשובער דאצענטן **ח. גראספעלד** צו איר חתונה מיט ה' **ביעגון.**

יאזאראזשנא — **חי' גאלדפאדען.**

א ברכה-פולן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער סעקרעטארן פרל. **רחל וויגדאראוויטש** צו איר תנאים מיט ה' **יעקב קרעל** (לאדזש). זאל אייער נייער וועג און לעבן זיין באגלייט מיט ב—טלעבער ברכה און שטענדיקער צופרידנהייט און איר זאלט זוכה זיין צו בויען אייער עתיד אין גייסט פון תורה אויף די הרי ציון.

ט. ירוזאלעם,
בושזשין — **בנות אגודת ישראל,**

חברה **רחל ווגדאראוויטש!** נעם אן די הארציקסטע מזל-טוב-וואונטשן פון דיין פריינדין

בושזשין — **פאוע לעדערמאן.**

אויך איך ווינטש דיר א הארציקן מזל-טוב צו דיין תנאים

בושזשין — דיין קוזינע **רחל אפאליאן.**

אונדזער השובער פרעזעסן פרל. **רחל אנקלעוויטש** (לוטאטאוו) צו איר תנאים מיט ה' **ישראל יצחק יאקובאוויטש** (לוטאטאוו) ווינטשן מיר אן אמת גליקלעך לעבן און אייביקער צופרידנהייט.

בנות אגודת ישראל
קאלאביעל — **שלימות-פארבאנד.**

צו די תנאים פון חברה **אסתר שערמאן** (בעלכאטאוו) מיט ה' **אברהם מארקאוויטש** (לאדזש) ווינטשן מיר א הארציקן מזל-טוב. זאל אייער צוקונפט זיין א קייט פון אייביק גליק און צופרידנהייט.

ב. ג. יאסקאוויטש.,
זשארנאוו — **בנוא אגודת ישראל**

א הערצלעכן מזל-טוב ווינטש איך מיין קוזינע **ראכטשע שטערן** (לאוויטש) צו איר תנאים מיט ה' **זשימנאוואדא** (וולאצלאוועק). אייער ווענ אין לעבן זאל זיין באגלייט מיט גליק, צופרידנהייט און אייביקער הארמאניע.

לאוויטש — **ראכל ליכטענשטיין.**

לאירושי' של חברתי היקרה מרת **רחל שטערן** עם מר **זימנובודה** (ולוצלוק) אני מאחלת ברכת מזל-טוב לבבית. יהי צעדכם מאושר ברב טוב.

לאוויטש — המורה **פערל פאגעל.**

א הארציקן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער גיטרייע חברה **איידל גורפינקעל** צו דיין תנאים מיט ה' **לייבל ראטענשטיין** (ווארשע). גליק און צופרידנהייט זאלן אייער נייען וועג אין לעבן באגלייטן.

מינא לענטשעווסקא.
נייסטאט, ביי פלאנסק. — **בנות אגודת ישראל.**

א הארציקן מזל-טוב ווינטש איך צו די תנאים פון מיינע ליבע קוזינקעס: **איידל גורפינקעל** (ליפנא) מיט ה' **הארש** (ווארשע); **איידל גורפינקעל** (נייסטאט) מיט ה' **ראטענשטיין** (ווארשע). השי"ת זאל אייער צוזאמענבונד בענטשן מיט זיין פולער ברכה און אייביקער הארמאניע, איר זאלט זוכה זיין צו בויען אייער עתיד אין גייסט פון אונדזערע אידעאלן.

נייסטאט, ביי פלאנסק — **מרים גורפינקעל.**

אונדזער השובער לערערן און פירערן **זעלדא הערשבערג** צו איר תנאים מיט ה' **יהודה משה שטענדראווסקי** (דוואַרט) ווינטשן מיר דעם הערצלעכסטן מזל-טוב.

לאגעוו — **בנות, יוגנט-גרופע.**

א הארציקן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער ל. איבערגעגעבענער בנות-חברה **רבקה בידערמאן** (באדזאנאוו) צו איר תנאים מיט ה' **קליין** (פלאנסק). זאל אייער עתיד זיין א גליקלעכער אין גייסט פון אונדזער הייליקער תורה.

פירערן ל. האנדעלסמאן,
באדזאנאוו — **בנות אגודת ישראל.**

א הארציקן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער געטרייע חברה **יהודית רובינפעלד** (רימאנאוו) צו איר תנאים מיט ה' **צוקערמאן** (דוקלא). זאל אייער צוקונפט זיין א קייט פון אייביק גליק און צופרידנהייט.

רימאנאוו — **בנות אגודת ישראל.**

א ברכהפולן מזל-טוב ווינטשן מיר אונזערע חשובע אידעען-שוועסטערן: **דבורה פאלקע** צו איר תנאים מיט ה' איטשע פייוול פערלמאן (לאדזש) און **אלטע פערל איזראעלעוויטש** צו איר חתונה מיט ה' דוד איזראעלעוויטש (סקערניעוויץ). זייט זוכה צו בויען אייער עתיד אויף די בערג פון ציון אין גייסט פון תורה-אידעאל.

חברות:

אסתר רבקה איזענשטיין, טויבע בארנשטיין, אלטע נעמי בערלינערמאן, אסתר און פערל הענדעלעס, אסתר צפורה ווינער, יסכה קאהן, ש. קאמפינסקא, י. קאזלאווסקא, בלומע שולצמאן און
לאדזש. — **יענטע שוויעציארציק.**

צו די תנאים פון אונדזערע חברות:

אסתר יאסקאוויטש מיט ה' **צאמבער** (קאליש) **הינדא קאהן** מיט ה' **אבאוויטש** (לאדזש) ווינטשן מיר א הארציקן מזל-טוב און ברכהפולן עתיד. אויך ווינטשן מיר פיל גליק אונדזער ג. לערערן פרל. **שרה זשימנאוואדא** (וולאצלאוועק) צו די תנאים פון איר ליבן ברודער.

רויזע בערין, דינה דזיאלאווסקא,
פריידע לעווענהאף, חי' גערשאנאוויטש און רייזל לעווי.

ווירושאוו.

א הערצלעכן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער פריינדין **חי' שווארץ** צו איר תנאים מיט ה' **ראטענשטראך** (גארלין) זאל אייער עתיד באשטראלט זיין מיטן ליכט פון אונדזער אידעאל.

ברכה קאנאל. פערל פראמאן,
חנה זאלצמאן און שוועסטערן קרימאן

שטשעקאטשין.

א גליקלעכן עתיד ווינטשן מיר אונדזערע ליבע חברות: **רויזע יאנאווער** און פרל. **רחל שולזינגער** צו זייער חתונה ווי אויך פרל. **אסתר יאסקאוויטש** און פרל. **ש. גראספאטער** (קאמפנא) צו זייער תנאים.

בנות אגודת ישראל
ל. ש. זשימנאוואדא. יוגנט-גרופע
ווירושאוו. — **עלטע גרופן בתי'.**

דער השובער פאמ. **זשימנאוואדא** (וולאצלאוועק) ווינטשן מיר א הארציקן מזל-טוב צו די תנאים פון זייער ל. זון; נאך באזונדער ווינטשן מיר מזל-טוב אונדזער זייער באליבטער לערערן **שרה זשימנאוואדא** צו די תנאים פון איר ל. ברודער

בנות אגודת ישראל, יוגנט-גרופע,
עלטע גרופן בתי' און בית-יעקב.

ווירושאוו.

אונדזער געליבטער פירערן **ש. זשימנאוואדא** ווינטשן מיר א ברכהפולן מזל-טוב צו די תנאים פון איר ליבן **ברודער**. נאך באזונדער ווינטשן מיר אירע ליבע **עלטערן** א סך נחת פון אים צו דערלעבן.

נעשה. לעווענהאף,
חי' קאנאפניצקא. אסתר פראצער.

ווירושאוו.

דאנקזאגונג

מיר דאנקן אונדזער פירערן פר. **ענגלענדער** פאר איר גייסטיקער טעטיקייט ביי אונדז און ווינטשן איר ברכה והצלחה אויף איר ווייטערן ארבייטס-וועג.

באריסאוו. — **בתי' תפארת.**

א הארציקן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער חברה חברה **פריידקע גאלדוואסער** צו איר תנאים מיט ה' **גרינבערג** (לאדזש).

מרים זאנדמאן, רחל הערשנבערג,
בלומא זעליצקא און סאבע שערן.

לאדזש.

א הארציקן מזל-טוב ווינטשן מיר צו די חתונה פון אונדזער איבערגעגעבענער בנות-חברה און שטאלצע פאן-טרעגערן פון אונדזער אידעאל **ש. קוטנער** (קאנסטאנטין) מיט ה' **צ. בעכלער** (זגערז). דער אלמעכטיקער זאל אייער צוקונפט מיט אייביקער הארמאניע בענטשן און מיט הימלישן גליק אייער נייעם וועג אין לעבן באשטראלן.

ב. רעדליך
קאנסטאנטין. — **בנות אגודת ישראל**

א הערצלעכן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער גיוועזענער לערערן פרל. **ס. גאלדבלאט** מיט ה' **יחיאל טיללעס** צו זייער תנאים.

בנות אגודת ישראל

דאבראמיל.

Wyd. Luzer Gerszon Frydenzon. Nakł. Centr. (B. A. J.) Agudas Israel w Polsce.